



**T.C.
HARRAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**OSMANLI ARŞİVİNDE ŞEYHBİZİNİ VE BİLBAS CEMAATİNE AİT
BELGELERİN TRANSKRİBİ VE DEĞERLENDİRMESİ**

VARNA AWNI MOHAMMED MOHAMMED

TARİH ANA BİLİM DALI

**Şanlıurfa
2025**



**T.C.
HARRAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**OSMANLI ARŞİVİNDE ŞEYHBİZİNİ VE BİLBAS CEMAATİNE AİT
BELGELERİN TRANSKRİBİ VE DEĞERLENDİRMESİ**

VARNA AWNI MOHAMMED MOHAMMED

**TARİH ANA BİLİM DALI
Tez Danışmanı: Prof. Dr. ABDULLAH EKİNCİ**

**Şanlıurfa
2025**

TEŞEKKÜR

Çalışma boyunca konu seçimi ve araştırmanın her aşamasında bana yardımcı olan, bilgisini ve desteğini esirgemeyen tez danışmanım Prof. Dr. Abdullah EKİNCİ'ye sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca, bana destek olan ve haklarını asla ödeyemeyeceğim aileme şükranlarımı sunarım.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
1. GİRİŞ	1
2. ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR	4
3. GEREÇ VE YÖNTEM	5
4. BULGULAR	6
4.1. BİLBAS VE ŞEYHBİZİNİ AŞİRETLERİ	6
4.1.1. Bilbas Aşireti	6
4.1.2. Şeyhbizini Aşireti	10
4.2. BELGELERİN DEĞERLENDİRMESİ	14
4.2.1. Aşiretlerin Yerleşmesi	14
4.2.2. Mera Sorunu	15
4.2.3. Kabile Düşmanlığı Sorunu	16
4.2.4. Aşiret Liderlerinin Osmanlılar ve İran ile İlişkileri	18
4.2.5. Devlete Hizmet Eden Kabile Liderlerini Ödüllendirmek	19
4.2.6. Kabile Liderlerinin Taltifi	20
4.2.7. Kabile Liderliği Konusunda Çatışma	20
4.2.8. Osmanlı Devleti ile İran Arasında Kabile Meseleleri Nedeniyle Çıkan Anlaşmazlıklar	20
4.2.9. İsyanlar ve Yağmalama	21
4.2.10. Yetkililerin Kabile Meselelerine Karşı İhmalkarlığı	22
4.3. BELGELERİN ÖZETİ	22
4.3.1. Bilbas Aşiretinin Belge Özetleri	37
4.3.2. Şeyhbizini Aşiretinin Belge Özetleri	37
4.4. BELGELERİN TRANSKRİPSİYONU	41
4.4.1. Bilbas Aşiretine İlişkin Osmanlı Belgelerinin Transkripsiyonu	41
4.4.2. Şeyhbizini Aşiretine İlişkin Osmanlı Belgelerinin Transkripsiyonu	109
4.4.3. Bilbas Aşiretine İlişkin İran Belgelerinin Transkripsiyonu	133
5. TARTIŞMA	137
6. SONUÇLAR	138
7. ÖNERİLER	139
KAYNAKLAR	140
ÖZGEÇMİŞ	145
EKLER	146

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

OSMANLI ARŞİVİNDE ŞEYHBİZİNİ VE BİLBAS CEMAATİNE AİT BELGELERİN TRANSKRİBİ VE DEĞERLENDİRMESİ

VARNA AWNI MOHAMMED MOHAMMED

HARRAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI

Tez Danışman: Prof. Dr. ABDULLAH EKİNCİ

Yıl: 2025, Sayfa : 177

Bu çalışma, Osmanlı arşiv belgeleri ışığında iki önemli Kürt aşireti olan Bilbas ve Şeyhbizini aşiretlerini ele almaktadır. Bilbas aşireti, göçebe yapıları nedeniyle birleşik bir aşiret değildi, hayvanlarını otlatmak, savaş veya isyan sebebiyle her zaman İran'da yaşayan grupları vardı. Bu nedenle, Osmanlılar ve İranlılar arasında sürekli bir çatışma kaynağıydılar. Bilbasların sınırda yaşadıkları geniş alanlar onların mülkü olarak kabul edildiğinden, her iki devlet de onların dikkatini çekmeye ve onları vatandaşları gibi göstererek Lahican ve Mergan gibi önemli bölgelerin kendilerine ait olduğunu kanıtlamaya çalışmışlardır. Sonuç olarak, aşiret iki parçaya bölündü, bazıları İran topraklarına, bazıları da Osmanlı topraklarına yerleşmiştir. Şeyhbizini aşireti ise Musul, Erzurum, İzmir ve İstanbul gibi Osmanlı sınırının geniş bir alanına yerleşmiştir. Bu aşiretin önemli bir kısmı çoğunlukla baskın ve yağmacılıkla uğraşmış ve yerleşik aşiretlere saldırarak devlet için sürekli güvenlik sorunları yaratmıştır. Bu bağlamda, Osmanlı arşivlerinden alınan belgelerin transkripsiyonu, özetlenmesi ve değerlendirilmesi yapılarak bu iki aşiretin bilinmeyen yönünü ortaya çıkarılması hedeflenmektedir.

ANAHTAR KELİMELER: Irak, Osmanlı, Bilbas, Şeyhbizini, Kürt aşiretleri

ABSTRACT

MASTER THESIS

TRANSCRIPTION AND EVALUATION OF DOCUMENTS BELONGING TO SHEIKHBIZINI AND BİLBAS COMMUNITY IN THE OTTOMAN ARCHIVE

VARNA AWNI MOHAMMED MOHAMMED

**HARRAN UNIVERSITY
INSTITUTE OF GRADUATE EDUCATION
DEPARTMENT OF HISTORY**

Thesis Supervisor: Prof. Dr. ABDULLAH EKİNCİ

Year: 2025, Page : 177

This study examines two Kurdish tribes, the Bilbas and the Sheikhbizini, in light of Ottoman archival documents. The Bilbas tribe was not a unified tribe due to its nomadic structure; it always had groups living in Iran to graze their animals or due to war or rebellion. Therefore, they were a constant source of conflict between the Ottomans and the Iranians. As the vast areas where the Bilbas lived along the border were considered their property, both states sought to attract their attention and prove that important regions such as Lahican and Mergan belonged to them by presenting them as their citizens. As a result, the tribe split into two parts, with some settling in Iranian territory and others in Ottoman territory. The Sheikh Bizini tribe settled in a large area of the Ottoman border, including Mosul, Erzurum, Izmir and Istanbul. A significant portion of this tribe was predominantly involved in raiding and plundering, attacking settled tribes and creating constant security problems for the state. In this context, the transcription, summarisation, and evaluation of documents obtained from Ottoman archives aim to reveal the unknown aspects of these two tribes.

KEYWORDS: Iraq, Ottoman, Bilbas, Sheikhbizini, Kurdish tribes

1. GİRİŞ

Dünyanın herhangi bir bölgesindeki kabile yaşamını ele alabilmek için antropolojik tarihi, yani insanın üretim araçlarını geliştirmesine ve bu gelişimin insan gruplarının yaşam tarzını şekillendirmedeki etkisini incelemek gerekir. İnsanoğlu başta toplayıcılıkla sonra avcılıkla ve ardından üç evrede gerçekleşen tarım devrimiyle birlikte istikrarlı bir biçimde tarımla hayatını idame ettirmiştir. Dolayısıyla kabile hayatından bahsettiğimizde, kendine özgü davranış kalıpları ve psikolojik ilişkilerle karakterize edilen bir ekonomik yaşam türüne değinmiş oluyoruz.

Kabile, akrabalık bağına sahip bir grup insandan oluşur. XIII. yüzyılda yaşamış olan dilbilimci İbn Manzûr bu bağlamda nesle vurgu yapmıştır. Kabile, bir kabilenin bir kısmı veya kolu olan veya birden fazla kabilenin birleşmesi neticesi oluşan ve sayıları bini bulan birlik anlamına gelir. Arap kaynaklarında kabilelere “kabile, müctema‘(toplum), ırk ve ümmet” gibi isimler verilmiştir. Bize ulaşan kaynaklara göre X. yüzyıla kadar Kürt Horani halkının başında çeşitli düzeylerde liderler bulunmuştur. Kaynaklarda et-Tâvî (el-Mevâdim) askeri unvan olarak geçer. Eğer torunu bu unvanı taşımamış olsaydı, savaş ve ayaklanma sırasında kabilesine liderlik etmek durumunda kalacaktı. Lider, kabilenin sağ kolu durumundaydı ve otoritesi geçiciydi.

Yukarıda bahsettiğimiz kabilelerin çoğu esas olarak hayvancılıkla geçindiği için hayvanlara otlak ve sulak arazi bulmak için göçebe hayat tarzını sürdürmek durumunda kalmışlardır. Göçebe hayat tarzı, fertlerin canını ve malını (hayvanlarını) koruyabilmesi için bir takım psiko-sosyal özellikleri de beraberinde getirir. Güçlü olmayı isteme, cesaret gösterme, birlik olma, tehditlere karşı teyakkuzda olma, gerektirdiğinde intikam duygusu besleme ve kabile reisinin emirlerine itaat etme gibi olgular bu özellikler arasında sayılabilir. Zira bireyin hayatı kolektif güvenlik durumuna bağlıdır. Burada çobanlığın kişiye aşıldığı mizaç önemli bir rol oynamaktadır. Zira çobanlık, insanların hayvanlarıyla birlikte çöllerde, dağlarda ve vadilerde dolaşmasını; aynı zamanda yırtıcı hayvanlara karşı kendini savunabilmesini ve kanunların olmadığı otlak alanlarındaki çatışmalarda üstün gelebilmesini gerektirir. İnsana aşılana sosyal doğanın bir ürünü olan kabile yapılanmasının ön plana çıkmasının sebeplerinden biri de budur. Sosyolog Carleton Coon, Kürtlerin yaşadığı coğrafyayı da içine alan Orta Doğu'daki göçebe kabilelerin çöllerde, dağlarda ve çayırlarda konakladığını ve coğrafi nedenlerden dolayı bu üç bölgede yaşayan kabilelerden hiçbirinin belirli bir maslahat söz konusu olmadıkça birbiriyle karşılaşmadığını söylemektedir. Coon bu üç kabile tipini göçebe kabileler,

çiftçi kabileler ve kentli kabileler arasındaki simbiyotik ilişkiler gibi bazı ortak noktalarla karakterize etmektedir. Örneğin göçebeliler metal, ahşap ve kumaştan imal edilmiş emtialara ihtiyaç duyarlar. Bunun karşılığında çiftçiler ete, yüne, süte ve binek hayvanlarına ihtiyaç duyarlar. Dolayısıyla çiftçi toplulukları veya kent topluluklarını etkileyen şey kabile topluluğunda da görülebilmektedir.

İbn Haldûn, kabilelerin karakteristik özelliği olan cesareti ve nedenlerini kentlilerle (hadarî) karşılaştırarak açıklarken bedevilerin kentlilerden daha cesur olduğunu söyler. Zira kentlilerin yaşadığı çevreye sükûnet ve konfor hakimdir. Dolayısıyla kendilerini saadete ve lükse kaptırmışlar, mallarını ve canlarını koruma işlerini ise valilere ve onları yöneten hükümdarlara emanet etmişlerdir. Yaşadıkları yeri çevreleyen surlara ve duvarlara güvendikleri için rehavete kapılmışlardır. Bu avlanma cesaretlerini köreltmıştır. Dolayısıyla silah bırakmış sayılırlar. Bedeviler ise toplumdan soyutlanmaları, kenar mahallelerde yaşamaları ve himaye edicilere uzak kalmaları sebebiyle kendilerini savunma görevini bizzat kendileri üstlenmişlerdir. Bu yüzden başkalarına güvenmezler, her zaman silah taşırlar, yolda sağı solu kolağan ederek hep teyakkuza olurlar. Bir araya toplandıkları ve göç ettikleri zamanlar dışında sakin kalmaktan kaçınırlar. Çölde ve kırsalda cesaretliler. Cesareti karakterleri haline gelmiştir. Bir kentlinin yardım çığlığı veya yardım isteği durumunda bu karakterlerini sergilerler. Bu yüzden kırsaldaki kentliler yolculuk ederken onlara bağımlıdırlar (es-Sindî, 2007, s. 52).

Dünyadaki kabileler arasında ortak özellikler bulunabileceği gibi farklılıklar da söz konusudur. Ancak bazı özellikler tüm kabilelerde ortaktır. Bu ortak özelliklerin başında göçebe yaşam tarzı gelir. Göçebe yaşam tarzı iki şekilde kendini gösterebilir:

1- Düzenli Göçebelik: Bahar aylarında hayvanlarıyla yükseklerle çıkan ve yazını sulak ve otlak yerlerde geçiren kavimlerin göçebelik şeklidir. Hareket edecekleri yer ve zaman belirlidir. Dolayısıyla bu türdeki her aşiretin dağları ve yaylaları vardır. Araştırmamıza konu olan Kürt aşiretlerinde de bunu görmekteyiz.

2- Düzensiz Göçebelik: Her yılın iklim koşullarına göre su ve mera alanlarının aranması sonucunda değişken alanlara yapılan göç hareketidir. Yerleşilmek istenen alanlar üzerinde bazen kabileler arasında istila ve rekabet söz konusu olabilir. Dünya üzerinde, başta Arap kabileleri olmak üzere, bu türde çok sayıda kabile gelip geçmiştir. Dünyadaki kabilelerin ortak özellikleri arasında misafirperverlik ve cömertlik sayılabilir. Hertz, Ateş Toprakları (Tierra del Fuego)

kabilelerinden Yerli Amerikalılar, Fijililer ve Tlingitlerin cömertlik, binicilik, yüksek şeref değerleri ve yüksek bir saygı ile karakterize edildiğinden bahseder. Hertz'in anlattıklarının Arap kabilelerinin özellikleri ve tarihleri hakkındaki kaynaklarda da geçtiğini söyleyebiliriz (es-Sindî, 2007, s. 54).

2. ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR

Daha önce de belirttiğimiz gibi bu çalışmanın ana kaynağı Osmanlı arşiv belgeleridir. Ayrıca yararlanmaya çalıştığımız bazı çalışmalar da bulunmaktadır. XIX. yüzyıldan itibaren araştırmacıların ilgi göstermesiyle modern çağda Kürt aşiret ve kabilelerinin tarihi önem kazanmaya başlamıştır. Bu bağlamda çeşitli kitaplar ve akademik araştırmalar yayınlanmıştır. Kürt kabileleri ve aşiretleri hakkında Osmanlı'nın son dönemlerinde yayınlanan önemli çalışmalardan biri de Pyotr Lerh'in "Studies on the Iranian Kurds and their ancestors, the northern Chaldeans / Studies On The Kurds And Their Northern Khalidi Ancestors" adlı kitabıdır. Kitabın Arapça tercümesi Abdî Hâcî tarafından 1992 yılında Şam'da yapılmış ve "el-Ekrâd ve Eslâfuhumu'l-Hâlidîne's-Şimâliyyîn" adıyla yayınlanmıştır. Henry Field ve Mark Sykes, "el-Aşâiri'l-Kurdiyye, Hoze Kânî Kurd", çev. Hüseyin Ahmed Câf, 1992-1986 yıllarında Bağdat'ta iki cilt olarak yayınlanmıştır. Dr. Hewraz Sewar ise Mark Sykes üzerine çalışma yaptığı sırada eseri "el-Kabâili'l-Kurdiyye fî İmbrâtûriyyeti'l- 'Usmâniyye" adıyla Arapçaya çevirmiştir (Duhok: 2002). Ely Bannister Soane vd., "el-Aşâiri'l-Kurdiyye, çev. Fuâd Hama Horşîd", Muhammed Emîn Zekî, Hulâsatu Târîhi'l-Kurd ve Kurdistân, Abbâs el- 'Azâvî, 'Aşâiri'l-'Îrâki'l-Kurdiyye, Sıddîk ed-Demlûcî, Ahmed Osmân Ebûbekir, İbrâhîm ed-Dâkûkî, Mihrdâd Âzâdî, 'Aşâiru Kurdistân, Mecmû 'atu Dirâsât 'ani'l-'Aşâiri'l-Kurdiyye, Menşûrât Râbita Kâvâ, William L. Eagleton, el-Kabâili'l-Kurdiyye, Muhammed Keyvânepûr Mekkî, 'Aşâyir-i Kurd, İl-i Ketâbhâne Dâniş gibi eserler çalışmamıza önemli katkıları sağladılar.

3. GEREÇ VE YÖNTEM

Osmanlı arşiv belgeleri ışığında iki önemli Kürt aşireti olan Bilbas ve Şeyhbizini'yi incelemektir. Özellikle bu iki aşiret, Osmanlı-İran sınır anlaşmazlığı, iç aşiret çatışması, yağma ve bölgedeki siyasi, ekonomik ve sosyal durum üzerinde büyük etkisi olan saldırılar gibi bölgesel olaylarda önemli rol oynamıştır. Bu çalışma, geçmişteki hatalardan ve eksikliklerden yararlanmak ve bölgedeki aşiret topluluğunun mevcut sorunlarını çözmek için bu aşiretlerin sosyal ve ekonomik durumunun kapsamlı ve belgelenmiş bir resmini sunmayı amaçlamaktadır. Osmanlı arşiv belgelerine dayanarak daha doğru ayrıntılar sağlayarak bu tarihin farklı yönlerini açıklığa kavuşturmayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda, cevaplamayı amaçladığı bazı önemli sorular vardır, örneğin; bu aşiretler arasındaki sürekli aşiret çatışmasının nedenleri nelerdir? Neden Osmanlı-İran devletleri arasında sürekli çatışma içindeydiler? Bu aşiretlerin bölgedeki siyasi, ekonomik ve sosyal durum üzerindeki etkisi neydi?

Bu araştırma, esas olarak bu iki kabilenin tarihinin açık bir kaynağını sağlamak ve araştırmacıların bundan faydalanmasını sağlamak için Osmanlı belgelerinin transkripsiyonuna dayanmaktadır. Ayrıca, belgelerin daha kolay anlaşılması için günümüz İstanbul Türkçesiyle özetlendiği ayrı bir bölüm de bulunmaktadır. Başka bir deyişle, bu çalışmanın temel görevi orijinal belgeleri açıklamak, özetlemek ve değerlendirmektir.

4. BULGULAR

4.1. BİLBAS VE ŞEYHBİZİNİ AŞİRETLERİ

4.1.1. Bilbas Aşireti

Ortadoğu’da kabileler ve bunların devletlerle ilişkileri konusu son yıllarda antropolog ve tarihçilerin ortak ilgi odağı haline gelmiş ve konu üzerinde önemli çalışmalar yapılmıştır (Özoğlu, 2016, s. 75). Aşiret yapısı, Orta Doğu’nun sosyal, siyasî ve ekonomik dokusunu belirleyen önemli bir unsurdur. Bu yapı içerisinde Bilbas Aşireti, tarihsel kökleri, nüfusu ve çeşitli coğrafyalardaki varlığıyla dikkat çeken önemli Kürt aşiretlerinden biridir. Osmanlı arşiv belgelerinde ve seyyah notlarında adı geçen Bilbas, özellikle Osmanlı-Safevî çekişmesi döneminde, Doğu Anadolu ile Kuzey Irak hattında stratejik konumda yer almıştır.

Bilbas Aşireti, Irak’ın Erbil ve Süleymaniye illerine dağılmış durumdadır. Ayrıca İran’ın kuzeybatı bölgesinde çok sayıda sakini vardır. Kabile, her iki tarafta da önemli nüfusa sahiptir ve birkaç klana bölünmüştür. İsmi, haber anlamına gelen “İlias” kelimesinden gelir. Bu aşiretin tarihi Abbasîler dönemine kadar uzanır. Unvanül-Mecid kitabında şöyle denmektedir: “Bilbas kabilesi çok kalabalık ve cesurdur ve aralarında Şeyh İbrahim el-Remki gibi önemli şahsiyetler çıkmıştır.” Bu aşiretin kökeni konusunda iki ayrı görüş bulunmaktadır; birincisine göre: Abbasiler döneminde bu aşiretin mensupları İran’dan göç ederek Irak’a yerleşmişler ve zamanla Irak Kürt aşiretlerinden biri olarak kabul edilmişlerdir. Bazıları ise bu görüşü reddederek, Bilbasların aslen Irak aşiretlerinden olduklarını ve bir kısmının Baban ailesi beyleriyle yaşadıkları anlaşmazlıklar sonucu İran’a göç ettiklerini ileri sürmektedirler (el-Amrî, t.y., 7: s. 275). Bazı Arap tarihçilerinin, özellikle Bilbas kabilesi olmak üzere birçok Kürt kabilesinin Araplardan geldiğine inanması dikkat çekicidir. Bir tarihçiye göre, Araplar bu bölgelere göç ettiklerinde, bir yandan çevrenin, diğer yandan İslam kardeşliğinin etkisiyle kolayca Türkleşmiş, Kürtleşmiş ve Farslaşmışlardır. Bu nedenle çoğu, kökenlerini şimdilik bilmediklerini iddia etmiştir (Hasan, 1946, 1: s. 49). Bu bağlamda Bilbas Aşiretinin kökeni Halid b. Velîd’e veya Irak ve Şam’da bilinen bir kabile olan Beni Hâlid Kabilesine dayandırılmaktadır. Beni Hâlid kabilesi de Hâlid adında bir şahsiyete dayanmaktadır ancak isim benzerliği dolayısıyla kimi zaman Hâlid b. Velîd’in adı da geçmektedir (el-Mûsulî, 1986, s. 436-437).

Osmanlı Devleti ile Safevi Devleti arasında imzalanan Kasr-ı Şirin Antlaşması’nda (H. 1049 / M. 1639) Bilbas, Câf, Havraman, Pişder, Galâlî, Zerza, Mir ve Basak aşiretlerinin adları geçmektedir (el-‘Azâvî, 2000, s. 236). Çalışkanlık,

dürüstlük, dindarlık, güvenilirlik ve saygınlık gibi özellikleriyle bilinen kabile, Kanunî Sultan Süleyman döneminde bölgelerde yaşanan karışıklıklardan dolayı yönünü İran'a dönmüştür. Bir süre sürgün ve sıkıntı hayatı yaşamışlar, ardından Sistan civarına yerleşmişler ve Beluçlarla savaşıp galip gelmişlerdir. Böylece işler tersine dönmüş ve Irak'a yerleşme imkânı bulmuşlardır. Kanuni Sultan Süleyman'ın tahtta olduğu süre boyunca anavatanları olan Irak'tan (özelde Bilbas'tan) ayrılmak durumunda kaldıkları söylenebilir. Şerefnâme'de Rojekî aşiretinin 24 koldan oluştuğu ifade edilmektedir. Bunlardan 5 tanesi şunlardır: Kabbânî, Baykî, Murki, Zu Kîsî ve Zeydânî. Bunlar, kadim Bitlis kabilelerini oluşturmaktadır. Bilbâs da büyük kollardan biriydi (el-'Azâvî, 1947, 2: s. 105).

Bilbas Aşiretleri, Irak'ın Süleymaniye ve Erbil bölgelerindeki aşiretlerden ve İran'daki büyük aşiretlerden bağımsız olup, sınırda yer almaktadır. Her bir kolu başka bir aşiret sayılacak kadar bölünmüştür. Başlangıçta tek bir kabile olup Şehrezor ve Erbil taraflarında bulunan mensuplarının bir kısmı birtakım olaylar sonucunda İran'ın Lahican şehri civarına taşınmıştır. Baban Emirliği ile aralarında çekişmelerin baş göstermesi üzerine Mir Basak veya Mir Baskan olarak anılan grup yerini değiştirmiştir. Bu grup Mukrî kabilesinin bir koludur. Sultanın muvafakatıyla kendilerine toprak tahsis edildiyse de Bilbas kabileleri onları geri püskürtmüştür. Bu kabilenin tarihinde pek çok önemli olay söz konusudur. Büyüyüp statü kazanmaları üzerine komşu halk olan Baban'ın emirleri onların gücünden korkarak devletten yardım istemiştir. Osmanlı Devleti de bu şekilde müdahale etmiştir. Kabilenin büyük bir kısmı yeniden güç kazanmak umuduyla İran'a yönelmeyi tercih ederken bir kısmı da Irak'ta kalmıştır. Irak'ta uzun zaman boyunca bulunan kabile; Osmanlılar ve Babanilerden büyük bir baskı ve kısıtlamaya maruz kalmıştır. Zayıf olan tarafın devlet desteğini arkasına alması kontrolü sağlamasına yardımcı olmuştur (el-'Azâvî, 1947, 2: s. 105).

Bilbaslar, zengin tarihi ve nüfusunun büyüklüğüyle Kürtlerin en bilinen kabilelerinden biridir. Osmanlı ve İran devletlerinde yayılmış durumda idiler. Çoğu İran'ın Lahican bölgesindeydiler. Geçmişte Süleymaniye ve Erbil kentlerinde birkaç boyun birleşmesinden oluşan bir aşiretti. 1830 yılında Revanduz Emirinin son verdiği Bilbas Birliği de o dönemden itibaren birkaç bağımsız boya bölünmüştür. Bunların en büyüğü ve ünlü olanı Mamiş Aşiretidir. Ancak bu Aşiret de çok geçmeden her biri on bin kişilik 2 klana bölünmüştür. Bu iki klan arasında anlaşmazlıklar baş göstermiştir. İki boyun birinin başında Hacı Karni Ağa, diğerinin başında ise Keke Hamza Abdullah nam salmıştır. Mamiş'ten daha küçük olmasına rağmen Piran boyu kabilenin bir diğer önemli parçasıdır. (el-'Azâvî, 1947, 2: s. 103).

Bilbas'ın başka önemli boyu Mangûr Aşiretidir. Göçebe yaşam tarzını sürdürmeye devam eden bu aşiret de üç kola ayrılmıştır. Bilbas'ın küçük klanları arasında ise Kijani, Zeydan, Giri, Guri ve Bereşi Halidi Sühreverdi aşiretleri sayılabilir. Bilbaslar, geçmişteki birlik dönemlerinde, özellikle İran'da, hükümet yetkililerinin bile çekindiği önemli ve güçlü bir kabileydi. Mensupları ise pervasızlığa varan cesaretleri ve aşırı dindarlıkları ile bilinmekteydi. Baban Emirliği ile sürekli bir çatışma içerisinde olmuşlar ve sonraki dönemlerde birliğin parçalanması sebebiyle otoriteleri zayıflamıştır. Bunun sonucunda her aşiret veya boy yerel çekişmelerde kendine özel bir siyaset benimsemiştir (el-Mûsulî, 1986, s. 432).

20. yüzyılın başlarında Mark Sykes onları en büyük Kürt aşiretlerinden biri olarak saymış ve ona göre: Bilbas, 400 aileden oluşan bir sınır ve göçebe aşiretidir. Yaz aylarında Vezne bölgesine göç ederler (Sykes, 2007, s. 42). Aşiretin hem yerleşik hem de göçebe kesimi vardı. Süleymaniye çevresinde bulunan Caf, Pişder, Hamavend Ariri, Çingeni aşiretleri Bilbas aşiretinin komşu aşiretleriydi. Ayrıca Bilbaslılar, Celâlî, Kelâlî, Mendemî, Kelbâhî, Kelhorî, Yetleko aşiretleriyle birlikte Kifri (Salahiye)'ye (Zekî, 2016, s. 137-140) ve ayrıca Erbil'e bağlı bazı köyler ile Raniye, Çuarkurna ve Köysancak ilçelerine yerleşmişlerdir (el-Amrî, t.y., 7: s. 275).

Sosyal yaşam açısından, Bilbas aşireti Müslüman bir halk oldukları için İslamî geleneklere sahipti, İslâmî bayramları kutluyorlardı ve sevinçlerini ve mutluluklarını o günlere yakışır bir şekilde ifade ediyorlardı. Bilimsel ve kültürel yaşam açısından Irak'taki kültür ve eğitim, sultanlar ve valiler tarafından gerekli destek ve teşviki almamıştır. Odak noktası askeri eğitim, savaş, orduları seferber etme ve filolar inşa etmektir. Bu da önceki dönemlere kıyasla bilimsel gelişmenin eksikliğine yol açmıştır. Bu, devletin ilmi yönü tamamen ihmal ettiği anlamına gelmez, aksine bazı Osmanlı valileri dini okullar kurmuş ve bunlar için vakıflar tahsis etmişlerdir. Bağdat, Musul, Basra, Kerkük ve Süleymaniye gibi bazı önemli şehirlerde yeni okullar ortaya çıkmıştır. Ancak bu okulların misyonu, nahiv, hikmet, belagat, mantık, usul, fıkıh vb. gibi bazı eski kitapları gerçekle ve halkın sıkıntılarıyla ilişkilendirmeden okumaktır. Böylece sorunlarına çözüm bulamamış, ekonomik, sosyal ve fikri durumlarını iyileştirememişlerdir. Bu nedenle halkın kültür seviyesi düşük kalmıştır (el-Camii, 2016, s. 13).

Alimler: Bunlar İslam'da vaiz, hâkim, okuyucu, fakih ve hatip gibi kişilerdir. Bazıları onları diğer pozisyonlarda bulunanlardan, özellikle de kılıç kullananlardan ayırmak için "sarık ehli" olarak adlandırmıştır. Bu grupta rahip hiyerarşisi yoktur.

Çünkü İslâm diğer dinlerde olduğu gibi bir din adamı sınıfı geliştirmemiştir. Bunun yerine bu sınıf Müslümanların dini görevlerini yerine getirmeleri ihtiyacının bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Ayrıca, yöneticiler bazılarını siyasî amaçlar için önemli yetkiler vermiştir. Sarıklı adamlar, manevi ve kültürel etkileriyle günlük yaşamda önemli bir rol oynuyorlardı. Çoğunlukla devletin mezhebine bağlı kalıyorlardı, ancak bu, yanlış ve kötülüğün egemen olduğu durumları gördüklerinde padişaha karşı gelmelerini engellemiyordu (es-Samarraî, 2004, s. 72).

Sadrazam Hasan Paşa, H. 11232'de Bilbas üzerine ilerlemiş ve onlarla ilgili şunları demiştir: Bilbas halkının Şafii mezhebini benimsediğini, çoğunluğunun fakih olduğunu ve göçebe hayat tarzını sürdürdüğünü görmekteyiz. Gittikleri her yerde kendilerine mescit yapmışlardır. Zühd ve takva noktasında kendilerini oldukça iyi bir yerde görmektedirler. Her birinin elinde tesbih ve ağzında misvak taşıması bunun göstergelerindendir. Ancak nafile namaz kılıp Allah'ın hukukunu tanımadıkları, her birinin kari seviyesinde Kur'ân okumasına rağmen sulama işlerinde şeriati gözetmedikleri ve masum kanının dökülmesi hususunda bilinçli davranmadıkları da vaki idi. Şehadet getirip Allah'ın razı olmadığı ameli işlemek bir tenakuzdur. Karşılıklı işlenen cinayetler kimi zaman iki kabile arasında çatışmaların çıkmasına sebep olur. Anlaşmazlığın olmadığı zamanlar oldukça azdır. Din kardeşi olmalarına rağmen böyle savaşlarla kendilerini yıpratırlar. Birbirlerini servetini çoğaltıp ulu'l-emre itaatsizlik yaparlar. Zaten insan canına saygı göstermedikleri için biri öldürüldüğünde sorumluluk üstlenmezler (el-'Azâvî, 1947, 2: s. 105).

Bu zaman diliminde iki aşiret birbiriyle çekişmeye girmiştir. Bu durum yönetim ve düzenin bozulmasına yol açmıştır. Hükümetin haberi alması üzerine sadrazam tahribata son vermek amacıyla hızlıca bir ordu hazırlamış. Bu orduyla Dakuk'a (Dohuk) ulaşmıştır. Buradan da asker toplayıp Paşa Ağa'yı ordunun komutanı olarak atamıştır. Ordu, Paşa Ağa'nın yönlendirmesiyle Kerkük'e ulaşmışsa da burada valiyi bulamamış, onun yerine bölgenin ileri gelenleri tarafından karşılanmıştır. Kerkük'te Baban ve Bilbasların durumlarını soruşturan sadrazam, iki gruptan hangisinin saldırgan olduğunu tespit etmeye çalışmıştır. Halk; yalnız bırakılmaları halinde Bilbaslarla birlikte yaşayamayacaklarını, engelleyici bir çaba olmazsa göçün zorunlu olacağını ve emniyetin bozulacağını ifade etmiştir. Aralarında anlaşmaya varılabilecek akl-ı selim pek kimse de çıkmasa da bölge şartları belliydi. Buradaki insanlar zarar görüyordu. Bazı kimselerin gelip validen kendilerini bu insanların şerrinden kurtarması için yardım istemesi üzerine sadrazam Bilbas Aşiretine saldırarak onları bozguna uğrattı. Aşiret mensupları sahip oldukları malları bırakıp kaçarken bölge sadrazamın talimatıyla pek zarar görmedi. Sadrazam

Halepçe civarına ulaştığında ise ordunun zafer müjdesi geldi. Mir Bekir, sadrazama 150 kişinin başını ve Şehrezor Aşiretlerini getirdi. Her bir aşiret belirli bir yere iskân edildi. Kürtler ile Bilbas'ın bağlısı olan halklar arasında uyum sağlandı. Mir ise gösterişli kıyafetlerle onurlandırıldı (el-'Azâvî, 1947, 2: s. 105).

4.1.2. Şeyhbizini Aşireti

Şeyhbiziniler Kürt bir aşiret olup soyları Hz. Muhammed'in (s.a.v.) amcası olan Hz. Abbas'a (r.a.) dayanmaktadır. Zap'ın aşağı iki yakası, Kerkük ve Erbil topraklarına dağılmış durumdadırlar (Abdulhamîd, 2021, s. 7). Peki Abbasî ailesi Kuzey Irak'a nereden ve ne zaman geldi? Bu soruları cevaplamadan önce, Abbasî devletin Moğollar tarafından yıkıldı. Ancak devletin farklı bölgelerine dağıtıldı. Moğol istilasından sadece üç yıl sonra, bu aile Kuzey Irak'ta üç emirlik kurdu: Badinan, Hakkarî ve Şemdinân. Ayrıca Mısır, Batı Sudan, Hindistan ve başka yerlerde de ortaya çıktılar. Kuzey Irak'ta ortaya çıkışları Moğol istilasıyla değil, kendi nüfuz alanları içerisinde gerçekleşmiştir. Bağdat'ın işgalinden üç yıl sonra sahneye çıkmaları, onların gücünün ve işgalcilere teslim olmamalarının kanıtı olduğu gibi, ne kadar büyük bir nüfusa sahip olduklarının ve ne kadar geniş bir coğrafyaya yayıldıklarının da kanıtıdır (el-Amrî, t.y., 7: s. 276). Bu aşiretin isimlendirilmesinde, büyük dedelerinden Yukarı Zap bölgesinde yaşayan keramet ehli bir zatın etkili olduğu söylenir. Rivayete göre bir grup hırsız bu zatın evini basar. Elinde sopasından başka bir şey olmadığı için sopasıyla yere vurup “bızın, bızın” diye bağırmaya başlar. Bunun üzerine evi eşek arıları basar ve hırsızlara saldırır. Bu ifade zamanla dönüşerek “bızını” şeklini alır. Başları Şeyh Muhammed Reşid Hac Muhammed Ağa Hac Aziz b. eş-Şeyh Bzini'dir (el-Amrî, t.y., 7: s. 277).

Eski kaynaklarda bu kabilenin bahsinin geçtiğine pek rastlayamadık. Ancak Şerefnâme'de Şeyhbizini Cizre aşiretlerinden biri olarak geçmektedir. Bazı sebeplerden ötürü buradan Kerkük ve Erbil'e yönelmiş olmaları da olağandır. Sâleyi Aşiretinden büyük oldukları söylene de bu bir mübalağadır. Yurtları Şıvan nahiyesinde 130 köyden oluşmaktadır. Kerkük'teki liderleri Ömer Ağanın oğlu Kerim Ağa ve Tevfik Ağa oğlu Ali'dir. Aralarından bazıları mülklerin kendilerine ait olduğunu söylese de bu doğru değildir. Köysancak civarındaki liderleri Şerif Ağa'dır. Bir kısmı Kerkük'ün Taktak bölgesindeki Çemçemal'de yaşarlar. Bu bölgedeki aşiret üyeleri görünüşe göre yeni oluşmuş bir kolun parçasıdır ancak kimlere dayandıkları hususunda net bir bilgiye sahip değiliz. Kolları şunlardır: Hacı Hamza ve Mela Abbasi. Büyük kabilelerden Laklar ise şöyle dağılmaktadır: Ruzbahani ve Şeyhbizini. Kökenlerinin Laklara nispet edilmesi daha muhtemeldir. Bu durum Cizre'ye nispet edilmeleri ihtimalini zayıflatsa da yine de bu imkânsız

değildir (el-‘Azâvî, 1947, 2: s. 162).

Mark Sykes’e göre: Şeyhbiziniler; savaşçı, şiddete temayüllü ve başkaldırcı karakterleriyle bilinen büyük bir kabiledir. Mensupları oldukça zeki olan bu kabile Martin–Henry tarzı tüfekler imal etmişlerdir. Kışın köylerde, baharda ise köyün civarına kurdukları çadırlarda yaşarlar. Haziran ayında hasat sonrası sürüleriyle birlikte İran sınırına doğru yola çıkarlar ve Eylül ayında veya sıcak mevsimlerde geri dönerler. Babanî Kürtlerinden olup İran tarzı kıyafetler giyerler (Sykes, 2007, s. 37).

Şeyhbizini aşiretinin coğrafi konumu: Aşiretin bulunduğu bölgenin kuzeyinde Köysancak, güneyinde Şivan, doğusunda Taktak, batısında Zap (Şivesor) bulunmaktadır. Batısının sol tarafında Altıncöprü kasabası ve Salihî Kabilesi bulunur. Köylerinin isimleri; Tulki, Kara Salim, Kavla Suvar, Şevgir, Pelkane, Dermanav, Amedon, Marziha, Kayah, Kani Reş, Cgile, Smaka ve Şabaz Yasa’dır (Şakeli, t.y., 16: s. 83). Erbil ve Kerkük şehirlerinde bu köylerde ikamet etmektedirler: Harab Drav, Alyâvî, Ağulân, Şive Reş, Kani Hıncîr, Altıncöprü, Cedîde, Topzava, Seyidân, Kevrgosk, Gayinç (er-Ravdân, 2008, s. 49-50), Sartık, Şitan, Avmal, Kar Esalim, Kavla Savar, Şucer (Leyl Takil), Sikani, Se Gird Kan (Telul Selase), Ömer Kümbet, Kani Lillah, Kanber, Nire Gin, Bane Merd, Mirka, Bele Ban, Simaka, Taktak, İlincağ, es-Sağîr, Nakban, Şeyhan ve Ruhan (el-‘Azâvî, 1947, 2: s. 162).

Bazı Kürt aşiretlerinin üyeleri, Arapların kesin olarak yerleştiği güney Irak’taki Divaniye’de de bulunmaktadır ve nüfusları yaklaşık bin hanedir. Tek bir aşiret değil, Şeyhbizini ve Hamavend gibi farklı aşiretlere mensupturlar ve Acemlerle akrabadırlar. Liderleri el-Hâc Miş’ân Âl-i el-Hâc Muğîr kabileye şekil veren en önemli isimdir. Kadisiye vilayetinin Salahiye nahiyesindeki ‘Akr kazasında; Culeyhe nahiyesindeki Haz’alî’de ve Ebu Suheyr’deki Mahacir’de ikamet ederler. Bir kısmı da Almanya’da yaşamaktadır. Cubur kabilesi gibi gurur sahibidirler. Komşuları Fetle, Hazâ’il ve ‘Avâbid’dir. Bunların en önemli kolu Şeyhbizini Kürtlerinden olan reis kolu Ebu Şuheyb’dir (el-‘Azâvî, 1947, 2: s. 187). Şeyhbizini Aşireti, Aşağı Zap’ın her iki yakasına yayılmış küçük köylerde yaşayan yerleşik aşiretlerden biridir. 100 yıl önce Zaho’dan göç eden Molla Abbas ve Hacı Hamza isimli iki kardeş tarafından kurulmuştur. Günümüzde az da olsa Zaho’da ve Erbil’de bu aşiretin mensuplarına rastlanabilmektedir. Türklere karşı sürekli başkaldırı halinde olan aşiret Şafii Sünni mezhebini benimsemekte ve Kürtçenin Güney Kurmanci lehçesini konuşmaktaydı (Soane, 1979, s. 113).

Aşiretin sosyal yaşamına gelince, günümüzde yerleşik hayata geçmiş aşiretlere aittir. Aşağı Zap'ın iki yakasındaki köylere dağılmış vaziyette yaşarlar. Aşiretin ağaları şu dört kardeşin sülalesinden olmalıdır: Hasan Ağa, Mahmud Ağa, Hacı Hamza ve Molla Abbas. Mark Sykes. Bu aşiretin yerleşik hayata geçmeden önce 4000 aileden oluşan büyük bir aşirettir. Adamlarının savaşçı kişiliğiyle bilindiğini belirtmektedir. Bu aşiretin mensupları kışı köylerinde geçirmekteydi, ilkbaharda köylerinin etrafına çadır kurup orda kalır, haziran ayında hasattan sonra sürüleriyle birlikte İran sınırına doğru yolculuğa çıkarlardı. Eylül ayından itibaren de köye dönmeye başlardı (Soane, 1979, s. 114). Aşiretin önde gelen isimleri şunlardı:

Sardik köyünde mukim Mahmud Ağa: 70 yaşında yaşlı ve cesur bir adamdır. Otoritesini iyi bir şekilde kullanabilen sevilen bir kimsedir.

Sarıçınar köyünde mukim Faris Ağa: 30 yaşında ikna edici özelliğiyle bilinen dürüst bir kimsedir. Aşiretin eski reisi Raşid Ağanın oğludur. Şeyh Mahmud'un destekçilerindendir.

Kasruk köyünde mukim Tefvik Ağa: 45 yaşındadır ve Faris Ağanın amcasıdır. Birden fazla cinayetin failidir. Şeyh Mahmud'un destekçilerindendir.

Palkana köyünde mukim Faris Ağa.

Mahmud Ağa Yusuf Ağa.

Aşiret töresi, herhangi bir çatışmadan kaynaklanan cinayet suçuna para cezasını ön görmektedir. Bir adamın ölmesi durumunda öldüren tarafın ödeyeceği diyet 1000 İran Riyali ve bir kadındır. Ancak çatışmada Şeyh ailesinden biri öldürülürse bu defa diyet mamur bir köy ve bir kadın olmaktadır. Çatışmalarda öldürülen bir kadının hayatı için ise fidye olarak 500 İran Riyali istenir. At öldürmenin cezası ise piyasa fiyatına göre değişmekle birlikte 30-50 liradır. Mahmud Ağa'nın torunu ve Faris Ağanın kız kardeşi yaklaşık üç yıl tesadüfen suikasta uğramış ve Ağa ailesinden olması sebebiyle 350 lira ve bir kadın diyet olarak istenmiştir (Soane, 1979, s. 115). General Noel, aşiretin önde gelenlerine, mensuplarından Levies ordusu kurma önerisini sunmuştur. Aşiretin önde gelenleri bu fikre olumlu yaklaşmış ancak adam sayıları hakkında kesin bir rakam vermek yerine ihtiyatlı tahminlerini söylemişlerdir. Sarıçınar köyünden Faris Ağa, Aşağı Zab Nehrinin sol yakasındaki köylerin tamamından en fazla 60 adam toplayabileceğini ifade etmiştir. Mahmud Ağa ise karşı yakadaki köylerden 100 kişi bulabileceğini

söylemiştir (Soane, 1979, s. 115).

Siyasî bakımından bu aşiret, kendisini en üst düzeyde temsil edebilecek bir lidere sahip değildir. Bunun nedeni Osmanlı Devleti'nin aşiret kontrolünü sağlamak amacıyla oluşturduğu idari taksimattır. Dolayısıyla kolların bir kısmı Kerkük ve Süleymaniye Mutasarrıflıklarına bağlı iken bir kısmı da Köysancak Kaymakamlığına bağlıdır. Bu taksimat sonucu aşiretin her bir kolunun altında üç veya dört köye sahip olan ikincil kollar oluşmuştur. Söz konusu aşiret, mensuplarının sahip olduğu kabile taassubuna rağmen her halükârda barışçıl ve sağ duyulu davranmışlardır. Aşiret liderleri de bir üst liderin atanması fikrine karşı değildir. Aşağı Zap Nehrinin sol yakasındaki köylerde bulunan aşiret mensupları, Sarıçınarlı Faris Ağanın reis olarak atanmasını istemektedirler. Faris Ağa, bir zamanlar aşiretin başında olan Reşid Ağanın oğludur. Öte taraftan; nehrin sağ yakasındaki köyler ise Sardik köyünden Mahmud Ağanın reisliğini kabul etmişlerdir. Mahmud Ağa da aşiretin kurucularından Abdullah Hafid Hacı Hamza'nın oğludur (Soane, 1979, s. 113).

Sardik ve Taktak köylerini de içine alan Aşağı Zap bölgesinde nehir doğal bir sınır görevi görmekte ve aşiretin iki tarafının ticarî ve sosyal olarak etkileşimini engellemektedir. Taktak köyünün artan önemi göz önüne alındığında, özellikle de herhangi bir aşiretin nüfuz alanında bulunmaması sebebiyle, buranın doğrudan bir idari merkez haline gelmesi mümkün görülmektedir. Böyle bir durumda Talabaniye (iki köyden oluşur) ve Kabarmak köyleri de aşiretin iki grubunun dışında tutulmuş olacaktır. Aşiret, Aşağı Zap Nehrinin her iki yakasında 50 köyü mesken tutmaktadır. Aşağıdaki tablo bize bu aşiretin savaştan önceki karakteri ve savaştan sonra ne hale geldiği hakkında net bir resim verebilir (Soane, 1979, s. 112).

Şeyh Mahmud'un ayaklanması Kuzey Irak'ın milliyetçi yerlerinde patlak vermiş ve burada halk, Arap yönetimini istemediğini açıkça ilan etmişti. Sadık adamların dışında yerel güçlerin çoğunluğunu paralı askerler, Barzanca aşireti mensupları, Kerim Fettah Beyin liderliğindeki Hemavend'liler ve hepsi uzak bölgede bulunan Caf, Gabari, Şeyhbizini ve Şıvan kabilelerinden bazı gruplar oluşturuyordu. Nihayetinde bugüne kadar görülmüş en güçlü kabile birliği olan Caf ve Bişr'in çoğunluğunun ayaklanmayı bastırma önerisi, Kürt birliğinin net bir şekilde canlanmasına sebep olmuştur. Şeyh Mahmud'un yenilgisinden sonra Soane, Süleymaniye'yi demir yumrukla yönetmek için geri döndü ve en yüksek yerel yönetici gibi hareket etti. Ölüm ilanına bakıldığında Süleymaniye'ye daha önce hiç görmediği bir ihtişam getirdiği görülmektedir. Bayındırlık işlerini yerel idarenin gelirlerini kullanarak oldukça ilerletmişti. Okullarda yazılı Kürtçenin

benimsenmesini ve kullanılmasını teşvik etti. Yıl sonundan önce Süleymaniye’de ilk Kürtçe gazeteyi (Pişketin: İlerleme) çıkardı. Gazete başta yazılı Kürtçenin oturmamış olması sebebiyle Kürt aydınlarınca alay konusu olduysa da sonraları iyice yerleşip popüler hale geldi. Soane bir sömürgeci olsa da Kürtlerin kendi kaderini tayin etme hakkına içtenlikle inanıyordu ve işgal altındaki bölgelerin hiçbirinin sahip olmadığı bir düzeyde yerel özerklik elde etmelerine yardımcı oluyordu. Ancak bu durumun Bağdat’taki idareyi kızdırması üzerine mart ayında görevden alındı (McDowall, t.y., s. 254).

Araştırmalarımız sonucunda bu iki aşiretin diğer Kürt aşiretleri ve boyları gibi belirli bir yere yerleşmediklerini, bunun yerine coğrafi koşullara ve mevsimsel ortama göre bir yerden başka bir yere göç ettiklerini görüyoruz. Kışın bir yerde yaşıyorlar ve yazın sıcaktan kaçınmak için başka bir yere taşıyorlardı. Bu kabilelerin en belirgin özelliği, gelişim ve adaptasyonda rollerini oynamak için daha küçük kabilelerle birleşmeleridir. Kabile çerçevesi içinde yaşamak, üyelerinin birbirleriyle uyumlu olmasını ve klanın sınırlarını savunmasını gerektirir. Üyeleri ayrıca tarım ve hayvancılık yapar ve kabilenin başkanları kabile piramidinin tepesindedir çünkü kabile üyelerini dışarıdan gelecek istila tehlikesinden korurlar. Kabilenin sosyal ve ekonomik yapısı, kabilenin gücünün ortaya çıkması için hayati önem taşıyordu. Ayrıca kabileyi büyütmek için diğer kabilelerle birleşme fikri de vardı ve tekkelerin ve alimlerin toplumsal mutabakatı teşvik etmedeki rolünü görüyoruz, böylece toplumsal yaşamları düzenli bir şekilde yürütülebilirdi.

4.2. BELGELERİN DEĞERLENDİRMESİ

4.2.1. Aşiretlerin Yerleşmesi

Belgelere göre, 19. yüzyılın sonlarından itibaren Osmanlı Devleti, özellikle İran ile sınır sorunları olan göçebe aşiretleri yoğun bir şekilde yerleştirmeye başlamıştır. Bu bağlamda, sorunlarını çözmek için Bilbas aşiretini Erbil ovasına yerleştirmeye çalıştı (BOA, HAT, 771/36182, C/1). Bu eylem, aşiretin hayatı üzerinde büyük bir etki yarattı ve birçoğu hala orada yaşamaktadır. 1887 yılı sonuna doğru Erbil’e 220 Bilbas hanesi, Köprü’ye 30 hane, Ranya’ya ise 220 hane yerleşmiş ve tarımla uğraşmaktaydılar (BOA, SD, 2550/34, 4/1).

Benzer şekilde Şeyhbizini aşireti de yaşam koşullarının kötü olması ve göçebe hayatının zorluğu nedeniyle uzak Osmanlı topraklarına göç etmişlerdir. Bunlardan 28 aşiret hanesi, çadır hayatının getirdiği kötü yaşam koşullarını gerekçe göstererek, isyan ve kötülüklerden kaçmak ve rahatlık bulmak için İzmir bölgesindeki köylere

yerleşmeyi talep etmişlerdir (BOA, I.MVL, 100/2146, 2/1). Yetkililer, bölgeyi geliştirmek için bu aileleri yerleştirmeyi kabul ettiler. Daha önce, aynı kabileden altmış dokuz hane, vergilerini düzgün bir şekilde ödemeleri ve orduda hizmet etmeleri koşuluyla bölgeye yerleştirilmişti (BOA, I.MVL, 100/2146, 3/1).

Bir diğer belgeye göre Şeyhbizini'nin 300 kişiden oluşan 33 ailesi, İstanbul'da bir pazarda harap bir hane yerleşip dilencilik yaparak geçimlerini sağlıyorlardı. Ayrıca bölgede çeşitli sağlık sorunlarına da yol açmışlardır (BOA, DH.MKT, 2641/26, 1/1). Bu aşiretin bir kısmı Erzurum vilayetine yerleşmiştir (BOA, DH.H, 45/20, 2/1). Bu da Şeyhbizinin Musul, Erzurum, İzmir ve İstanbul vilayetlerine yayılmış olduğunu göstermektedir.

4.2.2. Mera Sorunu

Belgeler, otlak ve suyun göçebe kabilelerin yaşam kaynağı olduğunu gösteriyor. Bu kabileler hayvanlarını beslemek için sürekli ve düzenli olarak, belirli bir zamanda ve belirli bir yere göç ediyorlardı. Her kabilenin sabit bir otlatma alanı vardı, demek ki göçleri rastgele değildi.

Bilbas kabilesi, İran-Osmanlı sınırındaki Ranya ve Lahican arasında hayvanlarını otlatmak için her yıl gelip giden göçebe kabilelerden biriydi. İran sık sık bu noktadan faydalanmaya ve onlara karşı kullanmaya çalışıyordu, eğer İran'a boyun eğmez ve vatandaşı olmazlarsa topraklarını ve köylerini ele geçirip baş düşmanları Mamiş kabilesine vermekle tehdit ediyordu (BOA, HR.MKT, 688/95, 35/1). Lahican'ın tartışmalı bir bölge olması nedeniyle, Bilbaslar kendilerini Osmanlı vatandaşı olarak görmelerine ve devlete vergi ödemelerine rağmen, İran sürekli olarak onların dikkatini çekmek ve bölgeyi ilhak etmek için bahaneler arıyordu (BOA, HR.MKT, 688/95, 37/1). Bu amaçla Lahican'da askeri bir kale inşa etmiş ve Ramak ve Hıdır Mama gibi birçok kabileyi İran'a gitmeye zorlamıştır. Bölgenin uzaklığı nedeniyle Osmanlı yetkililerinin durumdan yeterince haberdar olmadıkları ve ciddiye almadıkları dikkat çekicidir (BOA, HR.MKT, 861/56, 9/2). Sonunda İran tehditlerini yerine getirdi ve köyleri Mamiş kabilesine verdi. Bu da Bilbas'ı endişelendirdi. Kabile cesaretlerinden gurur duysa da İranlılarla yüzleşemediler ve Osmanlı yetkililerinden sorunlarını çözmelerini istemek zorunda kaldılar (BOA, BEO, 3468/260070, 3/1).

Bu dönemde sınır kabilelerinin meralarının işgali kapsamlı bir süreçti. İran, Lahican, Vezne ve Mergan bölgelerinin tamamını işgal etmek istiyordu. Örneğin Mangûr'un Zûdi kabilesine ait 15 köy ve çok sayıda hayvan İran tarafından işgal

edilmişti ve İran, kabilenin İran vatandaşı olması kaydıyla mal ve mülklerini iade edeceğini söylemişti (BOA, HR.MKT, 688/95, 36/1). Benzer şekilde Vezne’de Piran aşiretine ait geniş bir alan işgal edildi ve aşirete ait 700 hane zorla İran vatandaşlığına geçirildi (BOA, BEO, 498/37312, 1/1).

İran’ın tecavüzü karşısında bölgedeki Osmanlı yetkilileri ihmalkâr davranıyordu, kabilelere gerekli yardımı sağlamıyor ve zaman zaman onları taciz ediyordu. Bilbas kabile liderlerinin bir mektubuna göre, Osmanlı yetkilileri İran’a giden hanelerin ödemediği vergileri, Osmanlı topraklarında kalan hanelerden toplamaya çalışmış. Bu da durumu çok ciddi hale getirmiştir (BOA, SD, 2550/34, 6/1). Bu durum Bilbas kabilelerinin umutsuzluğa kapılmasına ve İran ile anlaşmaya varmaya çalışmasına neden oldu. Örneğin Piran kabilesi, otlakları ve toprakları 15 yıl işgal edildikten sonra İran’a sığınmıştır (BOA, BEO, 851/63778, 3/1).

Osmanlı aşiretlerinin kendilerine katılmasını isteyen İranlılar onları sıcak bir şekilde karşıladılar ve Lahican’ın Kehne bölgesini Piran aşiretine verdiler. İş işten geçtikten sonra, Osmanlı yetkilileri İran’a bölgeye müdahale etmeyi bırakması ve Osmanlı aşiretlerini geri vermesi çağrısında bulunmuştur (BOA, BEO, 883/66204, 1/1). Ancak İran fırsatı kaçırmak istemiyor, bu yüzden onları teslim etmeyi reddediyor ve onların kendi vatandaşları olduğunu söylüyordu (BOA, BEO, 898/67343, 1/1). Şüphesiz İran bu bölgelerdeki mülkiyetini bu kabileler aracılığıyla kanıtlamak istemiştir.

4.2.3. Kabile Düşmanlığı Sorunu

Belgelere göre, Osmanlı döneminde, Kürt aşiretleri arasında toprak, mera ve sosyal sorunlar gibi bir dizi faktör nedeniyle aşiret düşmanlığı ve çatışmaları yaygındı. Bilbas ve Şeyhbizini aşiretleri sürekli olarak çevredeki aşiretlere saldırıyor ve çatışıyor, bölgenin güvenliğini tehdit ediyor ve bölge için ciddi sorunlar yaratıyordu.

Bu kabile rekabetlerinin bir parçası olarak, Köysancak’ta yaşayan Bilbas kabilesi ve Erbil bölgesindeki Dizeyi kabilesi birbirlerine düşmandı. Bilbas kabilesi özellikle Dizeyi köylerine saldırıyor ve hayvanlarını ve mallarını yağmalıyordu (BOA, A.MKT.UM, 124/15, 1/1). İki taraf arasında çıkan çatışmalarda yüzlerce kişi hayatını kaybederken, Dizeyi aşireti Tay Arab aşiretiyle ittifak kurarak Bilbas’ı Erbil’den çıkardı. Yerel yetkililer ise durumu sakinleştirmeye yönelik çalışmalarını sürdürüyordu (BOA, I. DH, 431/28508, 1/1).

Bilbas'ın bir diğer düşman kabilesi ise aslen Bilbas kabilesinden olan Mamiş'ti, ancak İran'da oldukları için sık sık İran'ın diğer kabilelerin topraklarını ve meralarını işgal etmesine yardım ediyorlardı. Belgelere göre, 1.500 Mamiş savaşçısı Bilbas'a karşı İran'ın yanında yer almıştır (BOA, BEO, 217/16254, 17/1). Bu durum Osmanlı yöneticilerini, olası çatışmaları önlemek ve olağanüstü bir durum ortaya çıktığında doğru raporlar verebilmek amacıyla özel görevliler tayin edip bunları Bilbaslarla birlikte yaylaya göndermeye zorlamıştır (BOA, DH.MKT, 136/77, 3/1).

Bir diğer düşmanlık ise Ranya bölgesinde Bilbas ve Ako arasındaki çatışmaydı. Bu çatışmada, Hoşnav kabilesi Ako'yu destekledi. Bilbas'a karşı durdu çünkü her iki kabile de yerleşikti. Bilbas'ı kendileri için bir tehdit olarak görüyorlardı. Bu yüzden birbirlerine yardım ediyorlardı (BOA, BEO, 506/37877, 3/1). Ako kabilesinin reisinin mektubundan Bilbaslar'ın 11.000 baş koyunu yağmaladıkları ve 200 kişiyi öldürdükleri anlaşıyor (BOA, BEO, 515/38610, 3/1). Bu kabileler arasındaki düşmanlığı ortadan kaldırmak için Osmanlı yetkilileri, 400 haneden oluşan Ranya Bilbaslarının Erbil ovasına taşınmasını önerdiler. Bu, barış yapsalar bile aralarında her zaman yenilenen bir çatışma korkusu olduğunu gösteriyor (BOA, BEO, 784/58761, 2/1). Kabile çatışması, Osmanlı ve İran kabileleri arasında olsaydı çok daha tehlikeli olurdu. Örneğin, Osmanlı Mangûr kabilesi İran Diyobukrî kabilesine saldırdığında ve birkaçını öldürdüğünde, bu kabileye intikam adına, birkaç sınır köyünü yağmalama fırsatı verdi (BOA, DH.SYS, 8/2/8, 15/1). Kabile çatışmaları sıklıkla korkunç bir noktaya ulaşıyordu, hatta kabile liderlerinin aile üyeleri bile öldürülüyordu. Mangûr ve Pişder arasındaki çatışmalarda iki Mangûr soylusu ve 100'den fazla Pişderli öldürülmüştür (BOA, BEO, 1656/124170, 3/1). Aşiret düşmanlığının bir başka örneği de Şeyhbizini ile Köysancaklı Hama Ağa arasındaki düşmanlıktır. Bu düşmanlık sonucu çok sayıda köy yakılmış, 100'den fazla kişi öldürülmüş ve çok sayıda mal yağmalanmıştır (BOA, DH. TMİK.M, 127/4, 1/1).

Düşmanlık iki savaşçı kabile arasında olsaydı, olaylar çok daha kanlı olurdu. Örneğin, yağmacılık ve savaşlarıyla bilinen Şeyhbizini ve Hamavend kabileleri arasında şiddetli bir düşmanlık vardı ve birbirlerine defalarca saldırdılar ve geniş alanları yok ettiler (BOA, BEO, 408/30574, 2/1; BOA, BEO, 529/39661, 3/1). Düşmanlık sadece bu iki aşiret ile sınırlı kalmadı, Talabani, Şivan ve Şeyh Özer gibi diğer aşiretleri de içine alıyor ve olaylar giderek tırmanıyordu (BOA, DH. TMİK.M, 102/24, 2/1).

4.2.4. Aşiret Liderlerinin Osmanlılar ve İran ile İlişkileri

Aşiret liderlerinin hem Osmanlı hem de İran devletleriyle ilişkileri sürekli dalgalanıyordu. Kürt aşiretleri Sünni mezhepleri nedeniyle Osmanlılara eğilimliydi ve çoğunlukla Osmanlı Devleti'ni destekliyorlardı, ancak vergi sorunları, otlak, toprak ve güç mücadeleleri onları sık sık İran'a sığınmaya zorlamıştır. Osmanlı belgelerinde Osmanlı ve İran devletleri arasında aşiretlerin tutumlarında o kadar çok çelişki vardır ki bunların hangi tarafın vatandaşı olduklarını saptamak zordur.

Aşiret liderlerinden biri olan Mangûr kabilesinin reisi Bayiz Paşa, İran'da 20 köye sahipti. İran hükümeti, sadık ve İran vatandaşı olması durumunda ona 1.000 tümen maaş vermeyi vaat etti. Ancak Bayiz Paşa tüm ayrıcalıkları reddetti. Osmanlı İmparatorluğu ile dostluğunu sürdürmek amacıyla kabilesiyle birlikte yerleştiği Ranya'ya taşındı (BOA, İ. DH, 1418/7, 3/1). Bu nedenle İranlılar diğer Mangûr reislerini ona karşı kışkırttılar. Örneğin İran'a sığınan Mangûrlu Hamza Ağa'nın oğlu Bapir Ağa, Bayiz Paşa'ya karşı çok sayıda asker ve savaşçı göndererek iki oğlunu ve iki kuzenini öldürdü (BOA, HR.SYS, 716/2, 2/1). Hatta Savuçbulak komutanı bile doğrudan Bayiz Paşa'yı kuşattı. Onu ve yandaşlarını öldürmekle tehdit etti (BOA, HR.SYS, 716/2, 23/1). Bu şekilde İranlılar 21 köyünü yağmaladılar ve diğer tüm kabileleri ona karşı kışkırttılar (BOA, HR.SYS, 716/2, 20/1). Sonunda Bayiz Paşa İran baskısına dayanamadı. İki oğluyla Savuçbulak'a gitmek ve Rus arabuluculuğuyla İran'la bir anlaşma yapmak zorunda kaldı. Bu, sınır kabilelerinin sorunlarını çözmek için Osmanlı yetkililerine olan güvenlerini kaybetmelerine ve bunun yerine Ruslara yönelmelerine neden oldu (BOA, HR.SYS, 716/2, 37/1). İranlılar ve Ruslar Bayiz Paşa'ya silah, top ve hediyeler verdiler ve onu Mangûr'un reisi olarak tanıdılar. Bütün meseleler İran lehine hal olunduktan sonra bölgedeki Osmanlı sorumluları, Bayiz Paşa'yı kendi tarafına çekmenin gerekliliğini, aksi takdirde diğer aşiretlerin İran'a ve Ruslara sığınacaklarını anladılar (BOA, HR.SYS, 716/2, 43/1).

Aşiret liderlerinin genelde istikrarlı ilişkileri yoktu. Çıkarlarına ve koşullarına göre pozisyonlarını değiştiriyorlardı. Bunların arasında 1887 yılında İran'dan kaçıp Osmanlı İmparatorluğu'na sığınan Hamza Ağa'nın oğlu Bapir Ağa da vardı (BOA, DH.MKT, 1432/116, 1/1). Sonraki yıllarda Osmanlılara karşı döndü ve İran'a sığındı. Burada İranlı yetkililer onu diğer Osmanlı kabilelerine, özellikle de Mangûr'a karşı kullanmaya çalıştılar (BOA, DH.MKT, 2852/7, 1/1).

Bazen Osmanlı yetkilileri, sadık bir lideri başka birinin dikkatini çekmek için terk ediyorlardı. Bu da sadık liderin İran'a sığınmasına ve Osmanlı çıkarlarına büyük zarar vermesine neden oluyordu. Buna Mamiş liderleri Hamza Ağa ve Karani Ağa arasındaki anlaşmazlık da dahildi. Hamza Ağa, Osmanlıların güçlü bir destekçisiydi ve Osmanlılar lehine birkaç sınır bölgesinin belirlenmesinde önemli bir rol oynamıştı. Ödül olarak bölgedeki köyler ona verildi ve Mamiş'in reisi olarak atandı. Ancak daha sonra İran yanlısı ve Osmanlılara düşman olan Karani Ağa'yı çekmek için köylerin Hamza Ağa'dan alınmasına karar verildi (BOA, DH.SYS, 43/3, 5/1). Hamza Ağa'ya hiçbir alternatif çözüm sunulmaması onu zor ve çaresiz bir duruma düşürdü (BOA, BEO, 4185/313807, 2/1).

Bölgedeki Osmanlı yetkilileri, Hamza Ağa'nın daha önce Osmanlı yanlısı olan ancak yardım edilmeyen ve İran'a kaçan Mangûrlu Bayiz Paşa ile aynı kaderi yaşamaması için acil yardım çağrısında bulundular. Hamza Ağa'nın İran'a sığınmasının ve Osmanlı Devleti'nden kaçmasının Osmanlı itibarı ve egemenliği üzerinde olumsuz bir etki yaratacağından ve bölgedeki aşiretlerin artık Osmanlı Devleti'ne güvenmeyeceklerinden korkuyorlardı (BOA, HR.SYS, 716/2, 38/1).

Bir diğer örnek ise daha önce İran'ın emriyle Osmanlı'ya karşı ordu seferber eden ve Osmanlı aşiretlerine karşı çıkan Mamiş reisi Mehmed Emin Ağa'dır (BOA, Y.A.HUS, 307/85, 3/1). Birkaç yıl sonra İranlılardan kaçarak Osmanlı İmparatorluğu'na sığındı ve Osmanlı topraklarına yerleşmeyi talep etti (BOA, Y.MTV, 286/71, 1/1). Ancak yerel yetkililer, daha önce İranlılar için Mangûr ve Mamiş meralarını ve birkaç Osmanlı bölgesini 40 yıl boyunca işgal ettiği için Osmanlı sınırına girmesine izin verilmemesi gerektiğini savunuyordu. Osmanlı İmparatorluğu bölgeyi zorla geri aldıktan sonra, kabilesinin çoğu Osmanlı sınırları içinde kaldı ve onunla gitmedi, böylece gücünü ve etkisini kaybetti. Dolayısıyla, geri dönmesine izin verilseydi, diğer Osmanlı kabileleriyle ciddi sorunlara yol açacaktı (BOA, Y.MTV, 291/127, 2/1).

4.2.5. Devlete Hizmet Eden Kabile Liderlerini Ödüllendirmek

Bazen Osmanlı Devleti kabilelerin iş birliğini sağlamak için çeşitli yardımlar ve kolaylıklar sağlıyordu. Hatta adli ve yasal konuları bile görmezden gelebiliyordu. Örneğin, Bilbas aşiretinin reisinin iki kardeşi Köysancak'ta bir kasabın eşyalarını yağmaladıkları için hapse mahkûm edildi. Daha sonra, devlet güçlerinin Hamavendleri bastırmasına yardımcı olmak için 150 süvari göndermeleri karşılığında serbest bırakıldılar (BOA, İ. DH, 1210/94770, 1/1).

4.2.6. Kabile Liderlerinin Taltifi

Osmanlıların kabile liderlerinin dikkatini çekmek için uyguladığı politiklardan biri de onlara nişanlar ve ödülleri vermek ve onları resmen kabile reisi olarak atamaktı. Bazen İran da aynı yolu izliyordu. Bu, kabile üyelerinin reise daha fazla saygı duymasına ve emirlerine uymasına katkıda bulunuyordu.

Örneğin Revanduz'da Piran ve Mamiş ileri gelenlerinden bir grup, Osmanlı çıkarlarına hizmet ettikleri için ödüllendirilmiştir (BOA, DH.SFR, 361/84, 1/1). Ayrıca Osmanlı Devleti'ne hudut meselesinde hizmet eden bazı Piran ve Mamiş ileri gelenlerine aylık 1.500 kuruş maaş verilmesi önerilmiştir (BOA, DH.SYS, 43/3, 46/1).

4.2.7. Kabile Liderliği Konusunda Çatışma

Belgelere baktığımızda kabile sorunlarının sadece birbirlerine karşı değil, aynı zamanda iç hanedan aileleri arasındaki iktidar ve başkanlık mücadelesinin de sorunların önemli bir parçası olduğunu ve sık sık kanlı savaflara ve kabilelerin bölünmesine yol açtığını anlıyoruz. Bu, Mangûr kabilesinin reisliği konusundaki anlaşmazlıkta açıkça yansımıştır. Özellikle Mamiş reisi, Mangûr'un eski reisi Bayiz Ağa'nın oğlu Kadir'in kabilenin reisi olmasına yardım ettiğinde, karşılığında amcası ve reis olmak isteyen Hama Ağa, Mamişlilerden 700 koyun yağmaladı. Bu da iki kabile arasında çatışmaya yol açtı (BOA, BEO, 230/17179, 2/1). Bu çatışma İran'a, her zaman yaptığı gibi, asker gönderip bölgede nüfuz kurma fırsatı verdi (BOA, BEO, 233/17447, 1/2). Bu durum Mangûr kabilesinin iki karşıt gruba bölünmesine yol açtı (BOA, Y.A.HUS, 302/92, 3/1).

4.2.8. Osmanlı Devleti ile İran Arasında Kabile Meseleleri Nedeniyle Çıkan Anlaşmazlıklar

Sınırlardaki kabilelerin hareketi ve değişen konumları hem Osmanlı hem de İran devletleri için sürekli bir sorundu. Çok sayıda belge, iki devletin kabile meseleleri hakkında sürekli istihbarat ve yazışma halinde olduğunu gösteriyor. Bir kabilenin diğeriyle bir sorunu olduğunda, genellikle vatandaşları olarak gördükleri kabileyi savunur ve kabilelerinin suçlu ve saldırgan olduğunu kabul etmeyi reddederlerdi. Belki de bu, kabilelerinin suçunu kabul etmenin getirdiği yükümlülükler ve tazminatlar yüzündendi. Bundan kaçınmak için, suçlu ve asi olsalar bile kabilelerini savunmak zorundaydılar.

İran ile Osmanlı Devleti arasında en çok tartışılan konulardan biri de

İranlıların desteğiyle Zûdi ve diğer Bilbas kabilelerini yöneten Mangûrlu Hamza Ağa meselesidir. Hamza Ağa, İran makamlarıyla yaşadığı bir sorun nedeniyle Osmanlı sınırlarına dönmeye karar verince, İranlılar aşiretin mallarının çoğuna el koydular. Hamza Ağa, misilleme olarak İran'a bağlı olan Karapâpâk kabilesine saldırdı. Bu büyük bir sorun yarattı. İranlılar Osmanlı Devleti'nin Hamza Ağa'yı teslim etmesini talep ettiler (BOA, HR.MKT, 590/67, 5/1). Hamza Ağa'yı iade etmek yerine Osmanlı hükümeti bir soruşturma komisyonu kurmaya karar verdi, onu tutukladı ve dört beş yıl hapse attı (BOA, A.MKT.MHM, 450/48, 4/1). Daha sonra bir daha asla İran sınırına dönmek üzere İstanbul'a gönderilmiş olsa da (BOA, A.MKT.MHM, 450/48, 10/1), durum sakinleştikten sonra Hamza Ağa Bağdat'a geri gönderildi ve Kerkük'e yerleşti. Bu İranlıları kızdırdı ve onları hızlı bir şekilde harekete geçmeye yöneltti. Ayrıca iki taraf arasında uzun bir tartışmaya neden oldu (BOA, HR.MKT, 982/43, 1/1). İlginçtir ki, Hamza Ağa kısa süre sonra Savuçbulak'a döndü ve İranlılar tarafından karşılandı. Sonra, Osmanlılara ait bazı sınır bölgelerini işgal etmeyi planladığı haberi geldi. Bu sefer Osmanlılar onun teslim olmasını ve ölü ya da diri tutuklanmasını talep ettiler (BOA, HR.MKT, 1081/32, 2/1).

Başka bir belgeye göre Bilbas, Şafii mezhebini takip eden bir kabile idi. Kabile, ekonomik çıkarlarla birleşen mezhepsel farklılıklar nedeniyle sık sık İran çıkarlarına saldırıyordu. İran onları kontrol edemediği için Osmanlı İmparatorluğu'ndan yardım istemek zorunda kalıyordu (BOA, HAT, 771/36182, C/1).

4.2.9. İsyanlar ve Yağmalama

Belgelere göre, Bilbas ve Şeyhbizini gibi yerleşik olmayan kabilelerin çoğu, fırsat ve bahane bulduklarında diğer insanlara tecavüz etmekten ve mallarını yağmalamaktan çekinmiyorlardı. Ayrıca sık sık devlete isyan ediyor ve askerlere karşı silah kullanıyorlardı.

Bilbasların aksine, Şeyhbizini kabilesi hayvancılık ve tarımla pek ilgilenmiyordu. Bunun yerine, geçim kaynaklarının önemli bir kısmı yağma ve talan üzerine kuruluydu ve bunu yapmak için en ufak fırsatı değerlendiriyorlardı. Bir belgeye göre, Şeyhbizini aşireti, hükümete karşı isyana katılmadıkları gerekçesiyle Köprü halkına saldırmış ve onları yağmalamıştır (BOA, Y.A.HUS, 419/35, 2/1). Bazen ticaret kervanlarına saldırıp insanları öldürüyorlardı (BOA, DH. TMIK.M, 135/34, 1/1). Şeyhbiziniler bazı aşiretlerin özel durumlarından yararlanarak onları yağmalıyordu, bunların arasında Erbil ovasında yaşayan ve çok servet ve mala sahip olan Dizeyi aşireti de vardı (BOA, DH. TMIK.M, 157/10, 1/1). Bazen hükümet

yetkilileri, bu aşiretlerin isyanını, büyük miktarda serveti ele geçirip satmak için bir fırsat olarak görüyorlardı; örneğin 1902 yılında Şeyhbizini isyancılarından binlerce koyun, inek, at ve eşek ile çeşitli silahlar ele geçirildi ve ödenmemiş vergiler karşılığında açık artırmayla satıldı (BOA, DH. TMİK.M, 125, 39).

4.2.10. Yetkililerin Kabile Meselelerine Karşı İhmalkarlığı

Daha önce de belirtildiği gibi, bölgedeki Osmanlı yetkilileri genellikle kabile sorunlarını çözmeye yeterince dikkat etmiyorlardı. İranlılar sorunları kendi lehlerine çözme fırsatını yakaladıklarında ve sonuçlar Osmanlılar için açıkça olumsuz olduğunda, yetkililer uyanıyor ve gerekli önlemlerin hızla alınmasını talep ediyorlardı.

Aşiretler hakkında var olan belgelerin bazıları, halkın Osmanlı yetkililerine karşı şikayetleri vardı. Çünkü sorunları uygun şekilde çözmek yerine, çoğu zaman egemen aşiretleri ve güçlü tarafları destekliyor ve ezilenlere karşı duruyorlardı. Bu, isyancıları isyanlarını sürdürmeye daha da teşvik etmiştir. Örneğin Köysancak halkı bir mektupta bölgelerinin harap edildiğini, tüccarlarının iflas ettiğini, onlarca tarla ve köyün yakıldığını, Irak'ın mezbahaneye döndüğünü, yetkililerin tek derdinin servet biriktirmek ve topraklarını genişletmek olduğunu söylüyor (BOA, DH.MKT, 2854/66).

4.3. BELGELERİN ÖZETİ

BOA, HAT., Dosya 771, Gömlek 36182 (C/1): Bilbas kabilesi yedi sekiz bin atlı, cesur ve dindar askerlerden oluşur ve Sünni Şafii mezhebini takip eder. Tebriz ve çevresindeki Acemlere saldırırlar ve onlara büyük zararlar verirler. Süleyman Paşa döneminde Bilbasların İranlılara saldırıları o kadar sıklaştı ki, kendilerini korumak için özel kaleler inşa etmek ve bu kalelere asker yerleştirmek zorunda kaldılar, ancak şerhlerinden kurtulamadılar. Bu nedenle İran Şahı, Paşa'dan Bilbasları bastırmak için yardım istedi. Ali Paşa, İran'a hizmet etmek için Erbil'deki Bilbaslara saldırdı ve evlerinden birkaçını yağmaladı. O günden beri Bilbaslar Osmanlılardan kaçınıyor ve onları geri getirme çabaları sonuçsuz kalmıştır. İranlıların hilelerinden korumaları için Erbil bölgesinde tarım arazisi verilirse, İran'da tek bir Bilbas hanesi bile kalmayacak ve hepsi geri dönecek.

BOA, HR. MKT., Dosya 688, Gömlek 95 (35/1): Bilbas kabilesinin reisi, Osmanlı yetkililerine gönderdiği bu mektupta İran'la yaşadığı sıkıntıları şöyle anlatıyor: Geçen yıl, Lahican'daki Kuhistan meralarına doğru hareket ederlerken, Savuçbulak hükümdarı onları durdurmuş ve bir kale inşa ettiğini ve Bilbasların orada

kalmaları ve asla Osmanlı topraklarına geri dönmemeleri gerektiğini söylemiştir. Bunu yapmazlarsa, topraklarını büyük düşmanları olan Mamiş kabilesine vereceğini söylemiştir. Bu nedenle, Bilbas reisi altı ay orada kalmak zorunda kalmış. Sonra gizlice Osmanlı sınırındaki Bitven bölgesine geri dönmüş. Bu nedenle çok sayıda kabile ailesi, 60 köy ve birkaç baş hayvan ve erzak, Savuçbulak hükümdarı tarafından müsadere edilmiştir.

BOA, HR. MKT., Dosya 688, Gömlek 95 (37/1): Bilbas kabilesinin reisi Osmanlı yetkililerine şu mektubu göndermiştir: Biz her zaman Lahican'daki yaylaya gider ve orada birkaç ay kalırız. Derviş Paşa heyetinin kararına göre, bu bölge Osmanlı Devleti'nin sınırları içindedir ve sınır işaretleri hala oradadır ve her yıl Osmanlı Devleti'ne vergilerimizi ödüyoruz. Geçen yıl Savuçbulak hükümdarı Şucâ 'el-Mülk sınırı geçerek Mutava köyünde büyük bir kale inşa etti. Bilbas reisi, yanına gidip bölgenin kendilerine ait olduğunu ve Osmanlı toprakları içinde olduğunu söyleyince, Savuçbulak hükümdarı haklı olduğunu ancak kaleyi Osmanlı Devleti'nin izniyle yaptırdığını söyledi. Bunun üzerine Bilbas halkı bunu kabul etti. Daha sonra Şucâ 'el-Mülk'ün sözlerinin doğru olmadığını anlayınca öfkeleniler ve daha önce iki kez yaptıkları gibi kaleyi yıkmaya karar verdiler. Ancak bunu devlete danışmadan yapmak istemiyorlar. Devlet bu işe müdahale etmezse, kalenin inşasına ve otlaklarının işgaline izin vermeyecekler.

BOA, HR. MKT., Dosya 861, Gömlek 56 (9/2): Bilbas Reisi Mamend Ağa bu mektubunda İran ordusunun Lahican'a geldiğini ve kalelerini onarmaya başladığını yazmaktadır. Oysa bu bölge Osmanlı İmparatorluğu'nun toprağıdır ve Bilbas kabilesinin meraları ve köyleridir. İranlılar bölgeyi ele geçirirse, Bitven halkının çoğu oraya yerleşecektir. Şimdiye kadar Ramak ve Hıdır Mama kabileleri İran'a gitmişler ve geri getiremezler. Kalede daha önce 300 adam var iken şimdi sekiz top ve 800'den fazla asker var. Her gün 200 kişi orada çalışıyor.

BOA, BEO., Dosya 3468, Gömlek 260070 (3/1): Bilbas reisi Mehmed Emin Ağa, Sadrazama şöyle yazmıştır: Ben ve kabilem, bin süvariyle birlikte, İran sınırında Osmanlı Devleti'ne her şekilde hizmet ediyorduk. Devlet askerlerinin yerleşip dinlenebilmesi için Lahican'daki Şitava ve Hani köylerimi boşaltmışım. Şimdi köylerimden bazıları İran tarafından işgal edilip Mamiş kabilesine verildiğinden, geçimimi sağlamam zorlaşmış. Lütfen mallarımın ve mülklerimin İran kontrolünden geri verilmesini emredin.

BOA, SD., Dosya 2550, Gömlek 34 (6/1): Bilbas kabilesinin ileri

gelenlerinden, Derviş Paşa'ya mektup: Biz Bilbas kabilesi olarak bir süredir Osmanlı İmparatorluğu'na tabiyiz ve devletin izni olmadan hiçbir şey yapmamışızdır. Lahican bölgesi uzun zamandır tarım ve mera arazimizdir. Üç dört yıldır İran işgali altındadır. Bu nedenle kabilemizden 1.000 hane İran'a göç etmek zorunda kalmıştır. Burada kalan aileleri taltif etmek yerine yetkililer İran'a gidenlerin vergilerini bizden talep ediyor ve birkaç köyümüzü ele geçirmek istiyorlar. İlgili makamlara defalarca yazdık ancak bir çözüme ulaşamadık. Sorunumuza bir çözüm bulunursa Allah'ın yardımıyla diğerleri geri dönecek, aksi takdirde kalan ailelerle birlikte İran'a gitmek zorunda kalacağız.

BOA, SD., Dosya 2550, Gömlek 34 (4/1) ve SD., Dosya 2550, Gömlek 34 (4/2): Bilbas kabilesinin Erbil kazasında 220 hanesi ve Köprü nahiyesinde 30 hanesi var. Ranya'daki 220 hane daha liderleriyle birlikte kalmış ve bazıları tarımla uğraşüyor. Diğerleri Lahican bölgesindeki arazilerine evler inşa etmişler. Burada kalanlar hayvanlarını yazın İran'a götürüyor ve oradakiler hayvanlarını kışın buradaki meralarımıza gönderiyor. Bazı kabile liderleri, kendilerine iki nehir ve birkaç tarla verildiğini ancak vergi ödemedikleri için iki yıldır bunlardan mahrum bırakıldıklarını söylüyor. Nehir ve tarlalar henüz kimseye verilmediği için şimdi tekrar nehir ve tarlaları talep ediyorlar ancak burada sadece birkaç hane kaldığı için aynı miktarda vergi talep edilmemeli.

BOA, HR. MKT., Dosya 688, Gömlek 95 (36/1): Mangûr kabilesine mensup Zûdi kabilesinin reisi şöyle yazmıştır: Kabilelerinin normal bir geleneği olarak kışları Pişder'da geçirirken yazları otlamak için Kuhistan'daki Merge bölgesine giderler. Ayrıca sürekli olarak vergi ve devlet aidatı Osmanlılara öderler. Derviş Paşa komitesinin kararıyla bölgeleri Osmanlı toprağı olarak belirlenmişken, Savuçbulak hükümdarı Şücâ 'el-Mülk, 10 saat uzaklıktaki Osmanlı sınırını geçerek Merge bölgesinde bir kale inşa etmiştir. Sonuç olarak Zûdi kabilesinin 15 köyü ve çok miktarda hayvan ve yiyecek, İranlıların eline geçmiştir. Mallarını geri almak için oraya gittiklerinde, hükümdar onlara bir belge imzalamaları ve İran vatandaşı olma sözü vermeleri şartıyla mallarını geri vereceğini söylemiştir. Ancak onlar reddedip Pişder'e geri döndüler ve geçim kaynakları mahvolmuştur. Osmanlı Devleti sorunlarını çözmezse aşiretin haneleri dağıtılacak. Bu nedenle kalenin yıkılmasını ve el konulan malların iade edilmesini talep ediyorlar.

BOA, BEO., Dosya 498, Gömlek 37312 (1/1) ve BEO., Dosya 498, Gömlek 37312 (2/1): İranlı Mamiş aşiretinin Lahican bölgesindeki Osmanlı'ya bağlı Piran aşiretinin köylerini işgal etmesinin ardından Osmanlı aşiretlerine ait 700 hane İran'a

nakledildi. Ortak komite iki yıl önce Lahican'ın tamamen Osmanlı toprağı olduğunu kanıtlasa da Osmanlı kabileleri umutsuz, çünkü İran kabileleri henüz oradan kovulmamıştır. İran hükümeti bir yıl önce Lahican'a top ve asker göndererek Lahican ve Vezne'nin İran kabilelerine ait olduğunu ileri sürmüştü. Bilbas kabilesi, Lahican'ın her zaman kendi kontrolleri altında olduğunu senetlerle kanıtlıyor ve Derviş Paşa'nın haritasında da Osmanlı toprağı olarak kabul edilmiştir. Vali İsmail Hâkî Bey'e göre, Vezne ve Mergan da Osmanlı topraklarıdır ve Zûdi Mangûr kabilesine aittir, ancak birkaç yıldır İran kabilelerinin işgali altındadır. İran hükümeti, çeşitli gayri meşru bahanelerle Lahican, Vezne ve Mergan'ın kendi toprakları olduğunu kanıtlamak istiyor ve oradaki kabile liderlerinin dikkatini çekmeye çalışıyor.

BOA, BEO., Dosya 851, Gömlek 63778 (3/1): Osmanlı İmparatorluğu'na bağlı Piran kabilesi, Lahican'ın İran işgali nedeniyle 15 yıldan fazla bir süredir evsiz kalmıştır. Bu bölgeler kendilerine iade edilmezse, İran vatandaşı olmaya zorlanacaklardır. Geçen yıl, Lahican'a yerleşmeleri koşuluyla İran'a sığınma başvurusunda bulunmuşlar ancak elçiliğimizin müdahalesi nedeniyle vazgeçmişlerdir. İstihbarata göre, Lahican'a gitmek için bir kez daha Kadir Ağa'ya başvurmuşlar.

BOA, BEO., Dosya 883, Gömlek 66204 (1/1): Piran kabilesi İran'a sığındığında, İran tarafından hoş karşılandılar ve Kahne Lahican topraklarını aldılar. İran, bölgesel işlere yasadışı olarak karışmak istiyor. Tahran'daki elçiliğimize, İran hükümetine aşiretin ve lideri Emin Ağa'nın derhal geri gönderilmesi yönünde bildirimde bulunulması talimatı verildi. İran'ın talebi üzerine kabilelerin İran yakınlarında sorun çıkarmasını engellemiş olmamıza rağmen, İran hükümeti komşuların haklarına saygı göstermiyor. Bir yandan, İran kabilelerinin Pişder'deki isyancıları desteklemesini engellemiyor. Diğer yandan, Emin Ağa gibi ciddi suçlar işlemiş suçluları hoş karşılıyor.

BOA, BEO., Dosya 898, Gömlek 67343 (1/1): İran hükümetini, Piran aşiretini teslim etmesi konusunda uyardıktan sonra İran şöyle diyor: Piran aşireti ve lideri Emin Ağa, aslen Osmanlı İmparatorluğu'na kaçan İran vatandaşlarıdır. Suç işledikleri konusunda haklıysanız, neden Osmanlı sınırındayken hiçbir şey söylemediniz? Kendi ülkelerine döndükten sonra onları teslim etmemizi istiyorsunuz. Tahran Büyükelçiliğimiz bu konudaki çabalarının başarısız olduğunu bildirmiştir.

BOA, A. MKT. UM., Dosya 124, Gömlek 15 (1/1): Köysancak kazasındaki

Bilbas kabilesi ile Erbil kazasındaki Dizeyi kabilesi uzun süredir çatışma halindedir ve birbirlerini öldürüp yağmalamaktadırlar. Aralarında bir uzlaşma sağlanmak üzereyken, Karani Ağa liderliğindeki Bilbas kabilesi, meralarından Erbil ovasına dönerken, Dizeyi'nin iki köyüne saldırarak çok sayıda mal ve hayvanı yağmaladı ve birkaç kişiyi öldürüp yaraladı. Dizeyi kabilesi intikam almak için bir araya gelmesine rağmen, kabile reisi Ömer Ağa sorun çıkarmaması konusunda uyarıldı. Daha sonra Erbil ve Köysancak'a dört askeri birlik gönderildi, iki kabile arasında bir uzlaşma sağlandı ve failer yargılandı.

BOA, I. DH., Dosya 431, Gömlek 28508 (1/1): Dört yıl önce, Köysancak ilçesindeki Bilbas aşireti ile Erbil ilçesindeki Dizeyi aşireti arasında çatışma çıktı, her iki taraftan 200'den fazla kişi öldürüldü ve çok sayıda mal yağmalandı. Bundan sonra Dizeyi aşireti, Tay aşiretiyle ittifak kurdu ve Bilbas aşireti İran topraklarına kaçtı. 2.000'den fazla haneye sahip olan Bilbas aşireti, İran'a kaçtıktan sonra vergi ödemeyi bıraktı ve Osmanlı sınırındaki yoksul insanlara tecavüz etmeye başladı. Bu yüzden eski vali onları barıştırmak için çok uğraştı. Şimdi Bilbasları barıştırmayı ve onlardan vergi toplamayı başardık ve onlar Dizeyilerle barıştırıldı. Ayrıca eski yerlerine yerleşip tarımla uğraşacaklarına ve bir daha asla İran'a dönmeyeceklerine dair söz vermişlerdir.

BOA, BEO., Dosya 217, Gömlek 16254 (17/1): İran-Osmanlı ortak soruşturması, geçen yıl Lahican'daki yaylalarına doğru ilerleyen Bilbas aşiretinin, Mamiş aşiretinden 1.500 süvari ve piyade tarafından aniden saldırıya uğradığını ortaya koymuştur. Akşama kadar 500 adamla kendilerini savunan Bilbas kabilesi, daha sonra ağır kayıplar vererek Bitven'deki kışlık sığınaklarına geri dönmek zorunda kaldı. Baneli Hüseyin Paşa adlı bir adamın Bilbasların ifadelerini doğrulamasıyla Bilbas kabilesinin haklı olduğu ortaya çıkmıştır.

BOA, BEO., Dosya 539, Gömlek 40371 (10/1): Bilbas kabilesinin reisi Mehmed Emin Ağa'ya göre: Lahican uzun zamandır Piran Bilbas kabilesinin mülküdür, ancak İran'ın yardımıyla dört beş yıldır Mamiş kabilesi tarafından işgal edilmiştir. Bilbas kabilesinin diğer hanelerini oraya göç etmeye teşvik ettiler ve 700 hanenin daha oraya göç etmesine neden oldular. Bu sorun çözülmezse, diğer tüm haneler oraya gidebilir.

BOA, DH. MKT., Dosya 136, Gömlek 77 (3/1): Musul Vilayeti, geçen yıl olduğu gibi bu yıl da Bilbas ile Mamiş arasında bir ihtilaf çıkması halinde durumu yatıştırmak ve sorunu doğru bir şekilde anlatmak amacıyla, Bilbas kabilesiyle birlikte

Lahican'a iki askeri ve sivil yetkili gönderme kararı aldı.

BOA, BEO., Dosya 506, Gömlek 37877 (3/1): Bilbas ve Ako kabileleri arasındaki eski kan davası Ranya bölgesinde yeniden canlandı, beş altı kişi öldürüldü ve Hoşnav kabilesinin liderleri Ako kabilesine yardım etmek için müdahale ettiler. Sorun hemen çözülmezse bölge için büyük bir sorun haline gelecek. Bu nedenle Kerkük ve Erbil yetkililerine bölgeye hızla hareket etmeleri ve çatışmayı önlemeleri emredilmiştir.

BOA, BEO., Dosya 515, Gömlek 38610 (3/1): Ako kabilesinin reisinden sadrazama mektup: Bilbas kabilesinin reisi Mehmed Emin Ağa kaos yaratmaya devam ediyor, Müşir İsmail Paşa buraya geldiğinde onu tutuklayıp 40 kişiyle birlikte vilayet merkezine gönderdi. Ancak kısa bir süre sonra serbest bırakıldı ve aşiretimize saldırdı, 11.000 hayvanı yağmaladı ve yaklaşık 200 kişiyi öldürdü. Yerel yetkililer hiçbir işlem yapmıyor. Sizden haklarımızı iade etmenizi ve bu sorunun daha da büyümesini önlemek için doğru kişiyi göndermenizi rica ediyorum.

BOA, Y. A. HUS., Dosya 351, Gömlek 102 2/1): Bilbas, Hoşnav ve Ako kabileleri iki yıldır Ranya bölgesinin huzur ve güvenliğini bozuyor ve uzlaşma için birkaç kez komiteler kuruldu ancak uymadılar. Bu sefer bu kabilelerin liderleri bir araya getirilerek aralarında uzlaşma sağlandı ve bölgedeki çatışma nedenleri sona erdi.

BOA, BEO., Dosya 784, Gömlek 58761 (2/1): İki yıl önce Hoşnav ve Ako kabileleri ile Bilbas arasında kanlı bir çatışma yaşandı. Sorunu çözmeye çalıştıktan sonra barış sağlandı, ancak Bilbas onlarla aynı bölgede kalırsa çatışma tekrar başlayacak. Bu nedenle, uzak bir bölgeye taşınmaları gerekiyor. Bilbas kabilesi, akrabalarıyla birlikte Erbil ilçesine yerleşmeyi ve tarımla uğraşmayı kabul eder. 400 haneden oluşan bu Bilbas grubu göçebedir ve sürekli kötülük yapmaktadır. Yerleşik hale getirilirlerse halk sorunlarından kurtulacak ve Köysancak ve Ranya'nın güvenliği sağlanacaktır. Ancak Erbil'de arazi bulunmadığından Bilbaslar Karaçuk ovasına yerleştirilecektir.

BOA, BEO., Dosya 778, Gömlek 58317 (2/1): Birbirlerine düşman olan Bilbas ve Ranya kabilelerini barıştırmak için Bilbas reisi Mehmed Emin Ağa birkaç kez merkeze çağrıldı, ancak yanıt vermedi. Köysancak uleması ve şeyhlerinin arabuluculuğuna da uymadı. Bu nedenle kabilesinin liderliğinden uzaklaştırılması emredildi. İki kabile arasındaki düşmanlık nedeniyle 120 kişi öldürülmüş ve Bilbas halkı barış yapmayı reddetmiştir.

BOA, DH. SYS., Dosya 8-2, Gömlek 8 (15/1): Mangûr kabilesi İran Diyobukrî kabilesinin birkaç köyüne saldırdı ve dört kişiyi öldürdü, bu yüzden Diyobukrî kabilesi intikam istiyor ve yolda insanların evlerini, hayvanlarını ve yiyeceklerini yağmalamaya başlamıştır. Bölgesel hükümet zayıf ve onları durduramıyor. Mangûr kabilesi de hazırlık yapıyor, bu yüzden Sınır muhafızlarına herhangi bir ihlali önlemek için emir verilmelidir.

BOA, BEO., Dosya 230, Gömlek 17179 (2/1): İran'ın Lahican bölgesinde Mamiş ve Mangûr aşiretleri arasında çıkan anlaşmazlığın sebebi, Mamiş reisi Mehmed Ağa'nın Bayiz Ağa'nın oğlu Kadir Ağa'yı Mangûr'un reisi yapmak istemesiydi. Kadir Ağa'nın kardeşi olan ve aynı zamanda aşiret reisini ele geçirmek isteyen Hama Ağa, Mehmed Ağa'nın 700 koyununu yağmaladı. İki taraf arasında birkaç kişi öldürüldü ve İran bölgeye asker gönderdi, ancak Osmanlı aşiretlerinden hiçbiri olaya karışmamıştır.

BOA, BEO., Dosya 233, Gömlek 17447 (1/2): İran Mamiş ve Mangûr kabileleri arasındaki çatışmaların ardından Osmanlı Piran kabilesi sınıra yaklaştı. İranlılar bölgeye asker gönderdi ve sınırdan iki saat uzaklıkta farklı İran kabilelerinden 2.800 süvari toplandı. İran hükümeti, Osmanlı yetkililerinin Piran kabilesinin saldırganlığını önleyememesi nedeniyle Lahican'a asker göndermek zorunda kaldığını söylüyor. İran birliklerinin bölgeye gelişi iyi niyetli değil ve İran birlikleri ile Osmanlı kabileleri arasındaki mesafe artık sadece bir saatlik yolculuktur. Komutan İsmail Bey'in araştırmasına göre, Vezne bölgesi daha önce açıkça Osmanlı toprağı olarak ilan edilmişti. Bu nedenle, İran birliklerinin daha fazla ilerlemesini önlemek için İstanbul'daki İran Büyükelçiliğı uyarılmalıdır.

BOA, BEO., Dosya 1656, Gömlek 124170 (3/1): Mangûr kabilesi ile Pişderliler arasındaki çatışmalarda iki Mangûr asilzadesi ve beş vatandaş ile Pişderlilerde 100'den fazla kişi öldürüldü. Pişderliler durdurulmazsa durum diğer kabilelere yayılacak ve onları durdurmak çok fazla güç gerektiriyor ve şu anda imkânsız. Bu nedenle Musul eyaletine durumu dikkatle izlemesi konusunda uyarıda bulunulmuştur.

BOA, Y. MTV., Dosya 256, Gömlek 81 (3/1): Ma 'mûretü'l-Hamidiye kaymakamı, Pişderliler ile Mangûrlular arasındaki ihtilafı yatıştırması yönünde uyarılmışsa da Pişderliler bu uyarıları dikkate almadı ve Mangûrlulara saldırdılar. Pişderliler Mangûrluların altı köyünü yakıp yağmaladılar ve her iki tarafta da ölümler oldu ve çatışmalar hala devam ediyor. Bu sorunların arkasında İranlıların olduğu ve

İranlı yetkililerin bölgeden uzaklaştırılması gerektiği düşünülüyor. Bölge askeri komutanı sorunu çözemediği için oraya başka bir komutan gönderilmesine karar verildi. Sorunlar çözüldükten sonra hayvan sayımına başlanmalı ve bölgede hiçbir sorun ve kaosun yaşanmasına izin verilmemelidir.

BOA, ŞD., Dosya 2189, Gömlek 25 (3/1): Pişder ve Mangûr kabileleri uzun zamandır düşmanlık içindeydiler ve aralarında zaman zaman kanlı çatışmalar oluyordu. Ancak, Ma ‘mûretü’l-Hamidiye komutasında Miralay İzzet Bey’in atanmasından sonra, yaptığı çabalar sonucunda, iki kabilenin liderleri merkeze getirildi ve aralarındaki düşmanlık ortadan kaldırıldı.

BOA, İ. DH., Dosya 1418, Gömlek 7 (3/1): İran’da 20’ye yakın köyü bulunan Mangûr aşiretinin reisi ve Osmanlı vatandaşı olan Bayiz Ağa’ya, İran devleti tarafından yıllık 500 tümen maaş ve daha birçok rütbe ve imtiyâz verildi. Ayrıca Savuçbulak valisi tarafından kendisine maaşının 1.000 Tümen’e çıkarılacağı sözü verildi. Ancak Osmanlı Devleti’ne olan bağlılığı nedeniyle tüm ayrıcalıkları reddederek Osmanlı askerlerinin yardımıyla kendi aşiretinden 500 hâne ile Ma ‘mûretü’l-Hamidiye ve Raniye ilçelerine yerleşti. İranlılar tarafından aldatılmamak ve topraklarının mülkiyetini korumak için Musul yetkilileri kendisine beylerbeyi rütbesinin verilmesini tavsiye ediyor.

BOA, DH. TMIK. M., Dosya 169, Gömlek 16 (2/1): Mangûr aşiretinin reisi Bayiz Paşa, Kuhistân’da yaşayan yeğeni Hıdır’dan bir mektup almıştır. Mektûba göre Karapâpâk, Çarharun ve Mamiş kabileleri Vezne ve Mergan bölgelerine doğru yola çıkmıştır. Çözüm bulunamazsa Savuçbulak hükümdarı seferberlik ilan eder, asker toplar ve ortalığı karıştırır. Bu nedenle bölgeye asker gönderilmeli ve İran hükümeti tarafından hükümdarın saldırganlığının önlenmesi için çaba sarf edilmelidir.

BOA, DH. TMIK. M., Dosya 202, Gömlek 11 (3/2): Hamza Ağa’nın oğlu Bapir Ağa, İran’a ait olduğunu söylüyor. İranlı Mamiş aşiretiyle ittifak halinde ve Bayiz Paşa’ya saldırmak üzere. Sine hükümdarı, Gulanbar kaymakamı ve Musul valisi, İran aşiret saldırganlığını önlemek için iş birliği yapmaya çalışıyor.

BOA, HR. SYS., Dosya 716, Gömlek 2 (2/1): İran’da mülteci olan Mangûrlu Hamza Ağa’nın oğlu Bapir Ağa, Savuçbulak hükümdarının emriyle büyük bir Kazak süvarisi ve Karapâpâk kuvvetleriyle Mangûr reisi Bayiz Paşa’ya saldırdı. İki oğlunu ve iki amcaoğlunu öldürdü, diğer tarafta iki Acem öldürüldü. Aralarındaki çatışma hala devam ediyor.

BOA, HR. SYS., Dosya 716, Gömlek 2 (23/1): Bayiz Paşa'yı kuşatan kuvvetin lideri Savuçbulak hükümdarıdır ve kuşatma İran devleti adına yürütülmektedir. Bayiz Paşa'nın savunma kuvvetinin 700 olduğu tahmin edilmesine rağmen, Terkeş'teki evini korumak için 300 adam bırakmıştır ve kendisi Rakda Dağı'nda 400 adamla kuşatma altındadır. Kuşatma sıkılaştıkça kuşatılanların hareket etmesi ve kaçması zorlaşıyor.

BOA, HR. SYS., Dosya 716, Gömlek 2 (11/1): Savuçbulak hükümdarı, Mangûr aşiretinin reisi Bayiz Paşa'yı 5.000 atlıyla kuşatmıştır. Bir Osmanlı vatandaşı olarak devletimizden ve aşiretlerimizden yardım istemektedir. Aşiretlerimiz durumdan etkilense ve şiddet kullanmaları engellenmiş olsa da devletin gerekli önlemleri almasını beklemektedirler.

BOA, HR. SYS., Dosya 716, Gömlek 2 (20/1): Bapir Ağa ile Bayiz Paşa arasındaki anlaşmazlığın incelenmesinde şunlar ortaya çıktı: Anlaşmazlık ilk olarak Bayiz Paşa'ya ait Nalin bölgesinde iki kişi arasında çıktı ve anlaşmazlık büyüdü, her iki taraftan da çok sayıda kişi öldürüldü. Bapir Hamza Ağa, Savuçbulak hakiminden askeri yardım aldı ve Rus konsolosunun teşvikiyle Mukri, Lahican, Mamiş, Bilbas reisi Mehmed Emin Ağa, Karapâpâk ve Zarza aşiretleri birleşerek Nalin bölgesine saldırdı ve 21 köyü yağmaladı ve Bayiz Paşa'yı kuşattılar.

BOA, HR. SYS., Dosya 716, Gömlek 2 (37/1): Mangûr reisi Bayiz Paşa, İran baskısı altında iki oğluyla birlikte Savuçbulak'a sığınmak zorunda kaldı. Rus birlikleri üç gündür Savuçbulak'ta ve sayıları sürekli artıyor. Bu süre zarfında, doğu bölgesindeki tüm aşiretler Ruslara sığınmıştır. Sınır bölgeleri, diğer tarafa hiçbir bahane vermeden dikkatlice izlenmelidir. Bayiz Paşa'nın başına gelen durum, diğer tüm güçlü aşiretlerimizin Ruslara yönelmesine neden olacaktır, bu yüzden onu kurtarmak ve durumu çözmek için acil siyasi müdahale yapılmalıdır.

BOA, HR. SYS., Dosya 716, Gömlek 2 (56/1): Mangûr kabilesinin reisi Bayiz Paşa, kendisine tabi olmayan kabilesinin liderlerine büyük bir güçle saldırdı ve bunun sonucunda her iki tarafta da çok sayıda ölü ve yaralı oldu. Yerel hükümet, Savuçbulak bölgesindeki kabilelerle birlikte Bayiz Paşa'yı her taraftan kuşattı. Bayiz Paşa, müzakereler için Savuçbulak'a gitmek zorunda kaldı ve Rus konsolosuyla birkaç kez görüştü. Hükümetin isteği üzerine Savuçbulak'ta bir ev kurdu, karısını ve iki oğlunu evde bıraktı ve Terkeş'e geri döndü.

BOA, HR. SYS., Dosya 716, Gömlek 2 (43/1): Bayiz Paşa'ya Rus konsolosu tarafından silah ve tüfekler verilmiş ve ayrıca Mangûr kabilesinin lideri olarak

tanınmıştır. Sadakatini göstermek için Bayiz Paşa ailesinden birini Savuçbulak'ta bırakmıştır. Ailesi siyasi yollarla buraya geri getirilmezse hem Bayiz Paşa'yı hem de diğer birçok kabileyi kaybedeceğiz.

BOA, DH. MKT., Dosya 1432, Gömlek 116 (1/1): Mangûr kabilesinin reisi Hamza Ağa'nın oğlu Bapir Ağa şu anda Musul vilayetinin sınırında. İran elçiliği onun İran makamlarına teslim edilmesini talep ettikten sonra, Dışişleri Bakanlığı elçilikle görüşmelere başladı ve sonunda Bapir Ağa'nın iadesini görmezden gelip onun yerine İran sınırından uzak bir bölgeye gönderilmesine karar verildi.

BOA, DH. MKT., Dosya 2852, Gömlek 7 (1/1): Savuçbulak'lı Fattah isimli bir şahıs, aslen Osmanlı vatandaşı olan ve İran'a kaçan eski Mangûr beylerinden Hamza Ağa'nın oğlu Bapir Ağa ile ittifak kurdu ve aşiretleri birbirine düşürüp Osmanlı Mangûr aşiretine saldırmak istiyordu. Mangûr aşireti de kendilerini savunmak için toplandı ancak Osmanlı aşiretlerinin toplanması hudut komutanlığı tarafından dağıtıldı. Bölgedeki aşiretlerin hudut meselesi çözülene kadar çatışmadan uzak durmaları gerekirken, İran makamları bu konuya dikkat etmiyor, bu nedenle İran makamlarına sert bir uyarıda bulunulması gerekmektedir.

BOA, DH. MKT., Dosya 2704, Gömlek 3 (1/1); DH. MKT., Dosya 2718, Gömlek 34 (1/1): Mamiş eski başkanının oğlu Karani Ağa'nın İçişleri Nezareti'ne mektubu: 1322 yılında hükümet askerlerinin yerleşmesi için Lahican bölgesindeki 28 mülk ve araziye boşalttık. Bunun üzerine Şino kazasının etrafındaki üç köye taşınarak oraya yerleştik. Ancak bu araziler ve köyler üç yıl boyunca zorla başkan yapılan Hamza Ağa tarafından müsadere edilmiştir ve devlete tek bir Akçe vermiyor. Lütfen ilgili taraflara bu köyleri ve arazileri Hamza Ağa'dan alıp bize iade etmelerini emredin ki Şino'daki köylerimiz gibi devlet vergilerini düzgün bir şekilde ödeyelim.

BOA, DH. SYS., Dosya 21, Gömlek 1 (10/1); DH. SYS., Dosya 21, Gömlek 1 (10/2): Karani Ağa ile Hamza Ağa arasında sınırda devam eden düşmanlık bölgenin güvenliğini bozmuş ve Lahican bölgesindeki 16 köy Hamza Ağa tarafından işgal edilmişti. Karani Ağa bu köylerin kendisine ait olduğunu resmî belgelerle kanıtlamıştı. Bu nedenle barışı sağlamak için köylerin gerçek sahiplerine iade edilmesine karar verildi. Daha sonra taraflar arasında bir uzlaşmaya varıldı ve kimsenin malına tecavüz etmemeye ve hükümetin tüm emirlerine uymaya yemin ettiler.

BOA, DH. SYS., Dosya 43, Gömlek 3 (5/1): Hamza Ağa, Osmanlı İmparatorluğu için canını ve malını feda eden ve Pave, Sunds ve Lahican

bölgelerinin tekrar Osmanlı kontrolüne girmesinde önemli rol oynayan bir adamdı. Mamiş reisi Mehmed Ağa ve oğlu Karani, Osmanlı Devleti'ne karşı savaşıırken, Hamza Ağa'nın yardımıyla kovuldular ve İran'a gönderildiler. Ödül olarak, Mamiş reisine ait köyler Hamza Ağa'ya verildi. Bu köyleri Hamza Ağa'dan alıp Karani Ağa'ya geri vermek çok kötü sonuçlar doğuracaktır, çünkü o, Osmanlı Devleti'nin düşmanıdır ve Osmanlı Devleti'ni bölgeden çıkarmak için her zaman Karapâpâklarla birlikte çalışır. Bu, bölgenin tekrar İran'ın eline geçmesine yol açacaktır.

BOA, BEO., Dosya 4185, Gömlek 313807 (2/1): Mamiş reisi Hamza Ağa diyor ki: Durumumu daha önce belirttim, bugün çocuklarım, akrabalarım ve kabilem güneşin altında ve devlet yetkilileri yardımımıza gelmiyor. Artık Musul'da yaşayacak gücümüz yok. Ya bana bir ay için bir müfreze verin ki topraklarımıza yerleşeyim ya da beni Ranya bölgesine yerleştirin. Devlet beni terk ettiyse, ben kendim bir çare bulayım.

BOA, MV., Dosya 177, Gömlek 84 (1/1): Meclis-i Vükela, Mamiş reisi Hamza Ağa ve takipçilerinin bir yıllık geçimini sağlamasına ilişkin belgeleri okudu. Karar: Hamza Ağa'nın sadece 16 hanesi olmasına rağmen, kabilesi 3.000 haneden oluşuyor ve bunlardan kaçının kendisine göç edeceği bilinmiyor. Hepsinin bir yıllık geçimini sağlaması mümkün değildir. Bu nedenle kendi bölgelerinden bir komite bir karar almalıdır.

BOA, HR. SYS., Dosya 716, Gömlek 2 (38/1): Hamza Ağa'nın Mangûr reisi Bayiz Paşa gibi aynı kaderle karşılaşacağı ve Savuçbulak'a taşınmak zorunda kalacağı tahmin edilmektedir. Bayiz Paşa, Savuçbulak hükümdarı tarafından kuşatıldığında, Osmanlı yetkilileri yardımına gelmedi. Bu nedenle Hamza Ağa da hayal kırıklığına uğramıştır. Bu şekilde devlete sığınanlara bir yer verilmelidir. Aksine, bu durum diğer kabilelere de yayılacaktır.

BOA, İ. DH., Dosya 1210, Gömlek 94770 (1/1): Bilbas kabilesinin reisinin kardeşleri olan Abdullah ve Bayiz Ağa, Köysancak'ta bir kasabın mallarını yağmaladıkları için üç yıl hapse mahkûm edildiler. Bu nedenle yedi sekiz aydır hapisteler. Öte yandan, Hamavend isyancılarını bastırırken, Bilbas reisine birkaç süvari gönderirse kardeşlerinin serbest bırakılacağı söylendi. Sonuç olarak, kabilenin 150 süvarisi yaklaşık bir ay boyunca askeri birlikleriyle birlikte kaldı ve büyük bir cesaret ve hizmet gösterdiler. Lütfen, söz konusu kasabın tutukluları serbest bırakmayı kabul etmesi halinde, kendilerine verdiğimiz sözü yerine getirerek tutukluları serbest bırakmanız rica olunur.

BOA, Y. A. HUS., Dosya 307, Gömlek 85 (3/1): İran'ın Mamiş kabilesinin reisi Mehmed Emin Ağa, 500 atıyla Şinava köyüne gidip Savuçbulak hükümdarına bölgedeki Asakir-i Şahane birlikleri hakkında bilgi vermiştir. Bunun üzerine hükümdar, Mamiş kabilesini, topçularını ve kuvvetlerini bölgede toplamıştır. Musul vilayetinden Mehmed Emin Ağa hakkında bilgi vermeleri istenmiştir.

BOA, Y. MTV., Dosya 286, Gömlek 71 (1/1): Sınır anlaşmazlığı sırasında İran'a giden Mamişli Mehmed Ağa, komisyona iki adam göndererek topraklarına geri dönmek ve güvenlik içinde yaşamak istediklerini söyledi. Bu amaçla bir mektup gönderdi ve kendisiyle birlikte gelecek liderlerin sayısını yazdı. Mehmed Ağa ve etrafındaki liderlerin şu anda Lahican, Vezne ve Mergan'daki diğer Bilbas kabileleriyle düşmanlıkları olmasına rağmen, düşmanlıkları dostluğa ve güvenliğe dönüştürülebilir. Bu şekilde bölge korunmuş olur ve Lahican sorununun en önemli kısmı çözülebilir. Buna göre talebi makul ve kabul edilebilirdir.

BOA, Y. MTV., Dosya 291, Gömlek 127 (2/1): İran tarafından aşiret reisi ünvanı verilen eski Mamiş reisi Mehmed Ağa, 40 yıl boyunca Mangûr ve Mamiş meralarına hâkim oldu ve İran'ı destekliyordu, ayrıca Revanduz bölgesinde sınırı geçerek Osmanlı topraklarında bir kale inşa etmişti. Bölge askeri güçle geri alındıktan sonra, kabilesinden 300 hane ile İran'a kaçtı. Sonra burada kalanların rahat ve güvenli bir şekilde yaşadığını gördüler, diğerleri de geri döndü ve Mehmed Ağa İranlıların dikkatini kaybetti. Bu yüzden şimdi adam gönderiyor ve sığınma ve geri dönüş istiyor. Kabul edilirse, kendisine düşman olan ve onun yerine aşiret reisi olarak atanan Hamza Ağa bundan hoşlanmayacak ve İranlılara yönelecektir. Bu nedenle Mehmed Ağa'nın sığınma talebi hiçbir koşulda kabul edilmemelidir, çünkü Osmanlı Devleti için onun İran'da kalması daha iyidir.

BOA, DH. TMIK. M., Dosya 169, Gömlek 16 (7/2): İranlılar şimdiye kadar Vezne bölgesine asker göndermemiş olsalar da Vezne, Lahican ve Mergan gibi büyük ve yoğun nüfuslu bölgeler tehdit altındadır. Osmanlı İmparatorluğu için bazen ciddi sorunlara yol açan Osmanlı ve İran aşiretleri arasındaki sorunlar çözülmezse, İranlıların Mangûr aşiretinin reisi Yasin Paşa'yı teşvik etme yönündeki yoğun çabaları nedeniyle Osmanlı'nın bölgedeki hakları geçersiz kalacaktır. Mangûr aşiretinin reisi İranlılarla birleşirse, çözüm çok daha zor olacaktır. Bu nedenle, Osmanlı İmparatorluğu gerekli önlemleri almak zorundadır.

BOA, DH. SFR., Dosya 361, Gömlek 84 (1/1): Tahkikiye komisyonu tarafından Piran ve Mamiş aşiretlerinin ileri gelenlerinden bir grup Revanduz'a

çağrılarak, her birine rütbe ve özel nişanlar verilip çeşitli hediyelerle ödüllendirildiler.

BOA, DH. SYS., Dosya 43, Gömlek 3 (46/1): Vezne ve Lahican bölgelerinde yaşayan ve sınır sorunu ve askeri güç gönderme konusunda birçok hizmette bulunan Mangûr, Piran ve Mamiş'tan bir grup lider ödölsüz bırakılmıştır. Bizden aldıkları maaş bile kesilmişştir. Bu liderler sınır bölgelerinde etkili ve önlü kişilerdir ve gelecekte büyük fayda sağlayacaklardır. Bu nedenle her birine 1.500 kuruş maaş tahsis edilmesi tavsiye edilmektedir.

BOA, DH. EUM. 2. Sb., Dosya 32, Gömlek 47 (1/1): Osmanlı sınırlarını korumak ve düşmanları yok etmek için devlete yük olmadan cihada katılan İran kabilelerinin liderleri ve mensupları, birçoku şehit olmuş ve malları tahrip edilmiş ve şimdi devlete sığınmışlardır. Bu nedenle liderlerine maaş ödenmesine karar verilmiştir.

BOA, BEO., Dosya 217, Gömlek 16219 (1/1): Osmanlı İmparatorluğu'na sığınan Zûdi reisi Bapir Ağa, Vezne'ye gidip kardeşini Mangûr kabilesinin reisi yapmak istiyor. Ayrıca bize sığınan Kakuli Ağa'nın kardeşi Mehmed Ağa, Sinva Zûdi kabilesiyle sınırı geçerek İran'ın kabilelerine ve bölgelerine zarar vermiştir. İran'ın bunu bahane olarak kullanarak sınırı geçmesinin önüne geçilmelidir.

BOA, Y. A. HUS., Dosya 302, Gömlek 92 (3/1): Mangûr reisi Kakil Abdullah Ağa'nın ölümünden sonra aşiret ikiye bölündü, kardeşi Kadir Ağa ile oğlu Bayezid Ağa arasında bir rekabet çıktı. Savuçbulak hükümdarı, Mamiş ve Mangûr liderlerini birbirine yakınlıştırmaya, sorunlarını çözmeye ve onları kendisine çekmeye çalışır.

BOA, BEO., Dosya 2501, Gömlek 187573 (3/1): Mangûr kabilesi iki klanla bölünmüştür. Ranya'daki yetkililer, Kuhistan'dan gelip Ranya bölgesine yerleşen Mehmed Bayiz Ağa'nın klanlardan birinin liderliğini devralmasını sağlamaya çalışmışlardır. Sonuç olarak, Ranya halkı arasında düşmanlık patlak vermiştir. Yerel yetkililer fikirlerinde ısrar ederlerse Ranya ve Ma 'mûretü'l-Hamidiye'de büyük bir kaos yaşanacaktır.

BOA, HR. MKT., Dosya 590, Gömlek 67 (5/1): Mangûr reisi Hamza Ağa, Karapâpâk aşiretine saldırıp 30-40 kişiyi öldürüp köylerini yağmaladıktan sonra, İranlı yetkililer çok korktular ve Şücâ 'el-Mülk bölgeye topçu ve silahlı askerler gönderdiler. İran, Mangûr Hamza Ağa'nın ordunun pençesinden kaçıp Osmanlı İmparatorluğu'na sığınırca tutuklanıp teslim edilmesini talep ediyor. Aslında, Hamza

Ağa ve diğer birkaç lider Osmanlı vatandaşıydı ve iki yıl önce İran'da kalmaya zorlandılar. Şimdi Süleymaniye'ye geri dönmek istiyorlar, ancak Şücâ 'el-Mülk onlara saldırdı ve 300'den fazla kişiyi ve büyük miktarda serveti ele geçirdi. Hamza Ağa mallarını ve aşiret hanelerini geri almak için çaresiz kaldığında intikam almak için Karapâpâklara saldırdı.

BOA, A. MKT. MHM., Dosya 450, Gömlek 48 (4/1): Mangûr kabilesinin reisi Hamza Ağa, İranlıların şikâyeti üzerine önceki Bağdat idaresi tarafından tutuklanmış ve gözaltına alınmıştı. Meralarındayken İran yetkilileri tarafından yağmalandıkları için Mangûr halkı İranlılardan intikam aldı ve birkaç kasabayı yaktı. Olayları araştırmak için Osmanlı ve İranlı yetkililerden oluşan bir komite kurulmasına rağmen, İranlılar araştırmayı geciktirdi ve bu yüzden Hamza Ağa, dört beş yıldır yargılanmadan Osmanlılar tarafından hapse atılmıştır. Bağdat valisi, İranlılarla daha fazla sorun yaşamaması için İstanbul veya Rumali'ye nakledilmesini öneriyor.

BOA, A. MKT. MHM., Dosya 450, Gömlek 48 (10/1): Bağdat'ta tutuklanan Hamza Ağa, Rumeli bölgesine yerleştirilmek üzere Babil gemisiyle İstanbul'a gönderildi. Bab-ı Alî, Hamza Ağa'nın altı yıldır yargılanmadan tutuklu kaldığını ve zulme uğradığını biliyor. Bu nedenle yaşadığı yerde acı çekmemeli ve ihtiyaçları karşılanmalıdır.

BOA, HR. MKT., Dosya 982, Gömlek 43 (1/1): İran elçisi, Mangûr'un eski reisi Hamza Ağa'nın serbest bırakıldığını ve Bilbas kabilesinin reisi yapıldığını söylüyor. Gerçekte, İranlıların şikayetleri nedeniyle uzun süre Bağdat'ta tutuklu bulunan Hamza Ağa, hukuken aleyhine hiçbir şey ispat edilemediği için İstanbul'a gönderildi ve orada uzun süre kaldıktan sonra ispat edilecek bir suç olmadığı için geri gönderildi. Oraya döndüğünden beri Osmanlı vatandaşlarının şikayetine yol açacak hiçbir şey yapmamıştır. Bilbas kabilesinin reisi olarak atanmamış, sınırdan uzaktaki Kerkük'e yerleşmiş, daha sonra askeri yardım toplamak için Bağdat'a gitmiş ve Erzurum'a gitme izni almıştır.

BOA, HR. MKT., Dosya 1081, Gömlek 32 (2/1): Daha önce Osmanlı İmparatorluğu ile İran arasında sorun çıkaran Mangûr aşiretinin reisi Hamza Ağa, Bağdat'ta tutuklanarak gözaltına alındı ve ardından muhafızlarla birlikte İstanbul'a gönderildi. Ancak bir yıl önce Bağdat'a geri döndü ve sonra Savuçbulak'taki aşiretinin yanına döndü ve yerel yönetici tarafından saygı gördü. Osmanlı İmparatorluğu ile İran arasında ihtilaf konusu olan aşiretlerden biri olduğu için sınırı

tekrar geçip sorun çıkarabilir. Haberlere göre Hamza Ağa, Pişder yakınlarındaki Daima köyüne 2.000 adamla saldırıp işgal etmeyi planlıyor.

BOA, BEO., Dosya 4168, Gömlek 312560 (2/1): Osmanlı Devleti'ne ihanet eden Mamiş aşiretinin reisi Karani Ağa, Osmanlı birliklerinin doğuya dönüp tekrar işgal edeceğini söyleyerek Rus konsoloslughuna sığınıp Kazak birlikleri istemiştir. Bu nedenle Osmanlı'ya sadık Lahican aşiretinin reisi Hamza Ağa'yı onun baskısından korumak gerekiyordur. Karani Ağa, Osmanlı birlikleri gelmeden önce bölgenin Ruslar tarafından işgal edilmesini önermiştir. Bunun için aşiretiyle iş birliği yapmaya hazırdır. Osmanlı'nın dostu olarak görülen İranlı yetkililer de yanlarındadır.

BOA, BEO., Dosya 3116, Gömlek 233630 (3/1); BEO., Dosya 3116, Gömlek 233630 (2/1): Mamişli Mehmed Ağa'nın oğullarından mektup: Aşiretimiz her zaman Osmanlı İmparatorluğu'nun gölgesinde kalmış ve İran'ın hırslarına ve tehditlerine asla boyun eğmemiş ve Osmanlı'ya itaat etmeye devam etmiştir. Şimdi, İran'daki mezhepsel farklılıklar nedeniyle Şiiler bize karşı kışkırtılmış ve çeşitli baskılara maruz kalmışızdır. 4.000 haneden oluşan kabilemiz, daha önce olduğu gibi yerlerimize yerleştirilmemizi talep ediyoruz.

BOA, DH. MKT., Dosya 392, Gömlek 94 (4/1): Musul vilayetindeki Ranya kazasının nüfusu Bilbas, Mangûr Zûdi, Ako, Sun, Ramak, Mamiş, Hıdır Mam Sinan ve Hoşnav kabilelerinden oluşmaktadır. Bu kabilelerin tamamı veya çoğu İran'daki Vezne ve Kahne Lahican sınır bölgelerine göç etmiştir. Bu, İran'ın teşviki nedeniyledir. Bu aşiretler Osmanlı İmparatorluğu ile bağlarını koparmak üzeredir. Kötü yönetim nedeniyle bölge kaybedilmekte ve çok fazla kaos ve sorun yaşanmaktadır. Bölgenin işlerinin yönetimi akıllı bir kişiye verilirse, bu kabileler geri dönebilir, aksi takdirde bölge halkı Acem olacaktır.

BOA, DH. MKT., Dosya 2814, Gömlek 77 (2/1): Sınır meselesinde çok çalışan Mangûr aşiretinin reisi Bayezid Paşa, çevredeki Kürt aşiretlerinin ve Mangûr aşiretinin bir kısmının İran'a gitmek istediğini söylemiştir. Bu nedenle, tek bir kişinin bile İran'a gitmesini önlemek ve girişimlerini sonlandırmak için Gird Nalin bölgesine bir müfreze gönderilmesi gerekmektedir.

BOA, BEO., Dosya 2732, Gömlek 204833 (3/1): Bağdat'ın eski valisi Ali Rıza Paşa'nın bir yazısına göre, Mamiş'in reisi Mehmed Ağa'nın babası Pirot Ağa ve Piran'ın reisi Mehmed Emin Ağa'nın büyükbabası Karani Ağa, Lahican'da yaşıyorlardı ve ikisi de tamamen Osmanlı aşiretlerindendi. Hazine belgelerine göre de ilkbahar ve sonbahar vergileri Köysancak ve Derbend kazalarına ödemişlerdir.

4.3.1. Bilbas Aşiretinin Belge Özetleri

4.3.2. Şeyhbizini Aşiretinin Belge Özetleri

BOA, I. MVL., Dosya 100, Gömlek 2146 (2/1): Şeyhbizini aşiretinden 28 aile, yoksulluk ve sıkıntı dolu hayatlarından kurtulmak için yerleşim yeri talebinde bulunarak devlete gerekli vergileri ödeme sözü veriyor.

BOA, I. MVL., Dosya 100, Gömlek 2146 (3/1): İzmid livasının vergi memuru, Şeyhbizini ailelerinin bölgeye yerleşme talebini şu şekilde destekliyor: Daha önce, kıtlık ve yüksek fiyatlar nedeniyle Kürt Şeyhbizini aşiretinden 69 göçebe aile gelip bölgeye yerleşmişti. Vergi ödemeye ve orduya katılmaya hazır olduklarını belirttiler. Üst makamlar onay verirse, bunlar da 150-180 kuruşluk bir vergiye de tabi tutulacaklar ve ücretsiz arazi tapusu alacaklar. Ayrıca ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri için iki yıla kadar vergiden muaf tutulmaları gerekiyor.

BOA, DH. MKT., Dosya 2641, Gömlek 26 (1/1): İstanbul 1. Bölge Sağlık Kurulu Başkanı şunları söylemiştir: “Tavuk pazarındaki Çadırcılar Hanı’na çok sayıda insanın yerleştiğini ve çeşitli sıkıntılar çıkardıklarını öğrendikten sonra orayı ziyaret ettik ve yoksulluktan İstanbul’a gelen ve dilenerek yaşayan Şeyhbizini aşiretinden 33 aile ve yaklaşık 300 çocukla görüştük. Bu harabeler yaşanmaz durumda ve birçok hastalık yaymıştır. Bu nedenle, onların ve halkın sağlığını korumak için, üçüncü bölgeye yerleştirilmelerini ve derhal tahliye edilmelerini öneriyoruz.” demiştir.

BOA, DH. MKT., Dosya 2641, Gömlek 26 (2/1): İstanbul Şehremaneti’nden İçişleri Nezareti’ne mektup: Şeyhbizini aşiretinden 33 aile İstanbul’a gelerek Çadırcılar Hanı’na yerleşmiş ve dilenerek geçimlerini sağlamaktadır. Bu durum bölgede sağlık sorunlarına yol açmakta olup bölgede yerleşmeleri için uygun bir yer olmayıp derhal tahliye edilmeleri ifade edilmiştir. Bu nedenle derhal onları memleketlerine geri göndermelerini ve vilayetlere bu tür insanların dilenmek için İstanbul’a gelmelerine izin vermemeleri yönünde emir verilmiştir.

BOA, Y. A. HUS., Dosya 419, Gömlek 35 (2/1): İki üç ay önce Ranya ve Köysancak halkı Seyyid Ahmed Efendi’nin kaymakam vekili olarak atanmasına karşı ayaklandı. Köprü kasabası ve çevre köylerin halkı isyana katılmadığı için Şeyhbizini aşiretinin isyancıları, onlara kızdı, bu yüzden onları yağmalamak için süvari ve piyade topladılar. Onları durdurmak için bölgeye askeri güçler gönderilmesine rağmen Şeyhbiziniler onlarla karşı karşıya geldi ve silah kullandı. Sonuç olarak birkaç kişi öldü ve yaralandı.

BOA, DH. TMIK. M., Dosya 120, Gömlek 24 (1/1): Şeyhbizini isyancıları Köysancak ve Erbil köylerine saldırıp yolcuları soyduktan sonra 80-100 asker gönderilmesi istendi. Ancak yapılan inceleme sonucunda birkaç katırın yağmalandığı ve daha sonra ellerinden alınarak sahiplerine iade edildiği ortaya çıktı. Bu nedenle asker gönderilmesine gerek yoktur.

BOA, DH. TMIK. M., Dosya 135, Gömlek 34 (1/1): Şeyhbizini çeteleri, Bağdat ve Kerkük'ten Erbil'e giden bir kervana saldırdı. Sonuç olarak, ünlü çete başı Bapir Derviş Ömer öldürüldü. Köprü zabtiya güçleri olay yerine giderek yağmalanan mallara el koydu ve tecavüzcüleri kovalayıp tutukladı.

BOA, DH. TMIK. M., Dosya 127, Gömlek 4 (1/1): Köysancak kaymakamının uyarısına rağmen, Kerkük mutasarrıfı Köysancaklı Hama Ağa ile Şeyhbiziniler arasındaki düşmanlığı görmezden geldi. Bunun sonucunda Hakran nahiyesi ve çevre köyler yakıldı, 100'den fazla kişi öldürüldü ve birçok mal yağmalandı. Kerkük mutasarrıfı isyancıları tutuklamadı ve şikâyet edenlere hakaret etti ve bunun sonucunda isyancılar daha da yıkıcı hale geldi.

BOA, DH. TMIK. M., Dosya 125, Gömlek 39 (65/1); DH. TMIK. M., Dosya 125, Gömlek 39 (66/1): Dizeyi ile Şeyhbiziniler arasındaki anlaşmazlıklar hayvan yağması yüzündendi. Soruşturma için daha fazla güç gönderildi ve Muhsin Paşa Kerkük'e gitti, her iki taraftan üç aşiret reisini çağırdı ve aralarında Müftü'nün hizmetinde bir uzlaşmaya varıldı. Yağmalanan hayvanları iade edeceklerine ve öldürülenlerin kanını görmezden geleceklerine söz verdiler.

BOA, DH. TMIK. M., Dosya 157, Gömlek 10 (1/1): Şamamk bölgesinde yaşayan Dizeyi aşiretinin 22 muhtarının şikayetine göre; Son iki yılda Dizeyi ve Şeyhbizini aşiretleri arasında iki çatışma yaşandı. Dizeyi aşireti çoğunlukla Seniyye topraklarında yaşıyor ve çok zengin oldukları için güvenli bir şekilde yaşamayı tercih ediyor. Ancak malları ve hayvanları Şeyhbizini gibi aşiretler tarafından sürekli saldırıya uğruyor. Geçtiğimiz yılki uzlaşmanın ardından Şeyhbiziniler, Girdasor köyüne tekrar saldırdı ve beş koyun sürüsünü yağmaladılar. Uzlaşmaya rağmen aralarındaki çatışmanın tekrar yaşanma ihtimali var.

BOA, DH. TMIK. M., Dosya 122, Gömlek 59 (1/1): Musul Vilayeti Telgrafı: Kerkük mutasarrıfı, Köprü nahiyesinde Şeyhbizini ve Salihî aşiretleri arasında büyük çatışmalar olduğunu belirten bir telgraf gönderdi. Yapılan inceleme sonucunda iki aşiret arasında bazı sorunlar olduğu ve sorunun nahiye müdürü tarafından çözüldüğü ortaya çıktı. Ancak Kerkük valisi sorunu abartarak bölgeye asker göndermişti.

BOA, DH. TMIK. M., Dosya 122, Gömlek 59 (4/1): Köprü Zabtiya Müdürlüğünden biri, Şeyhbizini aşiretinin Salihî ve Bayat aşiretlerine saldırdığını ve çatışmanın altı saat sürdüğünü söyledikten sonra, bölgeye kuvvetler gönderildi. Daha sonra Şeyhbizinilerin iki eşiği yağmalaması üzerine Salihî ve Bayat aşiretlerinden 200 kişinin toplandığı ve herhangi bir çatışma yaşanmadığı ortaya çıktı.

BOA, DH. TMIK. M., Dosya 125, Gömlek 39 (33/1): Kerkük mutasarrıfı Telgrafı: Şeyhbizini ile Köysancak ve Ranya kabileleri arasındaki çatışmanın tırmanmasını önlemek için bölgeye kuvvetler gönderildi. Daha sonra çatışma tekrar başladı ve onlarca köy yakıldı, birçok insan öldürüldü ve çok sayıda eşya yağmalandı. Kerkük mutasarrıfı, Musul vilayetinin kendisine yeterince yardım etmediğinden ve sınırlı kuvvetlerle sorunu çözemeyeceğinden şikâyet ediyor.

BOA, DH. MKT., Dosya 2854, Gömlek 66 (2/1); DH. MKT., Dosya 2854, Gömlek 66 (1/1); DH. MKT., Dosya 2854, Gömlek 66 (1/2): Köysancak halkından İçişleri Nezareti'ne telgraf: Kötü yönetimimiz yüzünden evlerimiz yıkıldı, ticaret yolları korunmadığı için birçok tüccar iflas etti. Şimdi harman zamanı, Şeyimizinkilerden kırk elli adam gelip 55 harman yerini yaktı ve birçok masum insanı öldürdü. Onların yüzünden 18 köy yıkıldı, diğerleri de yıkıldı. Irak mezbaha olmuştur, devletin askeri bile bu isyancılarla baş edemiyor ve onlar tarafından öldürülüyorlar. Vali, mutasarrıf, kaymakam ve diğerleri topraklarını genişletmekten ve servetlerini artırmaktan başka bir şey düşünmüyorlar.

BOA, DH. MKT., Dosya 2854, Gömlek 58 (3/2): İçişleri Nezareti'nden Musul vilayetine: Köy Sancak halkı telgraf merkezine gelerek Şeyinizinkilerin öldürdükleri kişilerin cesetlerini bile yaktıklarını ve 18 köyü tahrip ettiklerini bildirdiler. Şimdi bize bu konuda neden hiçbir uyarı göndermediğinizi ve bu ihlallere karşı ne gibi tedbirler aldığınızı açıklayın.

BOA, DH. MKT., Dosya 2854, Gömlek 58 (1/1); DH. MKT., Dosya 2854, Gömlek 58 (1/2): Musul vilayetinden Dahiliye Nezareti'ne: Daha önce, Köysancak'tan birkaç kişi harmanlarının Şeyhbiziniler tarafından yakıldığını bildirdiler. Bu nedenle, Kerkük valisi suçluları tutuklamak ve soruşturmakla görevlendirildi. Daha sonra, Köysancak halkı telgraf merkezine geldi ve Şeyhbizinileri durdurmak için güç gönderene kadar telgraf merkezinden ayrılmayacaklarını duyurdu. Bu nedenle, bölgeye özel bir kuvvet gönderildi.

BOA, BEO., Dosya 408, Gömlek 30574 (2/1): Hamavend kabilesinden 100 süvari Şeyhbizinilerin iki köyüne saldırdıktan sonra halkı vurup yağmaladılar. Bu

nedenle, her iki taraf da toplanıyor ve savaşmak üzere. Musul vilayeti bir süvari birliğinin gönderilmesini talep ediyor.

BOA, BEO., Dosya 529, Gömlek 39661 (3/1): Hamavendler ile amansız bir düşmanlığı olan Şeyhbizini kabilesi, Şeyh Özeri kabilesi ile ittifak kurarak 2.000'den fazla süvari ve piyade ile Ağcalar'daki Seniyye köylerini kuşattı. Tüm hayvanları ve ev eşyalarını yağmaladılar ve hatta Hamavendli nahiye müdürü Said Ağa'nın evini yaktılar. Askeri güçlere, durumu sakinleştirmeleri ve halkı korumaları emredildi.

BOA, Y. PRK. UM., Dosya 43, Gömlek 102 (1/1): Hamavend aşireti ile Şeyhbizini ve Şivan arasındaki çatışma dört ay sürdü. Aralarında bir anlaşmaya varıldı ve bir daha böyle bir kargaşa yaratmamak için kendilerinden belgeler alındıysa da bu aşiretler komşu oldukları ve nüfusları çok olduğu için bölgeye iki yüz Asakir-i Şahane süvarisi ve deneyimli bir komutan atanması daha iyi olacaktır.

BOA, DH. TMIK. M., Dosya 102, Gömlek 24 (2/1): İran'a kaçan ve şimdi Hamavendlilere sığınan Talabani kabilesinin birkaç lideri onlarla aynı fikirde ve Şeyhbizini ve Şivan kabilelerine karşı hazırlık yapıyorlar. Bu nedenle Musul vilayetine, Hamavend liderlerine Talabani ile bu eyleme katılmamaları konusunda gerekli uyarıyı yapmaları söylenmiştir.

BOA, DH. TMIK. M., Dosya 230, Gömlek 42 (1/1): Birçok köyü yağmalayan ve birçok insanı öldüren Hamavend ve Şeyhbizini eşkıyaları hükümet güçleri tarafından kovulup başları derde girince Süleymaniye'ye gidip Şeyh Kaka Ahmed Efendi'nin türbesine sığındılar. Böylece türbe, isyancıların ve suçluların sığınağı haline gelmiş ve hükümetin icraatlarını engellemektedir.

BOA, DH. H., Dosya 45, Gömlek 20 (2/1): Şeyhbizini aşireti, Erzurum vilayetinin Bayburt kazasında 100 yıldır yaşıyor. Gençleri askere alındığında toprakları ellerinden alındı ve bunun sonucunda aileleri perişan olmuştur. Bölgenin kendilerine eskisi gibi iade edilmesini talep ediyorlar.

BOA, A. DVN., Dosya 39, Gömlek 40 (1/1): Şeyhbizini aşiretinin reisi Beşar Bey, aşiretinden bir ailenin oğlunun aynı aşiretten bir kızı kaçırdığı bahanesiyle ailenin evine baskın düzenledi ve at, katır, silah ve şal gibi birçok değerli eşyayı yağmaladı. Ailenin çocuklarını dağıttı, babasını dövdü ve başkalarını da ona karşı kışkırttı.

BOA, DH. TMIK. M., Dosya 125, Gömlek 39 (10/1): Askeri komutaya göre,

Şeyhbizini kabilesinin isyancılarından yüzlerce koyun, inek, at, eşek ve çeşitli silahlar ele geçirildi. El konulan hayvanlar satıldı ve kabilenin ödemediği hayvan vergisi, öşür ve diğer vergiler karşılığında hazineye gönderildi.

BOA, DH. SFR., Dosya 285, Gömlek 79 (1/1): Tevfik Bey komutasındaki süvari kuvvetleri Şeyhbizini, Sarçınar ve diğer birkaç köye saldırdı. Binlerce koyun, inek, katır, at, eşek ve ev eşyaları müsadere edildi ve açık artırmada satıldı.

BOA, DH. TMIK. M., Dosya 125, Gömlek 39 (15/1): Sarçınar ve Kand Ağa'ta ele geçirilen hayvan ve mallardan sadece 300 koyun ve 73 inek Şeyhbizini aşiretinin reisi Raşid Ağa ve yandaşlarına aitti. Geri kalanı sıradan ve itaatkâr vatandaşlara aittir ve bunların iadesini talep etmektedirler.

BOA, DH. TMIK. M., Dosya 125, Gömlek 39 (57/1): Şeyhbizini kabilesinin lideri Raşid Ağa ve tutuklanan Hama Ağa, hakları sahiplerine iade etmeleri koşuluyla aftan yararlanırlarsa, bu Ranya ve Şeyhbizini kabileleri arasında uzlaşmaya yol açacaktır. Ako ve diğer kabilelerin liderlerinin kovulması, bu kabilelerin İran'a gitmesine yol açacaktır. Halkın haklarını ellerinden almamaları koşuluyla onları affetmek daha iyidir.

4.4. BELGELERİN TRANSKRİPSİYONU

4.4.1. Bilbas Aşîretine İlişkin Osmanlı Belgelerinin Transkripsiyonu

er hâlde kâtibe-i ahvâlde emr ü fermân hazret-i veli-ül emr efendimizdir. Fi 24 Nisan sene 322

Maiyyet-i Seniyye-i Mülûkâne Erkân-ı Harbiyesi Müşîri Abd-i Memlûkleri

İmza

Belge No: HAT., Dosya 771, Gömlek 36182 (C/1)

Tarih: 23 Safer 1238 H. (09 Kasım 1822 M.)

Veliyyü'n-ni 'emâ

Köysancağ'ın umde-i aşâirinden Bilbâs aşîreti yedi sekiz bin atlı ve tûfengçiden ibâret Sünnî ve Şafii-ül-mezhep ceri' ve cesûr dindar ve gayyur kuvvetli bir ahşâm ve hamiyet-i ihtişâm olmalarıyla herbâr atlı ve tûfengçileri Tebriz ve ol-havâliye çapavul ve yılgar ve A'câm-ı bedencâmın emvâl ve benât ü benînlerin dest-

zede-i gâret ve esâr etmeği kendilere i'tiyâd ve şî'âr edinmişler. Merhûm Süleyman Paşa vaktinde İraniyân bu tâyifenin dest-bürd ve şebhûnlarından bir derece zâr u zebûn ve müdâfaa ve muhârebelerinden hayretzede ve mağbûn olmuşlardı ki Tebriz ve mülhakâtı olan kurânın etrâf ve eknâflarında muhâfaza için müte'addid kuleler binâ ve derûnlarında tûfengçi vaz' ve ivâ ile hıfz ve hırâsete i'tinâ edegelmışler iken yine yed-i tasallutlarından halâsa tedbîr edemeyip bi'l-âhere İran şâhı bu aşîretin te'dîb ve men' ve tenkîlleriçün tarafeynden asker ta'yin olunmak husûsunu merhûm-ı müşârünileyhe tevzîhan tahrîr ve istid'a ettikde eğerçi def'-i ma'razında Kürdistan mutasarrıfına te'dîbleri husûsu yazıldı deyü cevâb tahrîr ve gelen elçisini îade ve tesyir etti. Ancak aşîret-i mezkûre İran için âlet-i kaviyye ve akdem-i mehâmm-ı harbîyyeden oldukları i'tikâdıyla zîr-destten kendilere rağbet ve i'tibâr vererek İraniyânı koz kabuğuna komuşlar iken merhûm-ı müşârünileyhiden sonra Bağdad valisi Ali Paşa merhûm mâdde-i mezkûrenin hüsn-i kubh ve hücnat ve mahzûrın derk edemeyip ve bu bâbda merhûm-ı müşârünileyh tarîk-i savâb ve nasihâtını değinmeyip hemen İran'da birâd vereyim ve kendilere bir hizmet göstereyim sevdâyı hâmiyle Erbil ve Köy havâlîsine yayılma gelmişler iken Bağdad'dan üzerlerine yılgar ve Erbil etrâfında alınmaları sehl bazı hânelerini nehb u gâret etmekle ol gündün beri Osmanlı'dan ürküp herçend Kürdistan Paşaları kendi nef' ve takviyeleri zımnında aşîret-i mezkûrenin beri tarafa te'lîf ve celblerine sa'y ve tedbîr etmişler ise dahi yanaşmayup Acem toprağında bîcûn çerâ gâlibâne geşt ü çerâ edegelmeleriyle aşîret-i mezkûrenin esbakları gibi bu tarafa celb ve sancak-ı mezkûrede ivâ ve iskânları İraniyânın teşvîş-i zihn ve za'f ve vehinlerini müstelzim olduğu vâsıl-ı derece-i imtihân olduğundan kendilere Erbil ve ol havâlîde mevâkı' ve mezâri' tahsîs olunarak tergîb ve bi-inâyetillahi Te'âlâ bir hânesi İran mahâllinde bırakılmayup cümlesi me'vâ-yı kadîmlerine celb ve ivâ ettirildiği bâ-havl-i rabbânî İraniyânın kat'-ı pâyı tasallut ve istîlâlarına bir esbâb-ı kaviyye olduğunun i'lâmı vesîle-i arz-ı bendegânem olmuşdur. İnşâallahu Te'âlâ ledâ şeref'l-vusûl muhât-ı ilm-i âlem arâyı hıdîvâneleri buyuruldukda ol bâbda ve herhalde emr ü fermân lütf ü ihsân devletlü inâyetlü mürüvvetlü merhametlü atûfetlü veliyyü'n-ni'am kesîrü'l-cûd-i ve'l-kerem efendim sultanım hazretlerindir. Fi 23 S sene 1238.

Mühür

Belge No: HR. MKT., Dosya 688, Gömlek 95 (35/1)

Tarih: 01 Recep 1287 H. (27 Eylül 1870 M.)

Bikusî karyeleri/2 Bilale karyesi/1 Gird Mâmend karyesi/1 Biyavin Avâ

karyesi/1 diğ̃er Bâvin Avâ karyesi/1 Nûmanca karyesi/1 Kalâta Reş karyesi/1 Gird Mihân karyesi/1 Çiyane karyesi/1 Hâce Ali karyesi/1 Soğanlı karyesi/1 Ağa Pîr karyesi/1 Dêlza karyesi/1 Bâyiz Beg karyesi/1 Mutâve karyesi/1 Kehne Lâhîcân karyesi/1 Zêve karyesi/1 Kalava karyesi/1 Kasurede karyesi/1 Hâne karyesi/1 Cırane karyesi/1 Segirdkân karyesi/1 Şînave karyesi/1 Vatman karyesi/1 Zergete karyesi/1 Silkava karyesi/1 Gılaken karyesi/1 İblesi karyesi/1 Kızkapan karyesi/1 Dilavân karyesi/1 Sure Nigav karyesi/1 Tires karyesi/1 Türk Ava karyesi/1 Maşkan karyesi/1 Zêvka karyesi/1 Halakân karyesi/1 Gird Şinka karyesi/1 Kurangah karyesi/1 Çekçekân karyesi/1 Gird Kâvlan karyesi/1 Şihânûk karyesi/1 Girde Sûr karyesi/1 Silava karyesi/1 Pîre Kanî karyesi/1 Haldâr karyesi/1 Berde Kal karyesi/1 Derbege karyesi/1 Girde Çirk karyesi/1 Kileş karyesi/1 Lâvîn karyesi/1 Kâsım Avâ karyesi/1 Kinedâr karyesi/1 Hurâne karyesi/1 Berkesran karyesi/1 Girde Korân karyesi/1 Girde Aşavân karyesi/1 Rıkava karyesi/1 Kasekrân karyesi/1 Berde Reşan karyesi/1 hınta ve darı tağar/1250 siyah çadır ma‘a takım/41 öküz ve inek re’s/56 bârgîr re’s/15 Hamza Ağa-i Yusuf Haluka tâifesi hâne/30 Mihane tâifesi hâne/54 Bâyiz Ağa’nın birâderi Şeyha Ağa tâifesi hâne/61

Kulları eben an-cedd tebe‘a-i sahiha-i Devlet-i Âliye-i Osmâniye’den ve Bilbâs aşîreti reisi olup minelkadîm Bitven tarafında meskûn ve çift ve filâhat ile meşgûl olduğumuz hâlde yine avdet etmek adında geçen sene âdet-i kadîmemiz vecihle aşîretimle berâber Kuhistân’a azîmetle Lâhîcân’da bulunan emlâkımız üzerine muvâsalatımızda Sâvuçbulâk hâkimi Şücâ‘ el-Mülk külliyyetlü asâkir ve serbâz ile Lâhîcân’a bilvürud dört etrâfımızı kuşatıp mahal-i mezkûrede kal’a inşâsına mübâşeretle kulunuzu celb ederek işte bu kal’a senin içün binâ olacaktır. Eğer aşîretinle berâber burada iskân olup daha Osmanlı toprağına avdet etmez iseniz işte mülk ve emlâkınızı size verip istediğünüz gibi tasarruf ediniz, hayır burada iskân edemediğünüz hâlde düşman hûnunuz bulunan Mâmişli tâifesini üzerinize musallat eder ve cümle mâl ve emvâlinizi gasb ve gâret ettiririm söylediğinin üzerine kulunuz dahi bizzarûr birkaç akrabâ ve taallukât ve adamım ile berâber orada kalarak hem emvâl-i mîrîyeyi ifâ etmek ve hem dahi umûr ve hidemât-ı mîrîyede bulunmak üzere birâderim Kak Ahmed ile aşîretim cümlesini Bitven tarafına gönderip kulları nâçâr altı mah kadar orada kaldım işte mu‘ahharen meşhûd-i âfâk olan lûtf ve merhamet ve kemâl-ı mürüvvet ve şefkat-ı âlî-i ri‘ayaperverileri emel ve ârzû-i mahsûsasıyla bâlâda kalem kalem gösterildiği vecihle orada bulunan altmış pâra kurâ ve bin iki yüz elli tağar hınta ve darı ve ma‘a takım kırk bir aded siyah çadır ile yetmiş bir re’s bârgîr ve hayvanât-ı saire ile aşîretimizin üç tâifesi berâberce bu tarafa gelmeğe meydân bulamayıp kullarınız geceleyin hafîyyen naklihâne ile vatan-ı asliyemize

avdet müracaatımız sırasında keyfiyet İran me'mûrları tarafından haber alındığı gibi derhâl hâkim-i mumâileyh ile me'mûriyeti saire tarafından esna-i râhda tarafı kemtrime mahsûsen delâletnâmeler yazılarak gönderildi ise de muhât-ı ilm-i âlî-i asafâneleri buyurulduğu üzere birisini karîn-i sem' kabûl ve i'tibâr etmeyerek vatan-ı asliyemiz bulunan Bitven tarafına gelip iskân olunmuş ise de elhâlet hâzihi orada bulunan beş yüz senelik emlâkımız ile aşâir ve zahâir ve mevâşî ve hayvanât vesairemiz hâkim-i mumâileyhin pençe-i gasbında kalmıştır lütfen ve merhemeten tebe'a-i sahiha-i Devlet-i Âliye-i Osmâniye'den sâlifüzzikr bâlâda murakkam hânelerimiz ile emlâk-ı ma'lûma ve mevâşî ve hayvanât-ı sairemizin emr-i tahsil ve istirdâdıyla kullarını gadrden vikâye buyurulması hususuna müsâade-i celîle-i raiyet-perverileri sezâ ve şâyân buyurulmak rica ve tazarru'âtı muâheze ol bâbda ve her hâlde emr ü fermân hazret-i men leh-ül emrindir.

Bende

Reis-i Aşîret-i Bilbâs

Mühür

Belge No: HR. MKT., Dosya 688, Gömlek 95 (37/1)

Tarih: 01 Recep 1287 H. (27 Eylül 1870 M.)

Kulları eben an-cedd tebe'a-i sahiha-i Devlet-i Âliye-i Osmâniye'den olduğum ve Bilbâs aşîreti reisi bulunduğum der-kâdır. Müstağnî-i külf-i beyân bulunduğu vecihle mizâc-ı aşâir yâz ve kış bir mahalde ikâmet edemeyeceklerinden mevsim-i şitâda Bitven sahrasında ikâmet etmekte olduğumuz misllü mevsim-i sayfda dahi salâtîn-i izâm hazerâtı cânibinden yine Devlet-i Âliye toprağı dâhilinde Kuhistân tabir olunur Lâhîcân nâm mahalde tahsîs ve ihsân buyurulmuş olan yaylağımıza azîmetle beher sene üçer dörder ay yaylak-ı mezkûrde bil'ikâme taayyüşat-ı lâzımimizin tedarikiyle vergi ve mürettebât-ı mûrîye vesairemizi me'mûriyet-i Devlet-i Âliye-i Osmâniye'ye ifâya ecdâdımızdan görüp ve alışmış ve hatta adet-i kadîmemiz üzerine mevsim-i sayfda sâlifüzzikr yaylağımıza cânib-i Devlet-i Âliye-i Osmâniye'den tahsîs buyurulmuş olan Lâhîcân'a bundan on dört sene mukaddem dahi azîmetle sâye-i şâhânede ecdâdımızdan tevârûsen nâil ve mâlik olduğumuz kurâ ve emlâkımız üzerinde bulunduğumuz hâlde hudûd me'mûru atûfetlû Dervîş Paşa hazretleriyle İran ve İngiltere ve Rusya me'mûrları tahdid-i hudûd zımnında ol-havâliye gelerek oralarını ba'delkeşf ve tahkîk cümlelerin re'y ve ittifâkıyla mezkûr Lâhîcân'dan on on iki saat mesafelik öte tarafta tahdid-i hudûd ile

re's-i hudûdda alâmet-i fârika olmak üzere Meydân Belk ve Meydân Ester ve Dender ve Spirez ve Keleşîn nâm dağlar başlarında mahsûsan taştan kilikler vaz' ederek bırakmış oldukları ve şimdiye kadar alâmat-ı mezkûre kalmış olduğu âşikâr iken geçen sene Sâvuçbulâk hâkimi Şücâ' el-Mülk külliye-tü asker ve serbâz ile hudûdu bittencâvûz mezkûr Lâhicân'a tâbi' Mutâve karyesinde kal'a binasına mübâşeret eylediği sırada kulunuz bizzât binip aşîretim atlularıyla hâkim-i mumâileyhin nezdine giderek mahall-i mezkûre Devlet-i Âliye-i Osmâniye toprağı olduğu ve bizim yedi yüz seneden beri âbâ vü ecdâdımızın mahal-i yaylağı ve mülk ve emlakı bulunduğu ve bu sûretle hudûdu tecâvûz ve orada kal'a inşâsına bir vecihle rızâmız olmayacağı ve buna Devlet-i Âliye-i Osmâniye kâil olamayacağı hâkim-i mumâileyhiye ifâde ve beyân ettiğimde filhakika sizin toprağınızdır fakat işbu kal'a emr ü fermânı hazret-i pâdişâhî ve re'y ve ittifâk-ı cânib-i şâhî ile müceddeden binâ olacağını ifâde ve beyân etmiş. Ve mu'ahharen serdâr-ı İran devletlü Aziz Han hazretlerinin Mukrî taraflarına teşriflerini işbu kal'a mâddesi için binip Han-ı müşârünileyhin dahi nezdine giderek yine kezâlik kendilerine beyân-ı hâl eyledikde o dahi hâkim-i mumâileyhin verdiği cevap vecihle kullarına cevap i'ta eylediğinin üzerine kalkıp mahallimize avdetimizde aşîretimizin kâfe-i rüesâ ve ulemâ ve mezn ve ihtiyâr ve söz anlarları bir ara toplanıp bunun için bir meclis 'akd ile mezkûr kal'a mâddesini beynimizde ariz ve amik bittezekkür madamki kal'a-i mezkûre emr ü fermân-ı hazret-i pâdişâhî ve re'y ve ittifâk-ı cânib-i şâhî ile inşâ olunacaktır i'timâdyle sâbıkı misillü tahribinden sarf-ı nazar olunmuş idi kal'a-yı mezkûrun inşâsı mevsim-i şitâda aşîretim halkıyla müşetta-yı kadîmemize avdete mani' ve sedd-i rah olarak hafıyyen geçirebildiğim aşîretimi müşettamıza imrâr ve onlar ma'rifetiyle vergi ve mürettebât-ı mîrîyemizi Derbend mâl sandığına isâl ederek kendim kusur aşîretim halkıyla bizzarûr bir sene orada kalmıştım. Süleymaniye kaymakamı izzetlü Ömer Paşa'nın ıslâhât-ı aşâir zımnında ol-havâliye vürudlerinde li-maslahatin Hoşnâv ümerâları Mahmud ve Mahmed beyleri tarafımıza tesyâr ve kal'a-i mezkûrun İranlı tarafından keyfiyet-i inşâsı hususunu iş'âr eylediğinin üzerine kulları dahi geceleyin hafıyyen ber-takrîb naklihâne ederek müşetta-i kadîmemiz bulunan mezkûr Bitven'e vürudumuzda kal'a-i mezkûrun inşâsı hakkında serdâr-ı müşâr ve hâkim-i mumâileyhin ifâdeleri sahih olmayıp mahzen hile ve desîseden ibâret olduğunu bittahkîk anlayıp serdâr-ı müşâr ve hâkim-i mumâileyhin bu sûretle hile ve desîseden ibâret bulunan ifâdesine aldandığıma fevkalgâye peşîman oldum ise de ne çâre bir iştir oldu şu kadar ki kal'a-yı mezkûre orada temel tuttuğu takdirde ol-havâlîde bulunan kâfe-i göçebe aşâir-i müteferrik ve perişan olarak her biri bir diyara neklihâne edip gideceği bî-iştibah bulunduğu ve bu sûretle İranlının Devlet-i Âliye-i Osmâniye toprağında ve batnen ba'de batnin mülk-i mevrusumuz bulunan mahalde bu misillü kal'a inşâsına hasbel-metbû'ye gayret ve hâmiyetimiz kabûl

etmeyeceğine ve bundan yiğirmi dört sene mukaddem kal‘a-yı mezkûre bir kere Emir Nizâm tarafından inşa olunarak hükümetin emriyle aşîretimiz tarafından tahrib olunmuş ve def‘a-yı saniyede Karapâpâk Mahdi Han tarafından i‘mâr olundukda tekrâr aşîretimiz tarafından hedm ve tahrib ettirildiği be-didar olup fakat cülûs-ı hümâyûn-ı meymenet makrûn-ı hazret-i şehriyârîden beri şe’n ve istiklaliyet-i Devlet-i Âliye esbâbının istikmâline cânib-i saltanat-ı seniyyeden herbâr himemat-ı âliye icrâ buyurulmakta ve her hususta bil‘cümle tebe‘a ve aşîretimiz halkı mazhar olmakta oldukları adl ve merhametin teşekküründe âciz kalmakta olduklarından nâçâr kal‘a-yı mezkûrun mukaddemleri gibi tahribine şimdilik bilâ isti’zân cesâret olunamayıp semt-i sükût ihtiyar olunmakta ise de mizâc-ı aşâir ma‘lûm olup metbû‘-i fahâmî bulunduğumuz devleti-i ebed müddet-i Osmâniye’nin toprağında ve mülk-i mevrusumuz üzerinde böyle bir âher devletin gözümüz önünde cebren kal‘a inşâsına aşâir tahammül edemeyeceklerinden ve bunların her vakit iskât-ı kâbil olamayacağından bir müddet daha cânib-i saltanat-ı seniyyeden kal‘a-yı mezkûrun kal‘ ve tahribine kıyâm edeceklerinden rüesâ-yı aşâir bulunduğum cihetle ileride mazhar-ı mes’ûliyet olmak üzere beyân-ı hâle ictisâr eyledim ol bâbda ve her hâlde emr ü fermân hazret-i men leh-ül emrindir.

Bende

Reis-i Aşîret-i Bilbâs

Mühür

Belge No: HR. MKT., Dosya 861, Gömlek 56 (9/2)

Tarih: 28 Zilkade 1291 H. (06 Ocak 1875 M.)

Bilbâs aşâiri reisi Mâmend Ağa tarafından Revânduz kaymakamlığına yazılan işbu Fârsî’l-ibâre tahrîrâtın tercümesidir.

İşbu fedâkârîleri her vakit bu etrâfın havâdisi zât-ı âliyenize ifâde etmiş olduğumdan bu kere dahi bazı havâdisi ifâde etmek üzere mu‘teberânımızdan Şeyh Ağa’yı huzûr-ı âlînize gönderip havâdis-i mezkûrelerindir ki, Acem ordusu Lâhîcân mahalline gelip bir mahdan beri me’mûr ve ameleleri kal‘ayı tamir ve tecdid edip hâlbuki minelkadîm mahall-i mezkûr Devlet-i Âliye’nin toprağı ve Bilbâs aşîretinin yaylağı olduğundan ve mahall-i mezkûrun ağleb karyesi işbu çâkerilerinin eben ancedd mülkü olup Devlet-i İraniye mahall-i mezkûrde ve içinde bulunan aşâir ve tebe‘ası üzere tasallut bulur ise Bitven nâm mahallin ekser ahâlîsi orada mütevattın

olacaklarından her ne kadar bu tarafa celbleri için ikdâm eder isem fâide etmez, mezkûr Bitven sekene ve aşâirinden İran toprağına gidenlerin birisi Ramak aşîret ağası olan Abd Ağa'dır ki gidip İran toprağına vâsıl olmuştur, ve tâife-i Hıdır Mâma dahi ağayı mumâileyhi ittiba' etmiştir aşâir-i merkûmenin celblerine bir sûret veremediğimden icrâyı icâbını tedâbir-i kimyâ te'sir-i âlîlerine havale eylerim efendim.

Hâmişin tercümesi

Bâlâda ma'rûz olan havâdisin cümlesindendir ki, bundan evvel kal'a-i mezkûrede üç yüz adam bulunur ise de şimdi sekiz topla berâber sekiz yüz neferden ziyâde bulunuyor, heyet-i mezkûrenin reisleri bilmem ne efkâr ile Urmiye hakimi Şücâ'ed-Devle nezdine gitmiştir. Beher gün iki yüz neferden ziyâde kal'a-i mezkûrede işlemekdir ve duvârın arzı ise bir buçuk zerra'dan ziyâdedir. Çünkü mahall-i mezkûr Devlet-i Âliye'nin toprağı ve çâkerilerinin altı yüz seneden beri mülkü olduğundan Allah ve Resul hatırı için mezkûr mülk ile tebe'ayı Acem'in yed-i tasallutundan halâsı ve rehâ etmeleridir. Serbâz yâverlerinden Mehmed Refî'nâm kimesne askerin celbi için gitmiştir deyü söylenmektedir, bu bâbda şikâyetimiz havâle-i sem'-i kabûl olunmaz ise rûz-i kiyâmette şikâyet ederiz.

Belge No: BEO., Dosya 3468, Gömlek 260070 (3/1)

Tarih: 02 Kanunuevvel 1324 R. (15 Aralık 1908 M.)

Telgrâfnâme

Rayet'den

Dersâdet'e

Huzûr-ı Sâmi-i Sadâretpenâhiye

Memlûkleri minelkadîm İran hudûdunda bin atlı aşîretimle Devlet-i Âliye-i Osmâniye uğrunda bezl-i cân ve her bir ihtimâle karşı hedef olduğumu âbâ vü ecdâdım dahi bu yolda terk-i cân etmişlerdir. Devlet ve millete olan hizmet-i fedâkârâneye rağmen İran hükûmeti mülk-i sarîhimden birtakım kurâlarımı zabt bedhâh Mâmişlîlere vermiştir. Elhâlet hâzihi merkûmenin tahat-ı tasarrufundadır. Sadâkat ve fedâkârlığım Lâhicân kıt'asında tahşid eden asâkir-i şâhânenin te'mîn-iistirâhâtları için Şitâve ve Hanî karyelerini tahliye ve içlerinde asâkir-i mansûra iskân ettirilerek şimdi hâli-ül-sekene kalarak idâre-i maîşetim müşkilâta uğtatmasıyla

müsbittir. Memlûkleri sadâkat yüzünden mağdûr kalması mugâyir-i adâlet bulunmakla sâye-i füyûzatvâye-i hazret-i pâdişâhide kıt‘a-i mezkûre İran’ın yed-i mezâliminden halâsı ve Devlet-i Âliye’ye mâl olarak mazbût kurâlarımın istirdâd ve tesrir-i mahkûmaneme fermân buyurulması müsterhamdır.

Reis-i aşîret-i Bilbâs

Pîrân Mehmed Emin

Belge No: SD., Dosya 2550, Gömlek 34 (6/1)

Tarih: 28 Mart 1305 R. (09 Nisan 1889 M.)

Telgrâfnâme

Erbil’den

Yıldız’a

Yâver-i ekrem hazret-i şehriyârî Dervîş Paşa hazretlerine

Kulları Musul vilâyeti dâhilinde Raniye kazâsına tâbi‘ haymenişin Bilbâs aşîretinin min gayri haddin ileri gelirlerinden olup dâima devlet-i ebed müddet-i âliyeye sadâkatla ifâyı ubûdiyet ve hiçbir vakitte münâfî-i rızayı âlî bir günâ hareketde bulunmadığımız vilâyetçe ma‘lûmdur, ancak memâlik-i mahrûsa-ı şâhânedan olup kadîmen âbâ ve ecdâdımızın mülki olup ve yâz mevsiminde mahall-i zirâ‘at ve mevâşîmizin mer‘âsı bulunan İran hudûdunda kâin Nâhcân nâm nahiye bundan üç dört sene mukaddem İran me‘mûrları tarafından gasb ve ebniye inşâ ile aşîretimizin halkından dahi bin hâne kadar başka tarafından idâre edecek mülkleri olmadığı ve İran me‘mûrları dâima kendilerini taltîf ettikleri cihetle ağavalarına mecbûren kapılarak mahall-i mezkûre nakli iskân etmiş oldukları gibi kusûr kalanların dahi me‘mûriyet-i mahalliye cânibinden naklihâne edenlerin teklîflerini mevcûddan alınmak ve mukaddemâ ümenâyı devlet tarafından böyle hudûd beyinde vâki‘ ve hîn-i hâcette devlet ve millete yarâr bir aşîretin taltîf veya bendeleriyle idâreler için kazâ-i mezkûrde Bitven nâm mahalde bir cüz’î vâridât bulunan birkaç karye ve bir iki nehir bir buyuruldu ve emirnâme ihsân-ı şâhâne olmak üzere tefvîz olunmuş ise de onlar dahi mahlûl diyerek yeniden kat‘ etmek sebepleriyle tefrika olmaktadır, bu hâl-ı esef iştîmâl defe‘âtla lâzım gelen mahallere arz olunmuş ise de aşîretin tecemmu‘u ve idârenin çâresi yoluna gidilemediğinden ve çâkerileri dahi aşîretsiz devlet ve millete mâlen ve beden en yaramayacağımızdan ve merâhim-i

seniyye cümleye şâmil bulunduğundan nâşi atebe-i felek-mertebe-i ulyâya dehâlet ettik, ahvâlimize da ma'lûmât-ı tâmmeleri bulunan Namık ve Takiyüddin Paşalar hazerâtından buyurulmasıyla derdimize bir dermân olursa bihavlihi teâlâ cümlesi îade edileceği veyahut nâçârî olarak aşîretimizin arkasına kemâl-i tahassürle bu kalanlarla gideceğimizi zarûrî olarak arz eyleriz fermân.

Fi 27 Mart sene 305

Mu'teber Davûd

Mu'teber Abdullah

Mu'teber Karz

Mu'teber Abdullah

Reis-i aşîret-i Bilbâs Mâmend Ağazâde Emin

Belge No: SD., Dosya 2550, Gömlek 34 (4/1)

Tarih: 10 Nisan 1305 R. (22 Nisan 1889 M.)

Sayfa 1

Telgrâfnâme

Musul'dan

Mâbeyn-i Hümayûn'a

Yâver-i ekrem hazret-i şehriyârî Dervîş Paşa hazretlerine

C 28 Mart sene 305 irâde buyurulan telgrâfnâme kopyası Erbil'den celb ile mütâlâa ve tahkîkât-ı sâirede icrâ olunduğu Şehrîzor mutasarrıfı tarafından verilen ma'lûmât-ı resmîyeye nazaran Bilbâs aşîretinden iki yüz yığrmi hâne Erbil kazâsında ve otuz hâne Köprü nâhiyesinde zirâ'atle iştiğâl ettikleri misillü mesken-i kadîmleri olan Raniye kazâsında kalmış olan iki yüz yığrmi hâne miktarı da telgrâfnâmede ârâzîleri bulunan reislerinin refâkatında bulunup bunların bazıları da zirâ'atle taayyüş etmekte bulunduklarından ve ma'rûz miktarın mâadâsı kadîmden beri aşâir-i merkûme yayla ve mevrû'aları olduğu hâlde nasılsa İran aşâiri tarafından orada hâneler yapılıp köyler teşkîl kılınmak mülâbesesiyle İran cihetinde kalan Lâhîcân

nâm mevki'de hâne yapıp tavattun eyledikleri ve burada kalanlar yâz mevsiminde hayvânâtı İran'ın Kūhistân cihetlerine ve Kūhistân'da bulunanlar kış vakti bizim Germiyan'a göndermekte oldukları ve imzâ sâhiplerinin maksadı vaktiyle müzara'a tarîkıyla kendilerine verilegelmişken ahîren hisse-i mîriyeyi vermedikleri için iki senden beri yine müzara'a tarîkıyla diğerlerine i'tâ olunan iki nehir ile bazı mezârî'in kemâ fi-s-sâbıkq kendilerine i'tâsıyla berâber maktû' vergiyi kadîmleri aşîretin müctemi' bulunduğu bir zamânda tertîb kılındığına ve hâlbuki şimdiki hâlde kalanlar cüz'i bulunduklarına göre kadîm vergi miktarının mevcûdlarında aranılmamak temenniyâtında ibâret olduğu ve aradıkları iki nehir ile mezra'alar kimseye tefvîz kılınmadığı anlaşılmıştır. Vergilerinin bitta'dîl burada kalan mevcûdlarına tertîbi ve zirâ'ata haves eden aşâire iskân şartıyla ârâzî irâ'ası icâb-ı adâlet ve hükümetten ise de bu havâlice akla mülâim görünen bu gibi müsted'iyâtın bazı imâle müstenid olageldiğine göre bu bâbda edilecek tahkîkâtta pek ziyâde dikkatle davranılmak ve ona göre binâyı maslahata şürû' edilmek mevki'in icâbâtıyla mütenâsib levâzım

Belge No: SD., Dosya 2550, Gömlek 34 (4/2)

Transkript: Sayfa 2

İhtiyâtiyeden bulunmuştur. Ârâzî-i mahlûl nâmiyle satılmakta olan birtakım kurâ ve mezârî' hakkındaki hakâyık-ı ahvâl dahi diğer telgrâfla arz edilmiştir, fevkalâde sezâvâr-ı ehemmiyet olan aşâirin celb ve te'mîni bahsında ma'kûl ve mümkün olan hiçbir teşebbüsten geri kalmamak zâten muktazâyı sadâkatında olup fakat bu havâlice her nasılsa vaktiyle hudûd işlerine bihakkın bakılmadığından ve ekser hudûd birtakım aşâir-i seyyâre ve Ekrâd ile muhât bulunduğuna binâen şu hudûd iddiâ ve münâza'asına nihayet vermek ve ta'yini hudûd meselesi bir sûret-i kat'iyede hall edilmek ehem ve elzemdir bu cihet hâsıl olmadıkça her zamân bu gibi tecâvüzât ve muhâberâtın arkası kesilmeyip bilahîre bir münâza'a-i gayrı ma'kûle husûlu da tabîi görüldüğünden devletçe şu cihetin nazar-ı ehemmiyete alınarak ve iki taraftan tahdîd-i hudûd me'mûrları ta'yini ve i'zâm kılınarak bir saat-ı lâzime ile fasl-ı mâddeye müsâra'at vecâib-i umûr-i siyâsiyeden olunmağla arz-ı hakîkat-ı hâle mücâseret kılındı ol bâbda.

Fi 10 Nisan sene 305

Musul Valisi Reşid

Belge No: HR. MKT., Dosya 688, Gömlek 95 (36/1)

Tarih: 01 Recep 1287 H. (27 Eylül 1870 M.)

Kuravmer karyesi/1 Çıko karyesi/1 Topzava karyesi/1 Kanılan karyesi/1 Mısf karyesi/1 Şive Mîre/1 Pîr Dane/1 diğer Pîr Dane/1 Hırpap/1 Hıra Çevender/1 Bi Hera/1 Tırks/1 Bikusî karyesi/1 Badîn Ava/1 Barav/1 kayıtlarda bulunan zahîre, darı tağar/200, hınta tağar/500 bu sene mezzû'atı, hınta tağar 2000 bârgîr ve kısrâk rû'ûs/7 ester rû'ûs/2 öküz rû'ûs/9 merkeb re's

Kulları eben an-cedd tebe'a-i sahiha-yı Devlet-i Âliye-i Osmâniye'den ve Mengûr aşîretinden Zûdî fırkası aşîreti reisi olup müstağnî-i arz ve beyân bulunduğu vecihle mizâc-ı aşâir yâz ve kış bir mahalde ikâmet edemeyeceklerinden mevsim-i şitâda Pişder mahallinde ikâmet eylemekte olduğumuz misllü mevsim-i sayfda dahi salâtın-i izâm hazerâtı cânibinden yine Devlet-i Âliye toprağı dâhilinde Kuhistân tabir olunur Merge nâm mahalde tahsîs ve ihsân buyurulmuş olan yaylağımıza azîmetle beher sene üçer dörder ay yaylak-ı mezkûrede bil'ikâme taayyüşat-ı lâzîmenin tedarikiyle vergi ve mürettebât-ı mîrîye vesairemizi me'mûriyet-i Devlet-i Âliye-i Osmâniye'ye ifâya ecdâdımızdan görüp ve alışmış ve hatta adet-i kadîmemiz üzerine mevsim-i sayfda sâlifüzzikr yaylağımıza cânib-i Devlet-i Âliye-i Osmâniye'den tahsîs buyurulmuş olan Merge'ye bundan on dört sene mukaddem dahi azîmetle sâye-i şâhânedede ecdâdımızdan tevârüsen nâil ve mâlik olduğumuz kurâ ve emlâkımız üzerinde bulunduğumuz hâlde hudûd me'mûru atûfetlû Dervîş Paşa hazretleriyle İran ve İngiltere ve Rusya me'mûrları tahdid-i hudûd zımnında birlikte ol-havâliye gelerek oralarını ba'delkeşf ve tahkîk cümlemin re'y ve ittifâkıyla Merge'den on saat mesafelik öte tarafta tahdid-i hudûd ile re's-i hudûdda alâmet-i fârika olmak üzere Meydân Belk ve Meydân Ester ve Dender ve Spirez ve Keleşin nâm dağlar başlarında mahsûsan alâmet vaz' ve binâ ederek bırakmış oldukları ve şimdiye kadar alâmat-ı mezkûre kalmış olduğu âşikâr iken geçen sene Sâvuçbulâk hâkimi Şücâ' el-Mülk külliyyetlû asker ve serbâz ile hudûdu on saat bittecâvûz mezkûr yaylağımız bulunan Merge mahalline gelerek orada bin nefer piyâde serbâz isti'âb eder çamurdan bir hisâr çekip içinde üç oda yaptırmış ve birisinin üzerini kapattırıp kusur iki odası henüz kapanmamış ve bâlâda muharrer olduğu üzere hâkim-i mumâileyh kullarıyla aşîretim halkının on beş pâra kurâ ile kuyulara vaz' olunmuş olan beş yüz tağar hınta ile iki yüz tağar darı zahîre-i mevcûdemizi ahz ve gasb eylediği gibi bu sene dahi bahâr mevsiminde betekrâr asker ile üzerimize gelip iki bin tağar hınta mezzûatımızı ahz ve gasb etmiş ve yedi re's kısrâk ile bârgîr ve iki re's ester ve üç re's merkeb ile dokuz re's çift öküzümüzü dahi adamları bulunan Karapâpâklılar kârbânımızdan ahz ve gasb ederek bunun için kulunuz hâkim-i mumâileyhin nezdine gidip zahâir ve hayvanât-ı mezkûreyi mutâlebe eylediğimde

İran Devleti'ne teb'iyet ile mühür tahtında sened vermedikçe ve mukîmî olarak burada iskân etmedikçe zahâir ve hayvanât-ı mezkûreyi bir vecihle i'tâ etmeyeceğini ifâde ve beyân eylediğinin üzerine kulları dahi hâkim-i mumâileyhin teklifât-ı vâkıâsını kabûl etmeyip bizzarûr geriye avdetle aşîretim halkı naklihâne ile vatanımız bulunan mezkûr Pişder mahalline gelip ikâmet olunmuş. Ve şu kadar ki hisâr-ı mezkûre orada temel tutulduğu vakitte ol-havâlîde bulunan kâfe-i göçebe aşâir-i müteferrik ve perişan olarak her biri bir diyara neklihâne edip gideceği bî-iştibah bulunduğu ve bu sûretle İranlının Devlet-i Âliye-i Osmâniye toprağında batnen ba'de batnin mülk-i mevrusumuz bulunan mahalde bu misllü hisâr inşâsına hasbel-metbû'îye gayret ve hamiyetimiz kabûl etmeyeceğine ve cûlûs-ı hümayûn-ı meymenet makrûn-ı hazret-i şehriyârîden beri şe'n ve istiklaliyet-i Devlet-i Âliye esbâbının istikmâline cânib-i saltanant-ı seniyyeden herbâr himemat-ı âliye icrâ buyurulmakta ve her hususta bil'cümle tebe'a ve aşîretimiz halkı mazhar oldukları adl ve merhametin teşekküründe âciz kalmakta olduklarından eğerçi hisâr-ı mezkûrun tahribine şimdilik bilâ isti'zân cesâret olunamayıp semt-i sükût ihtiyar olunmakta ise de mizâc-ı aşâir ma'lûm olup metbû'-i fahâmî bulunduğumuz Devleti-i Ebed Müddet-i Âliye-i Osmâniye'nin toprağında ve mülk-i mevrusumuz üzerinde böyle bir âher devletin gözümüz önünde hisâr inşâsına aşâir tahammül edemeyeceklerinden bunların her vakit iskât-ı kâbil olamayacağından bir müddet daha cânib-i saltanat-ı seniyyeden hisâr-ı mezkûrun def' ve tahribine himmet buyurulmadığı takdirde aşâirden bazılarının gayret-i vatandaşîleri hurûş ile hisâr-ı mezkûrun tahribiyle bilmukabele İranlıların men' ve darblarına kıyâm edecekleri der-kâr ve mezkûr aşîretim halkının sâlif-ül beyân kurâ ve mülk ve emlâkıyla kâfe-i mevrû'at ve zahâir-i mevcutlarıyla hayvanât-ı saireleri elyevm hâkim-i mumâileyhin pençe-i gasbında kaldığı cihetle emr-i idârede kemâl-ı zucret ve perişanîyetimiz bir emr-i âşikâr bulunduğu mebnî lûtfen ve merhameten emlâk ve zahâir-i mezkûre ile hayvanât-ı mağsubemizin hâkim-i mumâileyhiden ahz ve tahsilye taraf-ı kemterâneme i'ta ve teslimi ve aşîretim halkının işbu gadrardan vikâye buyurulmasıyla berâber İranlıların men'-i tasallutları hususuna müsâade-i âliye-i raiyet-perverileri sezâ ve şâyân buyurulmak rica ve tazarru'âtı muâheze ol bâbda ve her hâlde emr ü fermân hazret-i men leh-ül emrindir.

Bende

Reis-i Aşîret-i Zûdî

Mühür

Belge No: BEO., Dosya 498, Gömlek 37312 (1/1)

Tarih: 04 Teşrinievvel 1310 R. (16 Ekim 1894 M.)

Sayfa 1

Şifreli

Dördüncü ordu müşîriyetine

Pîrân aşîret-i Osmâniyesine aid Lâhîcân kıt'asının Mâmiş aşîret-i İraniyesinin yed-i gasbına geçmesinden doalyı aşâir-i Osmâniye'den yedi yüz hâne İran aşâirine iltihâk ettikleri gibi diğerlerinin dahi cümleten geçmek üzere bulundukları ve Lâhîcân'ın emlâk-ı sarîha-i saltanat-ı seniyyeden olduğu iki sene evvel i'zâm olunan muhtelit komisyonun tahkîkâtıyla tebeyyün ettiği hâlde aşâir-i İraniye'nin oradan hâlâ çıkarılmamasından dolayı aşâir-i Osmâniye'nin nevmîd oldukları Tahran sefâret-i seniyyesi ataşe militerinin istitlâ'ât ve iş'ârât-ı vakı'asından anlaşılıp bu bâbda tahkîkât-ı müştereke icrâsı inhâ mutasavver ise de böyle bir mâtde-i mühimmenin emr-i tahkîkin bir iki zâta havâlesi te'mîn-i maksada kâfi olamayacağından ve zât-ı devletleri müşîrân-ı kirâmden ve devlete olan sadâkatları da umûr-i ma'lûmadan bulunduğundan erkân-ı harbiyeden mürekkeb olmak üzere tarafınızdan intihâb olunacak bir heyet vâsıtasıyla tahkîkât-ı lâzımının icrâ ve haritasının tanzîm ettirilmesiçün tarafınıza teblîğât-ı kat'îye ifâsı ve bu sûretle tecâvüzâta ne içün meydân verilmiş olduğunun dahi sü'âl edilmesi irâde-i seniyye-i cenâb-ı hilâfetpenâhî muktazâsındandır. Bir sene mukaddem İran hükümetinin Lâhîcân'a top ve asker göndermesi ve Vezne'de mütehaşşid asâkir-i İraniye'nin aşâir-i Osmâniye'ye takarrüb etmesi üzerine mahâl-i mezkûreye tecâvüz eden asâkir-i İraniye'nin bir mah zarfında geri alınması ve çekilmezler ise asker sevk edileceği teklîf ve teblîğ edildiğinden asâkir-i İraniye geri alınmış ise de Lâhîcân ve Vezne'nin minelkadîm hükümet ve aşâir-i İraniye'nin tasarrufunda iddiâ ve İngiltere ve Rusya me'mûrlarının ıttılâ'î olmaksızın Lâhîcân ve Vezne hakkında bir karâr ittihâz olunamayacağı inbâ edilmiş idi, hâlbûki Bilbâs aşâir-i Osmâniyesi minelkadîm ulemâ ve mu'teberan taraflarından musaddak senedât ile Lâhîcân'da ârâziye mutasarrıf oldukları hâlde İran'ın Mâmiş aşîretinin Bilbâslar'ın Lâhîcân'daki ârâzî ve karyelerine bir kaç seneden beri taarruza başladığı ve 1269 tarihinde müteveffî Dervîş Paşa ma'rifetiyle ta'yin olunan

Belge No: BEO., Dosya 498, Gömlek 37312 (2/1)

Sayfa 2

Hudûdu mübeyyin harita mûcibince Lâhîcân nâhiye-i cesîmenin devlet-i Osmâniye'nin mülk-i sarîhi olduğu kaymakam İsmail Hakkı Bey'in İran me'mûrlarıyla müştereken icrâ ettiği tahkîkât netîcesinde de tebeyyün ettiği gibi Vezne ve Mergân nâhiyeleri dahi kezâlik saltanat-ı seniyyenin mülkü ve aşâir-i Osmâniye'den Mengûr Zûdî tâifesinin meskeni iken bir kaç sene evvel aşâir-i İraniye'den Mâmiş ve Mengûr ve Kârdervîş tâifeleri tarafından zabt ve bu vesile ile İran hükûmetince tasarrufa kıyâm olunup hatta mukaddemâ sefâret-i seniyyenin mürâcaatı üzerine Vezne'nin tahliyesine İran sadrâzamı tarafından muvâfakat edilmiş, ve fakat evvelce bir mukâvelenâme tanzîm ve teâtî teklîf olunup Bâb-ı Âlî emr-i tahliyede hiçbir kayd ü şart kabûl etmediği ve ahîren icrâ edilen teblîğât da netîce-i kat'iyeye iktirân edemediği cihetle iş şimdiye kadar hâll olunamayarak kalmıştır. Elhâsıl hükûmet-i İraniye Devlet-i Âliye-i Osmâniye'nin mülk-i sarîhi olan Lâhîcân ve Vezne ve Mergân nahiyelelerine bazı vesâil-i gayr-i meşrû'a ile iddiâ-i tasarrufe ve bu maksadını teyyüd için rüesâ-i aşâir-i kendine celb ve arasıra asâkir ve aşâir sevkine mütesaddi olduğu cihetle Rusya ve İngiltere'nin tavassut ve müdâhelelerine meydân verilmeyerek yalnız devleteyn tarafından müştereken tahkîkât icrâsı lâzım ve maahâza memâlik-i şâhânenin İran hudûdu öteden beri ma'lûm ve tahdîd-i hudûda kalkışıldığı hâlde hâriçten tavassut vukû'ıyla netâic-i muzırza zuhûru melhûz olduğu cihetle hudûd-ı İraniyece diğer ihtilâfâtın tesviyesine zinhâr teşebbüs olunmayıp hudûd-ı hâkânînin kemâl-ı i'tina ile muhafazasına gayret ve bir kârîş bile tecâvüz edilememesine sarf-ı mezîd-i vakt edilmesi pek mühim olduğundan yalnız mahâl-i mezkûre hakkında tahkîkât-ı müştereke ifâ olunmak üzere evvel emirde tarafınızdan ber mantuk-ı emr ü fermân-ı hümayûn intihâb edilecek zevâtın esâmîsiyle bunların İran'dan ta'yin olunacak me'mûrlarla ne vakit ve hudûdun hâangi noktasında birleşerek tahkîkâta başlamaları mümkün ve münâsib olacağının ve mahâl-i meb'ûsün-anhâya vaktiyle İranîler tarafından (s. 3)

(s. 3) bu sûretle tecâvüz vukû'una ne için meydân verilmiş olduğunun iş'ârı muktazîdir.

Belge No: BEO., Dosya 851, Gömlek 63778 (3/1)

Tarih: 26 Ağustos 1312 R. (07 Eylül 1896 M.)

Umûm Erkân-ı Harbiye Dâiresi

Üçüncü Şubesi

Tahran sefâret-i seniyyesi ataşe militerî kaymakam Ahmed Emin Bey'den vârid olan fî 26 Ağustos sene 312 tarihli tahrîrâtın sûretidir

Minelkadîm meskenleri olan Lâhîcân ârâzîsinin İran hükümeti tarafından zabt olunmasından dolayı on beş seneyi mütecâviz me'vâsız ve perîşân bir hâlde kaldıklarından ârâzî-i mezkûre bil'istirdâd kendilerine iâde olunmadığı sûretde İran tâbî'iyetine geçmekle mecbûr olacaklarını öteden beri beyân etmekte olan Musul vilâyetine tâbî' Pîrân aşîret-i Osmâniyesi geçen sene mezkûr Lâhîcân'da iskân edilmek şartıyla İran hükümetine dehâlete teşebbüs ettikleri hâlde sefâret-i seniyyece edilen teblîğât üzerine geri kalmış idi. İstihbârâta nazaran aşîret-i merkûme bugünlerde tekrâr İran'a dehâlet emeliyle Lâhîcân'a geçerek işbu is'âflerinin tervîci zımnında nezd-i şâhîde tavassut etmesi içün geçenlerde maiyyet-i şâhî ile Tahran'a gelmiş olan rüesâyı Ekrâd-ı hudûdiyeden Kâdir Ağa'ya bâ-telgrâf mürâcaat etmişler ise de Sâvuçbulâk'ta şu aralık şehbender bulunmadığına binâen hakikat-ı hâlin Musul vilâyet-i âliyesinden isti'lâmı muvâfık olacağı vârid-i hâtır-ı kâsırî olmuş ise de yine herhalde emr ü fermân.

Belge No: BEO., Dosya 883, Gömlek 66204 (1/1)

Tarih: 15 Recep 1314 H. (20 Aralık 1896 M.)

Hâriciye Nezâret-i Celîlesine

Taraf-ı vâlâ-yı ser-askeriye

Pîrân aşîretinin İran'a ilticâ etmeleri üzerine hükümet-i İraniye tarafından bil'kabûl Kehne Lâhîcân ârâzîsinin kendilerine verildiğine dâir 10 Recep sene 314 tarihli ve 2101 numaralı tezkere-i âliye-i ser-askerîlerinde bahs olunan iş'âr-ı devletleri üzerine bil'muhâbere Musul vilâyetinden cevâben alınan telgrâfnâmede İran'a ilticâ etmek isteyen Pîrân aşîretini hükümet-i İraniye'nin Lâhîcân'a kabûl ve iskân etmek istemesi mevki'-i mezkûre olan müdâhele-i gayr-i meşrû'asını zımnen tasdîk ettirmek maksadına mebnî merkûmların ve reisleri Emin Ağa'nın sür'at iâdesi zımnında hükümet-i İraniye'ye teblîğât icrâsı Tahran sefâret-i seniyyesine iş'âr olduğu ve aşâir-i Osmâniye'nin İran cihetindeki yaylalarına gidip gelir iken birtakım uygunsuzlukta bulunduklarından bahisle men'-i murûrları hükümet-i müşârûnileyha tarafından iltimâs olunması üzerine aşâir-i mezkûrenin İran cihetine geçmeleri men' edilmiş ise de hükümet-i mezkûre hukûk-ı hemcivâriye ri'âyet ve tedâbir-i mütekâbile ittihâz etmeyerek bir taraftan aşâirini Pişder eşkiyâsına müzâherette men' etmemekte ve diğre taraftan merkûm Emin Ağa gibi cinâyât-ı azîme eshâbını alenen

kabûl ve himâye ederek hükümet-i seniyyenin muâmelât-ı ahdperverâne ve dostânesine sû'î mukâbele eylemekte olmasına nazaran bu hâl devâm ettikçe aşâir-i Osmâniye'nin yaylalarına azîmetten men'îyle tazyîkine ve hayvânlarının telef olmasının tecvîzine mahal olmadığı dermeyân kılınmasına binâen Tahran sefâret-i seniyyesi ve İran sefâreti vasîtâsıyla hükümet-i müşârûnileyhaya teblîğât ifâsıyla netîcesinin inbâsı 13 Cemâziyelevvel sene 314 tarihinde Hâriciye Nezâret-i Celîlesine iş'âr ve taraf-ı âlî-i sipehdârîlerle de ma'lûmât i'tâ olunduğu gibi hükümet-i müşârûnileyhaya teblîğât-ı müessire ve kat'îye ifâsıyla istihsâl olunacak netîcesinin inbâsı nezâret-i müşârûnileyha bu kere te'kîden tavsiye olunmasına ol bâbda savb-ı devletlerine iş'âr kılınmış idi. Mezkûr aşîretin İran'a ilticâ etmeleri üzerine hükümet-i İraniye tarafından bil'kabûl Kehne Lâhîcân ârâzîsinin kendilerine verildiği Tahran sefâret-i seniyyesi ataşe militerinin iş'ârına atfen taraf-ı vâlâyı seraskerîden bu kere inbâ kılınmış olduğundan iş'âr-ı sâbık vecihle hükümet-i mezkûreye teblîğât-ı müessire ve kat'îye icrâsıyla istihsâl olunacak netîcenin inbâsına himmet.

Belge No: BEO., Dosya 898, Gömlek 67343 (1/1)

Tarih: 18 Şâbân 1314 H. (22 Ocak 1897 M.)

Dâhiliye Nezâret-i Celîlesine

Tezkere

İrtikâb eyledikleri cinâyât-ı azîme üzerine İran'a firâr eden Pîrân aşîretinin İran hükümeti tarafından kabûl ve Lâhîcân mevki'inde iskân edildiğinden ve hükümet-i müşârûnileyhanın mevki'-i mezkûr hakkındaki müdâhalâtını bu sûretle zımnen tasdîk ettirmek emeline bulunduğundan ve hukûk-ı hemcivâriye âdem-i ri'âyetle cinâyât-ı müteaddide eshâbını himâye etmekte olduğundan bahisle bazı ifâdât-ı hâvî Musul vilâyetinden meb'ûs 2 Teşrinievvel sene 312 tarihli telgrâfnâme üzrine Tahran sefâret-i seniyyesiyle Dersââdet İran sefâretine teblîğât-ı müessire ifâsı Hâriciye Nezâret-i Celîlesine tavsiye olunmuş idi. Aşîret-i merkûm ile reisleri Emi Ağa'nın an asıl tebe'a-i İraniye'den olup çend sene mukaddem memâlik-i Osmâniye'ye firâr ve bu kere vatanlarına mu'âvedet eylediklerinden bahisle bu bâbda bir şey denilemeyeceği ve bunlara isnâd olunan cinâyet hakkındaki iş'âr-ı vilâyet sahîh olsa bile memâlik-i Osmâniye'de bulundukları esnâda bir şey denilmeyip de vatanlarına avdetlerinden sonra metâlib dermeyân olunması muvâfık-ı maslahat olamayacağı, İran sefâretinden ve bi'd-defe'ât icrâ olunan teblîğât ve teşebbüsâtın müsmir olamadığı Tahran sefâret-i seniyyesinden iş'âr olunduğu mutazammın nezâret-i müşârûnileyhadan cevâben vârid olan 14 Şâbân sene 314 ve

4209 numaralı tezker-i sefâret-i seniyyesinin ve İran sefâretinin tahrîrât ve takrîrinin melfûf sûretleri ve vilâyet-i müşârünileyhanın sâlifüzzikr telgrâfnâmesi ile berâber matviyyen savb-ı devletlerine gönderilmiş olmağla me'âllerine nazaran vilâyet-i müşârünileyha ile bil'muhâbere iktizâ-i hâlin ifâ ve inbâsına ve melfûfların iâdesine himmet.

Bâ işâret-i âliye-i hazret-i müsteşârî

Belge No: A. MKT. UM., Dosya 124, Gömlek 15 (1/1)

Tarih: 19 Recep 1269 H. (28 Nisan 1853 M.)

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki

Şehrizer eyâleti dâhilinde kâin Köysancak kazâsı aşâirinden Bilbâs aşîretiyle Erbil kazâsına tâbi' Dizeyi aşîreti meyânelerinde olan münâfî ve adâvet-i kadîmelerine mebnî bunlar öteden beri yekdiğeri aleyhine suikast ve gasb-ı emvâl misillü fazâhata fırsat gözetmekte olduklarından dolayı bunların bir sûret-i hasene ile beyinlerinin te'lif ve burûdet-i vâkı'alarının hüsn-i ülfete mübeddil olması tedâbir-i lâzîmesine çalışmakta iken mezbûr Bilbâs aşîreti mu'tâd-ı kadîmleri üzere bundan mukaddem yaylaklarından avdetle Erbil havâlisine nüzûlunda merkûz olan ridâin-i cibilletleri icâbınca aşîreti merkûm müzeyyenî Karanî Ağa dört yüz kadar atlı ile mezkûr Dizeyi aşîretinin sâkin oldukları karyelerden iki aded karyeyi ale-l-gafle bâsıp haylice hayvanât ve emvâllerini gasb ve gâret ve birkaç nefer adamlarını katl ve mecrûh etmiş. Ve binâberin bunlar dahi ahz-ı intikâm ve eşyâ-yı mağsubelerinin istirdâdı zımnında bir araya toplanıp mukâbeleye kıyâm sadedında oldukları istihbâr olunmasıyla derhâl taraf-ı çâkerîden içlerine me'mûr-ı mahsûs ve asâkir-i muvazzafa tesyâr ve cânib-i hükümetten icrâ-i icâbına bakılmak üzere kendilerinin ırz ve edebleriyle oturmaları bazı tenbihât-ı lâzîme ve nesâihi müessire derciyle aşîret-i merkûm ağası Ömer Ağa tarafına iş'âr olunarak teşebbüsât-ı vâkı'alarından men' ettirilmiş ise de bunlar cesâmetlü birer aşîret olup bu hususun icrâ-i iktizâsına bakılmadığı gibi birbirlerine uygunsuzluktan hâlî kalmayarak perişâniyetlerini mûcib ve sirâyet mahzuriyeti istilzâm ile ahâlî-i fukarânın insilâb-ı emn ü istirahatlarını müstevcib bir keyfiyet olacağı vâzıhattan ve aşîret-i merkûmenin emr-i ıslâh ve terbiyeleriyle emvâl ve hayvanât-ı menhubenin ahz ve istirdâdı kuvve-i vâfiye-i askeriye sevkiyle bir göz karaldisi gösterilmesine muhtaç olup burada dahi asâkir-i nizamiyenin adem-i vücudu cihetiyle Hicaz ve Irak ordu-yı hümâyûn müşîri devletlü Reşid Paşa hazretleri bendeleriyle lede-l-muhâbere aşîreteyni-i mekumeteyin ıslâhât-ı icâbiye ve istihsâl-ı hâk zâbıtalrı lâzîmeden olup fakat Bağdad'da bulunan asâkir-i

şâhânenin yerlerinden tahrîk ve tesviki bir vecihle mahzurdan sâlim olmayacağından Musul'da bulunan süvârî-i asâkir-i nizamiyeden dört bölükle orada bulunan mirlivâ izzetlü Ali Paşa bendeleri kumandasıyla celbi ve miktar-ı vâfî asâkir-i muvazzafanın sevkiyle icrâ-i icâbına bakılması tensîb buyurularak müşîr-i müşârünileyh hazretleri tarafından ve savb-ı çâkerânemden vukû'bulan iş'âr üzerine mirlivâ-i mumâileyh asâkir-i merkûme ile Erbil'e muvâsalat eylediği istihbâr olunmuş ve hasbel icab paşayı mumâileyhin asâkir-i merkûm ile Köysancağı'na azîmet ve aşîreteyni merkûmeteynden çend nefer rüesâ ve müteayyinânleri tarafına bil'celb icrâ-i muhâkemeleriyle ıslâh-ı beyinlerine bakılması bazı vesâyâyı icabiye ile berâber paşayı mumâileyh iş'âr ve ifâde olunmuş ve biminnetihi teâlâ assar-ı teveccühât-ı kudsiyet-i ayat-ı hazret-i tâcdârîyle husus-i mezkûrun bervech-i suhûlet hüsn-i tesviyesiyle aşîreteyni merkûmeteynin istihsâl-i zâbıtalari eltâf-ı ilâhîyeden mes'ûl müsted'a ve hitam-ı maslahatta keyfiyetin hâk-pay-ı ulyâyı vekâletpenâhilerine arz ve iş'âr olunacağı emri hüveydâ bulunmuş olmasıyla sûret-i hâl evvel bi evvel ma'lûm-i âlî hıdvâneleri burulmak üzere tarkim ve takdîm arzuhâl-i ubûdiyetme'âl-i bendegâneme ictisar kılınmıştır. Bilütfihi teâlâ muhât-ı ilm-i âlem-şümül-i sadâretpenâhileri buyuruldukda ol bâbda ve herhalde emr ü fermân hazret-i men leh-ül emr vel-ihsânindir.

Fi 19 R sene 69

Bende

Vali-i Eyâlet-i Şehrizer

Mühür

Belge No: I. DH., Dosya 431, Gömlek 28508 (1/1)

Tarih: 28 Şabân 1275 H. (2 Nisan 1859 M.)

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki

Cenâb-ı rebb-i mennân sebeb-i âsâyiş-i cihân ve nâşir kavânin-i adl ve emân olan velîni'met-i bî-minnetimiz şevketlü kudretlü pâdişâhımız efendimiz hazretlerinin vücûd-ı mes'ud-ı mülûkânelerin mâye-i emniyet-i bilâd ve mûcib-iistirâhât-i ibâd ve zât-ı atfet sammât vekâletpenâhilerin mesned-i muvaffakiyet müstenid veliyy-ün niamlerinde tezâuf-i câh ve iclâl ile bir murâd buyursun. Aşâir-i Devlet-i Âliye'den ve Şehrizer eyâleti muzafatından Köysancak kazası

mütemekkinlerinden Bilbâs aşâiri Erbil kazası sâkinlerinden Dizeyi aşîretiyle sebkât eden adâvet ve husûmet üzerine bundan dört sene akdem beynlerinde muhârebe vukûiyle tarafeynden iki yüzü mütecâviz nüfusu katl ve haylice emvâl nehb ve gâret olunarak mezkûr Dizeyi aşîreti Tay aşâiriyle hem-dest-i ittifâk olduklarına mebnî Bilbâs aşâiri bunlara tâbâver-i mukâvemet olmayacaklarını derk ile geçen yetmiş senesi İran memâlikine firâr etmiş oldukları tafsîlâtı vaktiyle vali-i sâbık devletlü Ali Paşa hazretleri bendeleri tarafından makâm-ı muallâ-i hıdîvânelerine arz ve inhâ olunmuştur. Mezkûr Bilbâs aşâiri birkaç fırkadan ve cümlesi iki bini mütecâviz hânedan ibâret olup İran toprağına firâr edeliden beri vergi-i mürettebelerine destresi olunamadığından sarf-ı nazar oldukları mahal kaza-i mezkûre civâr bulunmak mülâbesesiyle fırsat düşürdükçe katl-i nüfus ve nehb-i emvâl misillü tecâvüzlerinden birtakım ahâlî kurâ ve fukarâ giriftâr-i perişâniyet olmuş, ve bunların te'lîf ve ıslâh-ı zât-ül beynleriyle aralarında tekevvün eden adâvetinin ref'i ve fukarâ hakkında meşhûd olan taadillerinin izâle ve ref'i lâzımeden olarak vali-i müşârünileyh hazretleri hususî mezbûrun tesviyesi zımnında haylice ikdâm etmiş olduğu misillü bidâyet-i mamûriyet-i çâkerânemden bu ana kadar bu havâlîce olan ma'lûmât-i bendegânem iktizâsınca tedâbir-i lâzıme icrâsıyla müşkilgüşayı umûr meham-ı cihân olan tâlî-i kudsiyet-i metâli' hazreti şâhâne âsâr-ı hayriyesinden ve nice hutûb-ı cesîmede müsellemler olan muvaffakiyet-i âliye-i veliyy-ün niamîleri semere-i feyiz-i behresinden olarak me'mûr irsâliyle mezkûr Bilbâs aşâiri te'lîf ve te'mîn birle me'vâ-yi kadîmelerine celb ve bir daha İran toprağına gitmemek ve bulundukları mahalleri şen ve i'mâr ve zirâ'at ve harasetle meşgûl olarak yine sâbık vergisinden zimmetleri olan bekâyâyı te'diye ve bundan böyle dahi vergi-i mukarrerelerini vakt ve zamânîyle tesviye etmek üzere kefâlet-i kaviyeye rabtla taahhüd ettirildiğine ilâveten Dizeyi aşîretiyle usûl-i aşâirce musalaha ettirilip adâvetleri meveddete ve küdürmeleri safvete tahvîl ve mârr-üz zikr yetmiş seneden beri beher sene vergiyi muayyeneleri olup bekâyâ kalmış olan bir yük bu kadar bin kuruşun bilâ-noksân te'diyesi ve ba'demâ dahi hisse vergilerinin sâl-be-sâl tesviyesi hususu mezkûr Bilbâsîler rüesâlarının düş-i himmetlerle bittahmil sâye-i muvaffakiyetvâye-i cenâb-ı mülûkânede şimdiye kadar zimmet-i bekâyâyı mîrîyelerinden haylicesi istifâ ve kusuruyla sâl-i hâl vergileri derdest-i tahsil bulunmuştur. İşbu Bilbâs aşîreti tâife-i Ekrâd-i şekâvet mutâdden olup her ne kadar Köysancak aşâirinden ma'dûd iseler de beher sene mevsim-i sayfa yaylakıya ittihâz ettikleri İran toprağına azîmet ve mevsim-i şitâda dahi avdet ederek azîmet ve avdetlerinde ve râstlarında bulunan fukarâyı envâ'-i sûretle izrâr ve türlü türlü fenalıklara ictisâr edegeldikleri misillü müddet-i firârlarında dahi türlü türlü uygunsuzlukla sunûf-ı tebe'a-i saltanat-i seniyyeyi mâlen ve bedenî ducâr-i hasâr ve mazarrat etmişler iken sâye-i teshilvâye-i hazreti şâhânede suhûletle celb ve bervechi muharrer bir daha İran toprağına

gitmemek taahud ve me'vâyı kadîmlerinde iskân ettirmeleriyle berâber zirâ'at ve harasete meyil ettirmelerine ve bekâyâ-i zimmetlerinin ve ba'demâ vergiyi mürettebelerinin tesviyesi taahuduna ve bu bâbda vergi ve zirâ'atlerinin i'sâr-ı cânib-i hazine-i celîleye kuvveden fiile vâridât ihrâcına ve Dizeyi aşîretiyle beynlerinde vukû'bulan katl ve kitâl ve adâvetleri meveddete tebdîl ve fukarânın istikrâr-ı emniyet ve âsâyişleriyle bu yüzden cânib-i seniyül-cevânib hazret-i zıllullahîye daavât-ı hayriye isticlâbına vazife-i zimmet ve farîza-i uhde-i me'mûriyet-i çâkerânem olduğu hâlde muvaffakiyet-i abîdânem her hâlükârda yâver ve dest-gîr-i âcizânem olan tevcîhât-ı mekârim gâyât-ı rahîmâneleri âsâr-ı feyiz-i şîârından bulunduğu bilerek maa't-teşekkür arz ve beyân-ı keyfiyete cesâret kılınmış olduğu Bilütfihi-l Kerîm muhât-ı ilm-i âlem ârâ-i hıdvâneleri buyuruldukda ol bâbda ve her hâlde emr ü fermân hazret-i men leh-ül emrindir.

Fi 28 Ş sene 75.

Bende

Vali-i Eyâlet-i Şehrîzor

Mühür

Belge No: BEO., Dosya 217, Gömlek 16254 (17/1)

Tarih: 05 Mayıs 1309 R. (17 Mayıs 1893 M.)

Bâb-ı Âlî

Dâire-i Sadâret-i Uzma

Telgraf Odası

Aded

Sûret

İran me'mûrlarıyla mülakat olunduktan sonra Bilbâs reisi Mehmed Emin Ağa ile sair icâb edenlerin isticvabı icrâ olunarak evrâk-ı nutkıyaları nüshateyn olarak tanzîm kılındı. Reis-i mumâileyh kaide tahtında olarak verdiği cevaplar ve ikâme ve irâd eylediği şühud ve evrâk ve senedâtla eben an-cedd efrâd ve aşâiriyle kendisinin mutasarrıf olduğu Lâhîcân karye ve yaylalarına âdet-ı kadîme üzere geçen sene dahi

yayla mevsiminde azîmetlerinde yüz kadar süvârî asker ile Mâmişler'in bin beş yüz piyâde ve atlısı bağteten üzerlerine hücum edip beş yüz râddelerinde bulunan Bilbâslar tertib eyledikleri siperde akşama kadar müdâfaadan sonra gecenin karanlığından bilâ istifâde Raniye'ye mülhak Bitven kışlağına avdet eylediklerini ve bu yüzden birçok zarar ve telefâta düçar oldukları meretbe-i alâniyete çıktı. Bunun üzerine bu kere Emir Hubabha unvânını ihrâz etmiş olan a d c v d a n b a s i Hüseyin Paşa Bane fikr ve mütâlaasını tahrîren sü'al eyledim serâpâ verdiği cevâbın nihayetinde Mehmed Emin Ağa'nın takrîr ve şühud-ı kendi iddiâsıyla Lâhîcân'da Bilbâslar'ın tahattî ve katl ve gâretleri kaziyesinin butlânına delil ve şâhiddir ibaresiyle Bilbâslar'a isnâd olunmuş olan şekâvet ve tecavüzün âdem-i vukû'unu tasdik etmiştir. Te'yid ve teşvik-i keyfiyet ve cevâb-ı mezkûrdeki bazı fikirât-ı redd ve cerh-ı zımnında şimdiye kadar hâricen icrâ eylediğim tahkîkât ve destresi olduğum delâil-i saire-i müttefikan tekrâr verdiğim varakaya i'ta-yı cevâb için beş günden beri meşgûldurlar. Elhâsıl evrak-ı nutkıyası ve bervechi ma'rûz miyânede teâtî olunmakta olan evrakı her bir makâm-ı âlîde hukuk dostu ve Bilbâslar'ın mağduriyetini isbata kâfi olduğundan bundan ziyade sü'al ve münâkaşaya hâcet olmayıp kendilere dahi ânîfü'l-arz cevâbı i'tadan sonra münhî avdet bulundukları o hâle göre âcizlerinin avdet ve bu kadarla iktifâ edip etmemeğleyim müsterhamdır. Fi 3 Mayıs sene 309.

Musul vilâyetinden Hâriciye Nezâret-i Celîlesine meb'us telgrâfnâmenin hâllidir.

Me'mûren Raniye'deki dördüncü ordu-yı hümâyûn erkanından kaymakam İsmail Bey'den alınan telgrâfnâme sûreti aynen bâlâyâ nakl olunmakla ol bâbda. Fi 5 Mayıs sene 309.

Vali

Osman

Belge No: BEO., Dosya 539, Gömlek 40371 (10/1)

Tarih: 02 Ağustos 1310 R. (14 Ağustos 1894 M.)

Kerkük Mutasarrıflığı

Aded

Bilbâs aşîreti reisi izzetlû Mehmed Emin Ağa'dan gelen varaka sûretidir

Hudûd-ı Hakanî'den ma'dûd Lâhîcân kadîmül-eyyâm aşîret-i Pîran Bilbâs'ın emlâk ve yaylak ve me'vâyı kadîmesi bulunmuş. Ve her nasılsa dört beş seneden beri İran Devleti'nin i'anet ve mededkâr ile Mâmiş aşîreti tarafından tahte'l-istilâyâ alınmış. Ve şu hususâtça gerek mâbeyn-ı hümayûn ve gerek cümle makamât-ı âliye araz-i telgrafiye ve tahrîriye ile arzına mücaseret olageldiği ma'lûmdur. Hasbel melca' iki seneden beri Pîrân Bilbâs aşîretinden yedi yüz hâne peyderpey Lâhîcân'a hicret ederek orada sâkin kusur-ı nezd-i kemteranemde kalmış olan hâneler de yevmen feyevmen Mâmiş aşîretince taltîf ve tatayyub olunmakta ve vatan-ı me'lûfe ve emlâk ve yaylak-ı kadîmesi olmak hasbiyle daimî sûretle orayı gözlemekte olduklarından ve bunlarda bizzarûre kulunuzdan fekk ile naklihâneye mübâşeret edecekleri kaviyen der-kâr bulunmuş. Ve ancak âcizileri yalnızca kalmaklığımla ve buralarıda öteden beri me'lûf olduğum sadakat-ı müselleme-i kemterânem ve bendigân-ı saltanat-ı seniyyeden bulunduğumdan bilhâssâ ârz ve ifâdesine mecbur oldum. Lütfen bu bâbda bir çâre-i hasene ittihâzı manût-ı re'y asafâneleri bulunmuş olmağın. Ol bâbda emr ü fermân hazret-i men leh-ül emrindir. Fi 2 Ağustos sene 310.

Belge No: DH. MKT., Dosya 136, Gömlek 77 (3/1)

Tarih: 24 Muharrem 1311 H. (07 Ağustos 1893 M.)

Musul Vilâyeti

Mektûbî Kalemi

Aded 63

Dâhiliye Nezâret-i Celîlesine

Devletlü Efendim Hazretleri

Lâhîcân'a gitmekte olan Bilbâs aşîretinin nesâih-i müessire ile teskin etmek ve Mâmişler'le İran askeri tarafından geçen sene olduğu gibi yine bir tearruz vukû'bulur ise hakikat-ı hâli beyân eylemek üzere cihet-i askerîye ve mülkiyeden muktedir ve afîf iki üç me'mûrları yaylakta aşîret-i mezkûre ile birlikte bulundurulması dördüncü ordu-yı hümayûn müşîriyet-i celîlesinin 27 Mayıs sene 309 tarihiyle telgrâfnâmesinde ve cihet-i askeriye kırıktıncı alayın ikinci taburunun dördüncü yüzbaşısı Fethullah Efendi'nin ta'yin kılındığı altıncı ordu-yı hümayûn müşîriyet-i celîlesinden gelen telgrâfnâmede iş'âr kılınmış olması üzerine ol bâbda Kerkük mutasarrıflığıyla cereyân eden muhâberede cihet-i mülkiyeden Tikritlizâde

re'fetlû Hasan Bey'in harcırah kararnâmesine tevfikân elli kuruş yevmiye ile ta'yin kılındığı ve mumâileyh Fethullah Efendi'ye rütbe-i askeriyesi nisbetinde harcırah istemekte ve me'mûr-ı mumâileyh ne yolda ta'lîmât i'tası lâzım geleceği bildirilmesi cihetle mumâileyh Hasan Bey'in mezkûr yevmiye ile ta'yin ve i'zâmı ve mezkûr ta'lîmâtın dördüncü ordu-yı hümâyûn müşîriyet-i celîlesinin marûz telgrâfnâmesinde gösterildiği vecihle i'tası ve yüzbaşı-i mumâileyhiye de harcırah verilmesi icâb edeceği cevâben mutasarrıf-ı mumâileyhiye yazılmış olduğunun huzûr-ı âlî-i asafânelerine arz ve inhası meclis-i idâre-i vilâyetde tezekkür kılınmış olmağın. Ol bâbda emr ü fermân hazret-i men leh-ül emrindir. Fi 24 Muharrem sene 311 ve fi 25 Temmuz sene 309.

Musul Valisi

Bende

Mühür

Belge No: BEO., Dosya 506, Gömlek 37877 (3/1)

Tarih: 08 Teşrinievvel 1310 R. (20 Ekim 1894 M.)

Bâb-ı Âlî

Dâire-i Sadâret-i Uzma

Mektûbî Kalemi

Aded

Musul vilâyetinden alınan şifreli telgrâfnâmedir

Kerkük'e mülhak Raniye kazâsına merbût Bilbâs ve Ako aşîretleri meyânesinde adâvet-i sâbıkadan mütekevvîn uygunsuzluğun teceddüd etmesinden dolayı vukû'bulan muhâsamanın teskiniyle men'i tekerrürü esbâbının istikmâlî zımnında mahal-i mezkûre karîb Köysancak kazâsındaki asâkir-i şâhânedan bir taburun sevki lüzûmu Kerkük mutasarrıflığının iş'ârât-ı mükerreresi üzerine fi 29 Eylül sene 310 ve 6 Teşrinievvel sene 310 tarihli dört kıt'a telgraflarla altıncı ordu-yı hümâyûn müşîriyet-i celîlesine yazılmış ve herekat-ı askeriye emrinin vüruduna kadar bunların ıslâh-ı zat-ül beynleri için mu'teberandan lâzım gelenlerin tavsiti ve tedâbir-i sairenin ittihâzı cevâben mutasarrıflık-ı mezkûre bildirilmişti. Mahallî

kaymakamının iş'ârı üzerine şimdi liva-i mezkûr mutasarrıflığından mevrud telgrâfnâmede zikr olunan aşîretler meyânında tekevvün eden musademedede beş altı maktûl vukû'bulduğu ve mezkûr Ako aşîretine muâvenet için Hoşnâv rüesâsından Hıdır ve birâderi Süleyman Beylerin de bu meyânede idüğü ve bunların pederi Kâdir Bey'in vukû'bulan iş'ârı üzerine Hoşnâvlılar'ın tecemmu' etmekte bulunduğu cihetle bunların bir çâre-i seri'asına bakılmaz ise bu fenalığın tevessü' edeceği bildirilmesiyle müşîriyet-i müşârünileyhaya bu kere dahi ba-telgrâf iş'âr ve şu muhâsamanın bir an evvel önü alınması için Erbil kaymakamı Abdullah Paşa'nın seyr-i seri' ile i'zâm-ı Kerkük mutasarrıflığına cevâben izbâr kılındığının ve eğerçi öteden beri o havâlî aşîiri arasında musademe ve mukâtele câbecâ vukû'bulmakta ise de şu sırada bir an evvel önünün alınması derece-i vücûbda idüğünün arz ve beyân ile bu bâbda müşîriyet-i müşârünileyhaya evamir-i seri'a-i muktaziyenin i'tası ma'rûzdur. Fi 8 Teşrinievvel sene 310.

Vali

Aziz

Belge No: BEO., Dosya 515, Gömlek 38610 (3/1)

Tarih: 31 Teşrinievvel 1310 R. (12 Kasım 1894 M.)

Telgrâfnâme

Kerkük'den

Dersâdet'e

Makâm-ı Sadâret-i Uzmâ'ya

Bilbâs reisi Mehmed Emin Ağa aşîreti ile daima şekâvetle müstemir, müşîr İsmail Paşa'nın buraya vürudunda merkûmla kırk nefer miktarını mahkûmla merkez vilâyete gönderdi, müşârünileyhın avdetinde merkûmu vilâyetçe tahliye ettiklerine şekâvetten geri durmayıp bu kere aşîretimiz üzerine hücumla on bir bin re's ağnâm ve eşyâyı sairemizi nehb ve gâret iki yüz nefer miktarı katl eylediği hâlde ıslâhât için Raniye'ye gelmiş olan askerle Musul alay beyi Osman Paşa'nın icrââtleri görülemedi, Mehmed Emin Ağa şekâvet hunrîzliğiyle berâber keyfemâ yeşâ' gezmektedir. Merkûmun terbiyesiyle bu tazallümden halâsla hukukumuzun muhâfaza ve ma'rûz vukûât-ı azîmenin tevsî'ine meydân verilmeyerek mugâyir hareketde bulunanları terbiye etmek için ehl-i iffet ve insâf bir zatın ıslâhât için

ta'yin ve i'zâmı, perişan ve sergerdân kalmış olan maktûllerin eytâmleri nâmına merhamet-i şehenşâhîye arz dehâlet eylerim fermân.

Ako aşîreti reisi

Mehmed

Belge No: Y. A. HUS., Dosya 351, Gömlek 102 (2/1)

Tarih: 29 Nisan 1312 R. (11 Mayıs 1896 M.)

Telgrâfnâme

Musul'dan

Der'aliyye'ye

Huzûr-ı Sadâretpenâhiye

Raniye kazâsının iki seneden beri huzûr ve emniyeti ihlâl ederek birçok sefk-i dimâyaya sebep-i müştâ'ıl olmuş ve bir kaç def'a komisyonlar teşkil ederek hüsn-i ceihetiyle musâlaha imkânı taharrî edildiği hâlde bulunamamış olan Bilbâs ve Hoşnbâ (Hoşnâv) ve Ako aşîretleri rüesâsının bu kere bir araya götürülerek ol bâbdaki emr ü fermân-ı hümayûn cenâb-ı hilâfetpenâhî hükm-i menifine tevffikan musâlahaları icrâ ve sâye-i muvaffakiyetvâye-i hazret-i pâdişâhîde kazâ-i mezkûr dâhilinde esbâb-ı nifâk ve şikâk bu cihetle imhâ edilmekle muvaffakiyet hâsıl olduğu me'mûren kazâyı mezkûrde bulunmakta olan müfreze kumandanı miralay Mustafa Nafız Bey'den şimdi alınan telgrâfnâmede iş'âr olunduğu ve tafsîlatı ba'dehu arz olunacağı ma'rûzdur fermân. Fi 29 Nisan sene 312.

Mu'in-i seniyye-i mülûkâne erkân-ı harbiye ikinci ferîki ve Musul vali ve kumandanı Abdullah.

Belge No: BEO., Dosya 784, Gömlek 58761 (2/1)

Tarih: 06 Mayıs 1312 R. (18 Mayıs 1896 M.)

Bâb-ı Âlî

Dâire-i Sadâret-i Uzma

Mektûbî Kalemi

Aded

Musul vilâyetinden vârid olan şifreli telgrâfnâme

Hoşnâv ve Ako ve Bilbâs aşâiri arasında iki sene mukaddem tahaddüs eden mukâtele-i azîmeden mütevellid ihtilaf te'lif-i beyn sûretiyle izâle olunarak devam-ı husumetle tekerrür vukû'âta sebep bırakılmaması hakkında mukaddema şeref-efza-i sünûh buyurulan irâde-i hikmet-âde-i cenâb-ı pâdişâhî mantuk-ı münifine tevfikân aşâir-i merkûmenin te'lif-i beynine bu kere muvaffakiyet-i tâmmе hâsıl olduğu geçen telgrafla arz olunmuştu. Emri musalahanın icrâsına me'mûr olan müfreze kumandanı miralay Mustafa Nafiz Bey'den bu kere alınan şifreli telgrâfnâmede Hoşnâv ve Ako aşîretleri yüz elli nefer maktûllerinin diyetlerinden ve metâlib-i sairelerinden ferâgat ederek esasen yalnız mütecâviz olan Bilbâs aşîretinin kendileriyle bir kazâ dâhilinde mütecâviz kalması yine bir mukâteleyi intâc eyleyebileceğinden marzî-i âliye mugâyir olan böyle bir fenalığa mahal ve meydân kalmamak üzere aşîret-i mezkûrenin kendilerine uzak bir kazâyâ nakl ve iskân edilmesi tedbiri ittihâzını ve Bilbâs aşîreti dahi buna muvâfakat ederek ya Erbil kazâsında kendilerinden mukaddem iskân edilmiş olan aşîretleri yanında veyahut ârâzî-i seniyye dâhilinde iskân ve zirâ'atle iştigâl etmelerini taleble teklif-i vâki'î hüsnü telakki eylemiş oldukları beyân, ve Bilbâs aşîretinin bu kısmı dört yüz hânedan ibâret olup göçebelik hâliyle envâ' fazâihâ cür'et etmekte bulunduklarından bu sûretle iskânî ahâlî-i mutî'âyı şer ve tecâvüzlerinden vikâye ve Köysancak ve Raniye kazâlarının selâmet ve âsâyişini te'mîn edeceği gibi bil'hâssâ Raniye kazâsını mamûriyet-i kadîmesine iâde eyleyeceğinden tedbîr-i vâki'in nefsi-l emre muvâfık bulunduğu ve Hoşnâv aşîreti ise hadd-ı zâtında zirâ'at ve felâhatla meşgûl olup Bilbâs aşîretinin terk edeceği mahalleri müddet-i kalile zarfında i'mâr ederek bu yüzden hazine-i devletçe de menfaat-ı külliye hâsıl olacağından bu cihetle Raniye hükûmetiyle bil'ittifâk kararlaştırıldığı ilâveten dermeyân olunmuş, ve Bilbâslılar'ın huşûnet-i tabiatları ve reisleri olan Mehmed Emin Ağa'nın mütehavvil bir adam olması cihetle karar-ı vakı'îden tekevvün ederek tekrâr Raniye'ye avdet etmemeleri ve bu sûretle göçebelikten kurtarılmalari için Erbil kazâsına ilhâk ile o dâirede iskân olunmaları ve zâten Herkî aşîreti halkını Raniye tarîkıyla İran'a geçirmemek üzere icâb eden geçitler tutulmakta olduğundan şu mahallerden Bilbâslılar'ın dahi imrâr olunmayacağı beyânıyla bunların başlıca geçitleri olan Derbend Boğazı'nın tutulması için Merge'de bulunan seksen nefer mevcûdlu piyâde müfrezesinin oraya nakli lüzûmu bildirilmiştir. Tedâbir ve iş'ârât-ı mahalliye emlâk-ı seniyye komisyonu reisi

ferîk Bekir Paşa hazretleri hâzır olduğı hâlde meclis-i idâre-i vilâyetde ariz ve amik müzakere olunarak sâye-i imrânvâye-i hazret-i pâdişâhîde şu iki kazâca fevâid ve imrânî câlib ve aşâir beyninde husûmet ve müsâdemâtın tekerrürünü daf'î ve salb olmak cihetiyle hâl ve mevki'in icâbına muvafık göründüğünden tasvib ve yalnız Erbil kazâsında Herkî aşîretinin iskânîyle uğraşılmakta olup kazâ-i mezkûr dâhilinde bu aşîreti bile tamâmıyla isti'âb edecek hâlî mahal bulunmadığından Bilbâslılar'ın ârâzî-i seniyyeden Karaçukr'a iskân olunması tensîb edilerek iktizâ edenlere tebliğât-ı ekîde ifâ ve Bilbâslılar'ın Karaçukr'a iskânları te'mîn kılınmak üzere reisleri Mehmed Ağa'nın mu'teberân aşîretinden iki üç adamla berâber merkez vilâyete müsâraaten gelmeleri aşîret-i merkûmenin yaylaya geçmelerine meydân vermeyecek sûretde tedâbir-i kaviye ittihâzı lüzûmu cevâben mumâileyhiye inbâ kılınmıştır. Senelerden beri devâm ile yalnız iki kazânın değil ihtilat ve civâriyet sebebiyle iki sancağın huzûr ve emniyeti salb olan şu ihtilâfın böyle sûret-i kat'iyede hâll ve fasl olunması ulûviyet-i cenâb-ı pâdişâhînin bir feyiz-i mahsûsu olduğu gibi huşûnet-i tab'a mâlik Bilbâs gibi bir aşîretin hüsn-ü rızasıyla kabûl-i iskân etmesi hüsn-ü muvaffakiyet-i hilâfetpenâhînin bir eser-i meşkûru bulunduğu tahdîsde arz olunur fermân.

Fi 6 Mayıs sene 312

Vali

Abdullah

Belge No: BEO., Dosya 778, Gömlek 58317 (2/1)

Tarih: 23 Zilkade 1313 H. (06 Mayıs 1896 M.)

Bâb-ı Âlî

Meclis-i Mahsûs

Müsta'celdir

Fi 23 Zilkade sene tarihli zabıtnâme

Raniye ve Bilbâs aşîretleri beyninde mukaddemâ tahaddüs eden mukâtelenin tekerrürine meydân verilmeyerek usûl-i aşâire tevîkan musâlahalarının icrâsına me'mûr olan asâkir-i şâhâne kumandanı miralay Nafiz Bey'den alınan telgrâfnâmede Bilbâs aşîreti reisi Mehmed Emin Ağa irâde-i seniyye-i cenâb-ı hilâfetpenâh

mûcibince üçüncü def'a olarak vukû'bulan musalaha teklifini adem-i kabûl ile dâvete icâbet etmemiş ve Köysancak ulemâ ve meşâyihinin tavsitide mukayyed olmamış olduğu bildirildiğinden bahisle alınacak emre kadar şimdilik ta'tîl-i hareket etmesi cevâben mir-i mumâileyhiye iş'âr kılındığına ve Bilbâslılar'ın cür'et-i vâkıâları cezâsız kalır ise kazânın idâresi külliye muhtel olması melhuz olup şu hâlde Bilbâslılar'ın sulh ve itâate mecbur edilmeleri için reislerinden merkûm Emin Ağa'nın azliyle aşîretinin te'dîbine teşebbüs edilmesi lüzûmuna dâir Musul vali vekili ve kumandanı ferîk Abdullah Paşa'dan vârid olan 21 ve 22 Nisan sene 312 tarihli iki kıt'a telgrâfnâme kırâat olundu.

Sûret-i iş'âra nazaran Raniye ve Bilbâs aşîretleri beyninde mukaddemâ zuhur edip yüz yigirmi şahsın maktûliyetini müntec olan münâza'anın tekerrürüne meydân verilmemek için usûl-i aşâire tevfikân musâlahalarının icrâsı muktezâyı irade-i seniyye-i cenab-ı pâdişâhîden olduğu ve bu yolda bi'd-defe'ât vukû'bulan teklifât ve teblîğât ve nesâihî Bilbâslılar'ın kâbule yanaşmadıkları ve bu hâl kazânın âsâyışını daimî bir kararsızlık içinde bulundurduğu gibi aşâir-i saire de bunlardan cür'et alarak ihdâs-ı vakâyî'a teşebbüs edecekleri anlaşılacağı mezûniyet-i matlubanın i'tası zarûrî görüldüğünden maslahatın her ciheti bi-l etrâf düşünülerek icâb-ı hâl ve mevki'a göre hareket olunması zımında paşa-i müşârünileyh telgrafla teblîğât icrâsı müttehiden tezekkür ve tensîb edildi. Aslına mutâbıktır.

Mühür

Belge No: DH. SYS., Dosya 8-2, Gömlek 8 (15/1)

Tarih: 11 Rabiulahir 1329 H. (11 Nisan 1911 M.)

Bâb-ı Âlî

Nezâret-i Umûr-i Hâriciye

Umûr-i Siyasiye Müdîriyyet-i Umûmiyesi

Devâir ve Vilâyât Kalemi

Aded 180

Dâhiliye Nezâret-i Celîlesine

Hulâsa: Sâvuçbulâk ahvâline dâir, melfûf 1.

Devletlü Efendim Hazretleri

İran'ın Sâvuçbulâk vilâyetinde yolların açılmasıyla şekâvetin tekrâr başladığı Diyobukrî aşîreti'nin bazı karyeleri Mengûr aşîreti tarafından zabt ve gâret ve dört kişi katl olmasından müteessir olan mezkûr Diyobukrî aşîreti'nin ahz-ı sâr ve istirdâd-ı mağsubat için hâzırlanmakta bulunduğu ve eşkiyânın yollarda halkın emvâl ve hayvanâtını dahi Saldüz'deki asâkir-i Osmâniye'ye sevk olunan erzâkı dahi hayvanlarıyla berâber gasb eylediklerini ve hükümet-i mahalliye'nin acz ve zaafî hasbiyle ahvâli kesb-i vahâmet edeceği anlaşılan ve bizimle hemhudûd bulunan işbu vilâyetin takrir-i emr ve âsâyişi için teşebbüsât icrâsı lüzûmunun Tahran sefâret-i seniyyesine yazıldığı ve himayet-i Osmâniye'de bulunduğu iddiâ edilen ve daime hâl-i şûriş ve şekâvet içinde bulunan mezkûr Mengûr aşîreti'nin şu günlerde icrâsına hâzırlandığı tecâvüzatın men'i hakkında hudûd me'mûrlarımıza da evâmîr-i seri'e i'ta ettirilmesi lüzûmunu hâvi Sâvuçbulâk şebenderliğinden alınan 20 Mart sene 1327 tarihiyle telgrâfnâmenin sûretini leffen tesyir kılındı iş'ârât-ı vâkıâyâ nazaran daima müteyakkız ve ihtiyatkârane bulunulması lüzûmunun me'mûriyet-i hudûdiyemize tavsiyesi mütevakkıf-ı himem-i âlî-i nezâretpenâhîleridir. emr ü fermân hazret-i men leh-ül emrindir. Fi 11 Rabiulahir sene 1329 ve fi 29 Mart sene 1327.

Hâriciye Nâzırı nâmına

Müsteşar

Bende

İmza

Belge No: BEO., Dosya 230, Gömlek 17179 (2/1)

Tarih: 23 Haziran 1309 R. (05 Temmuz 1893 M.)

Telgrâfnâme

Musul'dan

Dersââdet'e

Huzûr-ı Sadâret-Uzmâyâ

C 20 Haziran sene 309, bu bâbda bir uygunsuzluğa meydân verilmemesi hakkında Kerkük mutasarrıflığına icrâ edilen teblîğâta cevâben alınan telgrâfda İran'ın Lâhîcân'daki Mâmiş ve Mengûr aşîretleri arasında vukû'bulan musâdeme Mâmiş reisi Mehmed Ağa'nın Mengûrlar'den Pâyiz Ağa'nın mahdûmu Kâdir Ağa'yı riyâset için tesâhub etmesinden ileri gelmiş ve merkûm Kâdir Ağa'nın birâderi olup başkaca riyâset sevdasında bulunan Hama Ağa merkûm Mehmed Ağa'nın yedi yüz koyununu gasb etmesinden dolayı bu musâdemede Mengûrlardan İbrahim Ağazâde Kâk Süvâr Ağa diğer iki nefer ve Mâmişlerden de dört nefer maktûl olmasıyla İran devleti tarafından Lâhîcân'da vâki' Mutâve kal'asına bir tabur piyâde ile dört kıt'a top ve yine Lâhîcân'da bulunan Şitâve mevki'ine de üç yüz kadar süvârî askeri sevk ve ikâme edildiği ve bu musâdemede aşâir-i Osmâniye'den kimse bulunmayıp Revânduz ve Raniye kaymakamlıklarıyla yaylaya giden aşâir-i Osmâniye'den Bilbâs aşîretlerinin yanına me'mûr edilen Hasan Bey vasıtasıyla de icrâyı tahkîkât olunmakta olup netîcesinin bildirileceği yazılmış ve vilâyetçe de hukûk-ı hâkânînin ahvâlî dâima nazar-ı dikkat ve tefîşde tutulmakta ve tedâbir-i ihtiyâtiye icrâ kılınmakta olduğu gibi işbu emr-i telgrâfî-i Sadâretpenâhîleri aynen altıncı ordu müşîriyetine de teblîğ edildiğinden bundan sonra alınacak ma'lûmât arz olunacağı ma'rûzdur.

Fi 23 Haziran sene 309

Musul Valisi Osmân

Belge No: BEO., Dosya 233, Gömlek 17447 (1/2)

Tarih: 25 Haziran 1309 R. (07 Temmuz 1893 M.)

Hâriciye Nezâret-i Celîlesine

İran'ın Mâmiş ve Mengûr aşîretleri beyinde mukâtele ve musâdeme vukû'i ve Pîrânî aşâir-i Osmâniyesi'nin Lâhîcân'a takarrubu üzerine mahall-i mezkûre İran hükûmeti tarafından bir kuvve-i cüz'îye sevk olunmuş olduğuna dair iş'âr-ı sâbıkdan bahisle istatûko hattından iki saat mesâfede şimdiye kadar tahaşşüd eden İranîlerin iki bin sekiz yüz aşâir-i muhtelif süvârisinden ibâret idüğü Sâvuçbulâk şebbenderliğinden bildirildiğinden ve Pîrânî aşîretinin her sene Lâhîcân'a tecâvüzü me'mûriyet-i Osmâniye tarafından men' edilmediğinden İran Devleti'nin asker sevkine mecbûr olduğu cihetle gerek aşîret-i mezkûrenin ve gerek Vezne ârâzîsine tecâvüz etmekte olan Müntefedî aşîretinin men'-i şer ve mazarratları mahallî iş'ârı üzerine hükûmet-i İraniye'den iltimas olunduğuna ve ârâzî-i mebhûsenin İran

Devleti'ne aidiyeti hakkındaki iddiaya cevâb verilmek lâzım geleceğine dair Tahran sefâret-i seniyyesinden vârid olan telgrâfnâmenin leffiyle iş'ârât-ı mesbûkeye ve mezkûr telgrâfnâme münderecâtına nazaran iktizâsının icrâ ve inbâsını müekked fi 21 Zilhicce sene 310 tarihli müzekkere-i devletleriyle telgrâfnâme-i mezkûr me'alı ma'lûm-ı senâverî oldu. Musul vilâyetinden vârid olup sûreti leffen tesyir-i sû-i devletleri kılınan telgrâfnâmede İran'ın sevk ettiği askerin Lâhîcân'da kâin Lâvin ve Mutâve ve Şinâve karyelerinde rekz-i hiyâm eylediği ve peyderpey asâkir-i İraniye'nin gelmekte olduğu ve İran'ın işbu asker sevkiyatından maksadı Mâmiş ve Mengûr aşîretleri beyninde hâdis tekerrürünü men' eylemekten ibâret ise bu iki aşîret haymegâhının arasında ahz-ı mevki' etmesi lâzım gelir iken aşâir-i Osmâniye müvâcehesinde mevki' tutması hüsn-ü niyete delâlet etmeyeceği ve şimdi aşâir-i Osmâniye ile asâkir-i İraniye beyninde bir saat mesâfe kaldığı beyân olunmuş, ve Vezne'nin mülk-i sarîh-i hazret-i pâdişâhî olduğu geçenlerde berây tahkîk oltarafta bulunan erkân-ı harbiye kaymakamlarından İsmail Bey'in Bâb-ı Âliye gönderdiği lâyhada dahi isbât ve te'yid edilmiş olmasına nazaran şâyed bu yüzden bir mukâtele zuhûr eder ise mes'ûliyeti tamamen İran hükûmetine aid olacağına mebnî Vezne'nin seri'an tahliyesiyle Lâhîcân istatûko hattının tecâvüz edilmemesi ve İran askerinin daha berilere ilerilmemesi zımnında Tahran sefâret-i seniyyesiyle Dersaâdet İran sefâretine vesâyâ ve tebliğât-ı müessire ifâsına himmet buyurulması siyâkında

Belge No: BEO., Dosya 1656, Gömlek 124170 (3/1)

Tarih: 19 Mayıs 1317 R. (01 Haziran 1901 M.)

Bâb-ı Âlî

Dâire-i Umûr-i Dâhiliye

Tesrî'-i Muâmelât ve Islâhât Komisyonu

Aded 1146

Huzûr-ı Âlî-i Hazreti Sadâretpenâhiye

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki

Pişderlîlerle Mengûr aşîreti arasında vukû'bulan musâdemede Mengûr ağalarından iki ve ahâlîsinden beş ve Pişderlîlerden yüzü mütecâviz eşhâs katl olduğu ve Pişderlîler geri çektirilmez ise aşâir-i sâireye de sû' sirâyeti mûcib olacağı ve Pişderlîlerin men'i büyük bir kuvvetin sevkine vâbeste ve fırka

mürettebâtı olan kuvâyî askeriyeden şu sırada büyük bir kuvvetin sevki gayr-ı mümkün bulunduğu on ikinci fırka kumandanlığından bildirilmesiyle netîce-i hâle kadar bir fenalık vukû'una meydân verilmemek üzere hal-i basîret ve takayyüdde bulunulması zımında icâb edenlere teblîğât ifâsı Musul vilâyetine yazıldığı altıncı ordu-yı hümayun müşîriyeti vekâletinin iş'ârna atfen taraf-ı vâlâyı seraskerîden bildirildiği beyâniyle mugâyir-i marzî-i âlî bir hâlin vukû'una meydân verilmemesi hakkında vilâyete vesâyâ ifâsına dâir şeref tevârüd eden 25 Nisan sene 317 tarihli ve beş yüz kırk sekiz numaralı tezkire-i sâmiye-i fehîmâneleri tesrî'-i muâmelât komisyonunda mütâlâa olundu. Zikr olunan aşîretlerin husûmet-i vâkî'aları sebebiyle tecâvüza hazırlandıkları haber alınarak hükümet-i mahalliye ile hudûdda bulunan asâkir-i şâhâne tarafından men'a ibtidâr olunmuş ve lâzım gelenlere nesâih ve vesâyâ icrâ kılınmış ise de men'leri kabil olmayıp vukû'bulan musâdemede Mengûr ağalarından Hamdî ve Ali Ağalarla efrâd-ı aşâirinden yedi ve Pişder aşîretinden de Ahmed ve Rıza Ağalar maktûl olduğunu ve avnesinden vukû'bulan telefâtın miktarı henüz anlaşılamadığı ve maktûlinin miktarı hakkında mübâlağa bulunmak muhtemel olduğunu ve tedâbir-i müessire ittihâzıyla men'i mahalli kumandan ve kaymakamıyla Süleymaniye mutasarrıflığına iş'âr kılındığı mutazammın vilâyet-i müşârünileyhadan alınan iki kıt'a telgrâfnâmenin sûreti tesrî'-i muâmelât komisyonu ifâdesiyle leffen huzûr-ı âlî-i Sadâretpenâhîlerine takdîm kılınmış ve vilâyete de vesâyâ-yı muktaziye icrâ edilmiştir. Ol bâbda emr ü fermân hazret-i veli-ül emrindir.

Fi 14 Safer sene 319 ve fi 19 Mayıs sene 317

Nâzır-ı Umûr-i Dâhiliye

Bende

İmza

Belge No: Y. MTV., Dosya 256, Gömlek 81 (3/1)

Tarih: 10 Şubat 1319 R. (23 Şubat 1904 M.)

Makâm-ı Seraskerî

Mektûbî Kalemi

Husûsî

Altıncı ordu-i hümayûn müşîriyetinden mevrûd 10 Şubat sene 319 tarihli

şifreli telgrâfnâme sûretidir

8 Şubat sene 319 arıza-i telgrâfiyeye zeyldir. Pişder ve Mengûr aşîretleri arasında tekevvün eden fesâdın teskîni ve cinâyetlerin bertaraf edilmesi için kazâ kaymakamına tebliğât ifâ kılınmış ise de Pişderlîler ısga etmeyerek cinâyetlerini Mengûrîler üzerine sevkle merkez-i kazâyâ bir saat mesâfede yakında bulundurularak aşâiri tulû'-i şemsle berâber şiddetli muhârebe ve mudârebeye başladıkları ve Pişderlîler gâlip gelerek Mengûr Ka'revân altı karyeyi ihrâk ve yağma ettikleri ve her iki taraftan telefât vukû'bulmakta ise de miktarı mechûl idüğü ve tarafeyn muhârebesi devâm etmekte bulunduğu Ma'mûre-i Hamidiye kumandanlığı vekâletinin iş'ârında beyân kılınmış, ve on ikinci fırka kumandanlığı vekâletinin telgrâfnâmesinde Musul vilâyetince bu müsta'cele ittihâz olunmadıkça fenâlığın tevessü'ü hiss edilmekte olup mezkûr aşâir-i Osmâniye'nin dehâlet meselesinden dolayı hudûd boyundaki me'mûriyet-i İraniye'nin bu bâbda eser-i habâsetleri de mahsûs olup me'mûriyet-i İraniye'nin oralardan teb'idi lâzım geleceği dermeyân kılınmış ve mezkûr iki aşîret arasında tekevvün eden fesâdın bir gâile ihdâsını mûcib olması melhûz idüğü ve Ma'mûre-i Hamidiye kumandanlığı vekâletinde bulunan binbâşı Hasan Efendi'nin kifâyeti bertaraf edilmesine kâfi olamadığı iş'ârât-ı vâkı'adan anlaşıldığına binâen mezkûr kumandanlık vekâletini ifâ etmek üzere süvârî otuz dördüncü alay kaymakamı iken uhdesine miralaylık tevcih buyurulmuş olan İzzet Bey'in ehemmiyet ve müste'celiyet maslahat cihetiyle bizzarûre mahall-i mezkûre i'zâmı ve bu mesele bertaraf edildikten sonra tertîb edildiği mahallere gönderilmek üzere ta'dâd-ı ağnâm ve hayvânât-ı ehliyye işi için celb ve cem' edilmiş olan müfrezelerin eder ise birlikte Ma'mûre'ye sevki ve mezkûr aşîret arasında ıslâhâtın kablelisti'zân hudûd üzerinde Vezne ve Nehicân taraflarına sevkîyât icrâsiyle mugâyir-i marzî-i âlî ahvâl ve mesâil hudûsuna meydân verilmeyecek sûretde tedâbir-i lâzıme ve serî'a ittihâz edilmesinin vesâyâyı sâire ile berâber mîr-i mumâileyh tebliği lüzûmu on ikinci fırka kumandanlığı vekâletine emr verilmiş ve buralarından bahisle vilâyetçe de icâb-ı hâlin icrâsı Musul vilâyetine yazılmış olmağla ma'rûzdur.

Belge No: ŞD., Dosya 2189, Gömlek 25 (3/1)

Tarih: 04 Mayıs 1320 R. (17 Mayıs 1904 M.)

Musul Vilâyeti

Mektûbî Kalemî

Aded 55

Şûrâ-yı Devlet Riyâset-i Celîlesine

Devletlü Efendim Hazretleri

Sebk eden arz ve iş'âra cevâben şeref vârid olan 10 Nisan sene 320 tarihli ve iki numaralı emirnâme-i âlî riyâsetpenâhîlerinde Mengûr ve Pişder aşîretleri beynindeki münâferetin fasl ve tesviyesi emrindeki teşebbüsât-ı mahalliye netîcesinin arzı irâde ve iş'âr buyurulmuştur. İşbu aşîretler arasında birçok zamândan beri devâm edegelen muhâsamât sebebiyle arasına vukû'ât ve mukâtelât eksik olmayıp hatta birkaç ay evvel Pişderliler fırsat düşürerek ahz-ı sâr fikriyle Mengûrlar üzerine vâki' olan muhâcemelerinde tarafeynden birkaç maktûl ve mecrûh düşmüş ve Pişderlilerin tehâcümüne karşı Mengûrlar de ahz-ı intikâma teşebbüs ve bu fesâd sâir aşâire de sirâyet etmeğe başlayarak hudânekerde hudûd üzerinde bir gâile-i azîmenin hudûsuna isti'dâd hâsıl olmuşken mahalleriyle ve altıncı ordu-i hümayûn müşîriyet-i celîlesiyle bil'muhâbere Ma'mûre-i Hamidiye kumandanlığına ta'yin edilen süvârî miralay İzzet Bey'le mahallî kaymakamlığına icrâ kılınan vesâyâ ve teblîğât mütemâdiye üzerine mumâileyhima tarafından ittihâz olunan tedâbir semeresiyle aşâir-i merkûme rüesâsı merkez-i kazâya bil'celb sâye-i satvetvâye-i hazret-i pâdişâhîde esâslı bir sûretde beynleri te'lîf edilerek emn üistirâhat-ı umûmiyenin te'mîn ve cümle tarafından daavât-ı hayriye-i hazret-i pâdişâhînin tekrâr olunduğu gerek mahallî kaymakamlık ve kumandanlığından ve gerek Mengûr ve Pişder reisleri Bâyiz Paşa ile Karanî Ağa'dan alınan müşterek telgrâflar münderecâtından anlaşılacak keyfiyet 8 Nisan sene 320 tarihli telgrâfnâme ile Dâhiliye Nezâret-i Celîlesine bildirilmiş olmağla. Ol bâbda emr ü fermân hazret-i men leh-ül emrindir. Fi 2 Rebiulevvel sene 322 ve fi 4 Mayıs sene 320

Musul Valisi

Bende

Mühür

Belge No: İ. DH., Dosya 1418, Gömlek 7 (3/1)

Tarih: 23 Teşrinisani 1319 R. (06 Aralık 1903 M.)

Bâb-ı Âlî

Dâire-i Sadâret-i Uzma

Mektûbî Kalemi

Aded

Musul vilâyetinden alınan şifreli telgrâfnâmedir

Fi 7 Eylöl sene 319 tarihli ve 4 numaralı arîza-i çâkerâneme zeyldir. İran tarafından senevî beşyüz tumen maaşı ve müte‘addid rütbe ve nişanları hâiz olan ve İran’da yigirmi kadar karye mülki bulunan tebe‘a-i asliye-i Osmânîye’den Mengûr aşîreti reisi Bâyiz Ağa maaşının bin tümene iblağı Sâvuçbulâk hâkimi tarafından vaad ve taahhüd olunduğu hâlde mumâileyh hamiyet-i Osmânîyesi muktezâsı olarak âdem-i kâbul ile rütbe ve maaşı terk ederek beş yüz hâne aşîreti ile berâ-yı terki karyesinden asâkir şâhâne ile berâber Ma‘mûretü’l-Hamidiye ve Raniye kazâlarına gelüp yerleşmiş olduğundan fımaba’d İranîler tarafından iğfal ve celb edilmesine mahal kalmamak ve arîza-i mezkûre ile tafsîlen arz olunan nevâhî-i cesimenin te’mîn-i tamamı mâlikiyetine medar olmak üzere uhdesine emiröl ümeralık rütbesinin tevcihiyle silk-i bendegân-i hazret-i hilâfetpenâhiye idhâl-ı hususuna müsâade buyurulması mumâileyh hakkında şan-ı âlî-i hazret-i pâdişâhiye çesban-ı muâmele olması yolunda vukû‘ mürâcaatına mebnî Kerkük ve Süleymaniye mutasarrıflıklarıyla cereyân eden muhâbere üzerine ma‘rûzdur fermân. Fi 23 Teşrinisani sene 319.

Vali

Nurî

Belge No: DH. TMIK. M., Dosya 169, Gömlek 16 (2/1)

Tarih: 08 Nisan 1320 R. (21 Nisan 1904 M.)

Bâb-ı Âlî

Dâire-i Umûr-i Dâhiliye

Mektûbî Kalemi

Aded

Musul vilâyetinden vârid olan şifre telgrâfnâme

Mengûr aşîreti reisi Bâyiz Paşa'dan alınıp on ikinci fırka-ı hümayûn kumandanlığından ba-telgraf tebliğ olunan mektup sûretinde Karapâpâk ve Çihârharûn ve Mâmiş aşâirinin Vezne ve Mergân mevki'lerine i'zâmleri Kûhistan'da birâderzâdesi Kak Hıdır tarafından yazıldığı ve mevaki mez-kûrenin şimdiden muhâfazası çaresine bakılmazsa Sâvuçbulâk hâkimi tarafından nefir-i âmm ve asker ile tasallut edileceği iş'âr olunuyor. Evvelcede arz olunduğu üzere mevaki-i ma'rûzanın te'mîn-i mâlikiyeti ile tecâvüzât-ı İraniye'den mahfuziyeti asker ikâmesine mütevakıf olmağla icâb-ı hâlin îfâsıyla berâber hâkim-i mumâileyhin men'î teşebbüsât ve taaddiyati için hükümet-i İranîye nezdinde teşebbüsât-ı lâzıme icrâsı lüzûmu ma'rûzdur fermân.

Fi 8 Nisan sene 320.

Musul Valisi Nurî

Seri'an komisyona fi 10

Belge No: DH. TMIK. M., Dosya 202, Gömlek 11 (3/2)

Tarih: 19 Cemâziyelevvel 1323 H. (22 Temmuz 1905 M.)

Hâriciye Nezâret-i Celîlesine

İran'ın zir idâresinde bulunduklarını iddiâ eden Hamza Ağazâde Bâpîr Ağa ile aslen İran'a aid Mâmiş aşâirinin bil'ittifâk Bâyiz Paşa'ya hücum etmek üzere oldukları Ma'mûretü'l-Hamid kaymakamlığından bildirilmesiyle tecâvüza meydân verilmemek için mahalline tebliğât-ı muktezîye icrâ kılındığı ve Sinne hâkimi Salar ed-Devle tarafından Gülanber kaymakamı Osman Paşa'ya gönderilen bir tahrîrâtta hudûd başındaki ahâlînin ihtilâfât-ı sâbıkâlarının ref'i iltimâs olup, paşa-yı mumâileyh tarafından da hudûd-ı hâkânîde idâme-i emniyet ve âsâyişe sarf-ı makdûr eylediği cevâbı verildiği Süleymaniye mutasarrıflığının iş'ârâtına atfen Musul vilâyet-i behiyyesinden alınıp tesrî'-i muâmelât komisyonunda mütâlâa olunan iki kıt'a telgrâfnâmede bildirilmiş olmağla aşâir-i İraniye'nin men'î tecâvüzatı için teşebbüsât-ı lâzımede bulunulması zımnında Tahrân sefâret-i seniyyesine tebliğât icrâsı husûsuna himem-i âliye-i asafâneleri der-kâr buyurulmak bâbında.

İmza

Belge No: HR. SYS., Dosya 716, Gömlek 2 (2/1)

Tarih: 24 Nisan 1329 R. (07 Mayıs 1913 M.)

Umûm Erkân-ı Harbiye Dâiresi

Dördüncü Şubesi

Musul'da on ikinci kolordu kumandanı Es'ad Paşa'dan mevrûd fi 24 Nisan sene 329 tarihli şifreli telgrâfnâmedir.

İran'a mülteci Mengûr Hamza Ağa'nın mahdûmu Bâpîr Ağa Sâvuçbulâk hâkiminin emriyle Çârdavlû Karapâpâk ve İran Kazâk süvârîsinden mürekkeb bir cemm-i gafirle Mengûr reisi Bâyiz Paşa'ya hücum ve paşa-yı mumâileyhin iki oğlu iki amcazâdesi ve diğer taraftan dahi iki Acem katl edildiği ve müsâdemeleri berdevâm olduğu Râyet hudûd bölüğü kumandanlığından bâ-telgrâf bildirildiği ve keyfiyetin diğer cihetten tahkîk kılınmakta olduğu ma'rûzdur.

Belge No: HR. SYS., Dosya 716, Gömlek 2 (23/1)

Tarih: 14 Mayıs 1329 R. (27 Mayıs 1913 M.)

Bâb-ı Âlî

Dâhiliye Nezâreti

Muhâberât-ı Umûmiye Dâiresi

İkinci Şube

Sûret

Bâyiz Paşa'ya karşı olan kuvve-i muhâsara baş kumandanlığı bizzât Sâvuçbulâk hâkimi Serdâr olduğu ve bu muhâsara hükümet-i İraniye nâmına olup geldikçe aşâir ve kabâil-i İraniye ile takviye edilmekte bulunduğu teyyîd ediyor. Bâyiz Paşa'nın kuvve-i müdâfaası yedi yüz nisbetinde tahmin ediliyorsa de bundan üç yüzü kadar Terkeş'te olan hânesinin muhâfazasına terk, dört yüzü kendisiyle Rekde dağında mahsûr kalmıştır. Gittikçe tezâyüd etmekte olan muhâsaranın çokluğuna ve mahsûrünün hatt-ı hareket ve mahrecleri hâl-ı muhâtarada olduğu Musul vilâyetinden 13 Mayıs (14 vürûdu) sene 329 tarihli telgrâfnâme sûretidir.

Ma'mûre kaymakamlığı vekâletinden Süleymaniye mutasarrıflığına yazılıp 12 Mayıs sene 329 şifreli telgrâfla tezyil edilmiş telgrâfnâmenin ehemmiyetine nazaran aynen bâlâya nakl olunduğu gibi bir sûreti de ordu kumandanlığına tebliğ olunduğu.

Aslına mutâbıktır

Mühür

Hâriciye Nezâreti Celîlesine yazılan 14 Mayıs sene 329 tarihli tezkirenin melfûfidir.

Belge No: HR. SYS., Dosya 716, Gömlek 2 (11/1)

Tarih: 04 Mayıs 1329 R. (17 Mayıs 1913 M.)

Umûm Erkân-ı Harbiye Dâiresi

Dördüncü Şubesi

Musul'da on ikinci kolordu kumandanlığından mevrûd fi 4 Mayıs sene 329 tarihli şifreli telgrâfnâmenin sûretidir.

Müsta'celdir

Sâvuçbulâk hâkimi Serdâr beş bin atlı ile Mengûr aşîreti reisi Bâyiz Paşa'yı muhâsara ettiği ve muhârebe kanlı olup mumâileyh ile ailesinin nâmı ortadan kaldırılacağından hükümet-i seniyyeden ve aşâirimizden istimdâd ve tâbi'iyet-i Osmâniye nâmıyla hayâtının tahlîsini istirhâm etmekle aşâirimiz bu hâlden müteessir ve tecemmu' ve tecâvüzleri men'edilmiş ise de hükümetimizin icrââtına muntazır oldukları Ma'mûre hudûd bölüğü kumandanlığından bildirilmiş. Ve Bâyiz Paşa'nın mahsûr olduğu mahallin ta'yin ve inbâsı cevâben yazılmış ise de istatûko dâhilinde olması muhtemel ve nâire-i fesâdın aşâir-i Osmâniye'ye sirâyeti muhakkak bulunduğundan tecâvüzat-ı mezkûrenin men'i zımında icâb edenlere evâmir-i kat'îye i'tası.

Belge No: HR. SYS., Dosya 716, Gömlek 2 (20/1)

Tarih: 14 Mayıs 1329 R. (27 Mayıs 1913 M.)

Bâb-ı Âlî

Dâhiliye Nezâreti

Muhâberât-ı Umûmiye Dâiresi

İkinci Şube

Aded

Musul vilâyetinden alınan 9 Mayıs sene 329 tarihli telgrâfnâmenin sûretidir

7 Mayıs sene 329 telgrâfnâmeye lâhikadır, Ma'mûre kaymakamlığından yazılıp Süleymaniye mutasarrıflığından cevâben ve zeylen teblîğ edilmiş 6 Mayıs sene 329 telgrâfnâme zîre naklen arz olunur.

Sûret

C 4 vûsulu 6 Mayıs sene 329 efvâh-ı nâsdan ve muhtelif tarzlarda hikâyeye edilmiş vukû'âtın Ma'mûretü'l-Hamid mıntıkası dâhilinde cereyân etmediği ve mâhiyet-i mesele hakkında ma'lûmât-ı sahiha istihsâl etmezden alelamyâ mâfevki işgâl etmek münâsib görülmediği cihetle istiknâh-ı hakîkattan sonra keyfiyeti arz etmek üzere mıntika hâricindeki icâb edenlerden istifsâr-ı mâdde edilmek dolayısıyla ve şimdi ise cereyân-ı vukû'ât hakkında ma'lûmât-ı âtiyeye destres olunmuştur. Muhâsama ve mukâtele-i vâkı'a evvelce Bâyiz Paşa ile taaluâtından ve Na'lîn nâm mahalde sâkin Kâdir Mürvet Hasan Hamza Ağa nâm şahıslar arasında tekevvün ederek Bâyiz Paşa fırkasından amcazâdesi Hıdır'la adamlarından sekizi cerh ve ikisi katl olunur ve diğer taraftan Kâdir Mürvet'in Hüseyin Hamza Ağa'nın da bir iki mahdûmları katl ve Hüseyin'in diğer mahdûmu cerh üç hizmetkârı katl ediliyor. Bunun üzerine Kâdir Mürvet Bâpîr Hamza Ağa'ya bil'mürâcaa müzâheretini talep ederek Bâpîr Hamza Ağa'nın dahi Sâvuçbulâk'a gelerek ora hâkiminden atlı kazâk askeri terfîk ettiği bir taraftan da Mukrî tâifesinin reisi Serdâr ve Lâhîcân ve Mâmiş reisi Karanî Ağa dahi bizzât Mâmiş ve Bilbâs denilen Mehmed Emin Ağa Pîrân, Şino cihetinden Karapâpâk ve Zerza cihetleri birden toplanarak oradaki Rusya konsolosunun teşvikâtıyla Sâvuçbulâk hâkiminin ve aşâiri ma'rûza müctemi'an Na'lîn mahallinde yığrmi bir aded köylerini yağma ve hânelerini ihrâk ve Bâyiz Paşa'nın etrâfını ihâta etmiş oldukları telgrâfnâmede beyân buyurulduğu üzere Raniye kazâsında Mengûr aşîreti bu kadar olsa imdâda gitmek için Bilbâs aşîreti der ki bunların Bâyiz Paşa değil Bâpîr Hamza Ağa'ya müzâheret etmek şu sırada Bâyiz Paşa muhtâc-ı muâvenet bulunduğu alınacak ma'lûmâtın peyderpey iş'âr olunacağı.

Aslına mutâbıktır

Hâriciye Nezâreti Celîlesine yazılan 14 Mayıs sene 329 tarihli tezkirenin melfûfidir.

Belge No: HR. SYS., Dosya 716, Gömlek 2 (37/1)

Belge No: BEO., Dosya 4177, Gömlek 313268 (4/1)

Tarih: 14 Mayıs 1329 R. (27 Mayıs 1913 M.)

Bâb-ı Âlî

Dâire-i Sadâret

Tahrîrât Kalemî

Sûret

Mengûr reisi Bâyiz Paşa'ya İranca vukû'bulan tazayyukâtdan çâre-i selâmet bulamayarak bu kere iki mahdûmuyla Sâvuçbulâk'a gidip dehâlet ettiği ve oradan Pişderlî Ağa-i Bâyiz'e gönderdiği üç günden beri Rus askeri Sâvuçbulâk'a vurûd ve tezâyüd etmekte olduğundan mukaddemâ Şınye'den Alutân'e ilerütilmiş müfreze-i askeriyemiz Şınye karyesine çıkılmadığı takdirde kendisinin i'dâm olunacağı gibi müfrezinin başına da bir felâket geleceği ve nevâhî-i şarkiyedeki umûm aşâirin Ruslar'a dehâlet ettiği ve serdâr-ı aşâirimiz Ağa Bâyiz tarafından da müfrezinin tekrâr Şınye'ye gönderilmesi husûsunda sadâkatı nâmına ısrâr edildiği müfreze kumandanlığının ve serdâr-i aşâirimizin iş'ârâtına atfen bahs ve hatt-ı hareketin ta'yini elyevm Ma'mûre hudûd bölüğü kumandanlığından mâkine başına bildirilmiş ve Utân mevk'i istatûko dâhilinde bulunduğundan bu bâbda isrârdan henûz bir manâyı hakîkî istişâm edilmemekle berâber tarassudâne devâm ve hudûdun muhâfazasına ihtimâm edilmek ve şu sırada vesile-i i'tirâza meydân verilmemek şartıyla şimdilik müfrezinin mevkî-i sâbıkı olan Şınye'ye çekilmesine ve keyfiyetin bizzât tahkîkine emir verilmiştir. Bâyiz Paşa'nın ma'rûz bulunduğu işbu felâket bil'âhire dâhildeki umûm-i aşâir-i kaviyyemizin de Ruslar'a temâyülünü intâc edeceği cihetle asârı müşâhede edilemeyen tedâbir-i siyasiyenin tesri' tatbiki ile mumâileyhin tahlîsi ve tarafımızdan herbâr tavsiye edilmekte bulunan tedâbir-i müessirenin ciddiyât ve fi'liyyâta isâli ve vilâyetin pek karanlık görülen istikbâline çâre-i âcile taharrîsi ve hâlin pek basît ve batî' muhâberâta artık tahammüli olmadığı ehemmiyetle ma'rûzdur.

Belge No: HR. SYS., Dosya 716, Gömlek 2 (56/1)

Tarih: 14 Temmuz 1913 M.

Sâvuçbulâk şehbenderliği vekâletinden mevrûd 13 Temmuz sene 913 tarihli ve 117 numaralı tahrîrâtın sûretidir

23 numaralı telgrâfnâme-i âlî-i cenâb-ı sefâretpenâhîleri cevâbıdır. Mengûr aşîreti reisi Bâyiz Paşa maiyyetinde bulunan ve kendisine itâat etmemekte olan ağavâtdan bazılarını te'dîb için üzerlerine kuvve-i kâfiye sevk ederek vukû'bulan bir musâdemede tarafeynden bir hayli maktûl ve mecrûh düşmüştür. Hükümet-i mahalliye Sâvuçbulâk muhbatında bulunan bil'cümle aşâiri cem' ile Bâyiz Paşa'yı her tarafından ihâta ettirmiştir. Bu hâlden âciz kalan Bâyiz Paşa hükümet-i mahalliye ile müzâkerede bulunmak üzere oğlunu Sâvuçbulâğ'a i'zâm ederek hükümet ile vukû'bulan müzâkere netîcesinde Bâyiz Paşa'nın Sâvuçbulâğ'a gelmesine muvaffakiyet hâsıl olmuştur, mumâileyh ol bâbda hükümetten aldığı emniyet üzerine buraya muvâsalate ederek doğruca Rus tâcir bâşısı Hacı Takî Ağa'nın menziline inmiş ve orada yigirmi güne kadar kalmıştır. Kendisi müteaddid def'a Rus konsolosuyla mülâkât ederek hükümetin arzûsuyla bir evi de burada bulunması tensîb edilmiş ve bir haremiyle iki mahdûmunu Sâvuçbulâk'ta bırakarak Terkeş'e gitmiştir. Mumâileyhin haremiyle mahdûmları serbest ise de tahlîsleri buraca mümkün olamayacağını arzına mücâseret eylerim ol bâbda.

Belge No: HR. SYS., Dosya 716, Gömlek 2 (43/1)

Tarih: 29 Mayıs 1329 R. (11 Haziran 1913 M.)

Bâb-ı Âlî

Dâhiliye Nezâreti

Muhâberât-ı Umûmiye Dâiresi

İkinci Şube

Musul vilâyetinden alınan şifrenin sûretidir

Ma'mûretü'l-Hamidi kaymakam vekâletinden Süleymaniye mutasarrıflığına yazılıp tezyil edilen 25 Mayıs sene 329 şifreli telgrâfnâme emsâli gibi zîrde naklen arz olunur. Fi 27 (28 vurûdu) Mayıs sene 329.

Vali Muharrem

Sûret

Şimdi ocak reisi Ağa Bâyiz'den alınan mektuba nazaran Bâyiz Paşa Rusya konsolosu tarafından ma'a cephâne cânbîzâr tûfengi ile Tebriz valisi tarafından bir top-ı şâl ile hil'atlendiği, bil'umûm Mengûr riyasetine de ta'yinen terhîs kılındığı ve te'mînât olmak üzere Bâyiz Paşa bir ailesini Sâvuçbulâğ'a aldırılmış olduğu anlaşılmıştır. Vesâit-i siyasiye ile ailesi iâde edilemezse Bâyiz Paşa ve dolayısıyla çok aşâirden mahrûmiyetimiz intâc ettiriliyor.

Aslına mutâbıktır

Berâ-yı ma'lûmât Hâriciye Nezâret-i Celîlesine

Fi 29 Mayıs sene 329

Belge No: DH. MKT., Dosya 1432, Gömlek 116 (1/1)

Tarih: 25 Şevvâl 1304 H. (17 Temmuz 1887 M.)

Musul Vilâyet-i Celîlesine

Aşâir-i İraniye'den Mengûr aşîreti reisi Hamza Ağa'nın mahdûmu olup vilâyet-i celîleleri dâhilinde bulunan Bâpîr Ağa'nın me'mûriyet-i İraniye'ye teslimi hakkında İran sefâretinden vukû'bulan iltimâs ve ifâdât-ı sabıkâsının sûret-i musirrânede te'kîd olunmakta bulunduğu ve teferruâtına dâir Hâriciye Nezâret-i Celîlesinden meb'ûs tezkire üzerine tarafı sâmi-i sadâretpenâhî ile bil'muhâbere alınan cevâb-ı sâmi'de İran sefîriyle vukû'bulan mubâhase üzerine Bâpîr Ağa'nın iâdesi talabından sarf-ı nazarla fakat hudûddan baîd bir vilâyete naklına karâr verildiğinden vilâyet-i celîlelerine teblîğât-ı lâzıme icrâsı emr ü beyân buyurulmuş ve nezâret-i müşârünileyhaya ma'lûmât verilmiş olmağın on göre icâb-ı hâlin ifâsına himem-i âliye-i vilâyetpenâhîleri der-kâr buyurulmak bâbında.

Belge No: DH. MKT., Dosya 2852, Gömlek 7 (1/1)

Tarih: 03 Haziran 1325 R. (16 Haziran 1909 M.)

Dâhiliye Nezâret-i Celîlesine

C 20 Mayıs 325, Sâvuçbulâklı Fettâhî Tebriz İftitâh'ın civâr aşâir arasında fitne ve fesâd ilkâsıyla tebe'a-i Osmâniye'den Mengûr aşîreti üzerine hücum etmek ve hudûd üzerinde bir gâile çıkarmak maksadıyla an asıl tebe'a-i Osmâniye'den olan Mengûr reisi esbakı müteveffâ Hamza Ağa'nın oğlu firârî Bâpîr Ağa ile ittifâk ve bazı aşâiri cem' ve tahrîk etmesine binâen tecâvüzât-ı melhûzaya karşı müdâfaada bulunmak üzere mezkûr Mengûr aşîretinin tecemmu' eylediği ve hudûd kumandanlığının teblîğâtı üzerine aşâir-i Osmâniye'nin tecemmu'âtı dağıldığının kumandan-ı mumâileyhiden bildirildiği ve hudûd meselesi hâll ve tesviye olununcaya kadar aşâir-i ol havâlîde ikâ'ı fesâddan men'leri lâzım geldiği hâlde İran me'mûrlarının husûs-i mezkûre dikkat ve i'tinâ eylememelerinden nâşî sudâ' ve şikâyeti müceb-i ahvâl zuhûr edegelmekte bulunduğundan o gibi ahvâl ve tecâvüzâta meydân verilmemesiyle berâber merkûmân Fettâh ve Bâpîr'in hudûdden uzak mahallere teb'idleri elzem olduğunun me'mûriyet-i İraniye'ye şedîden teblîği muktazî bulunduğu altıncı ordu-i Osmânî kumandanlığının ifâdesi üzerine marûzdur. Fi 1 Haziran 325

Bağdâd Vali Vekili

Birinci ferîk Fazıl

Belge No: DH. MKT., Dosya 2704, Gömlek 3 (1/1)

Belge No: DH. MKT., Dosya 2718, Gömlek 34 (1/1)

Tarih: 19 Kanunuevvel 1324 R. (01 Ocak 1909 M.)

Telgrâfnâme

Rayet'den

Dersaâdet'e

Dâhiliye Nezâret-I Celîlesine

Ezmân-ı kadîmden beri yed-i tasarruf ve mülkümüz bulunan Lâhîcân kıt'a-i ârâzîsi dâhilinde yiğirmi sekiz adedden ibâret olan mülk ve ârâzîmizi asâkir-i şâhânemizin müreffehen ordu ve ikâmetgâhı için 322 senesinde tarafımızdan tahliye ve ârâzîmiz tahliye ile İşno kazâsı mülhakâtı dâhilindeki üç para köylerimize nakl-i mekân ile ikâmet eylemiş, mârû'l-arz köy ve ârâzîlerimizi elyevm reis nasb olunan Hamza Ağa zabt ederek üç senden beri ağayı mumâileyhiye tarafından tagallüben

tasarrufla devlet ve millet akçe-i vâhide tekâlîfât vermemektedir. Lütfen ve terahhumen bâ tâpu emlâk-ı mezkûrenin İşno kazâsı dâhilindeki köylerimiz misillü tekâlîf-i emiriyesini hüsn-i sûretle tesviye etmek üzere Hamza Ağa'dan emr-i istirdadinin icâb edenlere irâde buyurulması ve bu mağdûriyetimizin ref'i husûsunu biddef'ât müracaat etmiş isek de ukde-i tehhür ve adem-i tervîcde kalmış, adâlet-i pâdişâhî nâmına tasdî'-i makâmâta ictisârla arz ve tazlüm-i hâle cür'et eylerim fermân.

Mâmiş reisi emirül-aşâir merhûm Mehmed Ağa'nın mahdûmu Karanî

Belge No: DH. SYS., Dosya 21, Gümlek 1 (10/1)

Tarih: 16 Eylül 1326 R. (29 Eylül 1910 M.)

Sayfa 1

Telgrâfnâme

Musul'dan

aded 139

Dâhiliye Nezâreti'ne

Hudûdda Karanî ve Hamza Ağalar arasında öteden beri hâdis olup ol havâlinin âsâyış ve rahatını ihlâl edecek derecede yüz göstermiş olan münâza'ât ve mukâtele-ı mütemâdiye esbâbının bir sûret-i mahzâne ve bîtarafânede tedkîk ve tahkîki ve Lâhicân'da olan on altı karyenin Karanî Ağa'ya aidiyetini yedindeki evrâk-ı resmiye ile sâbit iken Mehmed Fâzıl Paşa hazretlerinin hudûd kumandanlığında bulundukları esnâda gördükleri lüzûm üzerine bu karyelerin Hamza Ağa'ya verilmesi ve Saldûs Şino ve Cildiyân ve Sâvuçbulâk'ta da bazı kurânın diğer ağalar tarafından gasb edilmesi ve bu karyelerin istirdâdiyle sâhiblerine iâde olunmadıkça oralarda âsâyışın takarrur etmeyeceği muâbere-i vâkı'adan anlaşılması üzerine mezkûr köylerin eshâbına iâdesiyle bu ahvâl-i nâ-marziyeye ve münâza'ât-ı dâimeye hâtime verilmesi Saldûs idâre me'mûru yüzbaşı Ziya Efendi'ye bildirilmişti. Bu kere mumâileyhiden alınan fi 11 ve 13 Eylül sene 326 tarihli telgrâfnâmelerde Karanî ve Dâim'ab karyeli Kerîm ve Akbulâklî Fakı Hıdır Mâmiş aşîretinden Molla Mahmud ve Kâk Bâyiz ve birâderleriyle İbrahim Ağalar'a iâde olup mahallî ulemâ ve zâbitanından.

Belge No: DH. SYS., Dosya 21, Gömlek 1 (10/2)

Sayfa 2

Mürekkeb teşkîl olunan bir heyet muv cehesinde Hamza Ağa'nın gasb ettiği itir fla sâbit olan kurânın tahliye ettirilerek eshâbına teslim ve bu sûretle cümlesinin barıştırılarak fimaba'd yekdi erile ve aşâir-i sâire ile münâza'a ve kimsenin hâl ve c nına taarruzda bulunmayacaklarına ve hükümetin her bir emrine mut  ve s dik kalacaklarına Kur n-ı Kerîm  zerine yemin ettirilerek ve bunun üzerine bir de şenlik icrâ ettirildiği bildirilmiş ve Karanî Ağa'nın 12 Eylül sene 326 tarihli vilâyete keş de ettiği teşekkür telgr fn mesi de işbu ma'r z t  müeyyid bulunduğu ve bu as r-ı hasene sâye-i adâlet ve meşr tiyetde muvaffakiyet-i cenâb-ı nez retpen h leri as rından bulunduğu ma'rûzdur. Fi 16 Eyl l sene 326

Musul Vali Vekili Mirliv  Tevfik

Belge No: DH. SYS., Dosya 43, Gömlek 3 (5/1)

Tarih: 21 Eyl l 1326 R. (04 Ekim 1910 M.)

At fetl  Efendim Hazretleri

Leffen takdîm kılınan M miş aşîreti reisi Hamza Ağa'nın iki kıt'a telgrâf m nderec tı da'ilerince ehemmiyet-i fevkal desine binâen lâzım gelen tafsîlâtı şifâhen arz eylemek i  n iki def'a nez rete geldim ise de zât-ı at fileriyle görüşmeye muvaffak olamadım ve bir ayın hul l  münasebetiyle mesele teehh r ta uğramamak i  n ve hiç olmazsa hudûd komiserliğine ta'yin olunan miralay Refik Bey'in muv sal tıyla tahkîkâtın istihs lına değin Hamza Ağa'nın kemâkân mahallinde ibk s  ve Karanî Ağa'ya hiçbir vecihle meydân verilmemesi ehemmiyet-i um rden olduğundan Musul vilâyetine telgrâf keş desi lâzımeden ise de yine ic b  re'y atûfilerine muhavveldir, meseleyi de tahrîren arz ediyorum. şöyle ki Hamza A a Nevâhi-i Cedîde meselesinin bid yetinden bu ana değin r h ve c n ve m l yla Devlet-i  liye'nin her türlü fed k rlı ında bulunan Pave S nds L yic n'ın dahi h k mete geçmesine sebebi yegâne olan bir za ttır, zira hudûd meselesinde sâbık M miş reisi Mehmed Ağa ile mahdûmu Karanî A a h k met-i Osmâniye ile muhârebe ettiğinden Hamza Ağa'nın muâvenet-i yeg nesiyle merkûmân tenk l edilerek İran'a firâr eylemişlerdi. Buna m k f ten b  buyuruldu-i  l  M miş aşîretinin riy setiyle riyâset nâmına mevcûd köyler mumâileyh Hamza Ağa'ya verilmiş idi. şimdi ise mezkûr köylerin mum ileyhden istird diyle arz-ı sâbık vecihle Devlet-i Osmâniye'nin en

büyük düşmanı ve hükümet-i İraniye'nin sâdık bendesi bulunan ve dâima Karapâpâklar ile berâber hükümeti Nevâhi-i Cedîde'den çıkarmak için uğraşan ve İran hükümetiyle gizli muhâberâtta bulunmakta olduğu yedime geçen bazı mektûblar ile müsbit olan Karanî Ağa'ya teslîmi pek vahîm netîceler irâs edeceği gibi Nevâhi-i Cedîde'nin tekrâr İran'a geçmesine sebep-i yegâne olacağı bî ihtibâhdır ve bu meseleye ehemmiyetle telakki buyurulmayacak olursa geçenlerde arz ettiğim Karapâpâk meselesi gibi müddeyyâtımı eyyâm isbât edeceğinden muhabbet-i vataniyem hasbiyle işbu hakâikin arzına mecbûrum, maahazâ muktazâsı re'y atûfilerine vâbestedir, ve aldığım ma'lûmâta nazaran hudûdda ve Van mıntıkası dâhilinde pek çok fenâlıklar bâş göstermektedir ve bu gibi fenâlıkların önü alınmayacak olursa nedâmet-i azîmeyi irâs edeceği revîş-i hâlden anlaşılıyor, vâkıf olduğum ma'lûmâtı arz etmeyecek olursam vatan ve milletime karşı büyük bir hiyânet etmiş olacağımdan eğer arzû buyurulursa tafsîlâtını şifâhen arz eylemek için bir vaktin ta'yini re'y atûfilerine mütealliktir ol bâbda fermân. Fi 21 Eylûl sene 326

Ayândan Seyyid Abdülkadir

Belge No: BEO., Dosya 4185, Gömlek 313807 (2/1)

Tarih: 02 Mayıs 1329 R. (15 Mayıs 1913 M.)

Telgrâfnâme

Der'aliye'de meclîs-i ayân âzâsından Şeyh Abdülkâdir Efendi hazretlerine

Evvelce ahvâlimi mufasssalar telgrâfiyen bildirmiş, elyevm iyâl ve etfâlîm aşîretim güneş önündedirler, vilâyetden hakkımda nezâret-i celîleye yazıldı, nezâretten vilâyete gelmiş telgrâfda Hamza Ağa'nın tatmîn-i kalb-ı ediniz sadârete yazdım herhalde Bâb-ı Âlî'ye bildirilecektir. Musul'da ikâmet eylemeğe iktidârım kalmadı, bir aylık için yerimde ikâmet etmeğe bir müfrezenin i'tâsı yahut Raniye kazâsı dâhilinde iskânım ve bir senenin idâremiz hakkında tervic-i muâmele emrin istihsâlı şâyet devlet bizlerden sarf-ı nazar eylemiş ise de cevâb-ı kat'înin i'tasıyla kendime bir çâre edeyim fermân.

Mâmiş reisi

Hamza

Belge No: MV., Dosya 177, Gömlek 84 (1/1)

Tarih: 18 Mayıs 1329 R. (31 Mayıs 1913 M.)

Meclî-i vûkelâ müzâkeratına mahsûs zabt varakasıdır

Hulâsa me'âlî

Nevâhî şarkiye aşâiri rüesâsından olup maiyyeti halkıyla berâber Süleymaniye sancağı dâhilinde iskânı takarrur eden Mâmiş aşîreti reisi Hamza Ağa'nın ve etbâ'nın bir sene i'âşesi için Musul vilâyetince talep olunan tahsîsât hakkında sabkeden istîzâha cevâben dâhiliye nezâretinden gelmiş 11 Mayıs sene 329 tarihli tezkere nezâret-i müşârünileyhanın tezakir-i ahiresiyle okundu.

Karârı

Mezkûr tezkire-i cevâbiyede nevâhî-i şarkiyede iskân olunacak aşâirden Hamza Ağa ile maiyyeti on altı hânedan ibâret ise de üç bin hâneyle muhtevî bulunan aşîretinden bi'l-âhere kaç hânenin ilticâ edeceği mechûl olup diğer rüesânın adedi ve hâneleri şimdiden ta'yin olunamayacağı ve bunların bir senelik i'âşesi için muktezî tahsîsât miktarının ta'yini gayr-ı mümkün bulunduğu cihetle mahallince teşkîl olunacak komisyonun işe mübâşeretle icrâ edeceği tahkîkât ve tedkîkât netîcesine göre sarf olunmak üzere şimdilik bin liralık havâle i'tâsı lüzûmu Musul vilâyetinden izbâr olduğu dermeyân kılınmış, ve sûret-i iş'âra nazaran iskân-ı aşâir tahsîsâtından mezkûr bin liranın i'tâsı münâsib görünmüş olduğundan icrâ-i icâbının mâliye nezâretine havâlesi ve dâhiliye nezâretine ma'lûmât verilmesi tezekkür kılındı.

İmzalar

Belge No: HR. SYS., Dosya 716, Gömlek 2 (38/1)

Tarih: 24 Cemâziyelaahir 1331 H. (31 Mayıs 1913 M.)

Bâb-ı Âlî

Dâire-i Sadâret

Tahrîrât Kalemi

321

Hâriciye Nezâret-i Celîlesine

Devletlü Efendim Hazretleri

Mengûr reisi Bâyiz Paşa'ya İran hükümetince icrâ edilen tazayyukâtıdan çâre-i selâmet bulamayarak bu kere Sâvuçbulâk'a gidip dehâlet ettiği ve Hamza Ağa'nın da aynı çâreye teşebbüsü melhûz bulunduğu Musul'da on ikinci kolordu kumandanlığından alınan telgrâfnâmelerde izbâr kılındığından ve Bâyiz Paşa'nın Sâvuçbulâk hâkim-i tarafından muhâsara edilmesi cihetiyle tahlîsi hakkındaki mürâcaatı üzerine bu bâbda teşebbüsât-ı siyasiyede bulunulması nezâret-i celîlelerine mükerreren yazıldığı hâlde henûz tahlîsi olunamamış yüzünden Hamza Ağa'nın da dûçâr-ı me'yûsiyet olduğu, sûret-i iş'ârdan anlaşıldığından bahisle dehâlet eden bu gibilerin yerleştirilmesi ve aksî hâlde işbu ahvâlin diğer aşâire de sirâyet edeceği cihetle bu ve emsâli ahvâline nihâyet verilmek üzere muktazî tedâbirin ittihâzı Harbiye Nezâret-i Celîlesi'nden bâ tezkire bildirilmiş, ve Dâhiliye Nezâret-i Celîlesi'ne tebliğât icrâ ve mezkûr telgrâfnâmelerin sûretleri leffen isrâ kılınmış olmağla iktizâsının âcilen ifâsıyla keyfiyetin inbâsına himmet buyurulması siyâkında tezkire-i senâverî terkîm kılındı efendim. Fi 24 Cemâziyelaahir sene 331 ve fi 18 Mayıs sene 329

Sadrâzam

İmza

Belge No: İ. DH., Dosya 1210, Gömlek 94770 (1/1)

Tarih: 29 Teşrinievvel 1306 R. (10 Kasım 1890 M.)

Telgrâfnâme

Musul'dan

Beyoğlu'na

Sûretidir

Bilbâs aşîreti reisinin birâderleri Abdullah ve Bâyiz Ağalar'ın Köysancaklarlı bir kassâbın menhûb eşyâsından dolayı mülgâ Dîvân-ı Harb-i Örfî tarafından üçer sene müddetle mahbûsları vaktiyle hüküm olunarak yedi sekiz ay evvelce derdestle tarih-i mezkûrden beri tevkîfe aldırılmışlarsa da bu hükmün gıyâb olduğuna ve sâhib-

i eşyâ mâlının telâşî merkûmâne isnâd etmeyi kendilerinin rüesâdan olmaları cihetle bu vâsita ile emvâline mazhar olmak fikrine müstenid olduğu beyân ve ihbâr olunmakta olup müddeînin de şimdiye kadar mürâcaat etmemesi bu ihbârî müeyyid idüğüne ve Hamavend eşkiyâsının darb ve tenkîli zımnında Bilbâs ve tevâbî'leri aşâirinden miktarı kâfî atlının celb ve ta'kîbe ihtimâm olduğu hâlde mevkûf birâderlerini de tahliyelerine medâr olacağı yolunda reis-i mumâileyhiye yazılan tahrîrât üzerine aşâir-i mezkûreden yüz elli atlının bir aya karîb müddetten beri götürülerek asâkir-i şâhâne ile berâber emr-i ta'kîbinde hüsn-i hizmet şücâ'atları görülmüş ve şimdi de ta'kîb-i eşkiyâda olduklarına binâen sâhib-i eşyâ celble merkûmândan bir müddeâsı olmadığı tahakuk eder ise tahliye edilmek ve emr-i ta'kîbe bir kât daha ibrâz-ı şücâ'at etmek üzere merkûmânın emr-i tahliyeleri esbâbının istihsâli görülen lüzûm ve sâye-i pâdişâhîde mahz Hamavend mâddesinden dolayı tahliye hakkında verilen va'dın incâzı maksûdiyle icâbının sür'at icrâ ve irâdesi lüzûmu müstercâdır fermân. Fi 27 Teşrinievvel sene 306

Yâver-i ekrem İsmâil Paşa hazretlerine

On ikinci fırka kumandanıyla Şehrizer mutasarrıflığından alınan telgrâfnâme mündericâtına göre icâbının irâde buyurulması arz olunur.

Fi 29 Teşrinievvel sene 306

Musul Valisi

Tahir

Belge No: Y. A. HUS., Dosya 307, Gömlek 85 (3/1)

Tarih: 26 Safer 1312 H. (29 Ağustos 1894 M.)

Bâb-ı Âlî

Dâire-i Hâriciye

Mektûbî Kalemi

Aded 1706

Huzûr-ı Ma'âlimvufûr-i Hazret-i Sadâretpenâhiye

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki

Beş yüz atlı ile Lâhîcân'ın Şînâve karyesine gitmiş olan Mâmiş aşîretinin İran reisi Mehmed Ağa'nın asâkir-i şâhânenin oraya takarrübünü Sâvuçbulâk hâkimine ihbâr etmesi üzerine bütün Mâmiş aşîreti halkının cem' edilmesi için hâkim-i mumâileyh tarafından emir verildiği ve Sâvuçbulâk'tan dokuz aded kadîm top hazırlanılmakta idüğü Sâvuçbulâg'a gelmiş olan ataşe militer Emin Bey tarafından alınan telgrâfnâmeden anlaşıldığı şâmil Tahran sefâret-i seniyyesinden bu kere vârid olan 26 Ağustos sene 94 tarihli ve kırk beş numaralı telgrâfnâmenin hallî leffen takdîm kılınmış ve bunda numarası gösterilen telgrâfnâme ise Marâğa'da bulunan asâkir-i İraniye'nin dağıtılmış olduğu mîr-i mumâileyh tarafından bildirildiğine dâir olup bunun hallî dahi 9 Safer sene 312 tarihli tezkere-i çâkeriyle arz ve tesyir edilmiş olmağla ve mumâileyh Mehmed Ağa'nın bizim taraf ahâlîsinden ve tebe'a-i Devlet-i Âliye'den bulunduğu mukaddema cereyân eden muhâbere üzerine Musul vilâyet-i celîlesinden iş'âr kılındığı tahattur olunmasına mebnî işbu telgrâfnâmede mevzû-i bahis olan Mehmed Ağa'nın bervech-i ma'rûz hakkında muhâbere cereyân eden şahıs olup olmadığının ve o ise ne maksada ve ne sebebe mebnî İran'a geçtiğinin tahkîk ve iş'ârı vilâyet-i müşârünileyhaya tavsiye olunduğundan alınacak cevâbın arzına mübâdere olunacağı der-kâr bulunmakla emr ü fermân hazret-i men leh-ül emrindir. Fi 26 Safer sene 1312 ve fi 16 Ağustos sene 310.

Hâriciye Nâzırı

Bende

İmza

Belge No: Y. MTV., Dosya 286, Gömlek 71 (1/1)

Tarih: 24 Nisan 1322 R. (07 Mayıs 1906 M.)

Maiyyet-i Seniyye-i Mülûkâne Erkân-ı Harbiyesi Müşîriyet-i Celîlesine

Mesele-i hudûdiye esnâsında İran'a girmiş olan Mâmişlî Mehmed Ağa'nın bu def'a komisyona göndermiş olduğu iki adam vâsıtasıyla dermeyân ettiği ifâdesinde yine ârâzî ve emlâkı dâhilinde ikâmet etmek üzere aşîret halkıyla birlikte öteden beri metbû'-i muazzam ve müfehhamî olan zât-ı maâlîsammât hazret-i hilâfetpenâhînin zıll-i zalîl-i şâhânelerinde emn ü emân bir sûretde yaşamak fikrinde olduğundan bahisle taht idâre-i âdile-i Osmâniye'ye dehâlet edeceğini ve dehâletin kabûl

edilmesine tavassut etmekliĝimizi istirhâm etmiş olmaĝla nezdindeki aşâir rüesâsı mekâdirini hâvî bir defter ile dehâleti mutazammın bir varakanın gönderilmesi cevâbiyle mezkûr iki adam mumâileyhin nezdine gönderilmiş ve gerçi Mâmişli Mehmed Aĝa ile nezdindeki aşâir rüesâsı elhâlet hâzihi Vezne Lâhîcân ve Mergân'da bulunan Bilbâs aşîretinin fırak-i sâiresiyle zıddiyyet ve münâfereti var ise de dehâletinin kabûlünden sonra komisyon azasından mutasarrıf Sâlim Paşa vâsıtasıyla bunların zıddiyyeti itilâfa tebdîl edilerek o aralarının emn üistirâhati te'mîn edilebileceĝi, ve Lâhîcân meselesinin en mühim kısmı olan işbu husûsâtta sâye-i muvaffakiyetvâye-i hazret-i hilâfetpenâhîde bu sûretle da hâll edilmiş bulunacaĝı cihetle dehâleti sahih olupda avdet ettiĝi ve aşîret ile birlikte dehâletin kabûlü câiz ve mümkün bulunduĝu hâlde buraya seri'ân irâde ü fermân buyurulması arz ve isti'zân olunur fermân. Fi 19 Nisan sene 322

Heyet-i tahkikiye reisi ferîk Vâcid

Ferîk Vâcid Paşa kulları tarafından mevrûd şifreli telgrâfnâmenin hâlli sûreti bâlâyâ ihrâc kılınmış ve Bilbâs aşâiri fırkalarından Mâmiş reisi Mehmed Aĝa'nın kendi fırkasıyla İran'a geçmesi esbâbiyla Bilbâs aşâiri fırak-ı sâiresiyle beynlerindeki münâferet ve zıddiyyet derecesinin tafsîlen iş'ârı paşa-yı müşârünileyh kullarına teblîĝ kılınmış olduğundan alınacak cevâbın sedde-i seniyye-i mülûkânelerine arz ve i'la kılınacaĝı der-kâr olmaĝla

Belge No: Y. MTV., Dosya 291, Gömlek 127 (2/1)

Tarih: 27 Teşrinisani 1322 R. (10 Aralık 1906 M.)

Makâm-ı Seraskerî

Mektûbî Kalemî

Husûsî

Altıncı ordu-i hümayûn kumandanı ferîk Sıdkî Paşa hazretlerinden mevrûd 27 Teşrinisani sene 322 tarihli şifreli telgrâfnâmenin sûretidir

Sûret

Akdemce hükümet-i İraniye tarafından rü'ûsül aşâir nâmı verilen Mâmiş reisi sabıkı Mehmed Aĝa hükümet-i mezkûrenin müzâheretiyle bu aradaki İran ve Mengûr ve Mâmiş kışlâklarına kırk sene kadar icrâyı nüfûz etmek ve İran'a olan fart-

1 muhâlesetinden en sonraları hudû-ı hâkânîyi daha ziyade tecâvüzle Revânduz dâhilinde Gelü Şeyh boğazında kal'a inşasına kadar cür'et etmiş idi, merkûm buralarının işgâl-ı askerî tahtına alındığı sırada kendi Mâmiş aşîretinden üç yüz hâneyi müstashiben İran'a firâr etmiş ise de burada kalanların tebe'a-i sâdıkânın kemâl-ıistirâhatları ikmâllerinin vukû'ıyla berâber mahallerine avdet etmiş olmalarından dolayı merkûm Mehmed Ağa nâçâr kalarak ceihet-i İraniye'de evvelki kadar yüz bulamamasından me'yûsen bil'âhire düşecek fırsattan ve asâkir-i şâhânenin böyle bir zamânda istifâde ile yine sabıkı misillü İran'a hizmet eylemek fikriyle arz-ı dehâlet için adamlar göndermiş ise de hiss edilen mahâzîrden dolayı muvâfakat olunmamıştır, mesmûâta nazaran bugünlerde merkûm kabûl olunursa mekûme peydâyı adâvet eyleyen aşâir-i mezkûre rüesâsının ve bâ husûs hüsn-i hizmet ü sadâkatına mebnî merkûmun yerine reis ta'yin edilen Hamza Ağa'nın şu hâlde hoşlarına gitmeyeceğinden başka bil'âhire İran'a meyl edecekleri ve fakat merkûm Mehmed Ağa İran'da durdukça bunların İranîlere bir türlü ümniyyet ve itimâdları olmayacağı ve hatta İranîler birçok kuvvetle üzerlerine gelse bile mukâvemette bulunarak kendinde itâat olmayacağı hiss edilmesi cihetle merkûm Mehmed Ağa'nın dehâleti aslâ kabûl olunmayarak İran'da kalması Devlet-i Âliye-i Osmâniye için hâlen ve istikbâlen enfa' ve ahsen bulunduğu bil'mütâlâa sadâkatım hasbiyle arzına ictisâr olunur fermân.

Kuvve-i hudûdiye kumandanlığından şimdi alınan 15 Teşrinisani sene 322 tarihiyle şifreli telgrâfnâmenin sûreti bâlâyâ naklen ma'rûzdur fermân.

Belge No: DH. TMIK. M., Dosya 169, Gömlek 16 (7/2)

Tarih: 02 Rabiulahir 1322 H. (16 Haziran 1904 M.)

Hâriciye Nezâret-i Celîlesine

15 Nisan sene 320 tarihli tezkire-i âcizime zeyldir. Vezne ve tevabi'i için şimdilik İran'da bir gûna tahşidat ve sevkîyat-ı askeriye teşebbüsâtı olmadığı anlaşılmış ise de cesim bir sancak teşkil edecek derecede ârâzî-i vasîa ve nüfûs-i kesireyi havi olan mezkûr Vezne ve Lâhîcân ve Mergân mevki'lerinin aşâir-i Osmâniye ve İranîye arasında dâimî hâl keşmekeşda terki mevaki-i mezkûredeki bunca hukuk-i saltanat-ı seniyyenin ziâ'ıyla berâber arasına hükümet-i seniyye için gavail-i azîmeyi istilzâm eylemekte olmasına ve hükümet-i İranîye tarafından öteden beri mazharı terğib ve teşvik olmakta bulunan Mengûr reisi Yasin Paşa arzuları vecihle İranîleri elde edecek olur ise bil'âhire mevâki-i mezkûrenin mâlikiyeti daha ziyade düşvâr olacağına nazaran icrâ-i icâbı Musul vilâyetinden ba-telgraf iş'âr

olunmasıyla iktizâ-i hâlin ifâ ve inbâ buyurulması menû-ı himem-i âliye düstûrileri olduğu tesri'-i muâmelât komisyonu ifâde kılındı ol bâbda.

Belge No: DH. SFR., Dosya 361, Gömlek 84 (1/1)

Tarih: 17 Mart 1322 R. (30 Mart 1906 M.)

Telgrâfnâme

Musul'dan

Der'aliyye'ye

Dâhiliye Nezâret-i Celîlesine

Şems-i Sabâh, Mengûr Pîrân ve M mi  rüesâsından B yiz Paşa ile Hamza ve Mehmed ve paşa-yı mumâileyhin mahdûmu Mam Hasan Ağalar bu kere heyet-i tahk kiye cânibinden Revânduz'a celb ettirilerek kendilerine ihsân buyurulan dördüncü rütbeden birer kıt'a-i mec d  ni  n-ı z   nleri tevdi' ve i't  ve bazı hed y  ile tatyib ettikleri heyeti mezkûreye me'm r Kerkük mutasarrıflığının i  ar  üzerine ma'rûzdur fermân. Fi 17 Mart sene 322

Musul Valisi

Mustafa

Belge No: DH. SYS., Dosya 43, Gömlek 3 (46/1)

Tarih: 30 Mart 1327 R. (12 Nisan 1911 M.)

Musul Vilâyeti

Mektûbî Kalemî

Aded 34

Hudûd meselesinde hidemât-ı sad katk r neleri müşâhede olunan Bâyezid Paşa ile diğer r es ya maaş tahs sine dâir.

Dâhiliye Nezâret-i Celîlesine

Devletlü Efendim Hazretleri

Vezne ve Lâhîcân kıt'asında sâkin olup hudûd meselesinde ve sevkiyat-ı askeriyede hidemât-ı sadâkatkârâneleri müşahede edilmiş olduğu hâlde şimdiye kadar taltîfsız kalan ve mukaddemâ bizden aldığı maaşı da ahîren kat' olunan Mengûr reisi Bâyezid Paşa ile Pîrân reisi Mehmed Emin ve Mâmiş ağavâtından Karanî ve Hamza Ağaların hudûdda zi-nüfuz ve nâmâver rüesâdan oldukları cihetle âtiyen İranca tahaddüsi melhûz ahvâl-i iğtişâşkârânede ve hudûdun ehemmiyet ve vaz'iyet-i siyasiyesinden dolayı bin beşer yüz kuruş tahsîsiyle tesrîrleri fevâid ve muhassenât-ı azîmeyi istilzâm edeceği hudûd komiserliğinden bildiriliyor. Oralarda mâdâm ki hazîne-i devlet bir para almıyor eskiden almakta oldukları mevâcib nisbetinde mahalleri emvâlinden münâsib miktar paranın rüesâyı merkûmenin ahzına mmümânaat olunmaması cevâbı yazıldığı ma'rûzdur. Ol bâbda emr ü fermân hazret-i men leh-ül emrindir

Fi 13 Rebiulahir sene 329 ve fi 30 Mart sene 327

Musul Valisi

Bende

Mühür

Belge No: DH. EUM. 2. Sb., Dosya 32, Gömlek 47 (1/1)

Tarih: 08 Kanunusâni 1332 R. (21 Ocak 1917 M.)

Dâhiliye Nâzırı Tal'at Bey'den

Başkumandan Vekili Enver Paşa'ya

Hulâsa: Hudûd-ı Osmâniye'nin muhâfazasında ve düşmanın def' ve tedmîrinde hidemât-ı haseneleri sebkât etmiş olan Mâmiş reisi Karanî Paşa ile rüfekâsına maaş tahsîsi lüzûmuna dair.

İran rüesâ ve beylerinden olup hudûd-ı Osmâniye'nin muhâfazası ve düşmanın kahr ü tenkîli için sırf makâm-ı celîl-i hilâfet uzmâyâ merbûtiyetleri sevkiyle hükümete hiçbir bâr teşkîl etmeden aşîretleri efrâdıyla cihâda iştirâk ederek orduca da ma'lûm bulunduğu üzere birçokları şehîd ve emlâkları mahv olduktan sonra perîşân bir hâlde hükümete ilticâ eden Mâmiş reisi Karanî Paşa ve Seyyid

Abdülkâdir Efendizâde Seyyid Abdullah Efendi'ye yiğirmişer ve Mengûr reisi Bâyiz Paşa'ya on beş ve Şikâk rüesâsından İsmail ve Ömer Hânlar'a ve bir de Sûrzâdeleri reisi Nurî Bey'e ve Zerzâ rüesâsından Rızâ Paşa'ya ve Karanî Paşa'nın birâderi Ma'rûf Ağa'ya on bir ve Kurubeyzâde Bahrî Bey ile Emin Paşazâde ile Hanâra reisi Hüseyin Ağa'ya yedişer ve Latîf Hân'a beş lira ve Mengûr aşîreti rüesâsından Mâm Abdülkâdir Ağa'ya bin kuruş maaş tahsîsiyle karşılığının harbiye bütçesinden irsâli esbâbının istikmâli lüzûmu Musul vilâyetinden vârid olan telgrâfnâmede izbâr kılınmış ve iş'âr-ı vâki' nezâretçe de münâsib görülmüş olmağla iktizâsının ifâ ve netîcenin inbâ buyurulması mütemennâdır ol bâbda.

Belge No: BEO., Dosya 217, Gömlek 16219 (1/1)

Tarih: 28 Mayıs 1309 R. (09 Haziran 1893 M.)

Musul Vilâyetine

Hükümet-i seniyyeye dehâlet eden Zûdî reisi Bâpîr Ağa'nın kendi birâderini Mengûr aşîreti riyâsetine geçirmek için Vezne ârâzîsine gireceği ve Kâkulî Ağa'nın birâderi Mehmed Ağa bizim tarafa firâr ile aşâir-i Osmâniye'den Sînvâ Zûdî aşîretiyle berâber hudûdu tecâvüz ederek Mengûr aşîretine irâs-ı hasâr ve Vezne'nin iki saat mesâfesine giderek Lâhîcân cihetine hücum ile ikâ'ı cerâim eyledileri istihbâr olduğundan hakikat-ı hâlin sür'at iş'ârı ve hudûd üzerinde gavâil ve münâza'ât hudûsunun ve İranîler bunu bahâne ederek hudûdu tecâvüz ederler ise kat'iyen men'i matlûbdur.

İşbu müsveddenin imzâlı mübeyyizi keşide olunmak üzere alınmıştır

Belge No: Y. A. HUS., Dosya 302, Gömlek 92 (3/1)

Tarih: 15 Mayıs 1310 R. (27 Mayıs 1894 M.)

Bâb-ı Âlî

Dâire-i Hâriciye

Mektûbî Kalemi

Aded

Fi 15 Mayıs sene 310 tarihli Tahran sefâret-i seniyyesinin tahrîrâtı sûretidir

Reisi Kaklli Abdullah Ağa'nın vukû'î vefâtıyla ikiye münkasim olan Mengûr aşîretinin bir kısmı riyâsetine geçen ve bununla iktîfâ etmeyerek aşîret-i merkûmenin kısmı diğeri riyâsetini dahi müteveffâ-i mekûmun oğlu Bâyezid Ağa'dan nez' ile yed-i idâresine geçirmek teşebbüsâtında bulunan ve şu maksadının istihşâli zımnında yığrmi gün mukaddem Sâvuçbulâğ'a gelen müteveffâ-i merkûmun birâderi Kâdir Ağa'nın Nasrüddevle tarafından hil'at i'tâsıyla taltîf edildiği hâlde diğer taraftan merkûmun muâvin ve hâmîsi bulunan Mâmiş aşîreti reisi Mehmed Ağa'ya velîahd hazretlerinin hudûdu teftîş için Sâvuçbulâğ'a geleceği cihetle Mengûr ve Memâş aşîretleri beyinde tekevvün eden katl ve dâvâsı tesviye ve ikmâl edilmeyecek olur ise hoş görünmeyeceği ve binâen aleyhi Lâhîcân meselesinde mazhar-ı muâvenet olamayacağı me'âlında bir mektub irsâl olunduğundan merkûm Mehmed Ağa'nın Kâdir Ağa'ya mukaddemâ vermiş olduğu ümid hilâfına olarak altı gün mukaddem tekâmîl Mengûr aşîreti riyâsetine geçen Bâyezid Ağa'nın hânesine giderek zıkr olunan katl dâvâsından dolayı miyânelerinde mevcûd olan adâveti ref' ettikten sonra on iki gün mukaddem merkûm Bâyezid Ağa ile berâber Sâvuçbulâğ'a geldikleri ve hakim-i mumâileyh tarafından Serdeşt'e tâbi' Gurk aşîreti riyâsetine geçen Hıdır Ağa'nın dahi kendileriyle bir günde hil'at i'tâsıyla taltîf edilmesi arzûsu beyân edilmesi üzerine gerek hâkim-i mumâileyh ve gerek mezkûr iki reis taraflarından merkûm Hıdır Ağa'ya müttehidül-me'âl birer davetnâme ısdâr edilmiş ise de ağayı merkûm şimdiye değin biddef'ât me'mûriyet-i İraniye tarafından şu vecihle derdest ve mücâzât-ı şedîdeye dûçâr edilmiş olduğu cihetle davet-i vâkı'aya bizzât icâbetten istinkâf ile akrabâsından Sâvuçbulâğ'a tâbi' bulunan Gurk aşîreti reisi Kâdir Ağa'yı tarafından gönderdiği ve merkûm Hıdır Ağa'nın Sâvuçbulâğ'a bizzât gelmeyeceği tebeyyün etmesi üzerine hâkim-i mumâileyh nezdinde in'ikâd eden bir meclîste rüesâyı merkûme bu sene hudûdda nâ-marzi bazı ahvâl vukû'a geleceğini ve kendilerince çendân emniyet olmadığını beyân eyledikleri sırada hâkim-i mumâileyh kendileri müttefik bulundukları hâlde taraf-ı hükûmetten her türlü muâvenete mazhar olacakları veistirâhatlarını ikmâl için çalışmakta bulunan velîahd hazretlerinin bundan sonra Lâhîcân veya Vezne'de bir şey vâki' olacak olur ise daha suhûletle asker ve mühimmat yetiştirmek üzere Marâğa ve Miyandâb arasında bulunan Çimen Tasıpte'de on on beş bin nefer serbâz ve süvârî ve topçudan mürekkeb bir ordu teşkîli niyetinde bulundukları beyâniyle aşâiri mezbûre bundan böyle müttefik oldukları takdirde Lâhîcân ve Vezne mevâki'in muhâfazasına muktedir olacaklarını ve hîn-i hâcetde mezkûr ordudan Şârûret ve Sûldüz tarîkıyla üç günde kâfi derecede muâvenetlerine serbâz ve mühimmat yetiştirileceği yolunda rüesâyı merkûmeye te'mînât verdikten sonra velîahd hazretlerinin mezkûr orduyu sâbık Erdebîl hâkimi Aynüddevle ve Tahran'dan Tebriz'e gelecek olan Nasrüddevle kumandaları tahtında ba'detteşekkûl bazı işlerin tesviyesi için bizzât Sâvuçbulâğ'a kadar geleceklerini

ifâde eylediğinin istihbâr olunduğu ve ol vecihle Lâhîcân ve Vezne'ye asker ve mühimmat sevki iktizâ edecek olduğu takdirde Sâvuçbulâk'ta saltanat-ı seniyye şebbenderi bulunduğu cihetle bunun ba'demâ Urmiye'den İşno'ya ve Marâğa'den Şârûret ve Sûldüz tarîkıyla sevk olunacağını anlaşıldığı bu kere Sâvuçbulâk şebbenderliği vekâletinden vârid olan tahrîratda beyân ve iş'âr edilmiş olmağla ol bâbda.

Belge No: BEO., Dosya 2501, Gömlek 187573 (3/1)

Tarih: 20 Kanunusâni 1320 R. (02 Şubat 1905 M.)

Umûm Erkân-ı Harbiye Dâiresi

Dördüncü Şubesi

Altıncı ordu-i hümayûn kumandanı ferîk saâdetlü Süleyman Paşa hazretlerinden mevrûd fi 20 Kanunusâni sene 320 tarihli şifreli telgrâfnâmenin sûretidir

Mengûr aşîreti iki fırkaya ayrılarak bir fırkasına bu sene Kûhistân'dan gelip Raniye kazâsında iskân ettirilmiş olan Mehmed Bâyiz Ağa'nın riyâset eylemesine Raniye hükûmeti me'mûrları teşebbüs etmekte olup bu yüzden Bâyiz Paşa ile merkûm Mehmed Bâyiz Ağa arasında Raniye'de güftügü vukû'bularak aşîret halkı beyninde muâsama yüz gösterdiği ve mezkûr me'mûrlar bu fikirde sâbit ve devâmlı olurlar ise Raniye ve Ma'mûret Hamidiye kazâlarındaki aşâir arasında büyük bir vukû'âtın vukû'î melhûz idüğü beyâniyle bunların şu teşebbüslerinin men'î esbâbının istikmâli husûsu Ma'mûret Hamidiye kumandanlığının on ikinci fırka kumandanlığından mevrûd telgrâfnâme bâlâsına menkûl iş'ârında beyân kılınması üzerine icâb-ı hâlin icrâsı lüzûmunun Musul vilâyetine yazıldığı berâ-yı ma'lûmât ma'rûzdur fermân.

Belge No: HR. MKT., Dosya 590, Gömlek 67 (5/1)

Tarih: 09 Rebiulevvel 1284 H. (11 Temmuz 1867 M.)

Nezâret-i Celîle-i Hâriciye Makâm-ı Âlîsine

Ma'rûz-ı çâkerileridir ki

Mengûr aşîreti reisi Hamza Ağa bazı aşâir ile berâber memâlik-i İraniye'den

Sâvuçbulâk civârına gelip Karapâpâk atlısı üzerine hücum ederek otuz kırk neferini katl ve bir mislini mecrûh ve karyeleri dahi harâb etmiş olduğu haberi bu tarafa vurûdunda me'mûriyet-i mahalliye taraflarından aşırı derecede sûreti telâş gösterilerek mahall-i mezkûr hâkimi olup muvakkaten Tebriz nâibel'hükümesi bulunan Şücâ' el-Mülk üç tabur serbâz ve dört kıt'a top ve iki yüz kadar başı bozuk asker ile ta'cilen oltarafta azîmet etmiş ve bu mâtde hakkında Tebriz umûr-i harîciyesi müdürlüğünden i'tâ olunan takrîr-i resmîde ağayı merkûmun aşâir-i İraniye'den bulunduğundan bahisle bu kere üzerine sevk olunan kuvve-i askeriyeden sıkışıp da bizim tarafa firar edecek olur ise ahz ü giriftiyle me'mûriyet-i İraniye'ye teslim olunmak üzere keyfiyetin şehbenderhânedan lâzım gelenlere bildirilmesi husûsu ifâde ve iltimâsı olunmuştur. Hâlbuki bunlar üç reis olup biri Mengûr reisi Hamza Ağa diğerleri Zûdî ve Bilbâs reisleri Mâmend ve İbrahim Ağalar tebe'ayı sahîha-i Devlet-i Âliye'den bulundukları hâlde mumâileyh Şücâ' el-Mülk bundan iki sene mukaddem merkûmları teşvîk ve tahrîk ederek mahall-i yaylakları olan Kûhistân'a geldiklerinde kış mevsimi dâhile-i Süleymaniye'ye müracaatları lazım gelirken Şücâ' el-Mülk'ün sözüne farîzaten olarak İran'da kalmışlar, her ne kadar Tahran sefâret-i seniyyesi merkûmları taleb eylemiş ise de Devlet-i İraniye vermediğinden başka Hamza Ağa'yı sâir aşâir-i Devlet-i Âliye'yı celb için üzerlerine taslit ederek birçok emvâl ve mevâî ve erzâklarını gasb ettirilip âkibet-ül emr ne sûretle ise Hamza Ağa ve öbürleri Şücâ' el-Mülk'den yüz çevirerek bundan sekiz mâh mukaddem vatan-ı aslîleri olan Süleymaniye sancağına gelmişlerdir, ancak esnâyı azîmetlerinde Şücâ' el-Mülk üzerilerine asker sevkiyle Hamza Ağa'nın üç yüz kadar aşîreti eshâbını ve bir hayli emvâlini cebren zabt edip sefâret-i müşârünileyhadan taleb olunmuş olduğu hâlde verilmediğine binâen bu kere ağayı merkûm İran'a geçerek Karapâpâklar üzerine hücum eylediğinden muhârebe ederek kazanmıştır, keyfiyet bu merkezde bulunup ehemmiyet-i mâtde meydânda olduğu melâbesesiyle şehbenderhânece bir şey yapılamayacağından bu bâbda sefâret-i müşârünileyha maslahatgüzârlığıyla olunan muhâbere-i telgrâfiye üzerine taraf-ı çâkerânemden keyfiyetin yalnız sefâret-i seniyyeye bildirilmiş olduğuna dair cevâb i'tâ olunmuştur. Ağayı merkûmun bu derecede katl-i nüfus ve tahrîb-i kurâ eylemesi Şücâ' el-Mülk'den gördüğü zulüm ve taaddînin intikâmını almak için bir hareket-i mutekâbile olduğu umûr-i vâzıhadan iken buna başka manâ verilerek güya bu hareket-i mütecavizânesi kendiliğinden olmayıp mücerred me'mûriyet-i saltanat-ı seniyyenin eser-i tahrîkiyle vukû'a geldiğine haml edilerek me'mûriyet ile halk beyninde havâdis ve güftügü olmakta ise me'mûriyet-i saltanat-ı seniyyenin bu misillü harekâtda bulunmayacaklarından bahisle sâye-i âlî-i cenâb-ı nezâretpenâhîlerinde icâb edenlere cevâb-ı müskit verilerek önü alınmıştır. Erdebîl hâkimi olup muvakkaten Tebriz nâibel'hükümesi ta'yin olunarak seri'an bu tarafa

gelmesi Tahran'dan ba telgrâf emr olunan Şehzâde Ziyaüddeve hazretleri bundan bir hafta mukaddem Tebriz'e vârid olmuş ve böyle acele celb olunmasının sebebi dahi Şücâ' el-Mülk me'mûr olduğu işin itmâmına muvaffak olamaz ve şâyed ileride kesb-i cesâmet eder ise Şehzâde-i müşârünileyhin külliyetli asker ile oltarafta gönderileceği ihtiyatından ibâret idüğü tahkîk olunmuş ve Sâvuçbulâk'a âmedşüd eden tebe'a-i Devlet-i Âliye'nin umûr ve husûsâtlarına bakmak üzere şehbender vekili nâmıyla oltarafta bulunan Musullu Hacı Selim Ağa nâm tâcirden mevrûd muharrerâtta ağayı merkûm Serdeşt nâm mahalli harâb ve kal'ası dahi hedm eylediği ve mumâileyh Şücâ' el-Mülk etrâfından bir hayli asker cem' ederek üzerine azîmet edeceği anlaşılmış, ve şimdilik buraca istima' olunan havâdis ve ma'lûmât bu merkezde bulunmuş olduğundan taraf-ı çâkerânemden me'mûriyet-i mütecâvireye ma'lûmât verilmiş ve bu mâtde hakkında ahz olunacak ma'lûmât ve tahkîkâtın peyderpey arz ve iş'âr olunacağı beyâniyle takdîm-i arîza-i rıkkıyyet-farîza-i çâkerâneme cesâret olunmuştur. Ol bâbda emr ü fermân hazret-i veli-ül emrindir.

Fi 9 Rebiulevvel sene 284 ve fi 29 Haziran sene 283

Bende

Şehbender-i Tebriz

Mühür

Belge No: A. MKT. MHM., Dosya 450, Gömlek 48 (4/1)

Tarih: 13 Recep 1288 H. (28 Eylül 1871 M.)

Makâm-ı Celîl-i Sadâret-i Uzmâ'ya

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki

Süleymaniye sancağı aşâirinden Mengûr aşîreti reisi olup idâre-i sâbıkada ahz ve tevkîf olunan Hamza Ağa'nın sûret-i haps ve tevkîfi hakkında edilen tadrîkât-ı hafiyenin derecâtı kırk dört numaralı ve fi 8 Nisan sene 85 tarihli makâm-ı celîl-i Sadâretpenâhîlerinden şerefvârid olan emirnâmeye cevâben 13 Rebiulevvel sene 86 ve fi 11 Haziran sene 85 tarihli yazılan arîze-i acîzânemde arz ve inhâ kılınmıştı. Vaktiyle cereyân eden mâtde tafsîlât-ı sâbika ile müteayyin ise de buracıkta dahi sûret-i icmâliye de olarak keyfiyetin arz ve iş'ârına ibtidâr kılınır şöyle ki, merkûm Hamza Ağa sâir aşâir gibi ber mu'tâd İran tarafına yaylağa azîmetinde kendisinin ve müte'alakâtının emvâl ve eşyâsı me'mûriyet-i İraniye tarafından nehb ve gâret

edilmesinden dolayı me'mûriyet-i İraniye ile aralarında hâsıl olan zıddiyet ahzı sâr ve intikâma isti'dâd ve kabiliyet vermesiyle ve Mengûrîler şecî' ve bahâdır olmalarıyla muhârebe ve İranlılara galebe ederek bazı kasabaları dahi ihrâk etmiş olduklarına ve İranîler tarafından vukû'bulan şikâyet-i şedîdeye mebnî ol-vakit haps ve tevkîf kılındığı ve ol vecihle haps ve tevkîfi ol-vaktin politikasından bulunmuş ise de cereyân-ı vukû'âtta bazı eyleişin mahalli olduğu anlaşılmış idi. Bu mâdde mukaddemâ musirrâne olarak mevki'-i iddiaya konularak saâdetlü Kadrî Bey hazretlerinin me'mûriyetini icâb ettiren şikâyât ve mesâilden birisi olup emr-i tahkîkâtın vukû'ât mahalline azimetle icrâsı kararlaştırılmış iken mevâd-ı sâirenin icrâyı tedkîkâtına İran me'mûrları yanaşmayarak esnâyı râhden firâr etmeleri cihetle husûl-ı tarazi-i tarafeyn için bizim taraftan dahi Hamza Ağa mâddesinin te'hîri mîr-i müşârünileyhaya bâ telgrâfnâme-i sâmi irâde buyurulmaktan ve müşârünileyh Dersâdet'e azimet etmekten nâşi iş öylece ve ağayı merkûm bilâ hüküm dört beş seneden beri mahbeste kalmış olduğundan ve kendisi pek şecî' kıyak olması ve hapishânenin gayrı müstahkim bir sûrette bulunması cihetle bu hâlde firar edebilmek ve şu firârî şemânete me'lûf olan İranîler tarafından kasd ve niyete haml olunarak yeni baştan şemâtet ve şikâyete başlamalarını mûcib olmak mütâlaasıyla Rumeli taraflarına teb'îdini veyahut Dersâdet'e nakl ve hapsi edilmesini müsted'î takdîm olunan 23 Safer sene 87 tarihli ve otuz üç rakamlı arîze-i acîzâneme cevâben şerefvârid olan gurre-i Rebiulahir sene 87 tarihli ve otuz üç rakamlı emirnâme-i sâmi'de politika müttehemlerinin diyar-i ahire naklı mesbûk-ul emsâl ise de bunun icrâsı usûl-ı istintâk ve muhâkemesinin icrâsına muhtâc olmasıyla mesâil-i İraniye'nin tahkîki ilâveten me'mûriyetleri kılınan devletlü Ra'uf Paşa hazretlerinin buraya muvâsalatlarından sonra sırasıyla bu işe dahi bakılmak üzere mumâileyh Hamza Ağa'nın biraz müddet daha mevkûf tutulması emr ü izbâr buyurulmuş ise de müşârünileyh Ra'uf Paşa hazretlerinin buraya vusûllerini müteâkib Girit vilâyeti valiliğine ta'yin buyurularak azîmet etmelerinden ve teşrîf-i şâhî dahi araya girdiğinden mesele eski hâlinde ve ağayı mumm dahi hapiste kalmış, ve çünkü bu adam esâfil ve ahâddan olmayıp hâlince umûr-i câriyeyi arif olarak kendisinin hapsi hüküm altında olmadığından anladığından buralardan ve kendisinin İranîler tarafından gördüğü hasârat ve muâmelâtın derecâtı meydânda bulunduğundan bahisle lâyatakata' tahliye-i sebilini ve hükümet-i seniyyenin adâletini istid'â etmekte bulunmuştur. Mukaddem ve mu'ahhar arz ve iş'âr olunduğu vecihle fil'hakîka mumâileyhin böyle bir vukû'âtı icrâ etmesine öte tarafın sebebiyet vermiş olduğu ve kendisinin ve aşîretinin uğradığı hasâr ve ziyân yaptığı zararından aşağı olmadığı ve hapsi ve tevkîfi nasıl esbâb-ı mücbireye müstenid idüğü dahi ma'lûm olup bununla berâber bu mesele diğer mesâil-i İraniye'nin tatkîkâtına muallak iken me'mûriyet-i İraniye işlerine alıvermeyen mevâdın icrâyı tatkîkâtından i'râz ve firâr etmeleri

sebebiyle işbu Hamza Ağa meselesi dahi tehhür etmiş ise de bu adamın bilâ muhâkeme böyle tull-ı müddet mahbeste kalması câiz olmadığından ve ahîren şerefvârid olan emirnâme-i sâmi mücibince muhâkemeainin icrâsıyla hüküm tahtına alınması dahi öte taraf me'mûrlarının vucûduna ve meselenin mahallinde tahkîkine mütevakkıf olup bu işe mesâil-i atıkadan dolayı İranîlerin yeniden birtakım tezvîrât ve deâvîye kıyâm etmelerini mücib olacağına binâen bunun arz ve iş'âr-ı sâbık vecihle ya Dersââdet'e veyahut Rumeli taraflarına teb'îdi sûretinden başka çâre kalmamış ve iktizâsının emr ü iş'ârı manût-ı re'y ve irâde-i efhamîleri bulunmuş olmağın. Ol bâbda emr ü fermân hazret-i men leh-ül emrindir.

Fi 13 Recep sene 88 ve fi 15 Eylûl sene 87

Bağdad'dan

Bende Vali Vilâyet-i Bağdad

Mühür

Belge No: A. MKT. MHM., Dosya 450, Gömlek 48 (10/1)

Tarih: 06 Şevval 1289 H. (07 Aralık 1872 M.)

Zabtiyye Nezâret-i Celîlesine

Devletlü Efendim Hazretleri

Bağdad'da taht-ı tevkîfde bulunan Hamza Ağa ve Necid aşîreti rüesâsından Râkân nâm şahıslar Rumeli taraflarında bir mahalde bulundurulmak üzere vukû'bulan emr ü irâde üzerine bu def'a tahte'l-hifz Bâbil vapuruyla Dersââdet'e i'zâm kılınmış ve bunlardan Hamza Ağa'nın sûret-i mahbûsiyet ve cihet-i mağdûriyeti Bâb-ı Âlice ma'lûm olduğundan ve kendisi hândân bulunduğundan altı seneden beri bilâ hüküm taht-ı tevkîfde bulunduğuna nazaran ikâmet edeceği mahallerde zarûret çektilirilmemek esbâbının istihsâli makâm-ı celîl-i sadâret-uzmâyâ arz ve beyân kılınmış, ve sâlif-ül beyân Râkân nâm şahısa gelince merkûm Necid kıt'asında en kuvvetli bulunan Acemân aşîretinin reisi ve oraca nüfûzlu bulunduğuna binâen bunun dahi bu taraflara ve Necid'e gelemeyeceği sûretde bir mahale teb'îdiyle oradan muhâfaza ve nezâret-i kaviyye ve dâime tahtında bulundurulması ilâveten arz ve iş'âr olunmuş olmağın. Ol bâbda emr ü fermân hazret-i men leh-ül emrindir.

Fi 6 Şevval sene 89 ve fi 25 Teşrinisani sene 89.

Bende

Mühür

Belge No: HR. MKT., Dosya 982, Gömlek 43 (1/1)

Tarih: 17 Recep 1294 H. (28 Temmuz 1877 M.)

İran Sefâretine Müzekkere-i Âliye

Yazıla

Mengûr aşîreti reisi sâbık Hamza Ağa'nın mevkûf olduğu hâlde sebilini tahliye edilerek Bilbâs aşîreti riyâsetine ta'yin olunduğundan bahisle bazı ifâdeyi hâvi 29 Cemâziyelahir sene 94 tarihli ve yüz altmış dört numaralı takrîr-i vâlâyı sefirâneleri üzerine keyfiyet Bağdad vilâyet-i celîlesinden isti'lâm kılınmış idi. Ağayı mumâileyh şikâyet-i mesbûke üzerine mukaddemâ Bağdad'da bir hayli zamân tevkîf ile usûlen ve kânûnen kendisinin tevkîfi müstelzim bir netîce çıkarılamadığı hâlde hakikat-ı hâl lâikiyle keşf olunmak üzere mu'ahharen Dersaâdet'e aldırılarak kezâlik burada da birçok vakitler alıkonulduktan sonra hakkında bir şey tertib etmediğinden îade kılınmış idüğü ve oraya vurûdundan bu ana kadar Devlet-i Âliye metbû'elerinin şikâyetini davet edecek ednâ bir hareketi hiss ve istima' olunmadığı gibi aşîret-i mezkûre riyâsetine dahi ta'yin olunmayıp ve hudûd içinde bulunmayıp Kerkük'te ikâmet etmekte bulunduğu ve geçende Bağdad'a gelerek asâkir muâvene toplayıp Erzurum'a geçmek üzere müsâade aldığı vilâyet-i müşârûnileyhaden cevâben keşide kılınan telgrâfnâmede iş'âr olunmuş olduğu beyâniyle müzekkere.

Belge No: HR. MKT., Dosya 1081, Gömlek 32 (2/1)

Tarih: 17 Mayıs 1295 R. (29 Mayıs 1879 M.)

Hâriciye Nezâret-i Celîlesi Cânib-i Âlisine

Devletlü Efendim Hazretleri

Mengûr aşîreti reisi olup bundan çend sâl mukaddem Sâvuçbulâk'ta Karapâpâk tâifesiyle vukû'bulan davâ ve mukâtele üzerine Şehrizer mutasarrıflığı ma'rifetiyle ahz ü girift olunarak Bağdad'da mahbûsen tevkîf olunduktan sonra

tahte'l-hifz Dersaâdet'e gönderilmiş, ve Devlet-i Âliye ile Devlet-i İraniye beyninde birçok muhâberât ve güftügûye sebep olmuş olan Hamza Ağa bundan bir sene mukaddem nasılsa Bağdad'a ve oradan ber takrîb-i aşîreti içine ve muahharen Sâvuçbulâk'a gelerek mahall-i mezkûr hâkimi tarafından hakkında hürmet ve ri'âyet olunmuş olduğu mukaddema Tebriz baş şehbenderliğinden bildirilmesi üzerine mezkûr Mengûr mütenâzi' fihâ aşîretten ma'dûd olduğu rivâyet olunmakta bulunduğu gibi merkûmun elbette bizim hudûdu tecâvüz ederek birtakım habâset icrâsına kalkışacağı me'mûl idüğü cihetle şâyed bizim tarafa geçer ise ileride bir fenâlığa meydân verilmemek üzere hemen ele geçirilmesi çâresinin istihsâlî ol-vakit Bağdad vilâyet-i celîlesine yazılmış idi. Bu kere Musul vilâyetinden alınan telgrâfda merkûm Hamza Ağa'nın iki bin kadar cem'iyetle tecâvüz-i hudûd ederek Pişder nâhiyesine yarım saat mesâfede Dâimî karyesine tasallut ve ikâ'-ı mefsedet efkârında bulunduğu istihbâr kılındığı cihetle men'-i tecâvüzü esbâbının buraca istihsâlî bildirilmesiyle merkûmun derdestiyle bize teslîmi hakkında taraf-ı çâkerânemden teblîğât-ı müekkede icrâ kılınması üzerine kendisinin geçende memâlik-i İraniye'de dahi birtakım fenâlığı vukû'bulduğundan hayyen veya meyyiten derdesti icâb edenlere ekîden emir verildiği Vezâret-i Hârice'den beyân olunmuş, ve merkûm şâyed bizim tarafa geçecek olur ise hemen ahz ü girifti lüzûmu vilâyet-i müşârünileyhaya cevâben iş'âr kılınmıştır. Ancak hudûd ve hukûkumuzun muhâfazası yalnız hâlleri ma'lûm olan İranlının lütfüne kalacak olur ise her anda zararlı çıkacağımızdan muvâfık-ı re'y rezîn-i isâbet-karîn-i nezâretpenâhîleri buyurulduğu takdirde bu gibilerin bizim tarafa tecâvüzü hâlinde hemen derdestleri esbâbının istihsâlî husûsunun vilâyet-i müşârünileyhaya ekîden emr ü iş'ârı menût-ı irâde-i celîle-i mehâmm-perverîleridir. Ol bâbda emr ü fermân hazret-i men leh-ül emrindir. Fi 8 Cemâziyelahir sene 96 ve fi 17 Mayıs sene 95

Bende

Mühür

Belge No: BEO., Dosya 4168, Gömlek 312560 (2/1)

Tarih: 21 Cemâziyelevvel 1331 H. (28 Nisan 1913 M.)

Bâb-ı Âlî

Hâriciye Nezâreti

Umûr-i Siyasiye Müdiriyyet-i Umûmiyesi

Aded 31557/170

Huzûr-ı Sâmi-i Hazreti Sadâretpenâhiye

Hulâsa: Mâmiş aşîreti rüesâsından Karanî Ağa'nın harekât-ı fesâdiyesine ve merkûmun dûçâr-ı gadrı olan Hamza Ağa'nın himâyesine dâir.

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir

12 Mart sene 329 tarihli ve 50 numaralı tezkere-i fehimâneleri cevâbıdır. Güya asâkir-i Osmâniye'nin Nevâhi-i Şarkiye'yi yeniden işgâl edeceğini istihbâr ile Rusya konsoloshânesine ilticâ ve asâkir-i Osmâniye'nin vurûduna sedd-i hâil olmak üzere konsolosdan miktar-ı kâfi Kazâk talep eden Mâmiş aşîreti ağalarından ve havneden Karanî Ağa'nın duçâr-ı gadr ve zulmü olan ve devlete sadâkat ve merbûtiyetini dâima muhâfaza eden Lâhîcân aşâiri reisi Hamza Ağa'nın himâye edilmesi Harbiye Nezâret-i Celîlesinin ol bâbdaki tezkiresinde izbâr buyurulmuş olduğu vecihle şî'âr-ı hükümetten olacağına nazaran hudûd mesâilinin mevzu-i bahis olduğu şu sıralarda gerek Mâmiş ve gerek sâir aşâir üzerine bir hareketde bulunulmayarak hüsn-i idâre edilmesi hakkında Van ve Musul kolordu kumandanlıklarına icrâ edilmiş olduğu nezâret-i müşârûnileyhanın sâlifü'l-arz tezkiresinde mehakki olan vesâyâ dâiresinde mumâileyh Hamza Ağa'nın himâyesiyle muhâfaza hukûkuna gayret olunması lüzûmunun dahi mezkûr kumandanlıklara tavsiyesi münâsib görünmekte bulunmuştur. Bu sırada Sâvuçbulâk şebbenderliğinden alınan bir tahrîrâtta Nevâhi-i Şarkiye'nin yeniden asâkir-i Osmâniye tarafından işgali rivâyetinden kuşkulanan merkûm Karanî Ağa'nın Lâhîcân'dan Sâvuçbulâğ'a şitâb ile buna bir çâre-i âcil bulunmak üzere hükümet-i mahalliye ile kargüzarlık ve Rusya konsolosu birlikte olduğu hâlde icrâ ettikleri müzakerâta merkûm Karanî'nin aynı hulkunda olan Reşidüssaltana'nın dahi iştirâk eylediği istihbâr kılındığı ve asâkir-i Osmâniye'nin vurûdundan evvel Nevâhi-i Şarkiye'nin Rusya devleti tarafından işgali münâsib olacağı ve kendisiyle efrâd-ı aşîreti tarafından dahi Rusya'ya her husûsta muâvenet edileceği merkûm Karanî Ağa tarafından beyân ve teklîf edilmiş ve hükümet-i Osmâniye'ye dost görünen hükümet-i İraniye me'mûrları dahi berâber oldukları hâlde gerek konsoloshânede ve gerek dâire-i hükümetde mumâileyh konsolos ile icrâyı müzakerâtdan hâlî kalmadıkları gösterilmiş olmağla keyfiyetin berây ma'lûmât arzına ibtidâr kılındı. Ol bâbda emr ü fermân hazret-i veli-ül emrindir.

Fi 21 Cemâziyelevvel sene 1331 ve fi 15 Nisan sene 1329

Hariciye Nâzırı

Bende

İmza

Belge No: BEO., Dosya 3116, Gömlek 233630 (3/1)

Tarih: 18 Temmuz 1323 R. (31 Temmuz 1907 M.)

Sayfa 1

Telgrâfnâme

Süleymaniye'den

Dersâdet'e

Zât-ı Sâmi-i Hazret-i Sadâretpenâhî ve Vesâtet-i Celîlesiyle Atebe-i Felekmertebe-i Hazret-i Hilâfetpenâhiye

Hakk-ı teâlâ hazretleri velîni'met-i bî-minnetimiz hilâfetpenâh efendimiz hazretlerinin vucûd-ı pür-cûd ve pür-sûd-ı hümayûnleri bu mülk ve devletin ilelebed medâr-ı âzam bahtiyarî bulunsun amîn. Mensûb olduğumuz Mâmiş aşîreti minelkadîm zîr cenâh-ı müstelzim felâh-ı devlet-i ebed müddet-i Âliye-i Osmâniye'de bulunmak şerefiyle mübahî olduğundan İranlıların taltîf ve tehdîdine meylân etmeyerek habl-i metin-i ubûdiyeti te'yid ve muhâfaza eylemiş, eczâyı memâlik-i Osmâniye'den Pave ve Lâfîcân'da meskûn iken cidâl ve nizâ' gibi sû'i edeb ve ahvâl-i gayr-ı marzîyeye mahal bırakmaksızın terk ve teslimini müte'âkib arz ve mutâva'at ve dehâlet olunmuş ise de bazı erbâb-ı garazın ilkâatiyle müsmir olmadığı gibi harekât-ı vakı'adan zâten muğber olan İranîlerin mezhepçe olan zıddiyetimizi meydâna bırakarak Şiiler taraftarlarının gazabını tahrik hakkımızda envâ' mezâlim ve i'tisâfâta tasaddî olunmuştur. Dört bin hânedan ibâret aşîretimizin melce'-i müteneffizi ve hâmî-i dîn-i mübîn-i Muhammedî olan zât-ı akdes hazret-i hilâfetpenâhîleri nâm-ı nâmisine olarak Süleymaniye'de defin-i hâk-ı ıtırnâk olan Kâk Ahmed Şeyh hazretlerinin dergâh-ı şerîfine bu kere dehâlet eylemiş olduğumuzdan me'vâmızda

Belge No: BEO., Dosya 3116, Gömlek 233630 (2/1)

Sayfa 2

kemâkân iskân ve zümre-i bendegâne kayd ü kabûl buyurulması husûsuna sezâvari atifet-i âlemşümûl-i hifettt istirhâmına kemâl-i iftîhârla mütecâsiriz. Ol bâbda kâtibe-i ahvâlde emr ü fermân kudretlü şevketlü pâdişâhımız efendimiz hazretlerindir.

Fi 16 Temmuz sene 323

Mâmiş aşîreti reisi Mehmed Ağa'nın mahdûmu kulları Karanî

Mâmiş aşîreti reisi Mehmed Ağa'nın diğer mahdûmu Hamza

Mâmiş aşîreti reisi Mehmed Ağa'nın diğer mahdûmu kulları Ma'rûf

Belge No: DH. MKT., Dosya 392, Gömlek 94 (4/1)

Tarih: 03 Mayıs 1311 R. (15 Mayıs 1895 M.)

Huzûr-ı Sâmi-i Hazreti Sadâret-Uzmâya

Ehemmiyet-i fevkalâdesi hasbiyle bizzât mütâlaa buyurulmasını müsterhamdır

Ma'rûz-ı çâkerîleridir ki

Musul vilâyeti mülhakâtından Kerkük sancağına tâbi' Ranya kazâsı ahâlîsi Bilbâs ve Mengûr Zûdî ve Ako ve Sin ve Remek ve Mâmiş ve Hıdır Mâm Sinân ve Hoşnâv aşâir-i müteaddideden mürekkeb ve mürettebdır. Bu aşâirden Mâmiş kâmilin ve Bilbâs'ın nısfından ziyâdesi ve Mengûr Zûdî'nin sülûsânî ve Ako'nun rûb'i ve Hıdır Mâm Sinân'ın hemen cümlesi İran memâlikine ve bir kısmı âzamı serhadda vâki' Vezne ve Kehne Lâhîcân nâhiyelerine naklihâne etmiş ve hudûda mulâsık olmak hasbiyle İranlıların teşvîkât ve terğîbât-ı müessire netîcesi olarak mahall-i mezkûr ve üzerinde vâki' aşâir-i merkûme İran'a mürâcaat ve bir müddetten beri âdetâ fekk ve râbîta-i tâbi'iyet etmek derecesine gelmiş iken, esbak Musul valisi saâdetlü Tahir Paşa'nın himemât-ı âliyeleri ve ikdâmât-ı müessireleri sâyesinde mahall-i mezkûr rüesâlarından birkaç tâne ve iki üç yüz hâne halkı celb ve taltîfât-ı müşevvikâneleri sâyesinde kemâkân mahall-i mezkûr ârâzî ve ahâlîsinin tebeiyet-i

Osmâniye'ye nâdimen avdet etmek üzere ramak kalmış iken müşârünileyhanın infisâlî bu işin netîcesiz kalmasına ve yine mahall-i mezkûreye avdetlerine bâis olmuştur, işte bu sû'i idâreden mahall-i mezkûr hemen elden çıkmış ve İranlaşmış vâki'an müdebbir ve müdür bir zâtın idâresine kazâ kaymakamlığı ihâle olunursa rızâ-i pâdişâhiye muvâfık ve hiçbir sızıltı çıkarmaksızın elde ve tebeiyet-i sâbıkalarına ircâ'i mümkün ve aks-i hâlinde yani elyevm kazâyı mezkûrede mevcûd aşâir beynindeki iğtişâş ve mukâtele-i azîmenin önü alınamaz ve bu idâreye bırakılırsa kazânın hemen ve tedricen ârâzî ve ahâlîsi Acemleşliklerine mücib-i müstakil olacaktır, çünkü elyevm Bilbâs ve Hoşnâv ve Ako aşâir cesîmenin birkaç ay zarfında vukû'bulan mühâceme ve musâdemelerinden iki yüzden mütecâviz katl-i nüfus ve olkadar mecrûh vukû'bulduğu meydâna ve sûret-i resmiyede de arz-ı keyfiyet olunmuş olacağına binâen zât-ı sâmilince de ma'lûm ve müsellemdir. Buna binâen terk-i muhâsama ve te'lîf-i beyn maksadıyla gönderilen heyetler netîcesiz ve semeresiz kalmıştır binâen aleyhi işbu kazânın vâridât-ı sâbıkasını bulmak ve âsâyış-i istikmâl ile berâber hemen zâyî' olan ârâzî ve ahâlînin kemâkân şevketme'âb efendimize ircâ' etmek ve her günâ hükümet-i seniyyeye ve kânûn-ı adâlete muvâfık bir sûretde kazânın hüsn-i idâresini arzû buyurulursa müşârünileyh Tahir Paşa'yı nezd-i sâmilere celb ve ma'rûzât-ı çâkerânemi harfiyen ba'del beyân bu bâbdaki olacak isti'lâm ve alınacak cevâb ve cevâba muvâfık sûretde yani Raniye kazâsının ahâlîsini hükûmete ısındırmak ve aşâir beynindeki münâza'a-i hazırayı bertaraf etmek şartıyla kazânın idâresini kime tevdi' olunur da rızâ-i âlî idâresinde muvaffakiyet hâsıl olacağına ba'del istişâre müşârünileyhanın ma'lûmât-ı mükemmele-i mahalliyesi hasbiyle göstereceği ve ta'yini münâsib göreceği zâtı ta'yin ve kazâyı mezkûreye i'zâmı akîbinde muvaffakiyet-i kâmileye mazhar olunacağı ve bu sâyede umûmuzun istirâhatını mücib olacağı cihetle arza ictisâr eylerim fermân.

Fi 3 Mayıs sene 1311

Eddâ'î

Bende

Mühür: Hacı Mehmed bin Emin

Belge No: DH. MKT., Dosya 2814, Gömlek 77 (2/1)

Tarih: 21 Rebiulahir 1327 H. (12 Mayıs 1909 M.)

Umûm Erkân-ı Harbiye Dâiresi

Merkez Şubesi

Hulâsa: Tebeddülât-ı vâkı‘adan dolayı aşâirin İran cihetine geçmek istedikleri Mengûr reisi Bâyezid Paşa tarafından bildirilmesi üzerine nesâih-i lâzıme icrâsıyla mâni‘ olmaları lüzûmu paşa-yı mumâileyhiye ve icâb edenlere yazıldığına vesâireye dâir.

Ma‘rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki

Hudûd meselesinde hidemât-ı fevkelâdesi görülmüş ve elyevm istatûko hattında ikâmet eylemekte bulunmuş olan Mengûr reisi Bâyezid Paşa’dan alınan telgrâfnâmede tebeddülât-ı vakı‘adan dolayı civâr aşâir-i Ekrâd ile Mengûr aşâirinden bazısının diğer tarafa mütemâyil olacaklarından bir müfreze-i askeriyenin Gird Nâlîn mevki‘inde bulundurulması beyân olunmuş ve iş‘âr-ı vaki‘ şâyân-ı ehemmiyet görülerek aşâirden bir ferdin İran cihetine gitmemesi ve aşâirin bu bâbdaki meyil ve arzûlarının akîm bırakılması esbâbının istikmâliyle berâber öteden beri ibrâz edegeldiği hidemât-ı sâdıkânesinde devâmı cevâben paşa-yı mumâileyhiye ve Bâne ve Serdeşt’deki nîzâmiye tabûrlarından bir iki bölüğün hemen Gird Nâlîn mevki‘ine gönderilerek Bâyezid Paşa ile müttehiden nesâih-i lâzıme icrâsı sûretiyle aşâirin İranîler tarafına gitmemeleri vesâil-i hasenesinin ittihâzı on ikinci fırka ve hudûd kumandanlarına teblîğ edilmiş olduğu altıncı ordu kumandanlığı vekâletinden mevrûd telgrâfnâmede bildirilmiş olmağla berâber ma‘lûmât arz-ı keyfiyete ibtidâr kılındı, ol bâbda ve her hâlde emr ü fermân hazret-i men leh-ül emrindir. Fi 21 Rebiulahir sene 1327 ve fi 28 Nisan sene 1325.

Harbiye Nâzırı

Bende

İmza

Belge No: BEO., Dosya 2732, Gömlek 204833 (3/1)

Tarih: 07 Kanunuevvel 1321 R. (20 Aralık 1905 M.)

Umûm Erkân-ı Harbiye Dâiresi

Dördüncü Şubesi

Bağdad'da altıncı ordu-i hümayun kumandanı birinci ferîk Süleyman Paşa hazretlerinden mevrûd fî 7 Kanunuevvel sene 321 tarihli şifreli telgrâfnâmenin sûretidir

Lâhîcân-ı Mâmiş merkezi olan Pave'de iken firâr eden Mâmişli Mehmed Ağa'nın pederi Pîrot Ağa'nın ve Lâhîcân-ı Pîrân'da sâkin Pîrân reisi Mehmed Emin Ağa'nın büyük pederi Karanî Ağa'nın aşâir-i Osmâniye'den oldukları sûret-i kat'iyede izâh eder me'âlda esbak Bağdad valisi merhûm vezîr/z Ali Rıza Paşa tarafından elli iki senesinde Köysancak kazâsı emirine yani beyine hitâben yazmış olan Fârsî'l-ibâre bir kıt'a buyuruldu ile yine elyevm Lâhîcân'da sâkin Bilbâs Pîrân fırkasında güz ve bahar vergilerine mahasûben altmış/ a s v m d üç/a v t ve daha sonraki senelerde Köysancak ve Derbend kazâlarına teslim ettikleri mebâlîge karşı olan birçok sandık ilm ü haberinin ve mumâileyh Mehmed Emin Ağa'nın pederi Mâmğa Ağa'nın Bilbâs aşîreti riyâsetine ta'yin edildiğine dâir ve Lâhîcân me'vâyı kadîmle ve mezra asıllüle cümlelerini şâmil olup seksen üç tarihinde Derbend yani Raniye kaymakamlığından merkûm Mâmğa Ağa'ya hitâben yazmış olduğu buyuruldunun bugün aynen elde edildiği ma'rûzdur fermân.

Pave'de Mirliva İzzet Paşa'dan elyevm alınan fî 29 Teşrinisani sene 321 tarihli telgrâfnâme sûreti bâlâya naklen ma'rûzdur fermân.

4.4.2. Şeyhbizinî Aşîretine İlişkin Osmanlı Belgelerinin Transkripsiyonu

Belge No: I. MVL., Dosya 100, Gömlek 2146 (2/1)

Devletlü İnâyetlü Merhametlü Veliyy-ün Niam Efendim
Sultanım Hazretleri Devlet ikbâl-ı ebedî ile sağ olsun

Arzuhâl-i fukarâ-i kullarıdır ki bu kulları Ekrâd tâifesinden Şeyhbizinî aşîretine tâbî' olarak bir mahalde iskân ve ebniye inşâ edemediğimiz cihetiyle haymelerde iskân ve sâl-be-sâl aşîret-i mezkûr cânibine tahsîs olan mîrîlerimizi te'diye etmekte isek de bir mahalde bâğ ve bâğçe ve zirâ'at haraset edemediğimizden zarûrete dûçar ve sefâlet ile evkat-güzâr etmekte olduğumuzdan sâye-i mâdeletvâye-i hazreti pâdişâhîde ahâlî kurâ misillü İsâfî ve Sındık kazâlarında herbirlerimiz ebniye-i inşâsiyle zirâ'at haraset ederek i'sâr-ı şer'îye ve ahâlî kurânın verdiği misillü vergiyi seneviyesi vakt ve zamânıyla te'diye etmeğe müteahhid olduğumuz ve aşîret-i mezkûr tarafından vukû'a gele ezâ ve cefâdan kurtularak ahâlî-i tebe'a-i saltanat-ı

seniyye hakkında zuhûra gelen merhamet-i şâhânedan hâssa-i bâb olmaklarımız ve aşîret-i mezkûr defterinden ihrâc ile kazâ'ayn mezkûreteyn dâhilinde iskânımıza müsâade-i seniyye-i devletleri erzân buyurulmak niyâzımız bâbında ve her hâlde emr ü fermân lütf ü ihsân hazret-i veli-ül emrindir.

İmzalar ve Mühürler (28 kişi)

Belge No: I. MVL., Dosya 100, Gömlek 2146 (3/1)

Tarih: 27 Cemâziyelevvel 1263 H. (13 Mayıs 1847 M.)

Mübârek ve muallâ hâkpâyı uyûn ârâyı hazreti asafânelerine ma'rûzı çâker-i kemineridir ki

Ekrâd tâifesinden ve Şeyhbizinlî aşîretinden olup bundan akdem kırık bir ve geçen sene kaht ve galâ cihetiyle gelmiş olan yığrmi sekiz aded haymenişîn hâne ki cem'an altmış dokuz hânedan mukaddem gelmiş olanlar Kocaeli sancağında Sındık ve İsâfî kazalarında bulunarak ol havâliyi kendilere me'vâ ittihaz eylemiş idüklerinden bunlar dahi onları görerek kendilere hahiş gelerek ebniye inşâsıyla iskân eylemek ve bâğ ve bâğçe ve zirâ'at ve harasete teşebbüs mücerred aşîretçe bütün bütün kat'-rişte-i taalluk ederek kendilere tahsîs olunacak vergilerini iskân edecekleri kazâyâ te'diye edip isnân-ı askerîde olanlar bermûcib-i nizâm-ı müstahsene kur'a-i şer'îye isâbet ettikde memnunen gideceklerini bil'beyân sâye-i mâdeletvâye-i hazreti şâhânedan dâire-i tanzîmât-ı hayriyeye dehâlet eylemeleri husûsuna müsâade-i âlî istid'âsında olduklarını leffen takdîm-i hâkpâyı asafâneleri kılınan iki kıt'a mûmzâ gûne arzuhâl ile istid'â ve istirhâm eylemiş oldukları ve kazâ'ayn-i mezkûreteynde zirâ'ata şâyân ârâzî-i hâliye olduğundan ve bu misillü haymenişîn olanlar ebniye inşâsıyla bâğ ve bâğçe ve zirâ'at ve harasete kendileri mecbûr olmaları mücerred muhassenât-ı asr maâlî hasr-ı hazret-i şâhânedan bulunduğundan ve beher hâneye yüz ellilerden yüz seksen kuruşa kadar vergi tahsîsi tensîb-i âlî buyurulduğu sûretde beyinlerinde tesviye-i şahsiyeye mübâderet olunarak defteri bittanzîm hâkpâyı âlîlerine takdîm kılınacağı ve esbâbı ikâmetlerinin istikmâli zımnında iki sene kendilerinden vergi alınmayıp mazhar-ı afv-ı âlî buyurulursa sâir işitenlere dahi sirâyet ederek bir nümune-i hasene olacağı cihetle ol vecihle müsâade-i âlî erzân buyurulduğu hâlde zirâ'at edecekleri mahaller taksîm olunarak icâb eden senedâtı mecânen bil'i'tâ bu sene zirâ'at ve harasete başlamak üzere keyfiyetin sû'i çâkerâneme emr ü iş'ârı bâbında ve her hâlde emr ü fermân hazret-i veli-ül emrindir.

Fi 27 Cemâziyelevvel sene 63

Bende

Muhassıl-ı Livâ-i İzmid

Mühür

Belge No: DH. MKT., Dosya 2641, Gömlek 26 (1/1)

Tarih: 07 Teşrinievvel 1324 R. (20 Ekim 1908 M.)

Huzûr-ı Âlî-i Cenâb-ı Müdîr-i Ekremiye

Tavuk pazarı civârında demirciler içerisinde çadırcılar hanı demekle ma'rûf harâbede birçok kesânın ikâmet ederek mahall-i mezkûrun pek galebelik ve noksân-ı mâlânihâyeye sebebiyet verdikleri istihbâr kılınması üzerine muâyene-i lâzıme ifâsi zımında gidilerek mezkûr harâbede hemen üç yüze karîb inâs ve çocuk ve zükûrden ibâret olup bunlar ân asl Erzurum vilâyetine tâbi' Bayburd ahâlisinden Şeyhbizinli aşiretine mensûb otuz üç hâne olup fakr ve zarûretleri münâsebetiyle medâr-ı maîşetlerini te'mîn zımında Ramazân-ı Şerîf'den üç güne mukaddem Dersaâdet'e geldikle ve tese'ül tarîkiyle maîşetleri tedârik etmekte oldukları lede-l-tahkîk anlaşılmış olmağla mezkûr harâbe ise kat'iyen iskâne gayr-i sâlih idüğinden işlerinden bir iki âdî hasta dahi bulunmakta olduğundan hastahâneye gitmeleri tavsiye kılınmış ise de muhâlefet eyledikleri ve mahall-i mezkûrde hâlâ ve abdesthâne bulunmaması cihetiyle etrâfa tebevül ve tagavvüt etmekte olduklarından sıhhat-ı umûmiyeyi dahi ihlâl edeceği âşikâr idüğinden bunlar Dersaâdetçe iskân olunacaklar ise devâir-i belediyelerden en müzdehim ve galebelik olan birinci dâirede bunların iskânına bir mahall tahazzur edilemediğinden üçüncü dâire dâhilinde bir mevki'a iskân ettirilmesi ve şimdilik bulundukları mezkûr harâbeden hemen tahliyesiyle hem kendilerinin sıhhatı muhâfaza ve hem de sıhhat-ı umûmiyenin muhâfazası lüzûm mühimmenin arzına müsâberet kılındı. Ol bâbda emr ü irâde efendim hazretleinindir.

Fi 7 Teşrinievvel sene 324

Birinci Dâire Heyet-i Sıhhiyesi Reisi

Mühür

Seri'an leffiyle takdîm

Belge No: DH. MKT., Dosya 2641, Gömlek 26 (2/1)

Tarih: 13 Teşrinievvel 1324 R. (26 Ekim 1908 M.)

  hrem  neti

Mektub   Kalemi

Aded 553

Dâhiliye Nezâret-i   liyesine

At  fetl   Efendim Hazretleri

Erzurum vilâyetine t  bi   Bayburd ahâlîsinden ve   eyhbizinl   aşîreti mens  b  ninden olup Ramazân'dan     gün evvel Dersaâdet'e gelmiş ve Tavuk pazarı civârında demirciler içerisinde münhedim   ad  rcı h  n   arsasına nasılsa yerleşmiş olan ve tese'  l tarîkiyle te'mîn-i ma   ete çalıştıkları bittahkîk anlaşılan     yüz nüfusa karîb otuz     hâne halkının mezkûr arsada devâm-ı ik  metlerinin mahz  r-ı sıhh  sinden ve bunların isk  n   i   n münâsib bir yer olmadığından bahisle seri'an oradan çıkarılmaları lüzûmu mutazammın heyet-i sıhhiye reisi Asım Paşa tarafından verilip dâire-i mezkûre m  d  riyetinden b   tezkire gönderilen rapor leffen takdîm kılındı, merk  mların bu sûretle Dersaâdet'de ibk  ları mink  lli'l-v  c  h d  'i-i mah  zir olduğu cihetle bunların seri'an memleketlerine i'z  m   husûsunun Zabtiye Nezâret-i   liyesi'ne emr    i    r  yla berâber böyle tese'  l tarîkıyla Dersaâdet'e gelmek isteyen taşra ahâlîsinin az  metlerine müsâade olunmaması ve bir i   ta'k  b etmek veya bir sanat ve tic  rete s  l  k ile te'mîn-i ma   et eylemek üzere Dersaâdet'e gelip avdet edecek olanların belediye ve z  b  taya b  r olmaksızın avdetleri hakkında te'm  n  ta rabt olunmaları münâsib olacağından ona göre vil  y  ta tebliğ keyfiyet buyurulması man  t-ı müsâade-i   liye-i nez  retpen  h  leridir. Ol bâbda emr    irâde hazret-i men leh-  l emrindir.

Fi 30 Şabân sene 326 ve fi 13 Teşrinievvel sene 324

  hrem  n  

Bende

  mza

Belge No: Y. A. HUS., Dosya 419, Gömlek 35 (2/1)

Tarih: 10 Ağustos 1317 R. (23 Ağustos 1901 M.)

Bâb-ı Âlî

Dâire-i Sadâret-i Uzma

Mektûbî Kalemi

Aded

Musul vilâyetinden vârid olan şifreli telgrâfnâme hâlli

Seyyid Ahmed Efendi'nin kaymakam vekâletine ta'yin edilmiş olmasından dolayı iki üç ay evvel Raniye ve Köysancak kazâlarında vukû'a gelen şekâvetlerine iştirâk etmemelerine mebnî Köprü kasabasıyla etrâf kurâsı ahâlîsine muğber olan Bzinî eşirrâsının ahâlî-i merkûmeyi yağma etmek fikriyle piyâde süvârî başlarına topladıkları haşerât ile o havâliye hücum etmek üzere bulundukları istihbâr kılınması üzerine bu gibi hilâf-ı marzî-i âlî ahvâl ihdâsından külliyyen mücânebet etmeleri zımnında Bzinî aşâiri rüesâsına nesâih-i müessire icrâsı zımnında mahalline teblîğât-ı lâzime icrâ kılınmıştı. Kerkük mutasarrıfı ile kumandanlığından şimdi alınan telgrâfnâmelerde eşkiyâyı mezkûrenin tecâvüzâtından ahâlî-i kurânın muhâfazasına aid tedâbir-i mâni'a ittihâzı zımnında Kerkük tabur ağası refâkâtıyla sevk edilen bir miktar asâkir-i şâhâne ile jandarmaya eşirrâyı merkûme evvelki akşam tesâdüfle isti'mâl-ı silâha ve asâkir-i şâhânedan bir neferi parmağından ve jandarmalardan birinin atını boynundan ve ester-süvârdan birinin esterinde göğüsünden cerha cür'et etmiş olmasından naşî bil'mukâbele vukû'bulan musâdemede sâye-i kudretvâye-i hazret-i pâdişâhîde eşkiyâdan üçü maktûlen ve dördü mecrûhen ve on ikisi de hayyen derdest edilip kusuru ta'kîb edilmekte bulunmuş olduğu bildirilmekle rüesâyı eşirrâyı nesâih ve vesâyâyı müessire icrâ ve sûret-i musâdeme ile isti'mâl-i silâh mecbûriyetinin derecesini tahkîk etmek ve âtîsi için tedâbir-i lâzime ittihâz eylemek üzere cihet-i askeriyeden ta'yin edilecek müstaid bir zâbıtla berâber mutasarrıf-ı mumâileyhin hemen mahall-i vak'aya azîmet etmesi zımnında teblîğât ifâ ve bu misillü mugâyir-i rızâyı âlî ahvâlin men'i tekerrürü esbâbının istikmâli için mezkûr mutasarrıflıkla eşkiyâyı vesâyâyı lâzime icrâ kılınmış ve sâye-i âsâyışvâye-i hazret-i hilâfetpenâhîde oraların huzûr ve âsâyışının te'mîn ve takviyesi vesâilinin istikmâliyle iştiğâl edilmekte bulunmuş olduğu ma'rûzdur ol bâbda. Fi 10 Ağustos sene 317

Musul Valisi

Nazım

Belge No: DH. TMIK. M., Dosya 120, Gömlek 24 (1/1)

Tarih: 22 Şubat 1317 R. (07 Mart 1902 M.)

Telgrâfnâme

Musul'dan

Kuruçeşme'ye

Dâhiliye Nezâret-i Celîlesine

Şeyhbizini eşkiyâsının Köysancak ve Erbil kasabaları civâr köylerine varıncaya kadar taarruz ettiklerinden ve yolcuları soyduklarından bahisle gönderilecek zabtiyelere kuvve-i ezzahr olmak üzere seksen yüz nefer askerin terfiki Kerkük mutasarrıflığından iş'âr edilmesine mebnî Köysancak ve Erbil kaymakamlarıyla zâbıta me'mûrlarından keyfiyet isti'lâm ve mahsûs adam i'zâm ile tahkîkât icrâ ettirildiğinde Hamavendlîler'den Abülkerim ve Şeyhbizinî aşîretinden Esad ve birâderi Tevfik nâm kimesneler on iki re's ester ahz etmişler ise de bil'istirdâd eshâbına verildiği ve öyle yüz kişilik müfreze sevkini mücîb bir hâl olmadığı anlaşılmıştır. Ol bâbda. Fi 22 Şubat sene 317

Musul Valisi Reşid

Belge No: DH. TMIK. M., Dosya 135, Gömlek 34 (1/1)

Tarih: 17 Teşrinievvel 1318 R. (30 Ekim 1902 M.)

Telgrâfnâme

Musul'dan

Dersaâdet'e

Dâhiliye Nezâret-i Celîlesine

Şeyhbizini aşîreti eşkiyâsı Köprü'den Erbil'e giden Bağdad ve Kerkük

kârbânı üzerine hücûm ile altı yük götürürken Girde Sûvâr kârbânına tesâdüf ile beynlerinde vukû‘bulan musâdemede şakî-i meşhûr Bâpîr Dervîş Ömer maktûl oldukları ve Köprü’den yetişen kuvve-i zâbitanın gayretiyle emvâl-i mağsubenin istirdâd edildiği Kerkük mutasarrıflığından bildirilmiş ve mütecâsirlerin behemehâl ta‘kîb ve derdestle Şeyhbizinîlerin mükerrer ve teâkub eden bu gibi ef‘âl-i şekâvetkârânelerinin şedîden men‘i mutasarrıf vekâletine yazılmış olmağla arz-ı ma‘lûmât olunur. Fi 17 Teşrinievvel sene 318

Musul Valisi Nurî

Belge No: DH. TMIK. M., Dosya 127, Gömlek 4 (1/1)

Tarih: 11 Haziran 1318 R. (24 Haziran 1902 M.)

Bâb-ı Âlî

Dâire-i Umûr-i Dâhiliye

Mektûbî Kalemi

Aded

Musul vilâyeti vekâletinden alınan şifre telgrâfnâme

Kerkük mutasarrıflığı vekâletinden gelen telgrâfnâme zîre naklen arz olunur ol bâbda. Fi 10 Haziran sene 318

Vali Vekili Reşid

Sûret

Köysancaklı Hama Ağa ile Şeyhbizinîler meyânelerindeki münâza‘a def‘ ve izâlesi ve icâb edenlerin te‘dîb ve terbiyesi hakkında geçen seneki vak‘adan evvel mahallî kaymakamlığından mutasarrıflığa vukû‘bulan iş‘âra ehemmiyet verilmemesi yüzünden Hakrân nâhiyesi ve etrâf-ı şehir karyesi ihrâk ve yüzü mütecâviz nüfusu katl ve ahâlînin emvâl ve eşyâları yağma olunduktan sonra o cihete azîmet eden mutasarrıf-ı sâbık Osman Paşa Şeyhbizinî Yusuf ve Binaluka ve Tevfik Ağaları Şavgîr karyesine celb ve bir iki saat kadar kendileriyle hafıyyen mülâkât edip eşkiâyı merkûme mahallerine ve mutasarrıf-ı mumâileyh Köysancağ‘a avdet eyleyerek feryâd ve şikâyetten bulunanların tard ve tahkîr edildiği ve bu esnâda

birtakım paralar da alındığı şüyû‘ bulunmakla eşkiyâ cür’etlenip eskisinden ziyâde katl-i nüfus ve ihrâk-i karyeye sebebiyet verildiği vukû‘ât-ı ahîre üzerine kazâ-i mezkûre gidip fikr-i sâbıkını te’yid ve hastalığını bahâne ile avdet eylediği ve bu ahvâlin kaymakam Hacı Saîd Efendi ile mezkûr kazâlar ahâlîsinden tedkîk olunursa tahakuk edeceği jandarma yüzbaşısı Ağa tarafından verilen varaka-i mahtûmede ifâde olunması üzerine varaka-i mezkûrenin çıkarılan sûreti tahkîk me’mûruna tevdi‘ edildiği gibi bu bâbdaki ma’lûmâtın beyânî husûsunun dahi Erbil’de bulunan kaymakam Hacı Saîd Efendi’ye yazıldığı mar’rûzdur.

Fi 9 Haziran sene 318

Komisyona fi 11 Haziran sene 318

Belge No: DH. TMIK. M., Dosya 125, Gömlek 39 (65/1)

Tarih: 08 Şubat 1318 R. (21 Şubat 1903 M.)

Sayfa 1

Telgrâfnâme

Musul’dan

Der‘aliyye’ye

Dâhiliye Nezâret-i Celîlesine

C fi 30 Kanunusânî sene 318. Dizeyiler’le Şeyhbizinî aşîreti arasındaki musâdeme ağnâm nehbinden mütevellid olup mahallince sevk olunmuş olan müfrezeyle Dizeyiler cânibinden bazı mertebe-i muhâlefet vaki‘ olmuş ve bu da me’mûriyet cânibinden i‘zâm edilmiş kuvve-i kâfiye sevkine teşebbüs olunmuş ise de Kerkük mutasarrıfı ve Erbil kaymakamı mahalline i‘zâm kılınarak tahkîkât icrâ ve ahîren Muhsin Paşa hazretleri de Süleymaniye’den fırka merkezi olan Kerkük’e gelerek mezkûr aşîretler rüesâsından üç kişi davet ve celb ile Kerkük mutasarrıflığından vârid olup sûreti zeylen takdîm kılınan fi 3 Şubat sene 318 tarihli telgrâfnâme mûcibince meselenin müşârûnileyh tarafından hall ü tesviye edilmiş olduğu mar’rûzdur. Fi 5 Şubat sene 318

Musul Valisi Nurî

Sûret

C fi 1 Şubat sene 318. Dizeyi rüesâsı Hacı Fârs ve İbrahim Bâiz ile Şeyhbizinî reisi Hacı Yusuf Ağalar merkez-i livâyâ gelerek Ferîk Paşa hazretleriyle eşirrâdan Neftçizâde Ahmed Bey ve Müftî Şeyh Alî Efendizâde Emin Efendiler huzûrunda musâlahaları bil'icrâ iki aşîretin ahîren yekdiğerinden nehb eylemiş oldukları emvâl ve mevâşînin yekdiğerlerine red ve tarafeyn maktûllerinin diyetlerinden sarfınazar ettiklerine ve evvelki meselelerinden dolayı icrâyı te'lîfleri emrinin vurûduna kadar aşîretince bir gûnâ tecâvüzât ve hilâf-ı rızâyı âlî hâlât vukû'a geldiği takdirde o yüzden tertîb edecek mes'ûliyet kâmilten taraflarına aid

Belge No: DH. TMIK. M., Dosya 125, Gömlek 39 (66/1)

Sayfa 2

Olaçağına dâir tarafeynden ve asâkir-i şâhâneye bir gûnâ hakârât edildiği bittahkîk tebeyyün eder ise fâ'illerini cânib-i hükûmete teslîm edeceklerine müteahhid bulunduklarını ve etmedikleri hâlde tevlîd edecek mes'ûliyet ve mücâzâtı kabûl eder olduklarını mubîn Dizeyi reisleri mumâileyhima Hacı Fâris ve İbrahim Ağalar'dan alınan iki nüsha senedâtın birer nüshası hıfızla diğér iki nüshası Ferîk Paşa hazretlerine tevdî' olduğu ve gâib olan mîrî istid'â el'ân bulunup tûfengler dahi te'mîn edildiği cihetle Dizeyi içinde harekât-ı askeriyye şimdilik lüzûm kalmamasına binâen Erbil'de tahaşşüd eden asâkir-i şâhânenin aldırılması Ferîk Paşa hazretleriyle kararlaştırılmış olduğundan evvelce vukû'bulan tecâvüzâtтан dolayı tarafeyn-i husûmunun eşkiyâsı sûretiyle te'lîfleri emrinin tesrî' istihsâlî her hâlde merhûn-i emr ü irâde-i devletleridir.

Belge No: DH. TMIK. M., Dosya 157, Gömlek 10 (1/1)

Tarih: 10 Haziran 1319 R. (23 Haziran 1903 M.)

Hazine-i Hâssa-i Şâhâne

Emlâk-ı Hümâyûn İdâresi

Aded

Sûretidir

Şeyhbizinî ve diğér aşâirin Girde Sûr karyesine vukû'bulan hucûm ve

tasallutlarından ve ikâ' ettikleri katl ve nehb gibi cerâimden bahis ile menhûbâtlarının istirdâdı hakkında yiğirmi dört karye muhtârân tarafından mütekaddim arzuhâlin leffen gönderildiği beyân-i âlisiyle bu bâbdaki ma'lûmât mütâlaanın ve hükümetçe edilen muâmelenin arz ve iş'ârı ve mezkûr arzuhâlin iâde ve tesyârı şerefvârid olan yiğirmi beş numaralı ve 22 Nisan sene 319 tarihli emirnâme-i âlî-i nezâretpenâhîlerinde emr ü irâde buyurulmuştur.

Eshâb-ı istid'â Dizeyi aşîretinin Şemâmik emlâk-ı hümâyûn şûbesinde mütevattın ileri gelenlerinden olup aşîret-i mezkûre ânîfû'l-arz Şeyhbizinî ve müttetikler ile aralarında geçen ve bu sene iki def'a vukû'ât tahaddüs ettiği ve bunun için hükümet ile birçok muhâberât cereyân ettiği komisyon-ı âcizânemizce ma'lûm olmağla berâber bu kere de şukka-i mezkûrede vukû'bulan isti'lâma cevâben alınan tahrîrâtta gösterildiği vecihle meselenin esâsen esbâb-ı vukû'uyla bugüne kadar kesb ettiği zerin ve sûret-i mar'rûzât-ı âtiyeden ibâret bulunmuştur. Mezkûr Dizeyi aşîreti aşâir-i sâire gibi olmayıp umûmunun ve alelhusûs emlâk-ı hümâyûnda sâkin bulunanlarının sâye-i saâdet-i sâmiye-i hazret-i şehinşâhîde nâil oldukları servet ve sâ mân mukteziyâtından olarak mümkün mertebe-i âsâyiş ile imrâr-i hayâta meyli oldukları hâlde arasına aşâir-i mütecâvirenin ve husûsuyla Şeyhbizinîlerin bunları emvâl ve mevâşisine isâl-ı dest-i taarruz eylemeleri refte refte kesb-i tevessü' ederek binâenaleyh Dizeyiler'in aşâirce cârî olan muâmelelere kıyâm ve hareketlerine vesile olmuş, ve geçen sene evâilinde tarafeyn yekdiğeriyle çarpışıp bu sûretle birinci vukû'âtları zuhûra gelmiş ve fakat Kerkük livâ nice edilen teşebbüs netîcesinde me'mûriyet-i mahsûsa ma'rifetiyle tarafeynin istirdâd-ı emvâliyle sulhları icrâ edilmiş ise de arası çok geçmeksizin merkûm Şeyhbizinîler'in tekrâr tecâvüzüyle teceddüd eden muhâsama üzerine mülkiye kurâsından olan mezkûr Girde Sûr karyesinin vukû'âtı zuhûra gelmiş yani Şeyhbizinîler karye-i mezkûreden beş sürü ağnâm nehb eylemeleri üzerine emlâk-ı hümâyûndaki muhtarân ve ahâlî dahi Dizeyi nâhiyesine geçip orada tecemmu' eden Dizeyiler'e iltihâk eylemiş idi. Bunun için de bil'hâssa Kerkük mutasarrıfı Girde Sûr karyesine kadar bil'azîme icrâ-i tahkîkât ile avdet buyurduktan sonra bil'muhâbere evvel emirde Dizeyi rüesâsından Hacı Faris ve ba'dihi İbrahim Ağaları ve Şeyhbizinîler'den dahi Hacı Yusuf Ağa nâmında birisini merkez-i livâyâ celb ile oraca te'lîf-i beynlerine teşebbüs olunarak istirdâd-ı menhûbât ciheti dermeyân olunmaksızın yalnız musâlahaları icrâ olunmuştur. Vâki'an bunun üzerine tarafeyn hal-i sükûnetde kalıp şimdilik bir gûnâ hareketde bulundukları yoksa da bir taraftan Kerkük mahkemesi vukû'ât-ı mar'rûzadan dolayı birtakım eşhâsın taleb ve celbi muâmelesini dermeyân eylemesi diğre taraftan dahi mezkûr arzuhâlde gösterildiği vecihle takviye-i sulh ve müsâleme esâsen medâr olacak istirdâd-ı menhûbât muâmelesinin icrâ olunmaması gibi ahvâl ve muâmelât

sulh-i vâki'î haleldâr ederek bunların bil'âhire yine yekdiğeri aleyhine kıyâmlarını mûcib olacağı pek da ihtimâldan baîd görünmemekte olduğunun ve bermûcib-i irâde mezkûr arzuhâlin leffen îade ve takdîm kılındığının arzına cür'et olunur ol bâbda. Fi 10 Haziran sene 319

Belge No: DH. TMIK. M., Dosya 122, Gömlek 59 (1/1)

Tarih: 27 Mart 1318 R. (09 Nisan 1902 M.)

Bâb-ı Âlî

Dâire-i Umûr-i Dâhiliye

Mektûbî Kalemî

Aded

Musul vilâyetinden alınan şifreli telgrâfnâme

Beş gün mukaddem Kerkük mutasarrıflığından gelen telgrâfnâmede Kerkük sancağı merkezine tâbi' Köprü nâhiyesinde bulunan Şeyhbizinî aşîretinin Sâlihî aşîretiyle altı saatden beri musâdeme ederek elân devâm etmekte olduğu ve tarafeynden maktûl ve mecrûh olmadığı beyâniyle Kerkük'ten tedârik edilen zabtiyeye yiğirmi nefer asâkir-i şâhâne terfîk edilerek gönderildiği bildirilmiş ise de altı saat devâm eden musâdemede maktûl ve mecrûh vukû'bulmadığının beyân kılınması te'yin-i mâhiyeti iş'âr ettiğinden tahkîkâta lede-l-ibtidâr mezkûr aşîretler beyninde öteden beri münâzi' fihi olan bazı husûsâtın nâhiye müdürî ma'rifetiyle tesviye ve beynleri te'lîf edilerek tanzîm olunan sulh senedinin livâya gönderildiği tahakûk etmesine nazaran Kerkük mutasarrıfı Osman Paşa'nın beyhûde asker sevk ve mübâlağalı iş'ârât ile emsâli misillü ortalığı velveleye verdiği anlaşılmış ve esbâb-ı izâh ve te'kid dahi edildiği hâlde cevâb vermemiş olduğundan Kerkük'e avdet etmek üzere bulunan mektûbî-i vilâyet Samî Efendi'ye tahkîk etmesinin bildirildiği berâ-yı ma'lûmât mar'rûzdur fermân.

Fi 27 Mart sene 318

Vali Ahmed Reşid

Komisyonu fi 28 Mart sene 318

Belge No: DH. TMIK. M., Dosya 122, Gömlek 59 (4/1)

Tarih: 15 Nisan 1318 R. (28 Nisan 1902 M.)

Bâb-ı Âlî

Dâire-i Umûr-i Dâhiliye

Mektûbî Kalemi

Aded

Musul vilâyetinden gelen şifreli telgrâfnâme

C 10 Nisan sene 318. Bu bâbda mektûbî-i vilâyetden vârid olan telgrâfnâme aynen zîrde ma'rûzdur. Fi 11 Nisan sene 318. Reşid

Sûret

Kerkükçe istitlâ'ât-ı çâkerânem Köprüce alınan ma'lûmât ile mûnderic olarak anlaşılan hakîkata göre Şeyhbizinî aşîretinin Sâlihî ve Beyâtî aşîretleri üzerine hücum ile altı saatden beri devâm etmekte olduğuna dâir Köprü müdürinden bir zabtiye neferinin ifâdesine atfen Kerkük mutasarrıflığına yazılan telgrâfî mutasarrıf Paşa istishâb ile müfreze sevki için Muhsin Paşa hazretlerinin konaklarına azîmet etmiş. Bir zabtiye neferinin ifâdesine ma'tûf olan iş'âra itinâ câiz olmayacağı paşa-yı müşârünileyhle orada hâzır bulunan nâib-i livâ cânibinden ifâde edilmekten nâşî mutasarrıf paşa telgrâfhâneye azîmetle müdürîyet-i mezkûreden istizâh-i mâdde ve müdür de telgrâf münderecâtını te'yid eylediği cihetle mutasarrıf tekrâr paşa-yı müşârünileyhiye mürâcaatla Köprü'ye yigirmi neferin müfreze-i askeriye yedi sekiz zabtiye gönderilmiş ve bunlar muvâsalatlarında Sâlihî ve Beyâtî aşîretinden iki yüz kişi müctemi' olduğunu görmüş ve fakat bir gûnâ musâdeme vukû'bulmadığı anlaşılmış ve jurnallerini o yolda vermiştir. İşbu ictimâ' Şeyhbizinî aşîretinin onlardan nehb eylediği iki merkebi istirdâd maksadına mebnî bulunmuş olup mezkûr merkeblerin ise nehb eylediği anda dört atlı tarafından bitta'kîb bilâ münâzaa ve musâdeme istirdâd edilmiş ve müdür-i mumâileyh de müfreze istishâben gitmiş olmasından nâşî iki aşîret rüesâsı bil'celb beynleri te'lîf olunmuş idüğü ve münâzaa ve musâdeme vukû'unun kat'iyen asl ü esâsı olmadığı mar'rûzdur.

Komisyon fi 15 Nisan sene 318

Belge No: DH. TMIK. M., Dosya 125, Gömlek 39 (33/1)

Tarih: 03 Mayıs 1318 R. (16 Mayıs 1902 M.)

Bâb-ı Âlî

Dâire-i Umûr-i Dâhiliye

Mektûbî Kalemi

Aded

Kerkük mutasarrıflığından alınan şifreli telgrâfnâme

Şeyhbizinî aşîretiyle Köysancak ve Raniye aşâiri beyinde vukû'a gelen fenâlığın tevessü'üne meydân kalmamak üzere fırkadan i'zâm kılınan asâkir-i şâhâne ile kulunuzun da hareketim evvelce arz kılınmış idi. Asâkir-i şâhânenin Köysancağ'a muvâsalatıyla berâber aşâirin her biri mahallerine çekilmekle münâzaa bertaraf olmuş, aşâir de peyderpey İran hudûdunda vâki' Kûhistân'a çekilmeğe başlamış, ve bu def'a da tarafeynden otuz maktûl yigirmi kadar mecrûh vukû'bulduğu gibi on bir köyde iki câmi' ile yüz altmış dört hâne ihrâk ve bir miktar emvâl de nehb edilmiş, ve Dizeyi aşîretiyle Şeyhbizinîler beyinde vukû'a gelen ikinci def'ada dahi tarafeynden on sekiz maktûl ve on üç kadar mecrûh vukû'a gelip seksen hânedan ibâret bir köy ma'a câmi' tamamen ve diğer bir köyde dahi üç hâne ihrâk ve hayli miktar emvâl de gâret olunmuş ve gâret olunan emvâlin istirdâdı husûsu için kaymakamlar kurâya çıkarılmış ise de bu kadar vukû'âta sebeb her ne esbâba mebnî ise vali paşa hazretlerinin bir müddetten beri ma'rûzât-ı kemterâneme sem'-i i'tibâr ve ehemmiyet vermemesi olmuştur. Bu da evrâk-ı resmiye ile müsbittir, hatta Köysancağ'a muvâsalat-ı bendegânemden sonra bu kadar senelerden beri derdest edilmeyip ve adı firârda bulunan mahkûm ve maznûn yüzlerce eşhâsın ta'kîb ve derdesti çâkerlerine tahmîl birle bu bâbda nezd-i âcizimdeki dört zabtiye ile kazâda bulunan birkaç nefer piyâde zabtiyenin bu işe adem-i kifâyesine mebnî zâten böyle işler için teşkîl edilip merkez-i vilâyette bulunan ester süvâr zabtiyesinin bir müddetçik bu işte istihdâmına veyahut cihet-i askeriyeden bir müfreze-i râkibe-i kâfiyenin bu işe tahkîkine delâlet buyurulması çend def'a ihtâr kılınmış ise de buralarına asla sem'-i i'tibâr etmeyip yalnız zikr olunan eşhâsı derdest edilmediği hâlde mes'ûl olacağım sözüyle iktifâ etmesindeki hikmetin anlaşılamadığı ve birkaç günden beri ve savb-i bendegâneme ârz olan hastalığın istidâd etmesine binâen tabîb tarafından bâ rapor gösterilen lüzûm üzerine Kerkük'e avdet üzere bulunmuş isem de

vali-i müşârünileyhanın hakk-ı âcizîde göstermiş olduğu iğbirâr yüzünden devletin mutazarrır olmakta bulunduğu cihetle bunun bir çâresine müsâada buyurulması ma'rûzdur fermân. Fi 3 Mayıs sene 318

Kerkük Mutasarrıfı Osman

Belge No: DH. MKT., Dosya 2854, Gömlek 66 (2/1)

Tarih: 09 Haziran 1325 R. (22 Haziran 1909 M.)

Sayfa 1

Telgrâfnâme

Köysancak'tan

Der'aliyye'ye

Müsta'celdir

Dersaâdet'te Dâhiliye Nezâret-i Celîlesine

Hâl-i harâbiyete varmakta olan memleketimizin tehâlûkünü arz etmek üzere makine başına teşrîf-i sâmilîleri müsterhamdır.

Fi Haziran sene 325

Umûm millet nâmına Selim

Belge No: DH. MKT., Dosya 2854, Gömlek 66 (1/1)

Sayfa 2

Kaldığımız idâre-i hazıra-i istibdâddan hânümânlarımız söndü ticâretimiz yolları emniyetsizlikten kuruyup birçok tüccâr iflâsa çıktı. Elyevm harmân zamânıdır, kırk elli kadar bir şîrzime-i zâlîmeden ibâret olan Şeyhbizinîler elli beş harmân ihrâk bîgünâh kanlar heder ettiklerini ve maktûller ecsâdı parça parça ateşe atılmaktadır. Bu zulüm bu i'tisâfdan on sekiz karye harâb ve kusûrları mahvolmaktır. Bütün hıttâ-i Irakiye elyevm kasâbhâne hâlini almış ığdış şefkâtsiz bildiğimiz askerler eşkiyâların yed-i cellâdânesinde boğazlanıyor. Binbaşılar yüzbaşılar mülâzımlar sûret-i fecî'ada katl olunuyorlar. Hutût-ı askeriye nüfûz-ı hükümet

hemen kalmamıştır. Ufacık meseleler erkân-ı hâzıra-i hükümet nazr-ı istihfâf görür, büyük bir gâile açmadıkça atf-ı dikkat etmezler ve valilerimiz mutasarrıflarımız kaymakam ordu ve fırka kumandanlığımız me'mûriyet-i sâirelerimiz tevsî'-i ârâzî tezeyyüd-i servetten başka bir fikr-i ıslâh ve imrân beslemekte bulundukları elyevm sâbittir. Millet ağlanacak bir hâlde nevmîdiyettedir. Timsâl-ı hamiyet ve iffet

Belge No: DH. MKT., Dosya 2854, Gömlek 66 (1/2)

Sayfa 3

Bildiğimiz zât-ı asafânelerine şimdi bin kişilik bir cem'iyetle arz ve ilticâ ettik. Biz fukarâları destgîr olmalarını istirhâm etmekle ya ahâlî yaralı kalblerimizi tedâvî için ıslâhât-ı seî'a ifâsını ve paymâl olmuş hukûklarımızın istirdâdını tazarru' ediyoruz fermân.

Belge No: DH. MKT., Dosya 2854, Gömlek 58 (3/2)

Tarih: 10 Haziran 1325 R. (23 Haziran 1909 M.)

Dâhiliye Mektûbî Kalemi

Musul Vilâyetine Telgrâfnâme

Köysancak'ta Şeyhbizinîler'in harmânları ve katl ettikleri adamların ecsâdını yakmakta oldukları ve on sekiz karyeyi harâb ettikleri makine başına gelen Köysancak ahâlîsi tarafından beyân olunmuştur. Bu mâddeye dâir tarafınızdan şimdiye kadar iş'âr vukû'bulmaması esbâbının ve tecâvüzât-ı vâkı'aya karşı ne gibi tedâbire tevessül edildiğinin şimdi bildirilmesi ve herhalde men'-i taadiyât esbâbının istikmâli.

Belge No: DH. MKT., Dosya 2854, Gömlek 58 (1/1)

Tarih: 11 Haziran 1325 R. (24 Haziran 1909 M.)

Sayfa 1

Telgrâfnâme

Musul'dan

Dâhiliye Nezâretine

C fî 10 Haziran sene 325 Şeyhbizinî aşîretinden bazı kesân tarafından harmenleri ihrâk olunduğu Köysancak'tan Ahmed ve Cemîl vesâire tarafından evvlece vilâyete bildirilmesi ile bittahkîk mütecâsirlerinin hemen derdestleriyle haklarında muâmele-i kânûniye ifâsı Kerkük mutasarrıflığı vekâletine yazılmış idi. Köysancaklılar makine başına gelerek Şeyhbizinîler'in te'dîbi zımnında kuvve-i kâfiye sevk olunmadıkça telgrâfhânenen ayrılmayacaklarını mussiran beyân eylemeleri üzerine binbaşı Ahmed Bey kumandasında olarak kuvvetli bir müfrezenin sevk edildiği cevâben bildirilmiş olmasına göre ahâlî-i merkûmenin nezâret-i celîlelerine mürâcaatda bulunmaları her hâlde sevk olunan kuvvetin bu kere Hamavend ıslâhâtı için celbe tevessül olunmasına münbais olacağı şüphesiz ise de tahkîkât-ı âcile ifâsıyla muktazâyı hâlin ifâ ve neticesinin

Belge No: DH. MKT., Dosya 2854, Gömlek 58 (1/2)

Sayfa 2

İnbâsı bu kere de mezkûr mutasarrıflığa yazıldı. Alınacak cevâb arz olunur fermân.

Fi 11 Haziran sene 325

Musul Valisi Reşid

Belge No: BEO., Dosya 408, Gömlek 30574 (2/1)

Tarih: 15 Zilkade 1311 H. (20 Mayıs 1894 M.)

Umûm Erkân-ı Harbiye Dâiresi

Dördüncü Şubesi

233

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki

Hamavendler'den yüz atının Şeyhbizinî aşîretinin meskûn oldukları Tibke ve Kara Sâlim karyelerine hücum ederek bir kadın ile zükûrden bir şahsı cerh ve birçok emvâl ve mevâşî gasb eyledikleri ve bundan dolayı tecemmu' eden iki taraf muhâsımlarının hemen yekdiğeriyle çarpışmak üzere oldukları beyâniyle bir bölük ester süvârın sevkine Musul vilâyetinden lüzûm gösterilmesi üzerine vak'anın kesb-i

cesâmet etmeksizin hemen önünün alınması her neye mütevakkıf ise icâbının sür'at icrâsıyla haysiyet-i askeriye'nin muhafazası zımnında on ikinci fırka kumandanlığı vekâletine emr i'tâ edildiği altıncı ordu-i hümayûn müşîriyet-i celîlesinden vârid olan telgrâfnâmede beyân ve izbâr olunmuş. Ve işin tevessü'üne meydân verilmemesi için icâb edenlere vesâyayı ekîde icrâsı cevâben müşîriyet-i müşârünileyhaya tavsiye ve iş'âr kılınmış olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i veli-ül emrindir.

Fi 15 Zilkade sene 311 ve fi 8 Mayıs sene 310

Serasker

Bende

Rıza

Belge No: BEO., Dosya 529, Gömlek 39661 (3/1)

Tarih: 23 Teşrinisani 1310 R. (05 Aralık 1894 M.)

Musul emlâk-ı hümayûn komisyonu riâyasetinden çekilen 23 Teşrinisani sene 310 tarihli şifreli telgrâfnâmenin sûret-i mahlûlesidir.

Hamavendler'le adavet-i sâbıkaları gittikçe teşeddüd etmekte bulunan Şeyhbizinî aşîretiyle İsmail Uzerî aşîreti birleşip iki bini mütecâviz atlı ve piyâdeler şehir-i hâli yiğirmi ikinci Salı günü alessesher Ağçalar emlâk-ı hümayûn kurâsını ablûka ve cümle mevâşî ve emvâl-i beytiyeleri gâretle nâhiye müdürü Hamavend Said Ağa'nın hânesi ihrâk ve kolcu Fethullah Efendi'nin hayvân ve eşyâsını nehb ettikleri ve üç saatten beri kurşun tanelerini yağmur gibi yağdırmakta oldukları ve oraları adetâ yevm-i mahşer hâlini kesb ederek bîçâregânın cez' ü fez'leriyle ayyuka çekmekte bulunduğu ve kendileri hâlâ muhâsarada bulundukları ve ahvâlî netîcesi pek vahim olacağı cihetle Çamçamâl'daki nizâmiye taburundan bir bölüğün Ağçalar'a sür'at i'zâmı vücûb-i şedîd tahtında idüğü beyâniyle icrâyı icâbı Musul'a avdet etmek üzere Çamçamâl'a uğrayan Orman müfetişiyle mezkûr Ağçalar muâvinliğinden ve Serçinâr şubesinde bugün alınan üç kıt'a telgrâfnâmede kemâl-ı ehemmiyetle iş'âr olunmasına mebnî taht-ı muhâsarada bulunan zürrâ'-ı seniyyenin istihlâsı için icâb eden bir kuvve-i kâfiyenin ala cenâh el-isti'câl hemen sevkîyle aşâir-i müctemi'enin dağıtılması ve âsâyış ve emniyet-i mahalliyyenin kâmilan iadesi ve mağsûbâtın tamamen istirdâdî esbâbının istihlâsı zımnında Musul vilâyetine ve o yolda fırka kumandanlığına emr-i serî i'tâsı icâbında altıncı ordu müşîriyetine

teblîğât-ı lâzime arz ve ifâ olunduğu komisyon kararıyla berây-ı ma'lûmât arz olunur.

Belge No: Y. PRK. UM., Dosya 43, Gömlek 102 (1/1)

Tarih: 18 Cemâziyelevvel 1316 H. (04 Ekim 1898 M.)

Süleymaniye sancağı mutasarrıfı Abdullah Paşa kullarından şifre

Süleymaniye livâsına mülhak Hamavend ve Kerkük sancağına tabi' Şivan ve Şeyhbizinî aşîretlerinin dört aydan beri meyânelerinde devâm eden mukâtele ve muhâsamanın ittihâz olunan tedâbir-i sâ'ibe üzerine sâye-i kudretvâye-i hazret-i padişahîde aşâir usûlüne tevfikân beynleri te'lif olunmuş ve bir daha tekerrür etmemek üzere kendilerinden hükümet nâmına sened alınarak vilâyete takdîm edilmiş ise de ancak eben an-cedd sâdıkâne sebkat eden hidemât-ı âcizâneme ilâve olarak aşîreteyn-i mezkûreteynin birbirlerine hemcivâr bulunmaları ve tarafeynin dahi silahşör ve cem'iyet-i kesîreye mâlik bulundukları hasbiyle bu gibilerin artık bil'ahire nâire-i fesâdı iş'âl ve âsâyış-i tebe'ayı ihlâl eyleyecek harekâta tasaddî etmemek ve âsâyış-i vâkı'a mütemâdiyen devâm eylemek üzere iki yüz ester süvâr asâkir-i şâhânenin terfîk ve mülhakatı kaymakam ve müdîrliklerine mahallî ashâb-ı vukûfundan muktedir ve mücerreb'el-etvâr zevâtından intihâb olunacakların ta'yinine irâde buyurulması ve ahâlî-i mahalliye'nin dahi berâberce bulundurulduğu hâlde her iki livânın âsâyışinin tamamîyet-i istikrârının ve hukûk-ı hazinenin muhâfazası şerâit-i ma'rûza ile müteahhidim fermân. Fi 18 Cemâziyelevvel sene 316 ve fi 22 Eylûl sene 314.

Mutasarrıf

Abdullah

Belge No: DH. TMIK. M., Dosya 102, Gömlek 24 (2/1)

Tarih: 26 Şevval 1318 H. (16 Şubat 1901 M.)

Umûm Erkân-ı Harbiye Dâiresi

Dördüncü Şubesi

1660

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki

İran'a savuşup ahîren avdet eden Şeyh Hamid ve refikleri Hamavendlîler'e dehâlet ve bil'ittifâk Şeyhbizinî ve Şivân aşîretlerine karşı hazırlık görmekte oldukları istihbâr edildiği Süleymaniye kumandanlığı vekâletinin iş'ârına atfen on ikinci fırka kumandanlığı vekâletinden ve mirlivâ saâdetlü Yusuf Paşa'dan iş'âr olunması üzerine Talabanîler'e iştirâk etmemek için Hamavend rüesâsına vesâyâ icrâ ettirilmesi zımnında Musul vilâyetine teblîğât-ı lâzıme icrâ olunduğu gibi iktizâ eden tedâbirin ittihâzıyla mugâyir-i rızâyı âlî ahvâla meydân verilmemesiyle berâber keyfiyetin peyderpey bildirilmesi dahi mezkûr fırka kumandanlığı vekâletiyle paşayı mumâileyhi cevâben iş'âr kılındığı hâvî altıncı ordu-yı hümayûn müşiriyet-i celîlesinden alınan telgrâfnâmenin hallî sûreti leffen takdîm kılınmış olmağla Ol bâbda emr ü fermân hazret-i veli-ül emrindir. Fi 26 Şevval sene 318 ve fi 3 Şubat sene 316

Serasker

Bende

Rıza

Belge No: DH. TMIK. M., Dosya 230, Gömlek 42 (1/1)

Tarih: 11 Eylül 1322 R. (24 Eylül 1906 M.)

Bâb-ı Âlî

Dâire-i Umûr-i Dâhiliye

Mektûbî Kalemî

Aded

Musul vilâyetinden alınan şifre

Ma'rûzât-ı sâbıkaya bir lâhika-i muhtasaradır. Birtakım kurâyı yağma ve gâret ve birçok nüfusun da katline cür'et eylemelerinden dolayı cânib-i hükümet-i seniyyeden müfrezelerle ta'kîb edilmekte bulunan Hamavend ve Şeyhbizinî eşirrâsından bazıları gördükleri tazayyukât-ı şedîde üzerine Süleymaniye'de Kâk Ahmed Efendi'nin merkadına ilticâ ederek Şeyh Said Efendi hazretleriyle birâderi

nakîb Şeyh Marûf vesâir sanadid mazhar-ı himâye ve sahabetleri olmakta bulundukları ve şu sûretle merkad-ı mezbûrun eşkiyâ ve erbâb-ı cinâyet için melce' ittihâz edilmiş olmasından dolayı icrâât ve ta'kîbât-ı hükümetin haleldâr olduğu iş'ârât-ı mütevâliye-i mahalliye üzerine bu kere de arz olunur fermân. Fi 11 Eylül sene 322

Vali Mustafa

Komisyonu fi 12

Belge No: DH. H., Dosya 45, Gömlek 20 (2/1)

Tarih: 18 Şevval 1332 H. (09 Eylül 1914 M.)

Harbiye Nezâreti

Tahrîrât Dâiresi

Muharrerât Kâlemî 656

Dâhiliye Nezâret-i Celîlesine

Devletlü Efendim Hazretleri

Mensûb bulunduğu Bizinlî aşîretinin yüz seneden beri iskân eylemekte olduğu Erzurum vilâyetine tâbi' Bayburd kazâsının Kub Dağı civârında vâki' Yiyne nâm mahallin aşîret gençlerinin askere alınmaları üzerine mahalli kaymakamlıkça ellerinden nez' olunduğu ve çoluk çocuklarının perîşân kaldıklarını istihbâr eylediğinden bahisle mahall-i mezkûrun kemâkân kendilerine tahsîsi istirhâmını mutazammın Mercân'da mukîm Cafer bin Şaban imzâzıyla makâm-ı âciziye tevdî' olunan arzuhâlin leffen savb-ı dâverîlerine takdîm kılınmış olmağla ol bâbda emr ü fermân hazret-i men leh-ül emrindir. Fi 18 Şevval sene 332 ve fi 27 Ağustos sene 330

Harbiye Nâzırı

Erkân-ı Harbiye-i Umûmiye Reisi Nâmına

Müsteşâr Vekili

İmzâ

Belge No: A. DVN., Dosya 39, Gömlek 40 (1/1)

Tarih: 24 Ramazan 1264 H. (24 Ağustos 1848 M.)

Saâdetlü Efendim Hazretleri

Bu kulları Şeyhbizinli aşîretinden Ömer oğlu Salih nâm kulları olup ehl-i ırz makûlesinden ve kendi hânemin umûruyla meşgûl fukarâ gürûhünden iken yine aşîretimizden Birkeş oğlu Mehmed nâm kimesne âher kimesnenin bir kızını alacak olmağla merkûm Mehmed senin akrabândan bulunmak melâbesesiyle kızı mutâlaba etmekte senin oğlunun re'y var diyerek hâlen müdür-i aşîretimiz olan Beşşâr Bey bi gayr-ı hak hânemi basıp bin kuruşluk bir re's esbimi ve üç yüz elli kuruşluk bir gümüşlü tüfengimi ve yetmişer kuruşluk iki aded şâlımı ve yüz elli aded akçemi ve iki re's kısırağımı ve iki tane at kepçemi kendisi ve karındaşı Ömer Fuzûlî gasb ve ahz eyleyip ve ehl ve iyâlimi ve çocuklarımı darb ve her birini bir dağa kaçırıp sefil ve sergerdân ve kendimi kılıç ile döküp iki aded dişimi dahi ihrâc ederek zulm-ı sarîh ve gadr-ı külli eylediğinden başka yine aşîretimizden Arab Karin'in oğlu Süleyman nâm kimesneyi tahrîk ederek iki re's öküzümü sürdürüp öküzlerimi merkûm Süleyman zimmetinde bulup matlûb eylediğimde merkûm Süleyman dahi merkûm Beşşâr Bey'in re'yiyle beni darb-ı şedîd ile darb ederek helâk derecesinde götürmüş ve mîr-i merkûmun bir gûnâ tâğiyâne evzâ' etvârına tahammül olunmayıp ve bu zamân-ı madelet nişân hazret-i şehenşâhide bizim gibi fukarâ kulları böyle ayak altında bugüne hasârdîde olmak mugâyir-i rızâ-i âlî olduğundan mîr-i merkûmu huzûr-ı fâiz'ül-nûr-ı âlîlerine ihzâr veyâhut bir mübâşir kulları ta'yin buyurup hakkımı ihkâk buyurulmak niyâz veistirhâmı bâbında arzuhâle cesâret kılındı bâkî emr ü fermân lütf ü ihsân efendim hazretlerindir.

Bende Şeyhbizinî Aşîretinden

Ömer oğlu Salih

Kulları

İhkâk-ı hak olunmak üzere Vecih Paşa'ya tahrîrât

Belge No: DH. TMIK. M., Dosya 125, Gömlek 39 (10/1)

Tarih: 14 Mayıs 1318 R. (27 Mayıs 1902 M.)

Bâb-ı Âlî

Dâire-i Umûr-i Dâhiliye

Mektûbî Kalemi

Aded

Musul vilâyetinden alınan şifre telgrâfnâme

Süleymaniye mutasarrıflığı vekâletinden gelen telgrâfnâme aynen arz olunur ol bâbda. Fi 14 Mayıs sene 318

Vali Reşid

Sûret

Mahkûm ve şakî tanılan Şeyhbizinî eşirrâsından musâdere olunduğu fırka kumandanlığından beyân buyurulan bin yedi yüz re's ağnâmla yetmiş re's sığır ve inek ve on beş re's esb ve kısarak ve tay ve iki şinâyder üç aded Haseke tûfenginin aşîret-i merkûmenin sâl-i hâl ağnâm-ı mektûmeleriyle i'sâr ve vergi vesâireden olacak zimmetlerine mahsûben bil'fûrûht ismân-ı bâliğasının irâd-ı kaydı husûsu kumandan-ı müşârünileyhanın iş'ârı vecihle kararlaştırılmış ve mevâşî mezkûrenin Çamçamâl'dan celbi Bazyan kaymakamlığına yazılarak asâkir-i şâhâne ma'rifetiyle ayrıca gelip esb ve kısaraklarıyla buraca müzâyedeye bırakılmış ve tûfengler dahi redîf depoyuna teslim edilmekte bulunduğu mar'rûzdur.

Belge No: DH. SFR., Dosya 285, Gömlek 79 (1/1)

Tarih: 19 Mayıs 1318 R. (01 Haziran 1902 M.)

Telgrâfnâme

Musul'dan

Dâhiliye Nezâret-i Celîlesine

C fi 16 Mayıs sene 318 şifreli telgrâfnâme-i çâkerâneme zeyldir. Süleymaniye şube me'mûrundan gelip Musul emlâk-ı hümâyûn komisyonu riâsetinden tebliğ kılınan telgrâfnâme aynen arz olunur fermân. Fi 19 Mayıs sene 318

Musul Valisi Ahmed Reşid

Miralay Tevfik Bey kumandasındaki kuvve-i râkibe tarafından Şeyhbizini karyesiyle Serçinâr karyesi basılarak bin iki yüz re's koyun ve keçi ve kuzu ve beş çemender ve yiğirmi bir inek ve öküz ve beş kısarak ve Kend Ağaç karyesinden de ma'a kuzu beş yüz on koyun ve keçi ve altmış dört inek ve öküz ve on kısarak mevâşîleri ve Şu Diği karyesinin kâffe-i emvâl ve eşyâyı beytiyeleri zabt ve musâdere olduğu mütehayyiz ve mevâşî-i mezkûrenin bil'müzâyede satıla geldiği meşhûdât-ı vâkı'adan anlaşıldığı mar'rûzdur.

Belge No: DH. TMIK. M., Dosya 125, Gömlek 39 (15/1)

Tarih: 21 Mayıs 1318 R. (03 Haziran 1902 M.)

Bâb-ı Âlî

Dâire-i Umûr-i Dâhiliye

Mektûbî Kalemi

Aded

Musul vilâyetinden alınan şifre telgrâfnâme

Bazyan kaymakamlığından gelip zîrde arz olunan telgrâfnâmede dahi beyân kılındığı vecihle ahâlî-i mutî'anın Muhsin Paşa tarafından ahz ve Süleymaniye'de sattırılmakta ve ismânından zâbitânın tesviye-i maaşâtı istenilmekde bulunan hayvân ve eşyâyı beytiyeleri hakkındaki 16 Mayıs sene 318 tarihli telgrâfla isti'zân kılınan muâmelenin âcilen emr ü iş'âr buyurulması ma'rûzdur.

Fi 21 Mayıs sene 318

Musul Valisi

Reşid

Sûret

C 18 Mayıs sene 318. Serçinâr ve Kend Ağaç ahâlisinden tecemmülât-ı beytiyelerinden başka musâdere olunan iki binden mütecâviz ağnâm ve yüzden ziyade öküzleri olduğu bin yedi yüz re's ağnâm ve yetmiş üç re's öküzün senedi yüzbaşı Fazslı Efendi tarafından miralay Tevfik Bey'e verildiği ve bundan üç yüz

re's ağnâm ve yetmiş üç re's öküz Şeyhbizinî Reşid Ağa ve taallukâtının mâlî olup kusuru dahi ahâlî-I mutî'aya aid bulunduğu hafî ve celî bazı ahâlînin ifâde-i vâkî'asıyla tahkîkâtından teslîminde yalnız iki yüz doksan koyun ve keçi yetmiş üç re's öküz inek noksânı olduğu bunlardan başka Reşid Ağa'nın mâlî olup ayrıca ester süvâr mülâzımı Abas Ağa tarafından bâ sened kazâyâ teslîm olunmuştur. Livâdan verilen emr üzerine ağnâm-ı mezkûre dünkü gün livâyâ sevk olunduğu ma'rûzdur.

Belge No: DH. TMIK. M., Dosya 125, Gömlek 39 (57/1)

Tarih: 08 Cemâziyelevvel 1320 H. (13 Ağustos 1902 M.)

Umûm Erkân-ı Harbiye Dâiresi

Dördüncü Şübesi

1238

Ma'rûz-ı çâker-i kemîneleridir ki

Afv ve merhamet-i seniyye-i hazret-i pâdişâhiye mazhariyetlerini istid'â ve istirhâm eylemekte bulunan eşhâsı mahkûme ile Şeyhbizinî aşîreti reisi Reşid Ağa ve taht-ı tevkîfde bulunan Hama Ağa'nın hukûk-ı şahsiyeyi tesviye etmek şartıyla afv-ı âliye mazhariyetleri hâlinde Raniye aşâiriyle Şeyhbizinîler'in te'lîf-i beynleri kâbil olabileceği altıncı ordu-yı hümayûn müşiriyet-i celîlesinden bildirilmesi üzerine iktizâyı hâlin müşiriyet-i müşârünileyhaya li-ecli-il-tebliğ taraf-ı çâkerâneme emr ü iş'ârı fî 21 Temmuz sene 318 tarihli ve bin yüz kırık sekiz numaralı tezkîre-i âcizânemle huzûr-ı sâmi-i sadâretpenâhîlerine izbâr kılınmış idi. Müşiriyet-i müşârünileyhadan bu kere gelen telgrâfnâmede Akoyîler'le rüesâyı sâirenin ayrı ayrı cihetlere firâriyetleri ve mevkilerinin hudûd-ı İraniye'ye münâsebet ve civâriyeti cihetiyle ta'kîblerine devâm olduğu takdîrde hudûd boyunda uygunsuzlukların temâdisiyle aşâir-i merkûmenin aşâir-i İraniye ile ittihâdlerine sebebiyet vermekten başka bir netîce istihsâlî kâbil olamayacağından rüesâyı merkûme ile Köysancak mukâtele-i ma'lûmesinden nâşî ta'kîb edilmektd olan Resul Ağa'nın hukûk-ı şahsiyeyi tesviye etmek üzere afvılarına beynlerinin te'lîfi muvâfık-ı maslahat idüğü ferîk saâdetlü Muhsin Paşa hazretleri tarafından bildirildiği ve Resul ve Hama Ağalarla bu misillü rüesâyı sâirenin afvılarına dâir husûsâtta me'mûriyet-i mahsûsaları münâsebetiyle mutasarrıflık ve vilâyetlerle bil'muhâbere iktizâyı hâlin ifâ ve inbâsı lüzûmunun ferîk-i müşârünileyh cevâben iş'âr olduğu dermeyân olunmuş olmağla sûret-i iş'âra nazaran muktazasının ifâ ve netîcesinin müsâraaten

tarafı çâkerâneme emr ü inbâ buyurulması merhûn-ı re'y sâmi-i dâver-i efhamîleri ol bâbda emr ü fermân hazret-i veli-ül emrindir.

Fi 8 Cemâziyelevvel sene 320 ve fi 31 Temmuz sene 318

Serasker

Bende

Rıza

4.4.3. Bilbas Aşîretine İlişkin İran Belgelerinin Transkripsiyonu

Belge No: NLAI-240-054347-0025

Tarih: M. 21.10.1912

İran'ın kamu hazinesi

Numara: 19 Tahran

Miyanduab süvarilerinin (Kazak) raporunun bir kopyası

Vergi İdaresi

Emriniz üzerine eyaletteydik. Mangür İbrahim Ağa 20 süvariyle geldi ve Şucaüddevle'den telgrafla gönderilen emir uyarınca 120 çuval zahire ve nakit yardımını zorla aldıktan sonra kalan miktarı şiddetle talep ettik.

Cevabınızı bekliyorum

Seyyid Hasan

Belge No: NLAI-295-007847-0083

Fermana göre Memşli Muhammed Ağa ve Mirpence Salim Ağa'dan sözler alınarak idari yetki Bayezid Ağa'ya verildi. Memeşli Muhammed Ağa da Piran aşîretinin korunmasından sorumlu tutuldu. Hacı Kadir Ağa bu aşîretin reisi iken bu aşîretten beş yüz aile Bayezid Ağa'nın idaresindedir ve onlar bundan memnun değildirler ama ben (İmam Kuli) onları ikna edeceğim. Eğer kabul etmezlerse onları bastıracağım ve sonunda bu kabilelerin birleşmesi ve örgütlenmesinden

bahsedeceğim.

H. 1314'te Savuçbulak'tan Tebriz'e

Belge No: NLAI-295-007847-0098

Hatut Azerbaycan Gazetesi

Yerel gazetenin ön sayfası

Bu belgede Mengürlü Kadir Ağa, Muhammed Ağa ve Gürk aşiret reisi Kadir Ağa'nın tüm yakınlarıyla birlikte gelerek telgrafhanede greve gittikleri belirtiliyor. Hırsız ya da soyguncu olmadığımız halde ailelerimizle birlikte çöle sürgüne gönderildik, bizim hatamız ne? diyorlar. Faillerin cezalandırılmasını istiyorlar ve Savuçbulak'ın güvenlik komutanı olaydan birkaç gün sonra istifa etti. Aynı zamanda Celfa ve Erdebil'in şehirlerini ve koşullarını da anlatıyor.

Belge No: NLAI-295-007847-0112

Bu belgede, Şâhâne emri doğrultusunda Piran kabilesini engellemek için bölge halkından ve Mirpenceli Süleyman Han liderliğindeki hükümet güçlerinden oluşan gerekli kuvvetlerin Lahican'a gönderildiği ve tam bir zafer elde edildiği belirtiliyor.

18 Safer 1314'te Savuçbulak'tan Tebriz'e.

Belge No: NLAI-295-003516-0003; NLAI-295-003516-0004

Birbirini tamamlayan bu iki belge, Başkomutan'ın (Sardar Kul) Mengürlü Hamza Ağa'nın tehditlerine karşı askeri kuvvetleri hazırlamak ve onun Osmanlı'dan geri dönmesini talep etmek yönündeki açıklamalarını anlatmaktadır.

Bu belgenin kapağı 1284 tarihli.

Belge No: NLAI-295-003516-0006

Bu belgede, hükümetin hazırlıkları yaptığı ve yaklaşık 4.000 asker ve süvariden oluşan ordunun çoğunluğunun Kürt aşiretlerinden oluştuğu ve Savuçbulak'ta toplanarak Lahican kalesine saldırıp Hamza'yı bastırmak istediği anlatılıyor.

Bu belgenin kapağında 1284 yılı yazılıdır.

Belge No: NLAI-295-000730-0002

İran Ulusal Dokümantasyon Örgütü

Aziz Ağa Mukrî'nin Raporuna göre, Mamiş ve Mangûr aşiretlerinin sorunları sona ermiş, Urmiye ve Salmas'a doğru hareketlenme sağlanmış, Salmas'ta huzur ve istikrarın sağlanamaması nedeniyle sınırdaki Kürt aşiretlerinin bastırılması sağlanmıştır. Üstelik Mahalat'ta yeterli istikrarın sağlanamaması nedeniyle Hoy ve Salmas halkı bu durumdan bıkmış durumda.

1281 yılı.

Belge No: NLAI-296-013068-0004

Vezir Fuaid'den (Hassan Ali Han Garusi, Savuçbulak'taki İran Ordusu Komutanı)

Nasreddin Şah'a

Sana kurban olayım

Hamza Ağa ve yandaşlarının bastırılmasından memnuniyetinizi ifade eden mektubunuzu aldım ve bu çalışmayı yürüttüğüm için bana gönderdiğiniz teşekkürden çok memnun oldum. Kendimi bu olayın yöneticisi olarak görmüyorum. Allah'ın desteği ve muhteşem devletin yardımıyla bu iş başarıldı. Bana kalan ve gurur duyduğum şey, şükürler olsun ki, gönlümdeki niyete ve hayale kavuşmuş olmak ve bu misyonda sizlere hizmet kaynağı olabilmektir. Mektubunuzda çabalarımın ödüllendirileceğini ve boşa gitmeyeceğini yazmıştınız. Bu sizin büyüklüğünüzdendir, yoksa ben sadece görevimi yaptım, başka bir şey yapmadım ve kendimi bu ödüle layık görmüyorum. Bu bölge halkına yönelik genel af talebimi kabul etmenizden büyük gurur duyuyorum. Hükümetin görev ve sorumluluğu gereği, halkın iktidarda kalmanız için dua etmesini rica ederek bu talepte bulundum. Hamza Ağa'nın sorunları çok şükür bitti ve Azerbaycan halkına karşı yaptığı kan dökme ve mal yağmalarının cezasını çekti. Allah'ın izniyle Miyanduab, Mahalat ve Marağa halkı ile Mukri kabilesi arasında uzlaşma ve sorunların çözümü için gerekli koşulları oluşturacağım. Bu insanlar arasındaki sorunları ve düşmanlıkları tamamen çözmek istiyorum. Şimdi sizlere teşekkür etmek için görevimi yerine getiriyorum. Allah'ın izniyle haber ve olayları daha önce olduğu gibi özel yazıyla sizlere aktarmaya devam

edeceğim. (Yazım tarihi: 10 Ramazan 1298).

Belge No: NLAI-296-013075-0002

Sana kurban olayım

15 Cemaziyelahir tarihli fermanınız perşembe akşamı saat dörtte özel kurye ile tarafıma ulaştı, görünce çok sevindim. Mektuba göre, Osmanlı hükümeti son günlerde Şeyh Ubeydullah'ı yakalamak için her türlü çabayı göstermiş, çalışmalar devam etmekte ve sınır muhafızlarına bu konuyla ilgili ellerindeki tüm haber ve bilgileri bize iletmeleri emredilmiştir. Bu konuyla ilgili tüm faaliyetler tarafınıza iletilmiştir. Şimdi emrinizi hemen Karapâpâk'ın bütün ileri gelenlerine, Mamişli Muhammed Ağa'ya ve Gürk Osman Ağa'ya ilettim ve onlara gereğini yazdım. Emin olun ki Şeyh Ubeydullah İran topraklarına girerse sınır muhafızları tarafından yakalanacak ve kaçma şansı kalmayacak. Allah izin verirse daha sonra başka yazılar da göndereceğim. Allah'a şükür Serdeşt'in işleri daha önce de söylediğim gibi iyi gidiyor. Hıdır Ağa, Birut Ağa, Muhammed Ağa, Osman Ağa ve diğerleri Serdeşt'te mevcut ve Serheng Halil Han'a ulaşmak için imzanızı bekliyorlar. Bu emri hızlandırılmış posta yoluyla göndermeniz halinde, imzalamanızı ve bir an önce uygulanması için talimat vermenizi rica ediyorum.

Emir sizindir (20 Cemaziyelahir 1298)

5. TARTIŞMA

Bu çalışma Osmanlı döneminde önemli Kürt aşiretleri olan Bilbas ve Şeyhbizini aşiretlerinin tarihini incelemektedir. Türkiye, Irak ve İran'da var olan bu aşiretlerin tarihi bugüne kadar akademik bir şekilde yazılmadığından çalışmamız Osmanlı arşivlerinden alınan belgeler ışığında bu tarihi nesnel olarak aydınlatarak bu önemli boşluğu doldurmaya çalışmış ve bu konuda önemli sorulara cevap vermiştir. Dolayısıyla bu iki aşiretin sözlü tarihindeki birçok yanlış bilgiyi düzeltmiştir. Çalışma amaçlarına ulaşmak için gerekli belgelerin transkripsiyonu, özeti ve değerlendirilmesi esasına dayanmaktadır.

6. SONUÇLAR

Osmanlı arşiv belgeleri, bölge halklarının toplumsal yapısının tarihinin bilinmeyen yönlerini aydınlatmak için önemli bir kaynaktır. Özellikle bu belgelerin gerçeğe yakın ve resmî kaynaklar olması, halk arasında sözlü olarak veya kitaplarda ve klasik kaynaklarda karşılaşılan yaygın hataları düzeltme imkânını taşımaktadır. Bölgedeki aşiretler istikrarsız bir durumdaydı, kendi çıkarları ve koşullarına göre Osmanlı Devleti'nin farklı bölgeleri ve Osmanlı-İran sınırları arasında sürekli hareket ediyorlardı. Bu durum, bu aşiretlerin çoğunun Türkiye, Irak ve İran Devletleri'nde dağılmasına yol açmıştır.

Hem Osmanlılar hem de İranlılar sınır kabilelerini kendi taraflarına çekmeye büyük önem veriyorlardı. Bu kabilelerin yaşadığı tartışmalı sınır bölgelerinin mülkiyetinin kanıtı olarak kullanıyorlardı. Özellikle İran tarafı, Osmanlı kabilelerini İran vatandaşı olmaya zorlamak için sık sık hileye, tehditlere ve çeşitli diğer gerekçelere başvurmuştur. Sonuç olarak bölge istikrarsızlaşmış ve sürekli çatışma halindeydi. Bu durum bölgenin siyasi, ekonomik ve refahını etkilemiş, bu yüzden devlet bölgeye gereken ilgiyi gösterememiş ve geri kalmışlık her yere yayılmıştır. Kötü ulaşım ve iletişim, yerel yetkililerin yolsuzluğu ve Musul'un Osmanlı'nın merkezine uzaklığı nedeniyle, yetkililer genellikle bölgenin sosyal sorunlarına değinmeye pek dikkat etmiyorlardı. Bazen, güçlü olduğu için zalim tarafı bile desteklemişlerdir.

Bilbas kabilesi birçok boy ve gruptan oluşmaktadır. Göçebe ve çoban yaşam tarzları nedeniyle, her zaman meralarla ilgili sorunlar yaşamışlardır. Bu da yakınlarda yaşayan Osmanlı ve İran sınır kabileleriyle sürekli çatışmalara yol açmıştır. Bilbas kabilelerinin liderleri kabile reisi pozisyonu için sürekli rekabet ediyorlardı. Bu amaçla, birbirlerine karşı Osmanlı ve İran otoritelerine başvuruyorlardı. Devlet diğer tarafı taltif etmeye çalıştığında, diğerleri diğer devlete yöneliyor ve rakipleriyle aynı seviyede olmayı reddediyorlardı. Bu kabileler sık sık diğer kabilelere saldırıyor ve hayvanlarını ve mallarını yağmalıyordu. Bu, kabilelerin mallarında büyük kayıplara ve devlet için büyük zorluklara neden oluyordu. Şeyhbizini aşireti, çiftçilik ve hayvancılığın yanı sıra, sürekli olarak çevredeki aşiretlere saldıran, yağmalayan ve öldüren cesur ve savaşçı bir aşiret idi. Musul'un yanı sıra Erzurum, İzmir, hatta İstanbul gibi uzak vilayetlere de yerleşmişlerdir.

7. ÖNERİLER

Osmanlı döneminde Irak vilayetlerindeki toplumun aşiret yapısı, bölgedeki siyasî, ekonomik ve sosyal gelişmeler üzerinde büyük bir etkiye sahipti. O dönemin sorunlarının çoğu bu aşiret yapısıyla ilgiliydi, bu nedenle araştırmacı bu konuyu anlamadan o dönemin olaylarının anlatmak eksik olabilir. Bu bağlamda araştırmacıların bölgedeki aşiretlerin sosyal durumuna daha fazla dikkat etmelerini öneriyoruz. Bu aşiretlerin çoğunun tarihi, özellikle bu vilayetlerdeki okuryazarlık durumunun çok zayıf ve az gelişmiş olması nedeniyle belirsizliğini koruyor. Bu bağlamda Osmanlı arşivlerinin belgeleri, bu tarihi yazmak ve gerçekleri açıklığa kavuşturmak için en iyi kaynaklardan biridir.

KAYNAKLAR

A. MKT. MHM., Dosya 450, Gömlek 48 (10/1).

A. MKT. MHM., Dosya 450, Gömlek 48 (4/1).

A. MKT. UM., Dosya 124, Gömlek 15 (1/1).

Abdulhamîd, M. (2021). *Safahât min hayâtî sîreten ve şehâdeten* (1. Bs.). Erbil: Mektebetu't-Tefsîr.

A. DVN., Dosya 39, Gömlek 40 (1/1).

BEO., Dosya 3116, Gömlek 233630 (2/1).

BEO., Dosya 4185, Gömlek 313807 (2/1).

BEO., Dosya 4177, Gömlek 313268 (4/1).

BEO., Dosya 4168, Gömlek 312560 (2/1).

BEO., Dosya 3468, Gömlek 260070 (3/1).

BEO., Dosya 3116, Gömlek 233630 (3/1).

BEO., Dosya 2732, Gömlek 204833 (3/1).

BEO., Dosya 1656, Gömlek 124170 (3/1).

BEO., Dosya 2501, Gömlek 187573 (3/1).

BEO., Dosya 217, Gömlek 16254 (17/1).

BEO., Dosya 539, Gömlek 40371 (10/1).

BEO., Dosya 529, Gömlek 39661 (3/1).

BEO., Dosya 883, Gömlek 66204 (1/1).

BEO., Dosya 851, Gömlek 63778 (3/1).

BEO., Dosya 898, Gömlek 67343 (1/1).

BEO., Dosya 784, Gömlek 58761 (2/1).

BEO., Dosya 778, Gömlek 58317 (2/1).

BEO., Dosya 515, Gömlek 38610 (3/1).

BEO., Dosya 498, Gömlek 37312 (2/1).

BEO., Dosya 498, Gömlek 37312 (1/1).

BEO., Dosya 408, Gömlek 30574 (2/1).

BEO., Dosya 233, Gömlek 17447 (1/2).

BEO., Dosya 230, Gömlek 17179 (2/1).

BEO., Dosya 217, Gömlek 16219 (1/1).

BEO., Dosya 506, Gömlek 37877 (3/1).

DH. EUM. 2. Sb., Dosya 32, Gömlek 47 (1/1).

DH. H., Dosya 45, Gömlek 20 (2/1).
DH. MKT., Dosya 1432, Gömlek 116 (1/1).
DH. MKT., Dosya 2854, Gömlek 66 (2/1).
DH. MKT., Dosya 2854, Gömlek 58 (1/1).
DH. MKT., Dosya 2854, Gömlek 66 (1/1).
DH. MKT., Dosya 2854, Gömlek 58 (3/2).
DH. MKT., Dosya 2854, Gömlek 58 (1/2).
DH. MKT., Dosya 2641, Gömlek 26 (1/1).
DH. MKT., Dosya 2814, Gömlek 77 (2/1).
DH. MKT., Dosya 2718, Gömlek 34 (1/1).
DH. MKT., Dosya 2641, Gömlek 26 (2/1).
DH. MKT., Dosya 2854, Gömlek 66 (1/2).
DH. MKT., Dosya 2852, Gömlek 7 (1/1).
DH. MKT., Dosya 2704, Gömlek 3 (1/1).
DH. MKT., Dosya 136, Gömlek 77 (3/1).
DH. MKT., Dosya 392, Gömlek 94 (4/1).
DH. SFR., Dosya 361, Gömlek 84 (1/1).
DH. SFR., Dosya 285, Gömlek 79 (1/1).
DH. SYS., Dosya 8_2, Gömlek 8 (15/1).
DH. SYS., Dosya 21, Gömlek 1 (10/1).
DH. SYS., Dosya 21, Gömlek 1 (10/2).
DH. SYS., Dosya 43, Gömlek 3 (46/1).
DH. SYS., Dosya 43, Gömlek 3 (5/1).
DH. TMIK. M., Dosya 125, Gömlek 39 (15/1).
DH. TMIK. M., Dosya 125, Gömlek 39 (65/1).
DH. TMIK. M., Dosya 125, Gömlek 39 (57/1).
DH. TMIK. M., Dosya 125, Gömlek 39 (33/1).
DH. TMIK. M., Dosya 125, Gömlek 39 (66/1).
DH. TMIK. M., Dosya 125, Gömlek 39 (10/1).
DH. TMIK. M., Dosya 157, Gömlek 10 (1/1).
DH. TMIK. M., Dosya 169, Gömlek 16 (7/2).
DH. TMIK. M., Dosya 230, Gömlek 42 (1/1).
DH. TMIK. M., Dosya 202, Gömlek 11 (3/2).

- DH. TMIK. M., Dosya 169, Gömlek 16 (2/1).
- DH. TMIK. M., Dosya 135, Gömlek 34 (1/1).
- DH. TMIK. M., Dosya 102, Gömlek 24 (2/1).
- DH. TMIK. M., Dosya 122, Gömlek 59 (4/1).
- DH. TMIK. M., Dosya 122, Gömlek 59 (1/1).
- DH. TMIK. M., Dosya 120, Gömlek 24 (1/1).
- DH. TMIK. M., Dosya 127, Gömlek 4 (1/1).
- el-‘Azâvî, Abbâs. (2000). *Şehrîzor es-Süleymaniye -Liva ve'l-medine-* (1. bs.). Bağdat.
- el-‘Azâvî, Abbâs. (1947). *Aşâiri'l-Îrâki'l-Kurdiyye*. Bağdat.
- el-Amrî, Samir Abdulhasan. (t.y.). *Mevsua el-Aşâir el-İrakiye*. Londra: Safa.
- el-Camii, Lokman. (2016). *Hayat el-Alama İbn Adem* (1. bs.).
- el-Halîl, Ahmed Mahmud. (2013). *Târîhu'l-Kurd fî'l-'uhûdi'l-İslâmiyye*. Erbil, Matba'atu Ârâs.
- el-Mûsulî, Munzir. (1986). *'Arab ve Ekrâd* (1. bs.). Beyrut: Dâru'l-Ğusûn,
- er-Ravdân, 'Abdu Avn. (2008). *Mevsû'atu 'Aşâiri'l-Îrâkiyye*. Ürdün: Dâru'l-Ehliyye.
- es-Samarraî, Firas Hiyavî. (2004). *et-Takalîd ve'l-Adat ed-Dimaşkiye hilal Ahd es-Slûkî-ez-Zengiyin-el-Eyübiyin* (1. bs.). Dimaşk: el-Evail Yayınları.
- es-Sindî, Bedirhân. (2007). *el-Muctema'u'l-Kurdî fî'l-Manzûri'l-İslâmî*. Duhok: Matba'atu Sîrîz.
- es-Sultani, Ali Talib Ubed. (2019). *el-Aşâiri'l- Nusturiye fî Kürdistan Neş'etiha ve İlakatiha bil-Kürd 1850-1914*. Külliye et-Terbiye el-Esasiye li'l-ulum el-İnsaniye Dergisi. Babil Üniversitesi. Sayı 43.
- Hasan, Abdülmecid Fahmî. (1946). *Tarih Meşâhir el-Uluviye el-İrakiye* (1. bs.). Bağdat: Zaman Matbaası.
- HAT., Dosya 771, Gömlek 36182 (C/1).
- HR. MKT., Dosya 1081, Gömlek 32 (2/1).
- HR. MKT., Dosya 688, Gömlek 95 (36/1).
- HR. MKT., Dosya 688, Gömlek 95 (35/1).
- HR. MKT., Dosya 688, Gömlek 95 (37/1).
- HR. MKT., Dosya 982, Gömlek 43 (1/1).
- HR. MKT., Dosya 590, Gömlek 67 (5/1).
- HR. MKT., Dosya 861, Gömlek 56 (9/2).
- HR. SYS., Dosya 716, Gömlek 2 (11/1).
- HR. SYS., Dosya 716, Gömlek 2 (23/1).

- HR. SYS., Dosya 716, Gömlek 2 (37/1).
- HR. SYS., Dosya 716, Gömlek 2 (38/1).
- HR. SYS., Dosya 716, Gömlek 2 (43/1).
- HR. SYS., Dosya 716, Gömlek 2 (56/1).
- HR. SYS., Dosya 716, Gömlek 2 (20/1).
- HR. SYS., Dosya 716, Gömlek 2 (2/1).
- İ. DH., Dosya 1210, Gömlek 94770 (1/1).
- İ. DH., Dosya 1418, Gömlek 7 (3/1).
- I. DH., Dosya 431, Gömlek 28508 (1/1).
- I. MVL., Dosya 100, Gömlek 2146 (3/1).
- I. MVL., Dosya 100, Gömlek 2146 (2/1).
- İzzet, Fâize Muhammed. (2009). *el-Hayâtu'l-ictimâ'îyyeti li'l-Kurdi beyne'l-karneyni 4-9 Hicrî / 10-15 Mîlâdî*. Erbil: el-Akâdemiyye el-Kurdiyye.
- McDowall, David. (t.y.). *Târîhu'l-Ekrâd el-Hadîs*. Çev. Râc Âli Muhammed. Beyrut: Dâru Fârâbî.
- MV., Dosya 177, Gömlek 84 (1/1).
- NLAI-240-054347-0025.
- NLAI-295-000730-0002.
- NLAI-295-003516-0003.
- NLAI-295-003516-0004.
- NLAI-295-007847-0083.
- NLAI-295-007847-0098.
- NLAI-295-007847-0112.
- NLAI-296-013068-0004.
- NLAI-296-013075-0002.
- NLAI-29TER5-003516-0006.
- Özoğlu, H. (2016). *Ayanu'l-Kürd ve ed-Devle el-Osmaniye* (1. bs.). Çev. Halil Ali Murad. Erbil: Salahaddin Üniversitesi Matbaası.
- Poladyan, A. (2008). *Kürd le sedey hawtamawa ta saday dayam* (2. bs.). Çev. Celil Kakaveyis.
- Sabir, Y. S. (2009). *Ensklopedyay Giştî. Süleymaniye*: Serdem Yayınları.
- SD., Dosya 2550, Gömlek 34 (4/1).
- SD., Dosya 2550, Gömlek 34 (4/2).
- SD., Dosya 2550, Gömlek 34 (6/1).

- Soane, Ely Bannister vd. (1979). *el-Aşâiri'l-Kurdiyye*. Çev. Fuâd Hama Horşîd. Bağdat, Matba'atu'l-Havâdis.
- Sykes, M. (2007). *el-Kabâili'l-Kurdiyye* (1. bs.). Çev. Abdülfettah Botanî. Şam: Dâru'z-Zamân.
- Şakeli, Ş. M. (t.y.). *Kerkük Dergisi*. S. 16.
- ŞD., Dosya 2189, Gömlek 25 (3/1).
- Y. A. HUS., Dosya 351, Gömlek 102 (2/1).
- Y. A. HUS., Dosya 302, Gömlek 92 (3/1).
- Y. A. HUS., Dosya 307, Gömlek 85 (3/1).
- Y. A. HUS., Dosya 419, Gömlek 35 (2/1).
- Y. MTV., Dosya 291, Gömlek 127 (2/1).
- Y. MTV., Dosya 256, Gömlek 81 (3/1).
- Y. MTV., Dosya 286, Gömlek 71 (1/1).
- Y. PRK. UM., Dosya 43, Gömlek 102 (1/1).
- Zekî, M. E. (2016). *Târîhu Suleymâniye*. Çev. Mella Cemîl vd. Dâru Havrân.

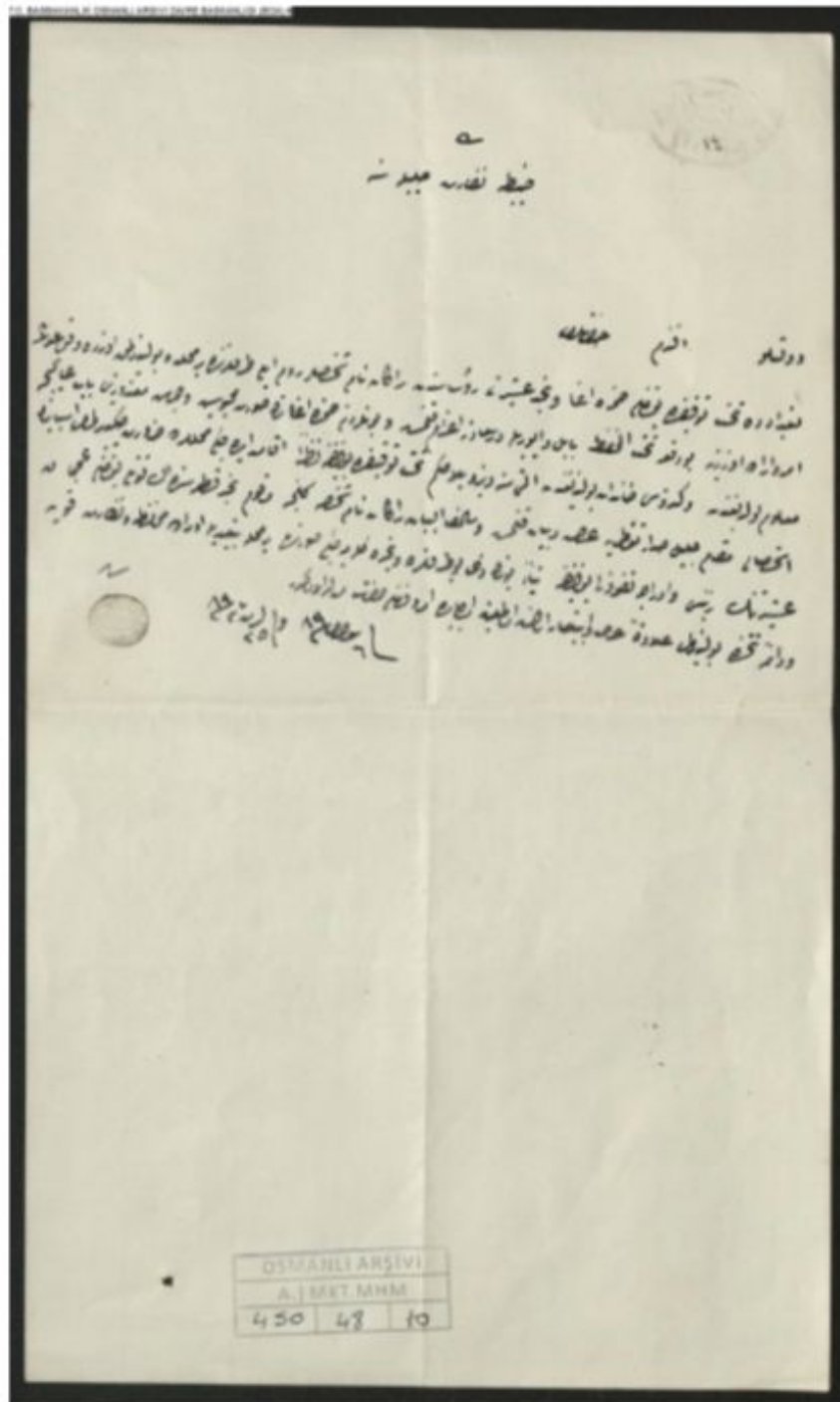
ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

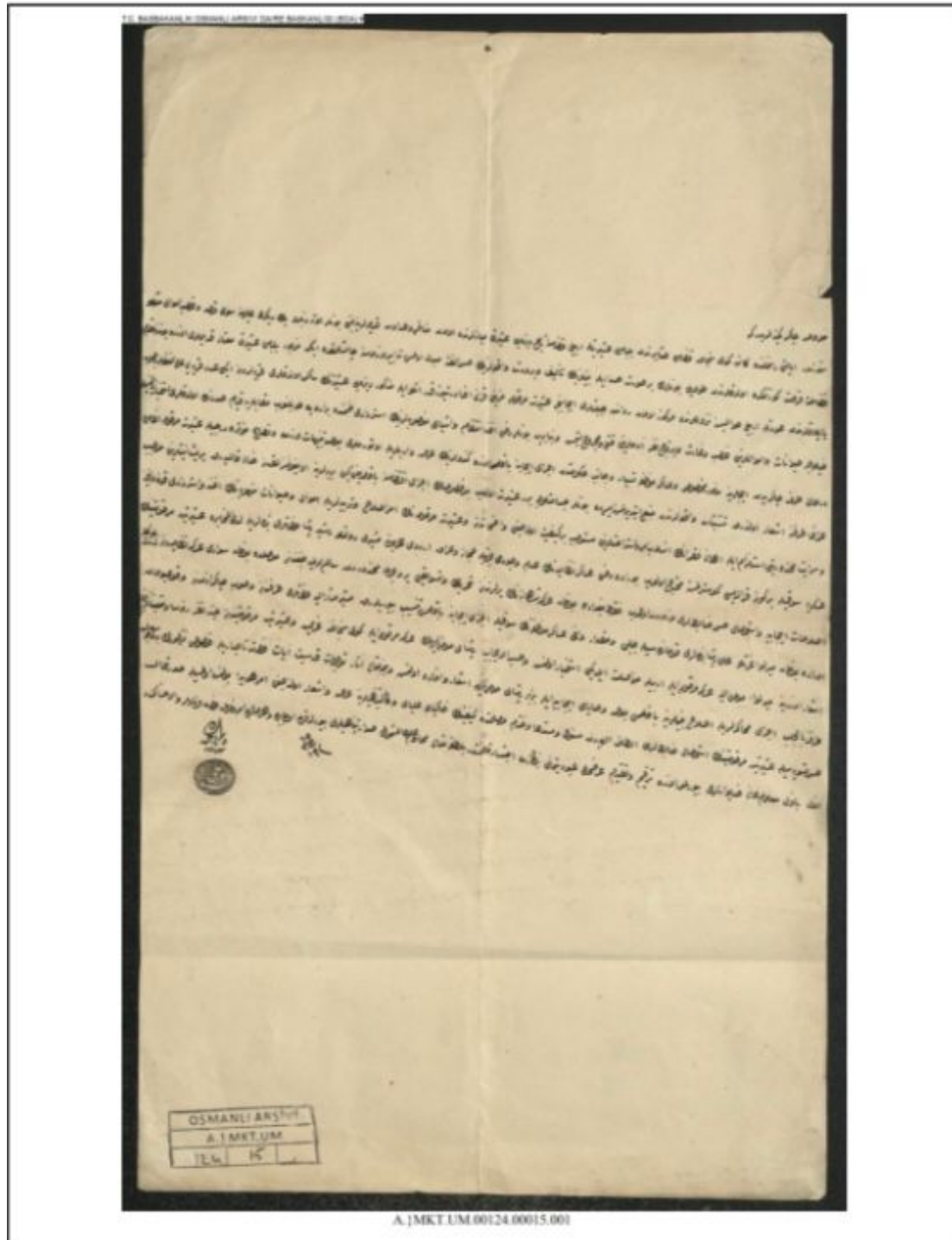
İsim Soyisim : VARNA Awni MOHAMMED MOHAMMED
Doğum Tarihi : 0000-00-00
Doğum Yeri : IRAK
Telefon : 0500 000 00 00
E-Posta : varna.awni.mohammed@gmail.com

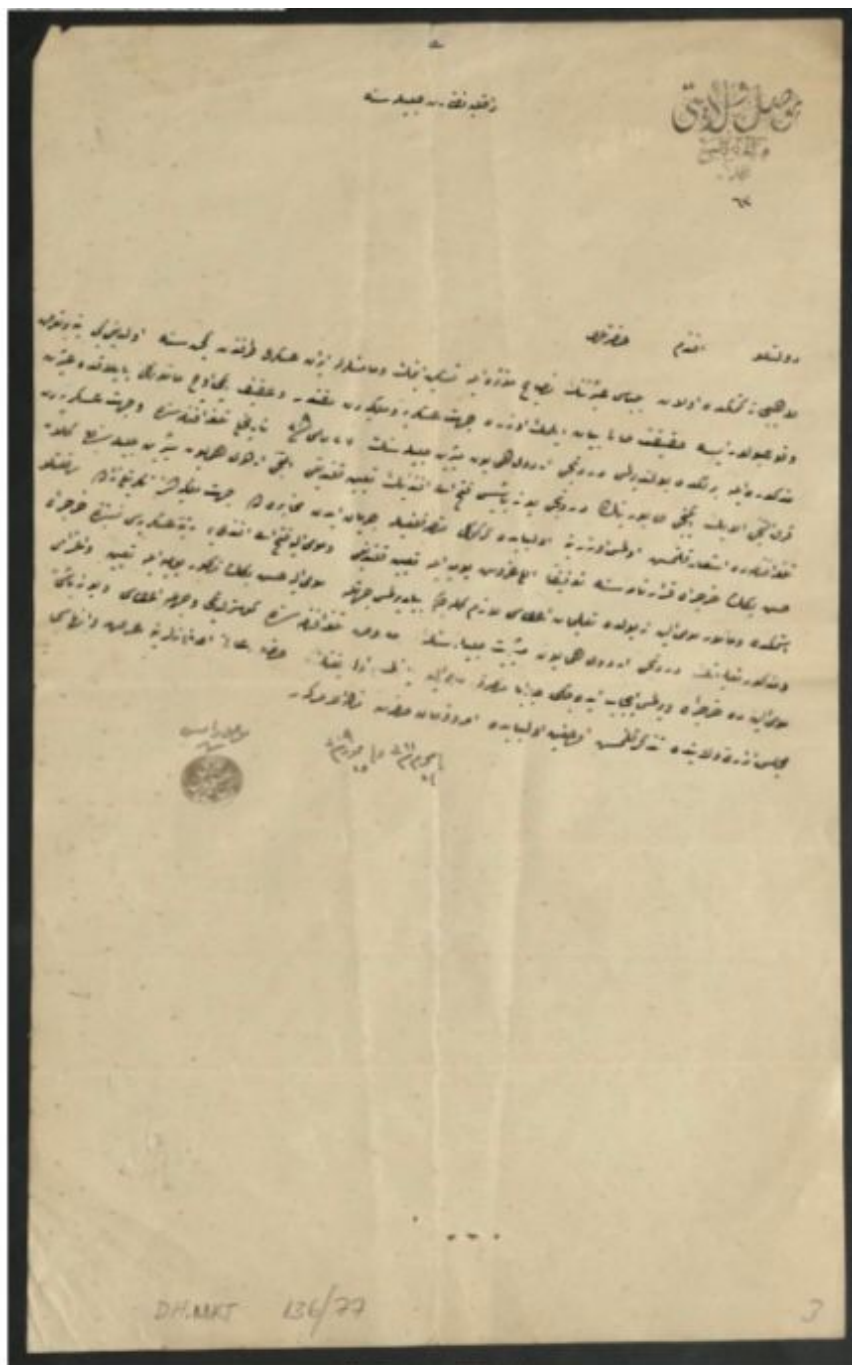
EĞİTİM BİLGİLERİ

Okul	Bölüm	Baş. Yılı	Bit. Yılı
Selahaddin Üniversitesi (Erbil)	Tarih Bölümü	2000	2004
Harran Üniversitesi	Tarih Bölümü	2022	2025



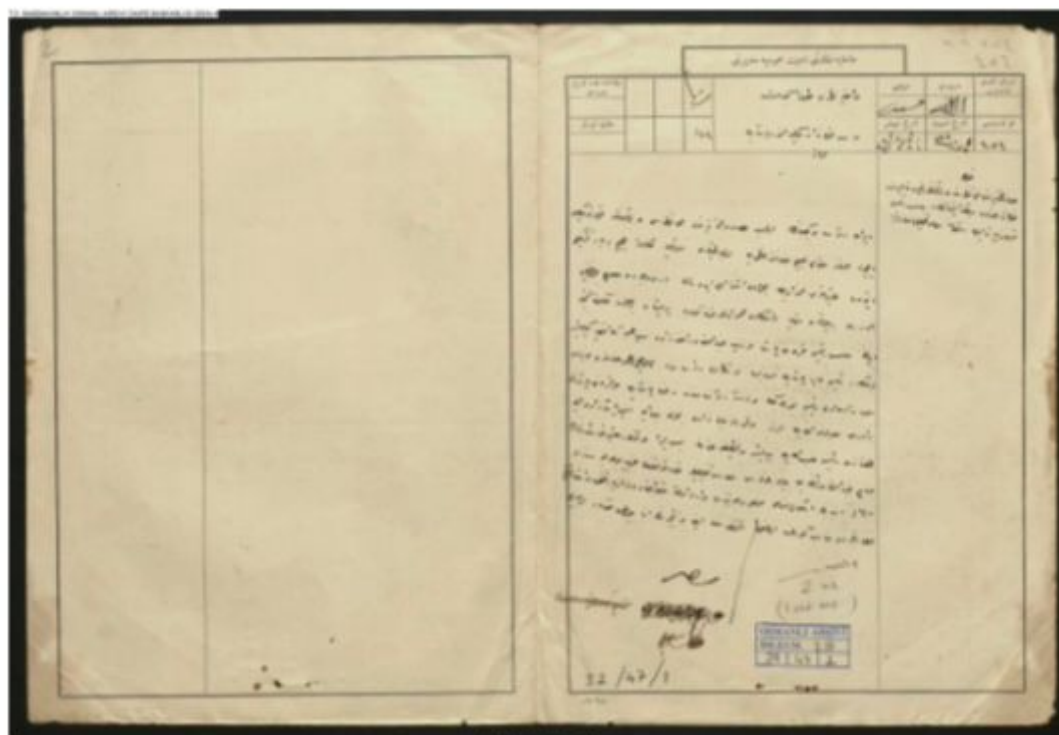
A:\MKT_MHML00450_00048_004

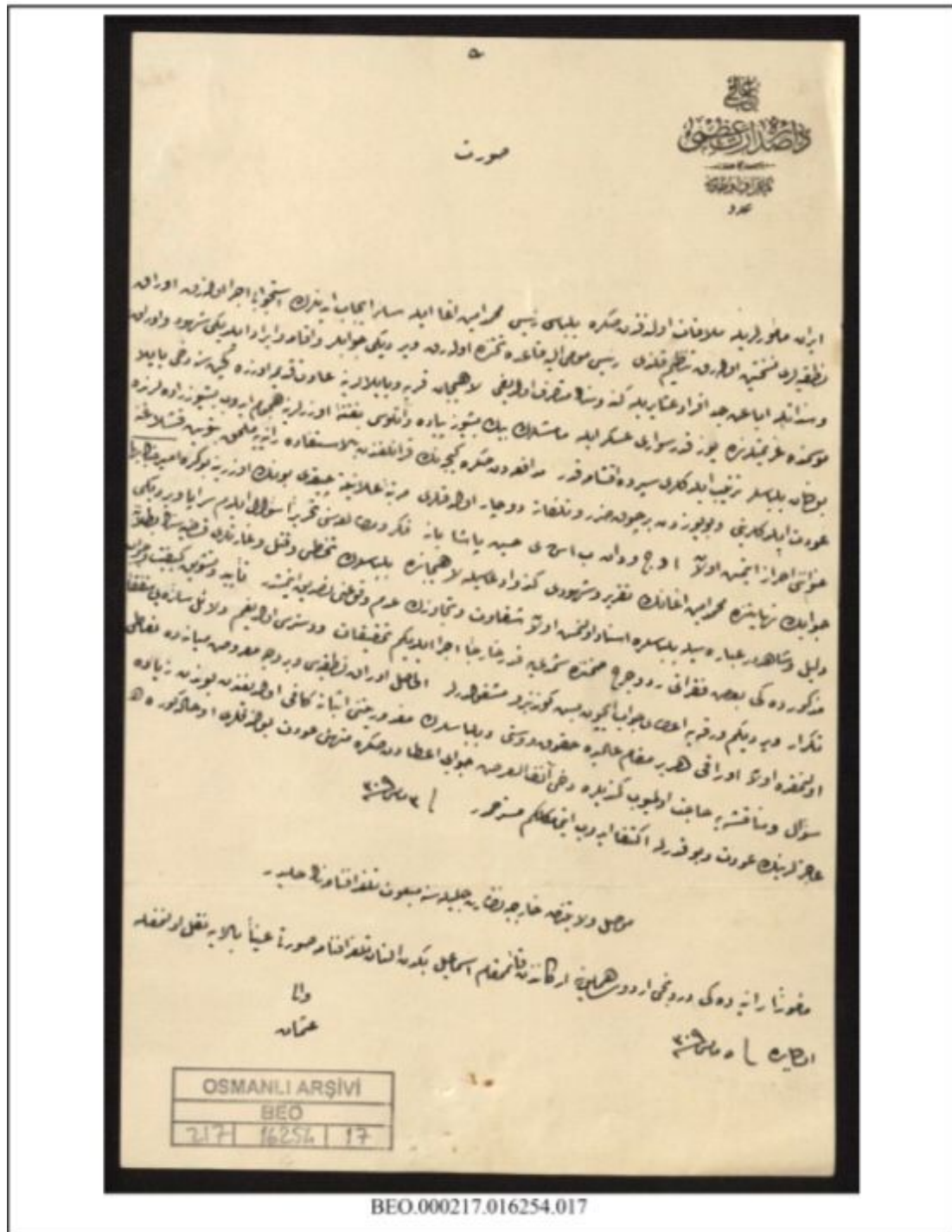




DH.MKT.00136.00077.003

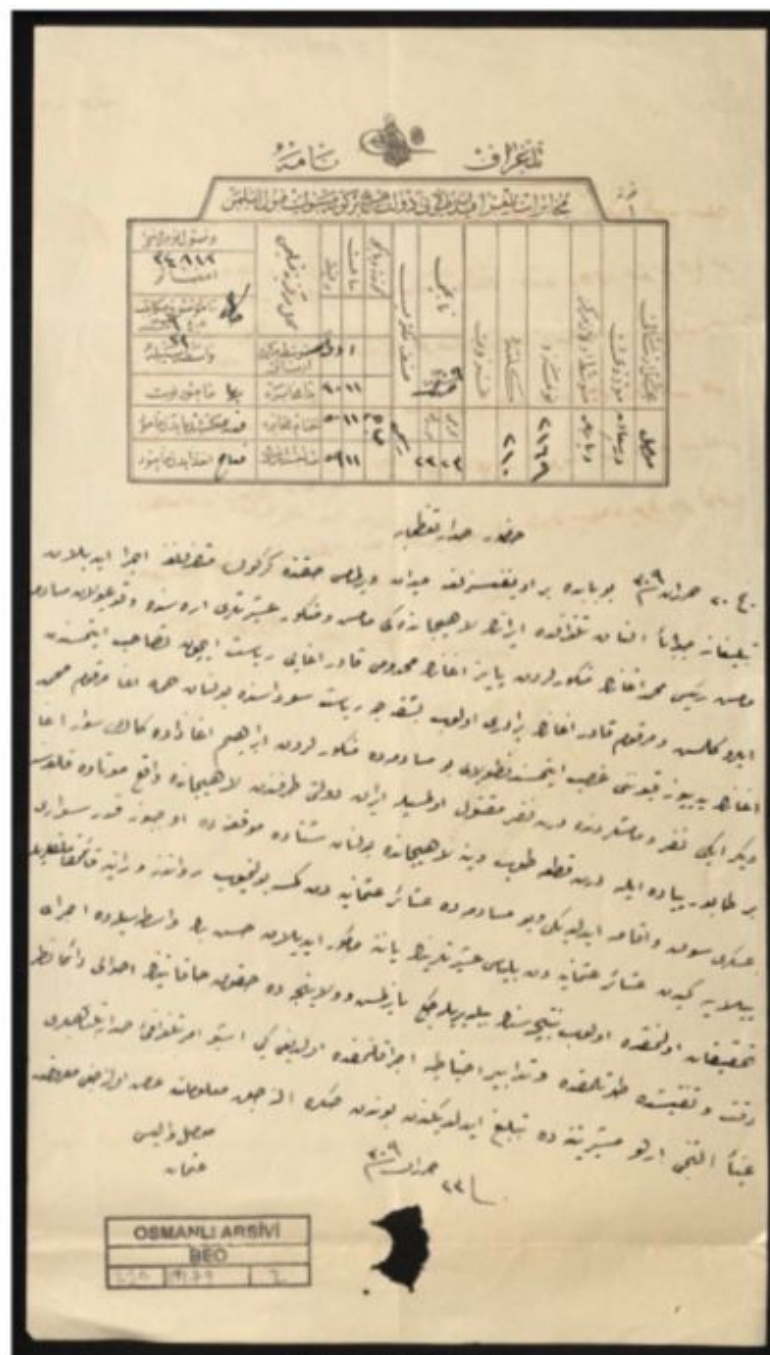
EK 6

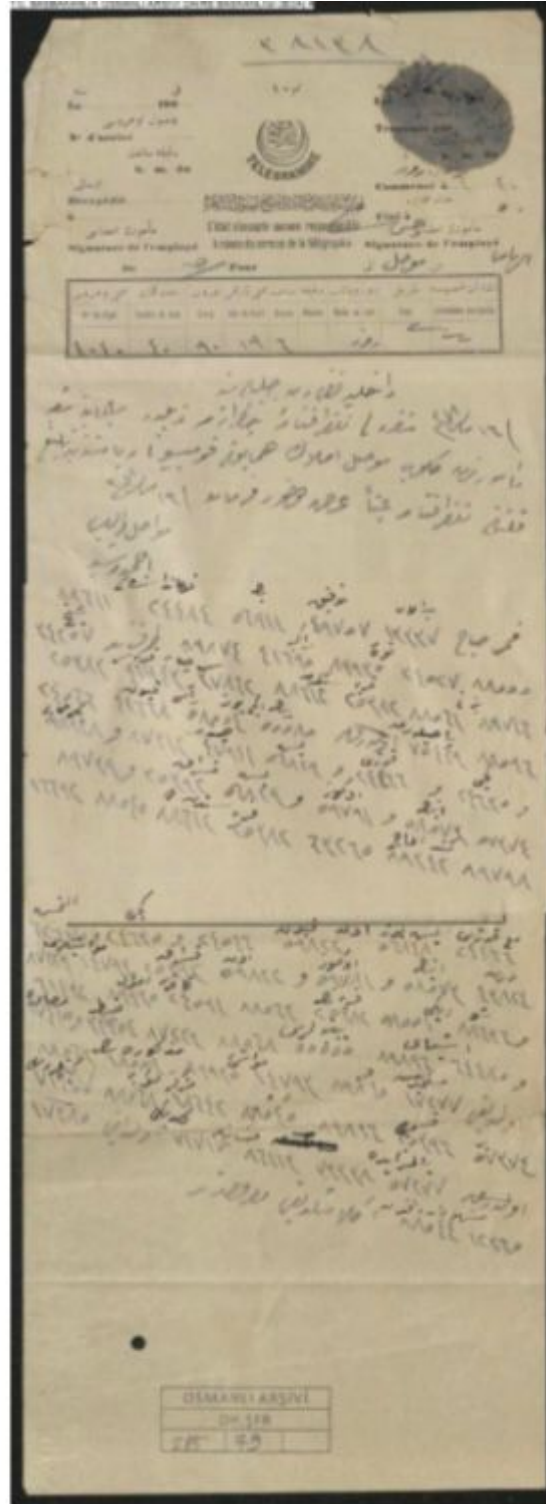






BEO.000498.037312.001





DH.ŞFR.00285.00079.001

حضرت جناب میرا رحمہ

[illegible]

بِأَلْفِ نَفْسٍ

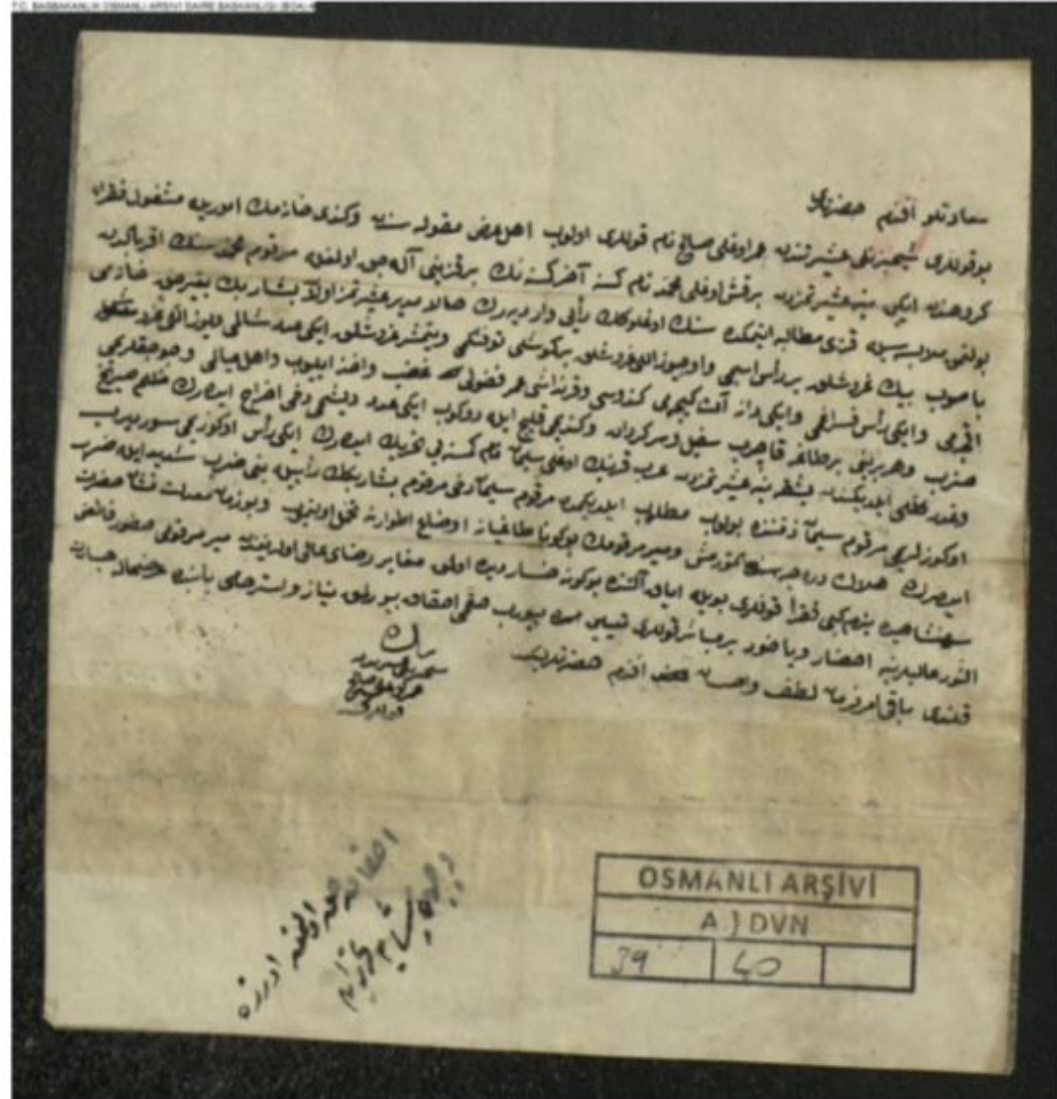


OSMANLI ARŞIVI		
D.H. M.K.T.		
2641	26	1

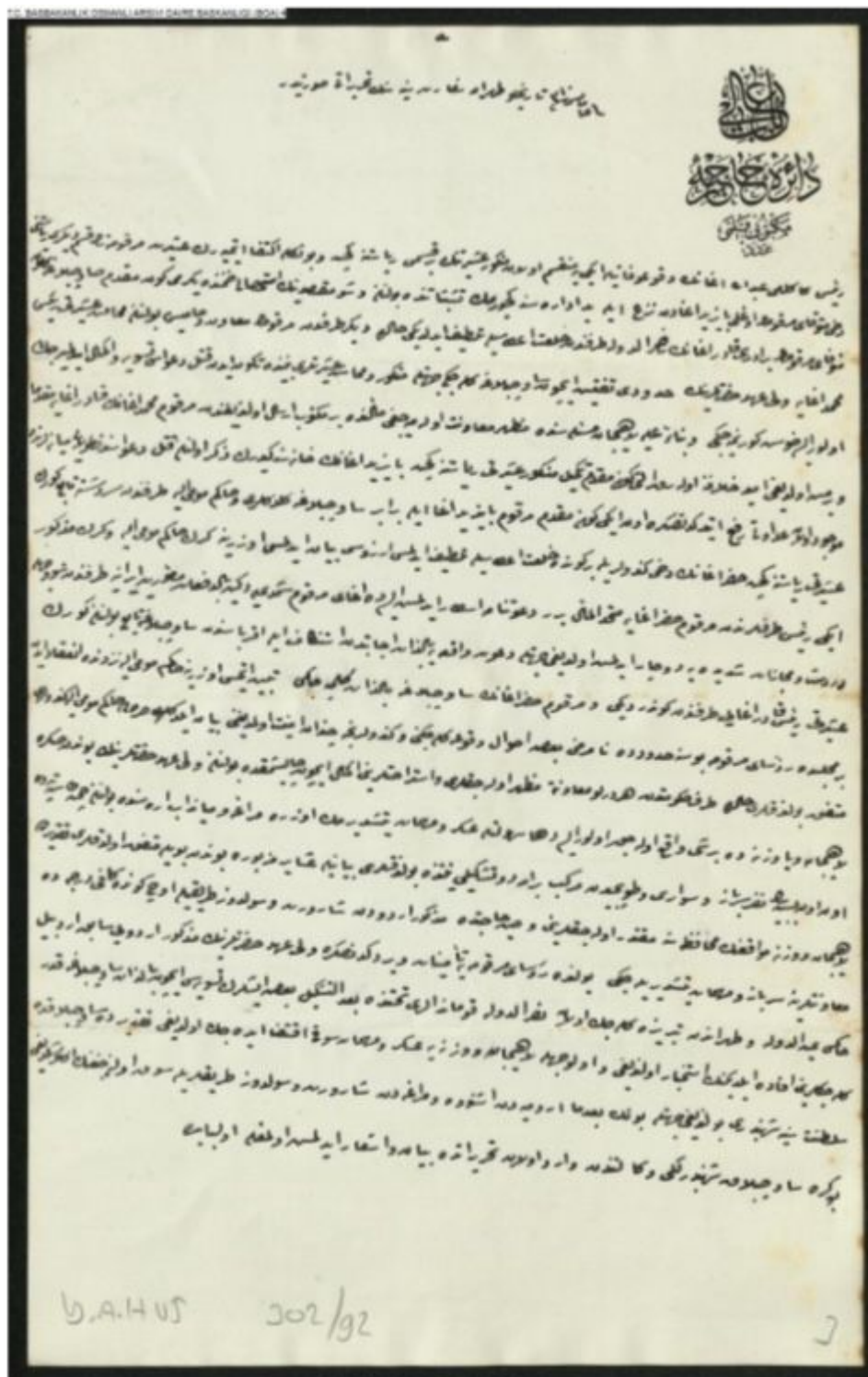
DH.MKT.02641.00026.001

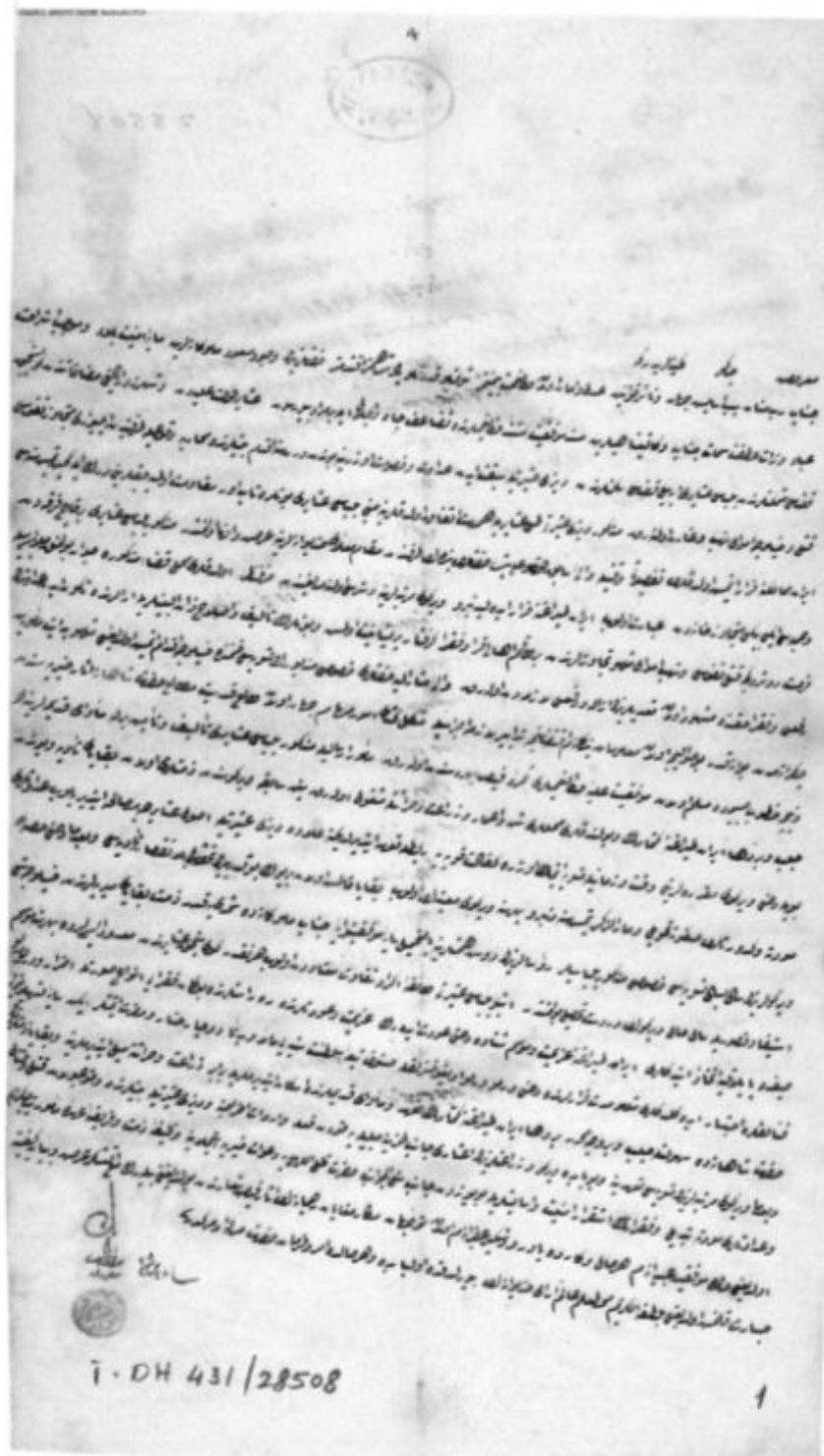
OSMANLI ARŞİVİ
BEO
529/34661 3

158



A.} DVN.00039.00040.001





I.DH.00431

[illegible]

OSMANLI ARŞIVI		
HR. MKT		
590	67	5

باور اکرم حضرت شریانی در ولایت شیر حضرتیه

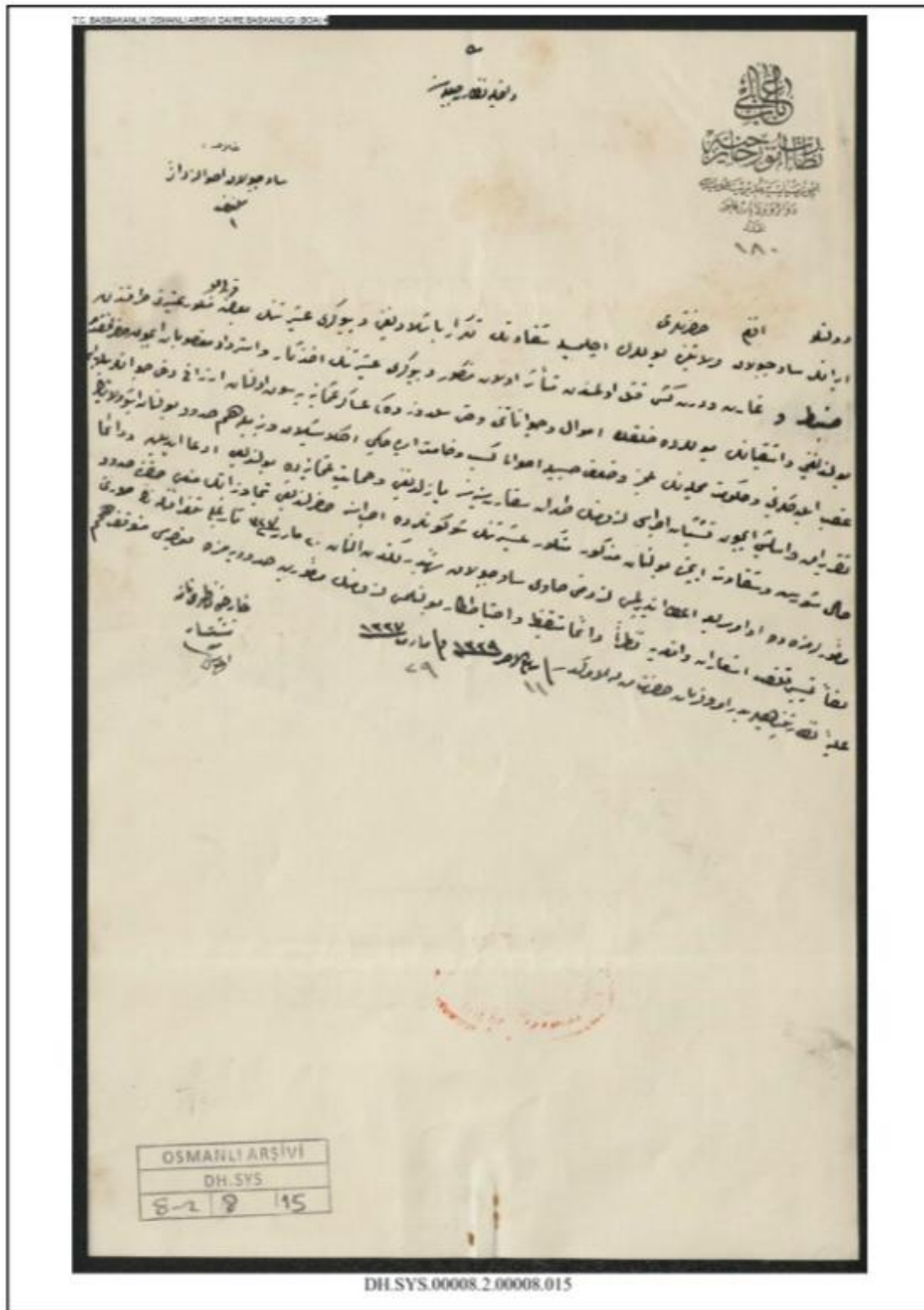
[illegible]

in the

[illegible]

HAT 771/36182-C

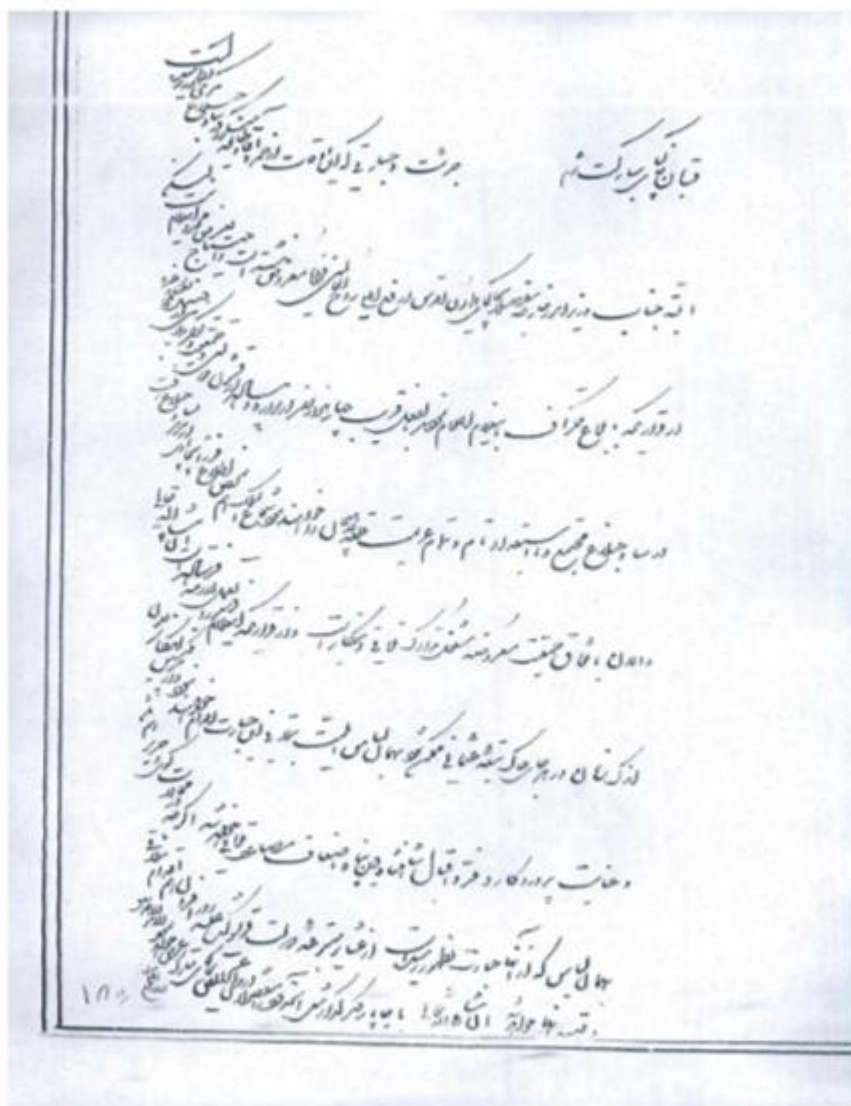
HAT. 0771





[illegible]

[illegible]





اداره ناکرا فی دولت علیہ

روزنامه مخصوص اذربایجان

[illegible][illegible]



4
موسم و بزرگ دار در لوت شیفه تفرقه می

خاتمة دار العظمى
مكتبة دار العظمى
عدد ٢

[illegible]

2

I.MVL.00100

